

ΙΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

32339

GRVER-00675

ΚΩΣΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

1894

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας

ΔΩΡΕΑ
ΝΙΚ, ΔΙΑ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθμός Εισαγωγής: 32339

Ημερ/νία Εισαγωγής: 21-6-78

Ταξινόμικός Αριθμός: 090 (800)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΩΡΕΑ
ΝΙΚ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟ
1977

Ὅσες βολές ἢ σκύλλα Ξεντιὰ μὲ κερνάει τὰ
πικρά τῆς κρατηροπότηρα, ἄχ! δὲν ἠξέρω πῶς
μῶρχεται τότε καὶ λησμονῶντας κι ἀπαριάζον-
τας ὅλον τὸν περίγυρά μου κόσμο, χύνομαι σὰν
λυσσαγμένος μέσα μου, καὶ μὲ τὰ σιδερένια νύχια
τοῦ λογισμοῦ, σὰν κακοῦργος, σκάφτω τὴν ἔρμη
μου καρδιά κι ἀπὸ τῶν χρόνων τὰ λιθοσώρια ξε-
θάφτω τὲς παλιές μου Ἐνθύμους. — Ἡ πρώτες
συγκίνησεις, ποῦ κέντισαν τὴν παιδική μας ψυχή,
ἀφίνουν μέσα μας Ἐνθύμους ἄσβεστες· κ' εἶνε
τὸ νῆμα τὸ μυστικό, ὅπου μᾶς δένει καὶ μᾶς κολ-
λάει μὲ τοὺς τόπους ποῦ πέρασε ἡ νιότη μας.
— Χαρά στον ποῦ τῶχει εἰπῇ!

Ἐνθύμους εἶνε καὶ τὰ **Πεζογραφήματά** μου.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

*Αριθμός Εἰσαγωγῆς:

*Ἡμερ)νία Εἰσαγωγῆς:

*Ταξινομικός *Αριθμός:

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βερόιας

Η ΕΙΚΟΝΑ

Τ' ἀνοιξιάτικα πρωινά, ὁπῶθ' ἔκρινε χερσὶν γιὰ τὸ γάλα.
γύριζε κάποτε ἀπὸ τὸν καφενὲ τοῦ Ζῶη τ' Ἀζώηρου.

Στὴν Καραβατιὰ, κατὰ τὰ Δυὸ τ' Ἀδέρφια, εἶχεν ὁ
Ζῶης ὁ Ἀζώηρος τὸν καφενὲ του. Εἶχε σιγουρίσει σὲ τόπον
καφενὲ τὸ ἴδιο τὸ σπίτι του ποῦ καθόσουν αὐτὸς, χῆρος
κι ἄτεκνος, μὲ τὴ μεσόκοπην ἀδερφή του, τὴν Κυρά Τσε-
βούλα. Αὐτὸς ἐσερβίριζε τοὺς μουστεριῶδες, κ' ἡ ἀδερφή του
ἐβράζε τοὺς καρέδες μέσα, 'ς τὸ ἴδιο τὸ τζακι, 'ς τὴν ἴδιαν
γωνίστραν τοῦ σπιτιοῦ, ὁπῶθ' ἔβραζαν καὶ τὸ φαγὶ τους. Καὶ
δὲν ἐμπέρδευεν ὁ Ζῶης ποτὲ τὸν καρέ του, γιὰτ' εἶχε πάντα
'ς τὸ νοῦ ὅτι τὸ μπερδεμα φέρνει κακὸ καὶ ζημιὰς πλείοτε-
ρες παρὰ κέρδη, κι αὐτὸς τὸ ψωμί του, ὁπῶθ' ἔγαζε μὲ τὸν
καφενὲ του, ἤθελε νὰ τὸ βγάξῃ καὶ νὰ τὸ τρώῃ μὲ τὸν ἴδρω
του καὶ μὲ τὴν τιμιότη, κι ὅχι μὲ τὸ ψέμμα καὶ μὲ τὴν
ἀδικίαν, γιὰτ' ἤξερε πῶς κ' οἱ μουστεριῶδες του τὸν παρᾶ,

ποῦ τοὺς ἔπαιρνε, τὸν ἔθγαζαν μὲ τὸν ἴδρω καὶ μὲ τὴν τιμιότη.

Εἶν' ἀλήθια, πῶς κᾶποτε, πρὶν παντρευτῇ ὁ Ἀζώηρος, ἔβλεπε τὴν καλοπέραση καὶ τὰ λαμπρὰ σπίτια τῶν μεγαλουσιάνων καὶ ἀναστέναζε νυχτόμερα, καὶ ἓνας μοναχὰ πόθος, μιὰ σκάση, κατὰτρωγε κρυφὰ τὰ σωθικά καὶ τὴν νιότη του, πῶς νὰ βρῇ τρόπο καὶ αὐτὸς ν' ἀρχοντέψη, ν' ἀποχτήση καὶ αὐτὸς καλοπέραση, καὶ νὰ χτίσῃ ψηλὰ σπίτια. Τότες δὲν ἦτον καφετζῆς ὁ Ζώης. Τότες εἶχεν ἀργαστήρι 'ς τὸ Κουρμανιὸ κάτου, ὅπου χρυσοκεντοῦσε φέρμελες καὶ σελάχια μπέηδων, κοζόκες καὶ λαχουριά κυράδων. Καὶ ἦτον ἀργαστηριάρης αὐτὸς, καὶ εἶχε καλφάδες καὶ παρκαλφάδες εἰς τ' ἀργαστήρι του, ποῦ δούλευαν καὶ ποῦ σὰν τραγουδοῦσαν φιλὰ φιλὰ, ἐκεῖ ποῦ πλούμιζαν, τὰ νυχτέρια, μὲ χρυσάφια καὶ μὲ τιρτίρια τὰ ξόμπλια τους, ἔστριφτε τὸ μουστάκι του τὸ ξανθὸ αὐτὸς, ἐγερνε τὸ κρεμεζὶ φέσι του στραβὸ ὡς τὰ φρύδια καὶ ἔκραζε συχνὰ πυκνά.

— Δόστε του, μωρὲ παιδιὰ, δόστε του. "Οἷω φτώχεια, μωρὲ καλφάδεσιμ'.

Τότες ἦτον ὅπουγε βάλλει 'ς τὸ νοῦ του γιὰ ν' ἀρχοντέψη ὁ Ζώης. Ἐπιανε καὶ παρὰν ἀλήθια μὲ τὴν τέχνη του. Ἐπάντρεψε μιὰν ἀδερφή του. Ἐπαντρεύτηκε καὶ αὐτὸς κόρη νοικοκυροπούλα μὲ προικιὸ, καὶ τώρα . . . ποῖος τὸν κουθέντιαζε! Ἡ μάνα του, ζοῦσε ἡ κακομαῖρα, καὶ ἡ θυὸ ἡ ἀδερφάδες του, δὲν εἶχανε ποῦ νὰ τὸν βάλουν. Ὁ «Ζώης μας» ἐδῶ καὶ ὁ «Ζώης μας» ἐκεῖ, τὸ πῆγαιναν νύχτα μέρα. «Τὸ μοναχὸ μας, τ' ἀρχοντοπλό μας, τὸ μοσχολανθρεμμένο μας, τὸ τζοθαῖρ μας». Εἶχε γιομῶς ἡ γειτονιὰ μὲ τ' ὄνομα

τοῦ Ζῶη, φορτωμένο μ' ὅλ' αὐτὰ τὰ χαϊδευτικά χαϊμαλιά. Δὲν ἔμεινεν ἄλλο τώρα παρὰ νὰ χτίσῃ καὶ τὸ περιπόθητο σπίτι ὁ Ζῶης. Νὰ τὸ γκρεμίσῃ ἀπὸ τὰ θεμέλια του τὸ χαμηλόσπιτο ποῦ ἐγεννήθηκε καὶ ποῦ τ' ἄφηκε μαζί με τὴν τέχνη καὶ με τ' ἀργαστήρι ὁ σχωρεμένος ὁ πατέρας του ὁ γέρω Ἀζώηρος, καὶ νὰ χτίσῃ ἀπανουθιό του μεγάλο κι ἀρχοντικό σπίτι, σερὰκι ὑλάκερο μὲ τρία καὶ μὲ τέσσερα πατώματα. "Εἶλα ὅμως ποῦ ὁ πόνος τῆς γρηᾶς γιὰ τὸ «φτωχικό» της ἦταν μεγάλος καὶ δὲν «ἦταν σαφές» γιὰ νὰ στρέξῃ νὰ χτισθῇ καινούργιο ψηλὸ σπίτι ἀπάνω του.

— Σὺν ἔχῃ σκοπὸ νὰ τὸ γκρεμίσῃς, γιέ μ', τοῦλεγε ἡ γρηᾶ, γκρέμισε με κ' ἐμένα 'ς τὸ λάκκο μου μαζί του. Βῆλε με νὰ πλακωθῶ κ' ἐγὼ ἀποκάτ' ἀπὸ τὴ σκέπη του. "Ασε με κάνεμ' νὰ κλείσω τὰ μάτια μ' ἐγὼ, καὶ τότες κάμε ὅ,τι θέλῃς ἐσύ.

— Μὰ, μάνα· δὲν κρένεις καλὰ, ἔλεγε ὁ Ζῶης. Δὲ γλῆ-
πεις ποῦ δὲ μὰς χωρεῖ τώρα τὸ παλιόσπιτο: Τὼρ' ἀξήσαμεν καὶ θ' ἀξήσουμε ἀκόμα μὲ φαμλιά καὶ μὲ δοῦλους. Ποῦ νὰ ζήσουμε' ἐδῶ μέσῃ 'ς αὐτὸ τὸ κατέτσι ὅλοι μαζί. Γιὰ βάλει με τὸ νοῦ σου πῶς ἔχουμε καὶ κάποιον καλὸ ὄνομα κι ὅλας ὅζω τώρα, καὶ τσότσου παρὰ 'ς τὴ σακούλα . . . "Ασε με νὰ τὸ ρίξω, δὲν εἶνε λόγι' αὐτὰ ποῦ λές. Δὲ θὰ ζήσουμε φτωχικά καὶ τώρα ὅπ' ἀρχοντέψαμεν.

Τὰ ἴδια τῆς λαλούσε κ' ἡ γυναίκα τοῦ Ζῶη, ἡ καλομα-
θημένη ἀρχοντοπούλα, τὰ ἴδια τῆς ἐφέλναν κ' ἡ «ξεμουαλι-
σμένες» ὅπως τὲς ἔλεγε ἡ γρηᾶ, ἀδερφάδες του. Μὰ ἡ Κυρά
Χοῦλα δὲν ἐτέντωνε αὐτὴ σὲ κανένα.

— Πιάσαμεν λίγους παρχάδες τώρα, ἐμουρμούριζε, κ' ἐπὶ τῇ

ὁ νοῦς σας ἀγέρα. Χαλασιές καὶ φουρτουνές σας! Ποῦ ξέρουμε τάχατε τί μᾶς βγάζ' ἡ αὐριανή, χαντακωμένες!

Τότες σύγκαιρα, ἀπόχτησε καὶ γιόν ἡ γυναίκα τοῦ Ζῶη καὶ γιὰ τὴν κλοπέρασή της ἀναψε μεγαλύτερος μέσα ἔς τοὺς λογισμούς του ὁ πόθος τοῦ ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ. Πέρασεν ὁμως τότε καὶ μιὰ ἰδέα ἄλλη ἐπὶ τοῦ νοῦ του. Ὅτι, ἄρχοντας αὐτὸς τώρα, πῶς θὰ μπορῇ ν' ἀνεβοκατεβαίνῃ ἀπὸ τὸ σπίτι ἐπ' ἀργαστήρι καὶ ἀπὸ τ' ἀργαστήρι ἐπὶ σπίτι τοῦ αὐγῆ, γιόμα καὶ βράδυ περπατῶντας, τόσο δρόμο, τόσον ἀνήφορο. Ἐσκέφθηκε λοιπὸν πῶς θὰ νὰ ἦτον καλλιτέρας ν' ἀφήκῃ ἀπειραχτο τὸ φτωχόσπιτο τῆς γρηᾶς ἀπάνου ἔς τὴν Καρα-βατιά, νοικιάζοντάς το σὲ κανένα φτωχὸ γείτονά του, καὶ ν' ἀγοράσῃ αὐτὸς ψηλὸ σπίτι παρακάτου, κατὰ τὸ παζάρι, ἐπ' Ἀρχοντικὰ. Κ' ἡ ἰδέα τούτη ἐρριζώσε πλιὰ ἐπὶ μυαλὰ του καὶ ὅλο χαρούμενος ἔλεγε τώρα, γυρίζοντας τὸ βράδυ, ἐπὶ τῇ γρηᾷ του.

— Ἐλα, καὶ σῶγεινε τὸ χτήρι νὰ μὴν τὸ γκρεμίσουμε, μάνα, ἔλα.

Κ' ἡ γρηᾷ δοῦλε τὸν « Μεγαλοδύναμι » ὁπῆθλεπεν ὅτ' ἡ κούφια καὶ καταστρεφτικὰ φλόγα τῶν παιδιῶν της ἐσθύνονταν κ' ἐκατακάθονταν ὅσο πέρναε ὁ καιρὸς. Ποῦ νὰ τῷ ξερεν ἡ μαύρη πῶς ὁ γιὸς της ὀλημερῆς παράδερνε ἐτούς δρόμους τῶν Ἀρχοντικῶν, γιὰ νὰ βρῇ σπίτι τῆς ἀρεσιᾶς του, νὰ τ' ἀγοράσῃ! Τότες ἄρχεψε νὰ ψευτιζῇ καὶ τὴν τέχνη του λίγο ὁ Ζῶης, γιὰ νὰ κερδαίνῃ πλιότερα. Ἡ λεγωνιὰ ὁμως τῆς γυναίκας του δὲν πήγαινε καλὰ. Εἶχεν ἀνάψει θέρμη βαριά ἐπὶ κορμὶ της, κ' οἱ γιατροὶ πῶχε καλέσει ὁ Ζῶης, οἱ καλλύτεροι γιατροὶ τῶν Γιαννίνων, ἔφευγαν ἀπὸ τὸ σπίτι

του μέ κατεθασμένα τὰ φύδια. Κάποτε κι ὅλας φανέρωσαν σὲ κήποιον ἐστὶ γειτονιά ὅτ' ἡ λεχώνια κιντύνευε.

Ὡς ἐδῶ ἦτον γραμμένο νὰ βλαστήσῃ καὶ νὰ κλαρωθῇ τὸ περήσανο δέντρο τῆς ἀρχοντίας τοῦ δούλου Ἀζώηρου. Σὰν σαρακας εἶχε φωλιάσει μέσα ἔς τὸν κορμὸ τοῦ τῆς γυναίκας του ἡ ἀρρώστεια, καὶ τὸ κουφάλιαζε λίγο λίγο. Καὶ μιὰ νύχτα, συγνευσισμένη καὶ θλιθερὴ, ἀστραποπέλεκας ξαφνικὸς ἔπεσε κατὰκορρ' ἀπάνω του καὶ τοῦ γκρέμισεν ὅλα τὰ φύλλα καὶ τὰ ὠραῖα κλωνάρια, κι ἀπὸ τὸ φουντωτὸ καὶ ζηλευμένο δέντρο ἔμεινε μοναχὰ ἓνα ὑλόρθο κατακαμένο καὶ κούφιο κορμὶ, τὸ κορμὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Ζώη. Φωτιά ἔπιακε μιὰ βραδιά ἐστὶ «Τσαρτσίτικα» καὶ τ' ἀργαστήρι τ' Ἀζώηρου μ' ὅλα τὰ περίγυρά του γείνηκαν στάχτη ὡς τὴν αὐγή. Κόλλως τοῦρθε τότε τοῦ βαριόμιστου Ζώη. Πάει τὸ πλιότερο τὸ βιό του. Τῶρα καὶ τὸ ἐπίλοιπο ἡ ἀρρώστεια κ' ἡ λεχωνιά τῆς γυναίκας του, ποῦ τράβηξε χρόνον καιρὸ, κι ὅπου τὴ γκρέμισε κι αὐτὴ μέσα στὸν τάφο μαζί μὲ τὸ παιδάκι της. Πέθανε σὲ κάμποσον καιρὸ ὕστερα κ' ἡ μαῦρ' ἡ μάνα του. Πέθανεν ἀπὸ τὸν καῦμό της γιὰ τὴν τρομερὴν συμφορὰ καὶ μὲ τούτα τὰ στερὰ λόγια στὰ χεῖλη της :

— Πιστὴ γαμὰν ἀπὸ λίγους παρχῶδες, καὶ πῆρεν ὁ νοῦς σας ἀγέρα, παιδιὰ μου. Χαλασιές καὶ φουρτουνές μας ! Ποιὸς νὰ τοῦξερε τί θὰ μάς εὑρίσκει σήμερα, χαντακωμένα μου !

Κι ἀπ' ὅλο τούτο τ' ἀνεμόχλιο καὶ τὸν καταποτήρα, ποῦ παρχάυε τὸ σπίτι του ξύρριζα, γλύτωσε ὁ Ζώης μοναχὰ κ' ἡ ἀδερφή του, ἡ Κυρά Τσεβούλα, ὅπου δὲν εἶχε προστάσει νὰ τὴν παντρεύῃ κι αὐτή. Καὶ μαζί μὲ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ μὲ τὴν εὐτυχία, πᾶν κ' ἡ μεγάλαις ιδέαις

τοῦ δούστου καὶ οἱ πόθοι του γιὰ ψηλά σπίτια καὶ γι' ἀρχοντική καλοπέραση. Σάν παραδωρμένο ἀπὸ βαριά νεροποντὴ καὶ ἀνεμοζάλη χειμῶνι, χώθηκε ζαλισμένος ἀποκάτου ἀπὸ τὴ στρέχα τοῦ φτωχικοῦ πατρικοῦ του καὶ συμμαζώχτηκε ὁλότρομος σὲ μιὰ γωνιά, τηρῶντας πότε νὰ περάσῃ ἡ κακὴ μπόρα.

Κι ὅλες τὲς συφορὲς του αὐτὲς ἔρριχνεν ὕστερα ὁ Ἀζώηρος ἐστὸν κακὸ σκοπὸ πῶθαλε μὲ τὸ νοῦ του νὰ γκρεμίση τὸ χαμηλὸ πατρικὸ του καὶ νὰ ζητήση ἄλλου παλάτια καὶ περηφάνειες.

— Κι ὁ σκοπὸς καὶ οἱ πόθοι αὐτοὶ μ' ἔφεραν, ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του ἀναστενάζοντας, ἐστὸ φρούδι τοῦ γκρεμοῦ, τῆς κόλασης, νὰ ψευτίσω τὴν τέχνη μου καὶ νὰ χαλαστῶ ὁ ἴδιος, νὰ σκάψω ὁ ἴδιος τὸ λάκκο μου μὲ τὰ χέρια μου. Διαβολομαζώματα ἀνεμοσκορπίσματα, καλὰ λέει ὁ λόγος. Τώρα γυπᾶω τὸ κεφάλι μου, μόν' ἐτὰ χαμένα.

Κ' ἕνας γέροντας τοῦρκος προβατάρης, γείτονάς του, σὰ νὰ τὸν ἔβανε ἐπιταυτοῦ κανένας νὰ τοῦ ριζώση βαθύτερα τὴν ιδέα τούτη, τοῦ ἀπαντοῦσε ὁλοένα, ὅσες φορὲς τὸν εὐρισκε ὁ Ζώης καὶ τὸν ρώταε γιὰ τὸ βίό του.

— Ἰνσαλλὰ, σάν θέλ' οὐ Γιαραμπῆς, καλὰ πᾶμε, κύρ Ζώη. Ὅποιους τράει τν ἰσιάδα, πούτῃς δὲν ἔχει νὰ ρουβθῇ τῇ ζιμιά, εἶνε μαζὺ τ' οὐ Θαγός. Μότ' παραστράτησες ἀπὸ τν ἰσιάδα, μότ' τῇ μόλεψες τὴν τέχνη καὶ τοῦ βιό σ', πλάκωσε τοῦ κακὸ, κὶ μότ' πλάκῳσ' τὸνα, καρτέρ' κὶ τ' ἄλλου. Ἰγὼ πούτῃς δὲν τοῦ χαλάου τοῦ γάλα μ' κὶ γι' αὐτὸ οὔτε τοῦ γάου πούτῃς, οὔτε κὶ τὰ πράταμ' παθαίνουν τίπουτας. Κῦτταξε τοῦ γειτουνά μας τοῦ Μπράχου· εἶχινε ζλέψ', μου-

λεγε, ψλὰ σπίτια κὶ γρόσια πολλὰ. Χάλασε τοῦ γάλα τ' γιὰ νὰ κηρδέν' πλισσότερα. Ἰσια τοῦρθε τοῦ κακῶ. Τὸ ἔχασε ὅλου τοῦ κρυπαδ' ἀπ' ἀβλουγιά. Ἰγὼ πουτέσιμ δὲ ζήλεψα τρανὰ σπίτια κὶ μεγαλουσύνες. Δὲ λέου πῶς δὲν τὰ θέλου τάχα μ', μόν' δὲν τὰ θέλου μὲ τν ἀδικιὰ κὶ μὲ τ' ψευτιά. Ἄν εἶνε γιὰ νὰ τ' ἀπουχτήσου, νὰ τ' ἀπουχτήσου μὲ τὸν ἴδρουτὰ μ' κὶ μὲ τν ἰσιάδα. Νὰ, σὰν ἐκείνου τὸν ἄρχουντα τοῦ ρουμιὸ πῶχει τὰ μεγαλύτερα σπίτια κὶ τὰ καλλύτερ' ἀργαστήρια σήμερα μέσα ἔτὰ Γιάννινα, κὶ ὅπου-τις περνάει αὐτὸς ἔστου παζάρ' μὲ τ' ἀριὸ κὶ περήφανου περπάτμα τ', εἶδες; ὅλ' προσκόνουνται κὶ ὅλ' τὸν χαιρετᾷν. Αὐτὸς, . . . ἀκουλσούντ'. Τ' ἀπόχτσε μὲ τν ἀξιὰ-ὄα τ' κὶ τ' ἀξιζ' νὰ τὰ χαίρεται κὶ νὰ τὰ καμαρών' τώρα.

Ὁ τοῦρκος γείτονας δὲν ἤξερε, ἀλήθεια, πῶς κὶ ὁ Ζώης ἀπὸ τὲς σάπτιες ἐκεῖνες ἰδέες τῆς ἀρχοντίας τὴν ἔπαθε· μὰ ὁ Ζώης ποῦ πόναχε, πίστεψε ἔτὰ λόγια τοῦτα πῶς τοῦχε τοῦμπανο ὁ κόσμος ὅλος τὸ κόλασμά του, κὶ ἀπὸ τότες ὠρ-κίστηκε νὰ μὴ ξαναβγῇ. Ἐκλείστηκε μὲ τῇ ἀδερφή του ἔτὸ φτωχικό του μέσα κὶ ἀποφάσισε νὰ περάσῃ τὲς στερ-νὲς μέρες του μὲ κᾶτι ἀπομεινάρια ποῦ τοῦχε ἀφήκ' ἡ φωτιά κὶ ὁ χάρος. Τὲς ὥρες του πέρασε τώρα ἔτὸν κῆπό του μέσα, φυτεῦντας καὶ καλλιεργῶντας. Ἀργότερα ὅμως, γιὰ νὰ φύγῃ τῇ μοναξιά καὶ τῇ συλλογῇ ποῦ τὸν πλάκων' ἔτσι ὅλο-μόναχον, ἐσκέφθηκε νὰ στήσῃ τρεῖς πέντε μπάγγρους ὀρθοὺς ἔστην αὐλή του καὶ νὰ συνάξῃ γύρω του τοὺς γερόντους τῆς γειτονίας, καὶ μὲ τὴν ἀφορμὴ νὰ τοὺς κάμνῃ τὸν καφετζῆ νὰ βρίσκῃ κουθέντα καὶ χρονοτριβὴ μ' αὐτοὺς. Ὑστερα

ἦτον ἀκόμα νιός, καὶ δὲ θὰ τὸν ἐθάρνε το σερβίρισμα τῶν καφέδων του.

* *

Στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ του λοιπὸν εἶχε στήσει τὸν καφενέ του ὁ Ζῶης ὁ Ἀζώηρος. Αὐτὸς ἐσερβίριζε τοὺς μυστηριῶδες κ' ἢ ἀδερφή του, ἡ Κυρά Τσεβούλα, ἐθραζε τοὺς καφέδες. Παλιὸς χαμηλὸς τοῖχος ἀπὸ ξηρολίθι ἐκλειγε ὁλόγυρα τὸ κτῆμα τοῦτο τ' Ἀζώηρου, ποῦ τὸν μισὸ τόπο ἔπιανε τὸ σπίτι μὲ τὴν αὐλὴ καὶ τὸν ἄλλο μισὸ ὁ κῆπος μὲ τὲς φυτιές καὶ μὲ τὰ δέντρα του, καλοσκαμμένος καὶ καλοφυτεμένος, καὶ φραγμένος μὲ ψηλὴ καλαμωτὴ. Ἐλαμπε ἀπὸ πάστρα ἡ αὐλὴ του. Οἱ βασιλικοὶ μὲ τοὺς χίλις χρώματους μενεξίδες, ποῦ στόλιζαν ἀραδαριὰ τὲς ἀλτάνες καὶ τὰ πεζούλια τῆς, ἐμοσχρῶβόλιζαν τὸν ἀέρα, καὶ τὸ βουνάκι τῆς Καραβατιᾶς ἀπὸ πάνου κατέβαζε μιὰ ὁροσιὰ παραδείσια τὴν αὐγὴ καὶ τ' ἀπόσπερνο.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ καλὰ, μὲ τὰ παθήματα καὶ μὲ τοὺς ἀμύλευτους καφέδες τοῦ Ζῶη, σύναζαν ἔστον καφενέ του τοὺς γέροντες τῆς γειτονιάς. Εἶχενε καὶ πηγᾶδι μὲ σπάνιο νερὸ ὁ Ἀζώηρος, ὅπου δὲν ἄργησαν νὰ τὸ μυριστοῦν κι ἄλλοι καὶ ποῦ κατάντησεν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα νὰ διαλαληθῇ ἔς ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀπάνου μαχαλάδες ὁ καφενὲς καὶ νὰ συχνάζουν ἔς αὐτὸν ὄχι μονάχα οἱ γερόντοι μὰ κι ἄλλοι πολλοί. Κ' ἐβγαίνουν ἔστον ἀνήφορο ἐκεῖνο κι ἀπὸ τὰ χαμηλότερα σπῖτια, γιὰ ν' ἀπολάψουν τὴ ὁροσιὰ τοῦ βουνοῦ καὶ τ' ἀθάνατο νερὸ τ' Ἀζώηρου, ποῦ ἦτον κατὰκρυς καὶ καλοχώνευτο, κι ὅπ' ἐβρισκαν συχνὰ μέσα του γλωρὰ φύλλα πεύκου κι

ὄξιας καὶ πουργαριῶν τῶν ψηλωμάτων τοῦ Πίνδου. Οἱ δρα-
γάτες οἱ ἀρβανίτες κ' οἱ φυλαχτάδες τῶν μπέηδων καὶ τῶν
ἀγκῶν τῆς Καραθρακίας, ὅλοι ἐκεῖ συναπαντῶνταν κ' ἔλε-
γαν τὰ σκηπετάρικά τους. Ἄσε τὴν Πρωτομαχιά καὶ τέτιες
ἄλλες χρονιάρικες μέρες, ὅπου δὲν εἶχενε ποῦ νὰ βάλῃ τὸν
κόσμο νὰ κάτῃ ἑστὸν καφενέ τοῦ ὁ Ἀζώηρου. Ἐκόντευαν
κάποτε νὰ ξυπνήσουν μέσα τοῦ καὶ νὰ ξανανάψουν τὰ παλιά
ὄνειρα κ' οἱ σθεσμένοι πῶι γιὰ ν' ἀρχοντέψῃ καὶ με τὸν
καφενέ. Ὅμως τὸν ἐκρατοῦσαν σφιχτὰ δεμένε ἑστὴν τιμιότη
τῆς τέχνης τοῦ τὰ λόγια τοῦ «ὑπαμπᾶ» ὅπως τὸν ἔλεγε
τὸν τούρκο προβατάρη γείτονά τοῦ, ποῦ τοῦ θυμοῦσαν τὰ
περασμένα παθήματά τοῦ.

Πολλὲς φορές γύριζα κ' ἐγὼ ἀπὸ τὸ γάλα ἑστὸν καφενέ
τ' Ἀζώηρου. τ' ἀνοιξιὰτικα αὐγερινά, ποῦ ἀνέβαινα ἑστὸ
βουνὸ χαράματα. Ἐτύχαινε ὅμως νὰ διαβρίνω ἀπὸ κεῖ
καὶ τὲς σκόλες κανέν' ἀπόβραδο, πῶθβαινα κατὰ τὴν Κα-
ραθρακιά, εἴτε γιὰ τὸν βουνίσιον ἀέρα τῆς, εἴτε γιὰ τὸ κρύο
νερό τῆς, εἴτε γιὰ τὰ καστανά καὶ γλυκὰ καὶ μεγάλῃ καὶ
μυγδαλοσχισμένα μάτια τῶν κορασίων τῆς. Οἱ συχνότεροι
γερόντοι, πῶδρισκα ἑστὸν καφενέ τ' Ἀζώηρου, ἦταν ὁ Γερο-
καλαμίνιος, ὁ ἀγαπημένος μου, ποῦ τὸν εἶχα γνωρίσει ἀπ'
ἄλλου κι εἶχα μάθει τόσα παλιά κι ἀξετίμητα πράματα
ἀπ' αὐτόν, ὁ Πάνος ὁ Γερακάρης, ὁ Λυγδᾶς ὁ Λιονταρῆς, ὁ
Θωμάς ὁ Γοργόλης, ὁ Μάνθος ὁ Μπαλιούλιας κι ὁ Διαμαν-
τῆς ὁ Βάρδας. Ὅλοι κηράδες κι ἀνυσαντίδες καὶ χρυσοκεν-
τιστάδες ἑστὰ νιάτα τους, καὶ τώρα ἀπόμαχοι ὅλοι τοῦ ζα-
νατιοῦ τους. Ἐμαζόνονταν ἐκεῖ με τὰ δικανίκια καὶ με τὰ
τσιμπούκια τους κ' ἔστρωναν ἀδιάκοπες καὶ μακριές κουβέν-

τες, ὅλο γιὰ πράγματα τοῦ περασμένου καιροῦ τῆς. Κ' ἐγώ, ἔτῃ μέση τους, χόρταινα ιστορίες καὶ σοφὰ λόγια.

Τ' ἀπόγειομα ἐκεῖνο, μόλις προσπέρασα τὸ κατώφλι τῆς αὐλόπορτας τοῦ Ζώη τ' Ἀζώηρου κ' ἦρα τοὺς συνειθισμένους μουστερίδες του, τοὺς γερόντους κι ἀρβανιτάδες, συμμαζωγμένους ἐς ἓνα μπάγγο, ἀπανωτοὺς, μὲ καρφωμένα καὶ μάτια καὶ νοῦν ἀπάνου σὲ μιὰν εἰκόνα, τοῦ βαστοῦσε καταμεσῆς ὁ Ζώης ἔτῃ χέρια του. Οὔτε μ' ἐνοιώσαν ὅταν ἐμπῆκα. Τοὺς ἐσίμωσα κ' ἐτήραξα κ' ἐγὼ τὴν εἰκόνα. Ἡ εἰκόνα ἦτον παλιὰ κι ἀξιοπεριεργή. Παράστανε καθαλάρη παλληκαρὰ μὲ γιγάντιο ἀνίστημα καὶ μὲ πανώργια μορφή. Εἶχε ἀσπροκόκκινο τὸ πρόσωπο καὶ περίσσια ἔμμορφο καὶ καλосυνᾶτο κ' εὐγενικό, πρόσωπο βασιλικὸ καθαρό. Γρυπὴ τῇ μύτῃ, τὸ μέτωπο καθάριο καὶ πλατὺ, τὸ γένειο μακρὸ καὶ γυρμένο κατὰ ἔμπρὸς λίγο καὶ κομμένον τὸν τσαμπᾶ. Ἐφαίνετο σὰν νὰ τοῦ χάρισε ἡ φύση ε' ὅλο του τὸ κορμὶ ἀσύγκριτην ἐπιδεξιότη καὶ ξεχωριστὴ δύναμη. Ἐφώραει μεγάλῃ σκούφια ἐς τὸ κεφάλι του, στολισμένη μὲ ὠραῖα φτερά, καὶ μακρὸ μεταξοπράσινο δουλαμά, περιπλουμισμένον μὲ χρυσὰ σιρίτια, τοῦ φάνταζε θαυμάσια, καμωμένος μὲ πολλὴ μαστοριά καὶ μὲ τέτοια τέχνη ντυμένος, ὅπου σὰ σκέπαζεν ἀπὸ τῇ μέσῃ καὶ κάτω τ' ἄρματα, ἐφαίνονταν καὶ τ' ἄρματα κ' ἐφαίνονταν κι αὐτός.

Ἀπὸ τ' ἀλόγου του τὸ τρεχιδὸ κυματίζονταν ὁ δουλαμάς κι ἄφινε νὰ λάμπῃ ἐς τὰ στήθια του χρυσὴ ἢ ἀλυσσίδα τοῦ βασιλικοῦ παρασήμου του κ' ἓνας διαμαντοκολλημένος σταυρὸς, ὅπου φαίνονταν σὰν νὰ τὸν φύλαε ἐς τὸν κόρφο του δίπλα γκόλφι μὲ βαθύτατη εὐλάβεια. Μὲ τὸν κυματι-

σμός τοῦ δουλαμά πρόβαλαν ἔς τὸ φῶς καὶ τὰ μεγάλα κίτρινα ποδήματά του. Δαμισκὶ σπαθὶ κρέμονταν μὲ χρυσᾶ λουριά ἀπὸ τῆ ζώση του κατὰ τὸ ζέροιο πλευρὸ καὶ πίσω ἀπὸ τὸ γόνατό του κρύβονταν τὸ κρηνένιο ἀπελατίκι του. Κι ἀπάνου ἔς ὅλ' αὐτὰ, ἡ λαμπρόδα τῶν ὁμματιῶν του καὶ τοῦ κορμιοῦ του ἡ λεθεντιά ἐδειχναν ὅτ' ἦτον ἔς τὴν καρδιά δράκος τοῦτος καὶ λιοντάρι ἔς τὴ δύναμη. Ἀρχοντιά κι ὠμορφιά καὶ στόλος ἔς τὸ ἀνάστημά του ὅλο. Μὲ τὸ ζέροιο χέρι θάσταν τὰ χαλινάρια τ' ἀλόγου καὶ μὲ τὸ δεξιὸ τὴ μακριὰ λάντζα, εἶδος κονταριοῦ μὲ σιδερένιον στόας ἔς τὴν κορφή καὶ μὲ μικρὸ κόκκινο φλάμπουρε μὲ τὸν ἀητὸ τὸ διέφαλο μέσ' τῇ μέσῃ.

Τ' ἄλογό του ἦτον μαῦρο καὶ κατὰ τὸ μέτωπο μοναχὰ λίγο μπᾶλλιο, ντυμένο κι αὐτὸ μὲ χρυσοαργυρὴ σέλλα καὶ μὲ φαντὰ φάλαρα. Εἶχε περήφανα σηκωμένα κατ' ἀπάνω τὸ κεφάλι του κ' ἡ πλούσια καὶ γιαλιστερὴ χιούτη του χύνονταν σὰ κύμα τρικυμιστὴ ἔς τὰ στήθη τοῦ ἀναβάτη. Σπιθοβολοῦσαν τὰ μεγάλα τὰ μάτια του κι ἄφριζαν τὰ διάπλατα τὰ ρουθούνια κ' ἐσπαρτάριζαν, ὥσάν νᾶχυναν κατὰ πέρα χλημίντρισμα ἡχερό. Ἐλυγχε σάν τὴν ὄχιά τὸ κορμί του κ' ἐσήκωνε τὴ μαλλιαρὴ οὐρά πίσω, ὅπ' ἔπερτε ἀνεμισμένη κι ἀστραφτερή, σάν καταρράχτης λαγκαδιᾶς, μέσα σὲ σκοταδερὴ νύχτα, ὅπ' ἀναλάμπει ἔς τὴν ἄριάν ἀστροφεγγιά. Τὰ πόδια του τ' ἀνεμόφτερα δὲν ἐπατοῦσαν ὀλοτέλα γῆ, κ' ἐλαμπσκοποῦσαν καὶ τὰ τέσσερ' ἀσημοπέταλά του.

Κι ἀποκάτου ἔφερνε τὴν ἐπιγραφή της φράγκικα χαραγμένη καὶ πλουμερή, ὑπώδειχνε τ' ὄνομα τοῦ παλληκαρᾶ

καθαλάρη καὶ τὸν τόπο ὅπου ἱστορήθη, τὴν ξακουσμένη Φλωρέντια.

Οἱ γέροι κ' οἱ ἄρβανίτες, ποῦ τὴν τηροῦσαν καταπλκωμένοι, δὲν ἐγνώριζαν νὰ ξεδιαλέξουν τὰ φράγκικα καὶ πλουμερά γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς, κ' ἔπασχαν ἀπὸ τὴ μορφὴ κι ἀπὸ τ' ἄρματα τοῦ καθαλάρη νὰ τὸν πεικάσουν. Κι ἄλλος τὸν ἔλεγε "Αἰ Γιώργη κι ἄλλος "Αἰ Δημήτρη, ἄλλος ἀρχαῖον ἔλληνα κι ἄλλος στρατιώτῃ παλιὸ τῆς Φραγκίας καὶ τῆς Φλάντρας. Ἀφοῦ διάβασα τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐγὼ, τὴν ἐξανακύτταξα μιὰ φορὰ πάλι καλλύτερα τὴν εἰκόνα καὶ ρώτησα τὸν καφετζῆ τὸν Ἀζώηρο, ποῦ τὴν εἶχε βρῆ. Πρὶν ὅμως μ' ἀπολογηθῇ τοῦτος, ὁ Γεροκαλαμίνιος, ὁ φίλος μου, ἔστρεψε κατὰ πάνω μου τὰ δυὸ ματογιάλια του, — σὰ νὰ μοῦ γνώρισε τὴ φωνή κ' ἐγύρευε νὰ ἰδῇ ἂν εἶμαι ὁ ἴδιος, — καὶ σὰ μὲ εἶδε κοντά του, γύρισε κατὰ τοὺς ἄλλους κ' εἶπε :

— Σταθῆτε καὶ τὸ δασκαλόπουλο θὰ μᾶς τὸ δείξῃ τί φανερών' ἡ εἰκόνα, μωρὲ παιδιὰ. Τὸ γνωρίζω γώ, ξέρει πολλὰ πράματ' αὐτὸ, καὶ θάν' τὸ ξηγήσῃ.

Ἐχαμογέλασα μὲ τ' ἀγαθὰ λόγια τοῦ γέρου, γλυκοκυττάζοντάς τόν, κ' εἶπα :

— Δὲν τὸν γνωρίζετε τὸ βασιλιὰ μας :

—

Βουβυχιὰρά χύθηκε γιὰ λίγην ὥρα ἐστὴ μέση μας μὲ τὰ λόγια μου αὐτά, καὶ μ' ὀλάνοιχτα γλέφαρα καὶ μὲ σφιγμένα χεῖλη, κατὰματα μ' ἐκύτταζαν ὅλοι, σὰ νὰ θέλαν μὲ τὴ δύναμη τῆς ματιᾶς των νὰ ξεθάψουν ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια μου τὸ μυστικὸ τ' ὄνομα τοῦ βασιλιὰ τούτου. Καὶ

σά δὲν ἔκρενα ἐγὼ ἀκόμα, ἄρχεψαν νὰ ξανατῆραν τὴν εἰκόνα αὐτοὶ καὶ νὰ λέν :

— Ὁ Γεώργιος ; οἱ γερόντοι.

— Σουλτάνι ; (ὁ Σουλτάνος ;) οἱ ἀρβανίτες.

— Τὶ Γεώργιος καὶ τὶ Σουλτάνος μοῦ λέτε . . . Ὁ βασιλιάς τῶν Ἑπειρωτῶν εἶνε τοῦτος.

Οἱ ἀρβανίτες οὔτε μίλησαν τότες. Ἐμοῦδιασαν κ' οἱ γερόντοι. Κι αὐτὸς ὁ Ζῶης ὁ Ἀζώηρος, ὁ καφετζής, ὅπ' οὔτε αὐτὸς εἶξερε τί ἀξέτιμητην εἰκόνα εἶχενε τόσα χρόνια μέσα 'ς τὸ σπίτι του. Μοναχὰ ὁ Γεροκαλαμένιος γύρισε πάλι κατ' ἐμένα τὰ ματογιαλῖα του καὶ μ' ἐρώτησε ἀγάλια ἀγάλια :

— Ὁ Πύρρος, παιδὶ μου ;

— Μπύρρ' μῶρ' μπύρρ'. Χλαλόησαν παρεντὺς τὰ στόματα τῶν ἀρβανιτᾶδων.

— Ὁ Σκεντέρμπεης . . .

Δὲν ἐπρόρτακα ν' ἀποσώσω τ' ὄνομα, μωρὲς παιδιὰ, κι ἀστραπιδόλησαν μὲ μιὰς ὅλων τὰ μάτια ὀλόγυρα καὶ χῶρια τῶν ἀρβανιτᾶδων ὅπου χούμησαν ἀπανωτοὶ κ' ἐσκέπασαν τὴν εἰκόνα μὲ χίλια φιλήματα.

Οἱ γέροι δὲν ἐμίλησαν τότες. Εἶχαν καρφώσει γερὰ τὰ μάτια τους ἀπάνω 'ς τὴν εἰκόνα κι ὁ λογισμὸς τους ποιοὺς ξέρει σὲ τί καιροὺς καὶ σὲ τί τόπους ἀρμένιζε. Μοναχὰ οἱ ἀρβανιτᾶδες ἐσυντυχιῶνταν κ' ἔλεγαν ὁ ἓνας τ' ἄλλουνοῦ μὲ τὴ γλῶσσά τους :

— Μωρὲ Σκέντο ἰχούμπουρ ! (Ὁρὲ Σκέντο χαντακωμένε !) Νάτος ὁ βασιλιάς τῶν ἀρβανιτᾶδων. Τήρα, ὦρὲ καψαρέ, βασιλιά πούχαμην μιὰ βολὰ οἱ δύστυχοι.

— Γιὰ βιστὸ κούρμ, γιὰ βιστὸ τριμρί ! (Γιὰ τήρα κορμί,

για τήρα λεβεντιά!) Τήρα εὐγενική σάρκα, τήρα μορφὴ βασιλικιά, τήρα μάτι ἀετοῦ, τήρα μέτωπο σὺν κορφοβούνι ποῦ χαράζει ἀπάνω του ἡ μέρα!

— Τήρα ἄρματα κι ἄλλογο καὶ φορεσιά;

— Ἀίντε, μωρὲ Σκεντερμπέο, ἄντε μωρ' ἰνγκιούαρ μπρέτ ισκηπετάρθε! ("Αἴντε ὦρὲ Σκεντέρμπη, ἄντε ὦρὲ ξακουσμένε ἀρβανιτοβασιλιά!) Δὲ θὰ ν' ἀναστηθῇς μιὰ βολὰ παλὲ καὶ δὲ θὰ νὰ μὰς κρᾶξῃς μὲ τὸ τρανὸ καὶ περὶφάνο ἐκεῖνο διαλάλημά σου: «Σὰ ρὸν Σκεντερμπέο, σκηπετάρ νοῦκ τὸ τεμπένεν κούρ σκλάβ τὲ ττέρθε!» ("Ὅσο ζᾷει ὁ Σκεντέρμπης, οἱ ἀρβανίτες δὲ θὰ νὰ καταντήσουν ποτὲς σκλάβοι τῶν ἄλλων!) Κι ἀλήθεια, ὦρὲ μπύρρο μ'. Ἄν δὲν ἀπέθνησκες δὲ θὰ νὰ πέφταμιν κ' ἐμεῖς, δὲ θὰ νὰ σερόμασταν, ὦρὲ μαῦρέ μου Λιούλιο, κλαρίτες καὶ παλιοδραγᾶτες σήμερα ἔστὰ ντερβένια τοῦ κόσμου, δίχως ψωμί, δίχως καλύβι, μὲ μισὴν κάπα ἀπάνου μας καὶ μὲ μισὸ σακάρυγι.

Μαζί μὲ τὰ λόγια τοῦ Τζαφέρη σταματᾷ κ' ἡ πέννα μου ἐδῶ, γιὰτ' ἀναγιόμωσαν ὀάκρυα τὰ μάτια τοῦ δόλιου ἀρβανίτη. Ὁ Σκέντος, ὁ Λιούλιος κ' οἱ ἄλλοι οἱ συντρόφοι τοὺς ἀναδᾶκρυσαν παρόμοια κι αὐτοὶ κ' ἐκρέμασαν λυπητέρᾳ καὶ παραπονεμένᾳ μπροστὰ στὴν εἰκόνα τὰ ξέσκεπα κεφάλια τοὺς μὲ τοὺς μακρικοὺς καὶ μαῦρους σαμπάδες. Ἄ! τὴ σκηνὴ ἐκεῖνη δὲ θὰ τὴν λησμονήσω ποτὲ στὴ ζωὴ μου, καθὼς καὶ τὴν ἄλλη ὅπ' ἀκολούθησεν ὕστερα.

Ὁ καφετζῆς ὁ Ἀζώηρος μὰς εἶπεν ὅτι στὰ καλὰ χρόνια του τοῦ τὴν εἶχε πωλήσει τὴν εἰκόνα ἑνὸς μπέης γείτονάς του, ὁπῶφρευγε ἀπὸ τὰ Γιάννινα κ' ἐξέλαμε τὰ σωθέματα τοῦ σεραγιοῦ του. Ἐλέγονταν Ζεινέλμπης τοῦτος, κ' ἡ

γεννιά του κρατούσε, καθώς γνώριζεν ἀπὸ τοὺς παλιούς του, ἀπὸ τῆ μέσα τὴν Ἀρβανιτιά, ἀπὸ τὴν Κρόγια. Τὶ τάχα παρᾶξενό νὰ ἦταν κι ἀγγόνι τοῦ Καστριώτη ὁ μπέης τοῦτος :

Κ' ὕστερα, ὁ Γεροκαλαμένιος μᾶς ἔβαλε ἀραδαριά ὁλόγυρά του κι ἀρχίνησε νὰ μᾶς μονολογᾷ γιὰ τὸν Καστριώτη.

— "Αἶντε, μωρὲ πλιάκ' ἰντερμπόουαρ, κοῦ ἴντε γκιθ. (Για σου, ὦρὲ γέρο ντελῆ, ποῦ τὰ ξέρεις ὅλα). Τοῦ φώναζαν κάθε τόσο οἱ ἀρβανίτες.

Κι ὁ Γεροκαλαμένιος μᾶς ἀράδιαζε κομμάτια ἀπὸ τὰ πολλὰ τοῦ Σκεντέρμπεη. Μᾶς ἔλεγε :

— Πρὶν γεννηθῇ ὁ Σκεντέρμπεης, μωρὲ παιδιὰ, ἡ μάνα του, ἡ βασιλισσα τῆς Ἀρβανιτίας, ὠνεϊρεύτηκε πῶς θὰ ν' ἀποχτούσε θεριὸ ἀνήμερο κι ἀνυπόταχτο. Καὶ σὰ γεννήθηκε, ἀπὸ τὰ μικρὰ μικρὰ χρόνια παιγνίδια του ἦτανε τ' ἄρματα. Οἱ δασκάλιοι του, ποῦ τὸν μάθαιναν γράμματα καὶ βασιλικὸ φέρσιμο κι ἀνδρειότητα, τὸν ἐσυνήθιζαν ταχτικά 'εἰς τὰ κυνήγια καὶ τὸν ἐθρεφαν βολές βολές μὲ καρδιές ἀρκουδιοῦ καὶ μὲ πνευμόνια ἀπὸ καπρί. "Οντας πῆρε ἀνάστημα καὶ λεθεντιά καὶ κερμὶ κι ἀγέρα, κ' ἐπρόβαλε παλληκαρὴς κι ἀντρεωμένος κ' ἔμαθε πῶς ἀγριοδόχηλο τοῦ λόγγου ἔπεφτε κ' ἐχάλαε τῆς ἀδερφῆς του τὰ κτήματα κι ὑποῦχε σκοτώσει ὅσους εἶχαν πάει κατὰ πάνω του, καθαλικεύει τ' ἀχώριστο τ' ἄλογό του, τὸ μπᾶλλιο, κι ἄδραμε τὸ ἀπάντησε, καὶ μὲ μιὰ σπαθιά μοναχὰ τοῦ κατὰκοψε τὴν τραχηλιά πέρα ὡς πέρα καὶ τὸ θανάτωσε. Τὸ ἴδιο καὶ μ' ἓνα καπρὶ μέσα 'εἰς τὰ ρουμάνια τῆς φραγκιάς, ποῦ κυνηγούσαν μὲ τῆς Πούλια τὸ βασιλιά μαζί. Ὁ φράγκος βασιλιάς σκιάχτηκε κι ἀνατρόμαξε 'εἰς τὸ συναπάντημα τοῦ θε-

ριοῦ. Ὁ Σκεντέρμπεης ὅμως τοῦ ρίχτηκε μέ τὸ δαμισκίτου ἐπὶ χέρι καὶ τοῦ χώρισε τὸ κορμί σὲ δύο κομμάτια.

— Τὴν πάλλα του τὴ φυλᾶν ἐστὴν Πόλη μαζί με τοὺς ἄλλους θησαυροὺς τῶν Σουλτάνων, καθὼς μὸλεγε ὁ μπέης μου· εἶπε ὁ Σκέντος. Λένε, μὰ τὸ Θεό, πῶς καὶ τὸ μάλαγμα τῆς μοναχᾶ γιαίνει ἀρρώστιες καὶ δείχνει θάμματα.

— Ὁ Σουλτάν Μουχαμέτης, ὁ Ἀσβιούκ, ὅπως τὸν ἐλεγαν, ξανάρχισε ὁ Γεροκαλαμένιος, ποῦ τὸν πολεμοῦσε, ἀκούγοντας πολλὰ γιὰ τὸ σπαθί του, ἔστειλε σ' αὐτὸν ἄνθρωπό του καὶ τοῦ το γύρεψε νὰ τὸ ἰδῇ ἀπὸ περιέργια. Ὁ Σκεντέρμπεης τὸ ἔστειλε μετὰ χαρᾶς, καὶ ὁ Σουλτάνος ἐπρόσταξε τοὺς πλέον ἀντρεωμένους του νὰ τὸ δεικνύσουν. Μὰ ποῦ νὰ κἀνῃ ὅσα ἔκανε τὸ σπαθί ἐπὶ χέρια τοῦ ἀφεντικοῦ του. Ὁ Σουλτάνος γυρίζοντάς το πίσω τοῦ μὴνυσε τοῦτα. «Τέτοια καὶ καλλύτερα σπαθιά ἔχω καὶ ἐγὼ μέσα στ' ἀσκήρια μου ἀμέτρητα καὶ δὲν ἐπίστεψα πῶς μ' ἓνα τέτοιο καὶ σύ κατορθώνεις τὰ ὅσα ἀκούω καὶ δοκιμάζω θάμματα σου».

— Ὁ Σκεντέρμπεης τότες μπροστά ἐπὶ μάτια τοῦ ἀποστολάτορα τοῦ Μουχαμέτη κάλεσε νὰ τοῦ φέρουν ἓν ἄλλογο, χούφτιασε τὸ σπαθί καὶ ἀφοῦ τ' ἀνέμισε καὶ τὸ παίζε λίγο, τὸ κατέβασε σὰν ἀστραπὴ ἐπὶ λαιμὸ τοῦ ζώου καὶ τὸ χώρισε μέ μιᾶς. Καὶ τοῦ εἶπε τοῦ ἀποστολάτορα: «Σύρε τώρα καὶ εἰπέ τοῦ Σουλτάνου σου, πῶς ἂν εἶχε μπροστά του τὸ ἀπλὸ καὶ ἀσήμαντο τοῦτο σπαθί, δὲν εἶχεν ὅμως ἐκεῖ καὶ τὸ χέρι μου».

— Αἰντε μὴρ' πλιάκ' ἰντερμπούαρ, κού ἰντέ γκιθ. (Ἄιντε, ὦρὲ γέρο ντελῆ, ποῦ τὰ ξέρεις ἐς ὅλα). Ἐφώναζαν ἀδιάκοπα ἐς τὸ μολογημὸ του οἱ ἀρθρᾶνιτες, καὶ τὸν χαιδεύαν

ἔς τὸν ὄμιον, κ' ἐσέρνονταν κοντύτερα ἔς τὸ πλευρό του. Κι ὁ γέρος ἐξακολουθοῦσε.

— Μὲ δυὸ Σουλτάνους ὀλόθλους ἐπολέμησε ὁ Σκεντέρμπεης, μωρὲ παιδιὰ μου, κ' ἔσφαξε αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ τὸ σπαθί του ἔς τὰ εἰκοστρία χρόνια ποῦ πολέμουσε πλιότερους ἀπὸ δυὸ χιλιάδες νομάτους, μοναχὰ αὐτὸς. Εἶχεν ὀλόγουρά του πότε δεκαπέντε καὶ πότε εἴκοσι χιλιάδες παλληκαράκια ἀρβανιτόπουλα, κ' ἐνίκηε πάντα κ' ἐσκόρπαε κάθε βολὰ στρατέμματ' ἀκέρια ἀπὸ ἑκατὸ καὶ διακόσες χιλιάδες ὀχτρούς. Εἶχε καταντήσει τὸ σκιαχτρο κ' ἡ φοβέρα τῶν Σουλτάνων. Εἶχε βοῇ ἀπόγωνο κι ἴσκιο ἀποκάτου ἀπὸ τὴν πάλλα του ἡ χριστιανισύνη. Κι ἂν τὸν ἐβόθηθαγε, μωρὲ παιδιὰ, κ' ἡ ἀναθεματισμέν' ἡ Φραγκιά, ἐγὼ σᾶς τὸ λέω πῶς μέσ' τὴν Πόλη μιά μέρα θὰ νά ἔμπαινε καὶ θὰ νά ἔσταινε μέσ' τ' Ἄτ—μεϊν—τὰν τὸ περήφανο φλάμπουρό του, μεσ' ἐκεῖ ποῦ σήμερ' ἀνεμιζοῦν τὰ τούγια καὶ λάμπουν τὰ μισοφέγγαρα. . . . Τί με τηράτε μὲ τέτοια παραξενιά; Ὁ ἴδιος ὁ Σουλτάνος ὁ Μουχαμέτης τὸ εἶπε, πῶς ἂν ὁ Σκεντέρμπεης ἤθελεν ἔχει ἀνώτερη δύναμη, οἷχως ἄλλο ὄλον τὸν κόσμον ἤθελε βάλει ἀποκάτου ἀπὸ τὸ φλάμπουρό του!

— Ἀῖντε, μωρὲ πλιαχ' ἰντερμπούαρ! (Γιὰ σου, ὦρὲ γέρο ντελῆ!) ἐφώναζαν πάλι οἱ ἀρβανίτες.

— Ὅλ' αὐτὰ ἀκουστὰ τᾶχω, μωρὲ παιδιὰ μου, πῶς τὰ λέν τὰ χαρτιά καὶ τὰ στόματα τῶν παλιῶν. Ἀκουρμαστῆτε καὶ τοῦτο ποῦ ὁ ἴδιος μὲ τὰ μάτια μου τὸ διάβασα. Μιά βολὰ ὁ φράγκος πρίγκηπας τοῦ Ταράντου, ὅστερ' ἀπὸ καλὸ πετσόκομμα πῶφαι ἀπὸ τὸ στρατὸ τοῦ Σκεντέρμπεη, τῶσταιλε ἓνα πικρὸ γράμμα γιὰ ἐκδίκηση ὁ ἀνεύγενος, ποῦ τοῦ κατη-

γορούσε τῇ γενιᾷ τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ τοῦ παρώμιαζε τοὺς ἀρβανίτες τοῦ μέ κοπάδι χαζὰ κι ἀσυλλόγιστα πρόβατα...

— Τοῦ κι τέμενε, τοῦ κι τέμενε, παλιοφρέγκ μουντάρ! (Τῇ μάνα σου, παλιόφραγκε μουντάρη!) Ἐβρισαν μέσ' τῇ μέσῃ τοῦ λόγου τοῦ Γεροκαλαμένιου οἱ ἀρβανιτᾶδες.

— Μὰ νὰ ἰδῇτε τί τ' ἀπαντάει κι ὁ Σκεντέρμπεης. « Ἐγὼ ὁ Σκεντέρμπεης, τοῦ γράφει, βασιλιάς τῆς Ἀρβανιτιᾶς, σ' ἐσένα τὸν πρίγκηπα τοῦ Ταράντου. Κατηγορᾶς πολὺ βαριά κι ἀσχημα τοὺς ἀνθρώπους μου καὶ παρωμοιάζεις τ' ἀσκέρι μου μὲ χαζὰ πρόβατα. Τὰ ἔργατά μας σοῦ ἔδειξαν τὴν ἀξιάδα μας καὶ τὴν παλληκαριά μας. Κι ἂν θέλῃς νὰ ξέρῃς πλιότερα γιὰ τὴν γενιὰ καὶ γιὰ τὸ σάι μας, μάθε το, ὅτι κρατιόμαστε ἀπὸ τοὺς παλιούς Ἡπειρώτες, μέσ' ἀπὸ κείνους πῶσуре μιὰ βολὰ ὁ βασιλιάς Πύρρος μαζί του καὶ σὰς ἐπάτησεν ὅλον τὸν τόπο, ὅπως ἐμεῖς τὲς προάλλες, ὅπου σὰς πῆραμαν ἀληθινὰ σὰν κοπάδι ἀπὸ τραγιά μπροστά καὶ σὰς ἐσχαγχήσαμεν ὡς τὰ σπίτια σας, χωρὶς νὰ σὰς δοῦμε ὀλότελα τῇ μορφῇ, παρὰ μοναχὰ τὲς πλάτες σας ἐκτός ἀπ' ἐκείνους ποὺ πιάκαμαν ἀπὸ σὰς σκιάβους.

— Ἀῖντε, μωρὲ Σκεντερμπέο τρίμ! ("Αῖντε, ὦρὲ Σκεντέρμπεη παλληκαρᾶ!) Φώναζαν οἱ ἀρβανίτες.

« Ἀῖντε, μῶρ' πλιακ' ἰντερμπούαρ, κοῦ ἰντὲ γαίθ! (Γιὰ σου, ὦρὲ γέρο ντελῆ, ποῦ τὰ ξέρεις ἐσύ ὅλα!)

Καὶ πέρασαν ἓνας ἓνας καὶ φίλησαν ἀραδαριά τὸ Γεροκαλαμένιο 'στ' ἀσπρόμαλλο κεφάλι, λέγοντάς του μ' ἐγκαρδιακὸ πόνο καὶ μὲ τρυφερὸ καῦμό, ποῦ τὸν ἔδειχναν ὀλοφάνερα τὰ βουρκωμένα μάτια κ' ἡ χαρούμενη μορφὴ τους:

— Γιέμε βλέζερ, μωρὲ πλιάκ, λέτε γιέμε νγκά ντου μπέσ',—εἰ λέτε θόνε τσὲ ντούαν γκόλιτε βρομέψουρα τὰ χάσ μεθέ. (Εἴμεστε ἀδέρφια, ὦρὲ γέρο, ἄς εἴμεστε ἀπὸ δυὸ πίστες, —κι ἄς λέν ὅ,τι θέλουν τὰ μαγαρισμένα τὰ στόματα τῶν ὀχτρῶν μας).

ΣΤΑ ΧΑΛΑΣΜΑΤΑ

Μόλις ἐβγάλαμε τὸν ἀνήφορα τοῦ Διποτάμου κ' ἐκονέψαμε
ἑστές Δυὸ Ἐκκλησιές.

Μᾶς εἶχε πάρει τὸ μεσημέρι.

Φωτιάν ἔχυνε ὁ οὐρανὸς ἀπὸ πάνου μας. Ὁ ἥλιος ἐζά-
ριζε. Αὐγουστος μῆνας. Βάχτι καλοκαίρι. Τῆς ποταμιᾶς ἡ
πνοή δὲν ἔφταν' ἐδῶ. Καὶ τ' αἲρι ποῦ κατέβαζαν τὰ βουνά,
ἄναρτε ἑστὴν πετρίλα ποῦ πέρναε καὶ μᾶς ἔπνιγε τὸν ἀνα-
σασμό. Καὶ δὲ δύνονταν νὰ μᾶς ὁροσερέψουν οὔτε ἡ πρασι-
νάδα τοῦ ἀριτοῦ λόγγου ποῦ διαβαίναμε, οὔτε τῆς ρεμματιᾶς
τὸ τρεχάμενο λιγοστὸ νερό. Μαραμμένες ἀπὸ τὸ λιοπῦρι καὶ
ξεῖροσισμένες ἐκρέμονταν ἀπὸ τὰ πουνάρια ἢ ἀγράμπελες,
παρόμοιες μὲ τὴν κόρη τοῦ Θεόκριτου ὕστερ' ἀπὸ τὸ κρυφὸ
πλάγιασμά της μὲ τὸ ἐρωτεμένο τὸ βοσκόπουλο. Καὶ ἑστὰ
λουμάκια οἱ ζιζικιάδες ἐσυγκρατοῦσαν τ' ἀτέλειωτο καὶ μονό-
τονο τραγοῦδι τους. Τὰ πουλάκια τῆς ἐρήμιᾶς δὲν ἀκουγό-

ταν. Πετούσαν ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρὶ μὲ ξανοιγμένα τὰ στόματα ἀπὸ τὴν καψα, ζητῶντας ὄροσιά, βουβὰ κι ἄλαλα, μὲ τὴν ἀγωνία ζωγραφισμένη 'εἰς μικρὰ ζωηρὰ ματάκια τους. Ἡ γαλατσίδα, ἡ σχοιναριά καὶ τὸ χαμοκέρασο ἀνάδιναν βαριά σύσμιχτη μυρουδιά, θερμασμέν' ἀπὸ τὴν ἀχτίδα. Καὶ μᾶς ἐξάλιζε ἡ ἀντιλιάδα ποῦ βάριε 'εἰς πετρώματα κ' ἔπεφτε σὰ χεριὰ πύρινη 'εἰς κουρασμένα μάτια μας.

Σεφόντωσαν 'εἰς τὸν ἴσκιο οἱ ἀγωγιάτες. Τέσσερες ἀγωγιάτες, ψηλοὶ βλάχοι, μὲ τὲς ἄσπρες μᾶλλινες φορεσιές, μὲ ξουρισμένους τοὺς στήθεκους καὶ τοὺς τσαμπάδες κοντοὺς ἀρθανίτικους. Ὁ Χίτας ὁ Πελιάνος, ὁ Γιάννης ὁ Ἀρθανίτης, ὁ Γάκης ὁ Γκιτρίμης κι ὁ Ντούλας ὁ Μπαρμπούτας. Ἐξέσφιζαν τὲς ἱγγλές, ἔδασαν τὰ προκόβια 'εἰς σαμάρια, ἔβγαλαν τὰ καπίστρια, πεδίκλωσαν κι ἀπόλυκαν τὰ δεκατρία μούλάρια τους νὰ βοσκήσουν 'εἰς ξηραμένα χορτάρια τῆς πλαγιάς ἀπόπερ' ἀπὸ τὸ ρέμμα. Ἐγιοματίσαμε. Ἦτον ἡ σαρκωστὴ τοῦ Δεκαπενταύγουστου κ' ἐφάγαμε ξερὰ ψωμί μ' ἐλιές καὶ μὲ ζῦδι 'ς ἓνα πινάκι ζῦλινο πῶφερνε μαζί του ὁ Γάκης ὁ Γκιτρίμης.

Ὑστερα ὁ Χίτας ὁ Πελιάνος πῆγε νὰ φέρῃ κρυόνερο μὲ τὸ βουτσέλι ἀπὸ μιὰ βρύση κρυφὴ τὸν ἀνήφορο, χωμένη μέσα 'εἰς τὰ σχοῖνα, ποῦ μοναχὰ οἱ ἀγωγιάτες κ' οἱ πιστικοὶ τὴν ἠξέιρουν. Κι ὁ Γιάννης ὁ Ἀρθανίτης κατέθηκε 'εἰς τὴν ποταμιά γιὰ νὰ κλέψῃ σταφύλια ἀπὸ τὰ λιγροστά ἀφύλαγ' ἀμπέλια τῶν Παλιοχωρίτων.

Γῆραμε νὰ πάρουμε καὶ λίγον ὕπνο.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀγωγιάτες πῆγε κοντὰ 'εἰς πράγματα γιὰ νὰ μὴ πηδῇσουν ὡθε ἀπὸ τὸ ρέμμα καὶ μποῦν μέσα

ἔσ' ἀ καλαμπόκια καὶ κάμουν ζημιὰ. Τὰ λίγα χωράρια τῶν Παλιοχωρίτων, χωρισμένα μὲ ξερολιθὶ καὶ βασταγμένα μὲ τοίχους ἀπάνου ἔσ' ἐς κατωφείριες καὶ ἔσ' τοὺς βράχους, ἦταν σπαρμένα μὲ καλαμπόκι. Ξερὰ ὅμως, δίχως νερὸ τὰ καυμένα τὰ σπαρτά, προστέλευαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀνάριες τὲς λυγνὲς καλαμιές τους μὲ τ' ἀχαμνὰ στάχια, κ' ἔγερναν καταμεριά τὲς μαχαμμένες τους φούντες λυπητερά, σὰν κεφάλια παραπονεμένων ραγιαῶν.

Ἐγὼ ἔπιακα ἓναν παχὺν ἴσκις βαλανιδιάς, σιμὰ σὲ παλιὸν ξερότοιχο χωραριῶ, ἔστρωσά τῆς καθάλας μου τὴ φλοκωτὴ βελέντζα καταγῆς ἔσ' ἀπάτητα ξηρόχορτα, ἔβαλα προσκέφαλο τὸ δισάκκι μου τὸ τράγιο, καὶ χωρὶς νὰ βγάλω οὔτε φόρεμα οὔτε τσαρούχια, ξαπλώθηκα τ' ἀνάσκελα σκεπασμένος μ' ἓνα λαμπρὸ κοντοκάπι. Ὅσο νὰ μὲ πᾶρχῃ ὁ ὕπνος, ἔρριχνα τὰ μάτια μου ἔσ' ἀ ντυμένα βουνὰ τοῦ Δρύσκου καὶ τοῦ Βασταθετσιοῦ ἀντίπερα, ὅπου τὰ σκέπαζε μιὰ ἀγανὴ καταχνιά γαλάζια, ἄκουα τοὺς εὐθυμούς τραγουδιστάδες τοῦ καλοκαιριοῦ, τοὺς ζιζικῶδες, παρέβαλλα τοὺς ἠγούς ὅπ' ἔρχονταν ἀπὸ τὰ πέντε τσοκάνια τῶν μουλαριῶν, κ' ἐκύτταζα μιὰ κόκκινη πλουμιστὴ πασχάλισα, ποὺ κολλημένη ἀπάνου ἔ' ἓνα κίτρινο ἀγριολουλούδο, ποῦχε ληθίσει ἀνάμεσα ἔσ' ἀ χορτάρια καὶ ἔσ' ἀ περιπλοκάδια τοῦ παλιοῦ τοίχου, βύζανε τὸ γλυκὸ χυμὸ του. Μοῦ θύμησε τὸ ζαχάρωμα ποὺ ἀπολάθει κανένας κολλημένος ἔσ' ἀ κόκκινα καὶ φλογερά χεῖλη τῆς κορσιᾶς. Καὶ μὲ τὴ θύμηση αὐτὴ τὴν κατάγλυκια, ἀποκοιμήθηκα.

Ὅταν μ' ἐξύπνησαν γιὰ νὰ κινήσουμε, εἶδα ποῦ ξέβγαιναν ἀπὸ τὲς ζόρκες κορφές τοῦ Σπανοῦ, ἀπάνου, μεγάλα

μαυριδερά σύγνεφα μ' ἄσπρες ράχες, ὡσάν κύματα ἀφρ-
σμένα. Ἐχρυσώνονταν κ' ἐγχιλίζαν τὰ μπροστινὰ ἀσπράδια
τους ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ πίσω πίσω ἡ μαυρίλα τους πρόβαινε
ροβερή.

Φόρτωσαν οἱ ἀγωγιάτες.

Πρῶτα ἔκαμν τές καθάρες μας κ' ὕστερα τὰ φορτία.
Ἐγὼ μοναχὰ κι ὁ ξάδερφός μου ἤμεσταν καθάρες. Τ' ἄλλα
τὰ πράγματα τᾶχιν φορτωμένα μὲ μαλλιά δικὰ τους καὶ
ξένα οἱ ἀγωγιάτες.

Σὺν ἀποφόρτωσαν καὶ ξεκινήσαμε γνοιάστηκε ὁ Πολίκανος
τὰ σύγνεφα κ' εἶπε:

— Βροχή θὰ μᾶς πάρῃ.

— Σύγνεφὸ εἶνε καὶ θὰ διαβῇ, ἀπολογήθηκε ὁ Ἀρβανίτης.

— Γκέσ' γκέσ'! ρούσ' ρούσ'!

Φώναξε ὁ Γκιτριμης ἑστές δυὸ μούλες, τὴ γκέσα καὶ τὴ
ρούσα, πούχαμ' ἐγὼ κι ὁ ξάδερφός μου κι ὅπου τραβοῦσαν
μπροστά. Κ' ἡ γλήγερρε μούλες, μόλις ἄκουσαν τὴ σκληρή
τ' ἀγωγιάτη, ἔσφιξαν τὴν περπατησιὰ τους καὶ μᾶς μᾶ-
κρεναν ἀπὸ τὸ καρβάνι. Τοὺς μπήκαμε κ' ἐμεῖς ὕστερα μὲ
τὰ συρτάρια τοῦ καπιστριῦ ἑστὰ καπούλια καὶ μὲ τές φτέρ-
νες μας ἑστὰ λαχνόνια κ' ἐστρωσαν ἑστὸν ἀνήφορα τῆς βρύ-
σης τοῦ Ζαβογιάννη τὸ πλιὸ γλήγερρο καὶ πλιὸ καμαρωμένο
καρβάνι τους. Ἐμεῖς στὴ βρύση τοῦ Ζαβογιάννη κι αὐτοὶ
ἑστὸν Πλάτανο τῆς ρεμματιᾶς. Αὐτοὶ ἑστὴ βρύση τοῦ Ζαβο-
γιάννη κι ἐμεῖς ἑστοῦ Τρίκα. Μιὰ τουφεκιὰ τόπον ἀλάργα.

Μέσ' τοῦ Τρίκα, τὰ σύγνεφα μᾶς σκέπασαν τὸν ἥλιο καὶ
βαθιὰ ἀχολόγησε μιὰ βροντή.

"Ὅσο μᾶς ὀρόσισαν τὰ σύγνεφα ποῦ μᾶς ἴσκιωσαν ἀπὸ τὸ

λιοπῦρι, τόσο μᾶς φόβισε ἡ βροντή. Σηκώθηκε κ' ἐν' ἀνε-
μόχολο δυνατὸ ξάφνου, ποῦ τυλίξε μεσουρανής τὸν κορνιαχτὸ
κ' ἐπάσχιζε νὰ ξεριζώσῃ τὰ δέντρα. Σκόρπαι τὰ ξηρὰ
φύλλα τους καὶ τοῦ βουνοῦ τὰ στεγνὰ τσάχαλα, τὰ παρὰ-
δερνε ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐστὶ χάος τοῦ ἀθέρα καὶ τ' ἄρριχνεν ὕστερα
ὀλόβρολα μίλια μακριὰ ἀπὸ τῇ γῇ ποῦ τὰ σήκωσε κι ἀπὸ τὰ
κλαράκια ποῦ τὰ 'κοψε. Σὰν ἐπέρασε μιὰ στιγμή τ' ἀνε-
μόχολο, ἔλαμψε λίγο ὁ ἥλιος ἐστὶ λόγγα τοῦ Σκλοῦπου πέρα,
καὶ κατόπι δὲν τὸν ξανάειδαμε ὡς τὴν ἄλλη αὐγὴ. Κατόπι
ξανάλθε τ' ἀνεμόχολο μὲ χοντρὲς στάλες βροχῆς, καὶ τῆς
βροντῆς οἱ ἀντίλαλοι μᾶς εἰμίμωναν. Ὡς ποῦ τ' ἀνάριο ἀνε-
μόδροχο ἔγεινε πυκνότατο κι ὡς ποῦ τ' ἀστροπελέκια τ' οὐ-
ρανοῦ ἔσκαγαν κατακεφαλῆς μας.

Τότε σὰ νᾶνοιζαν ἀποπάνου μας καταρράχτες ἀρίφνητοι.

Μᾶς ἔζωσε ἡ μπόρα στενὰ στενὰ ὀλόγυρα, μᾶς ἔδερνε τὸ
νεροπόντι ἀλύπητα, μᾶς ἔσπρωχνε ὁ ἄνεμος, μᾶς φλώμοναν
τὰ μάτια ἡ ἀναλαμπές τῶν ἀστραπῶν ὅπ' ἔσχιζαν τὰ σύ-
γνεφα ἀπὸ χίλιες μεριές κι ὅπου γιόμοζαν τὸν ἄέρα μὲ τῇ
βαριά μυρουδιὰ τῆς θιάφης, καὶ μᾶς ξεκώφοναν οἱ βρόντοι
καὶ τὰ ρεκάσματα κ' οἱ βρουχισμοὶ τοῦ ἀνήμερου ἀστραπο-
πέλεκκα, ποῦ πήδαε φλογερός καὶ θανατοφόρος ἀπὸ κορφοβούνι
σὲ κορφοβούνι κι ἀπὸ λογγιά σὲ λογγιά, κυνηγώντας τὸν
Πειρασμό.

Τρικυμὸς μέγας. Γαζέπι ἀπάντεχο.

Ὁ ξάδερφός μου ἐρχόταν παραπίσω. Στὲς κοδέλες τοῦ
δασωμένου ἀνήφορα τοῦ Τρίκκα τὸν ἔχασα, μέσα ἐστὶ κο-
τρόνια, ἐστὲς πουρναρότσουρες καὶ ἐστὶ θολούρα.

Ξεπέξεψα γλήγορα νὰ πάρω ἀπάνω μου τὴν καπὸτα. Τρα-

θῶντάς την ὁμῶς ἔγειρε ἡ καθάλα μου, κι οὔτε ἀνάκαρ-
εῖχα, οὔτε ὁ συρμυτός μ' ἄφινε νὰ τὴν ἀνασηκώσω. Σάφνου
πελάγωσε ὁ ὁρόμος μου καὶ κατὰβολι ὁρμητικὸ ρέμμα νεροῦ
μοῦ πόντιασε τὰ καλαμπόδαρα ὡς τὰ γόνατα. Σύνωρα ἡ
μαυρίλα μὲ κυκλώνει πηχτότερη, ἡ βροχὴ πέφτει πλιό πυκνὴ
καὶ πλιό ὀαρτὴ καὶ ἔστὸ πλάγι μου ὁ κεραυνὸς ἐμπομπου-
νιζε τρανταχτὰ κι ἄγρια τὸν ἀθέρα κ' ἐρώτιζεν ὑπέρλαμ-
πρα τὴ σκοτεινάδα, ὡς πῶμεινα πολλὴν ὥρα ὀλότρομος μὲ
κλεισμέν' ἀπὸ τὴ θαμπάδα τὰ μάτια. Τότε τὸ φόρτωμα τοῦ
μουλαριοῦ μ' ἔφυγε ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά πού τὸ βασταγὰ πα-
σχόντας νὰ τ' ἀνασηκώσω, καὶ κύλισε ἔστὰ ποδάρια μου
μέσ' τὸ νερό τὸ θολωμένο.

Ὅταν ἐγύρισα ἀπὸ τὸ χωριό, μὲ μέρες, εἶδα παράμερα
τοῦ ὁρόμου ἐδῶ ἕναν ξέρακα οὐρανογεῖτονα περιγδαρμένον
ἀπὸ τὴ φλούδα κι ἀπὸ τὰ κλωνάρια του. Ἦτον ὁ ἔλατος ὁ
τρανός, πούχε κάψει τ' ἀστραποπέλεκτο διπλά μου τώρα.

Τώρα ἡ καπότα μου ἔγινε δυσκολόβρετη. Τὴν εἶχε ἀπο-
κάτω του τὸ πεσμένο σαμάρι τοῦ μουλαριοῦ. Τὰ χρειάστηκα
τώρα. Ἐπλεγαν ἔστὸ νερό τὰ ποδάρια μου, μ' ἔπνιγε ἡ
βροχὴ ἀποπάνου, μῶμπαινε ἀπὸ τὴν τραχηλιά μέσα κατὰ-
σκαρκα ἡ σταλαματιά της, μοῦ μούσκεσε τὰ σκουτιά, μοῦ
πόντιαζε τὸ κορμί κ' ἔπερτε κάτω, ἔστὰ λαγαρά καὶ ἔστὰ
σχέλια. Βόηθε κι ὁ ἄνεμος. Μοῦ ξάνοιγε τὰ φορέματα κ' εὐ-
ρισκε ἡ βροχὴ καιρὸ καὶ τόπο νὰ μὲ προυχάη ὅπου τῆς βό-
λεις. Ἀρχισα νὰ τρεμουλιάζω ἀπὸ τὸ κρύο πού μὲ σήκωνε.
Μ' ἐφόβιζε κ' ἡ θεομηνία. Μ' ἔσκιαζαν καὶ τὰ κλαριά γύρω
πού μῶμοιαζαν ἔστὴ μεγάλη μου παραζάλη, ἔστὴ φοδερὴ
μαυρίλα καὶ ἔστὸ ἄναρμα τοῦ τρικυμοῦ, μὲ κακοὺς ἀνθρώ-

πους, μέ φαντάσματα, μ' ἴσκιους. Φώναξα τοῦ ξαδερφοῦ μου. Οὐτ' ἐγὼ δὲν ἀγροίκησα τῇ φωνῇ μου. Τόσο ἦτον ἀδυνατη μέσ' τῇ μέσῃ τῆς μηχανισμένης χλαλοῆς τοῦ τρικνουτοῦ καὶ ἐστὴν ταραχὴ τῶν κατεβασμένων λαγκαδιῶν.

Τὸ καυμένο τὸ ζῶό μου, ὀλόγουμο, μέ κρεμασμένο τὸ σάμαρι ἀπὸ τῇ ζερβιά του μεριά, τῶπνιγε ἡ βροχή. Ἐγιάλιζε μουσκεμμένη ἡ τρίχα του κ' ἔσταζε τὸ νερὸ ἀπὸ τ' αὐτιά τὰ κατεβασμένα, ἀπὸ τὰ ρουθούνια τὰ χαρβαλωμένα, ἀπὸ τὴν κοντὴ χύτη, ἀπὸ τῇ μακριᾷν οὐρά, ἀπὸ τὴν κοιλιά, ἀπ' ὀλοῦθε. Μ' ἐτήραε παραπονετικά μέ τὰ μάτια του τὰ μεγάλα, σὰ νὰ μοῦ ζητοῦσε βοήθεια. Γιατὶ πάσχιζε νὰ γυρίσῃ τὰ πσινα του κατὰ τὸ συρμητὸ τῆς βροχῆς καὶ δὲ λύνονταν, καρτωμένο ἐκεῖ. Ἐτὸν τόπο, ἀπὸ τὸ πεσμένο σάμαρι, ποῦ ὀλοένα τὸ καταπλάκωναν οἱ ἄμμοι καὶ τὰ χαλίκια ποῦ παρέσπερνε ἡ σούδα τοῦ ὁρόμου. Τὸ λυπιόμουν τὸ μαῦρο πλιότερο κι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου. Φεθόμουν νὰ μὴν κάμῃ ἐτὰ μάτια. Ἀλλὰ ποιά βοήθεια μποροῦσα νὰ τοῦ προσφέρω καὶ δὲν τοῦ τὴν πρόσφερα :

Ἐφώναξα πάλι τοῦ ξαδερφοῦ μου. Ἐφώναξα ἕναν ἕνα κατ' ὄνομα τοὺς ἀγωγιάτες. Τὰ μπουμπουνίσματα τ' οὐρανοῦ μ' ἀποκρινόνταν κ' οἱ βρουχισμοὶ τοῦ ἀνέμου.

Τὸ μουλᾶρι, σὰ νᾶνοιωσε τοὺς φέθους μου, ἄρχισε νὰ φουσεμανάη δυνατὰ μέ τὰ διὰπλάττα ρουθούνια του, ν' ἀνασηκῶνῃ τ' αὐτιά του καὶ νὰ χύνῃ χλημιντρίσματα δυνατὰ κατὰ ἐκεῖ ποῦ γύριζα ἐγὼ τὸ πρόσωπό μου φωνάζοντας. Τώρα μῶδινε αὐτὸ τὸ καυμένο βοήθεια. Ὅμως οὔτε ἡ φωνὴ μου οὔτε τὰ χλημιντρίσματά του μὰς ἔφεραν ἀπάντηση ἀνθρωπινή, μεσ' τῇ νεροποντῇ ποῦ μὰς ἔπνιγε.

Μπορούσα νὰ φύγω ἐγὼ καὶ νὰ γυρίσω 'εἰς τὸ Τρίκκα με-
ναχὸς μου. Μὰ τότε τί θὰ γενότουν τὸ ὄλοιο μουλάρι.

Ἐφ' ὅπου φωτᾷ μιὰ ἰδέα τὸ σκοτεινιασμένο λογισμό μου,
παρόμοια μὲ τὴν ἀστραπὴ τοῦ φώτος ὁλόγυρά μου τὴ σκο-
τεινιασμένη πλάση. Σπρώχνω μ' ὅλο τὸ ζόρι μου καὶ ρίχνω
τὴ μούλα καταγῆς διπλά, ἀπάνου 'εἰς τὸ πεσμένο σαμάρι της.
Ψάχνω ἐκεῖ καὶ βρίσκω εὐκόλα τὰ λουριά τῆς μάλλιντης
ἑγγλας της, τὰ λύνω καὶ τὴν ἑλαφρόνω ἀπὸ τὸ σαμάρι.
"Ἰσπερὰ τὴν ἐτραβῆξ' ἀπὸ τὸ καπίστρι κ' ἐσηκώθηκε ὁρθή.
"Ὅταν σηκώθηκε ὁρθή ἔρευαν ποτάμι τὰ νερά ἀπὸ πάνου
της, σὰν εἶχε βουτηχθῇ 'εἰς τὸ βηρὸ μέσα. "Ἔτσι τὴν ἔσυρ'
ἀπὸ τὸ καπίστρι, καὶ ἀφίνοντας ἐκεῖ τὸ σαμάρι της μὲ τὴ κα-
βάλα μου ὁλόβωλη, κλυμπημένα 'εἰς τὸ νερὸ μέσα, γύρισά
μαζὺ μὲ τὴ μούλα τὸν κατήφορο 'εἰς τὸ χάσι τοῦ Τρίκκα.

Τὸ χάσι ἦτον κλεισμένο. "Ἐλειπε 'εἰς τὸ χωριὸ τοῦ ὁ Παλιο-
χωρίτης χαντζῆς. Στοῦ κατωγιοῦ τοῦ τὴν πόρτα στέκον-
ταν 'εἰς ἓνα παραστάτη ριζωμένος ὁ ξάδερφός μου, ζυφτάρι
καμωμένος ἀπὸ τὴ βροχή. Ἡ μούλα τοῦ δὲ μπόρεσε νὰ βα-
σταῇ 'εἰς τὸ συρμητό. Κόλωσε μὲ μιὰς πίσω. Θέλησε τοῦτος
μὲ τὰ χτυπήματα νὰ τὴ βάλῃ μπροστά. Κι αὐτὴ, μέσ' τὸ
πέισμά της, πέταξε ὁὐὸ τρεῖς κλοτσιές μὲ τὰ ὁὐὸ τὰ πισινὰ
της, τὸν ἔρριξε τ' ἀπίστεμα 'εἰς τὸ σιάδι, κ' ἔφυγε μοναχὴ της
τὸν κατήφορο κ' ἐχώθηκε 'εἰς τὰ κλαριά τοῦ λόγγου μέσα.

"Ὅλη τὴν ἐπίλοιπη βροχὴ ἐκεῖ τὴν ἐψάγαμε, ὁλόβοι 'εἰς τὴν
πόρτα τοῦ κατωγιοῦ, μὲ τὸν ξάδερφό μου.

"Ἰσπερὰ, σὰ πῆρε ν' ἀνασταλάξῃ, φάνηκαν κ' οἱ ἀγω-
γιατές. Πρόσταναν αὐτοὶ κ' ἐπικαν τὰ μεγάλα κλαριά
τοῦ λόγγου.

Ὁ Πολιάνας πῆγε νὰ θρῆ τὴ χαμένη μοῦλα του, ποῦ καβαλίσκει οὗτος ὁ ξάδερφός μου, ὁ Γκιτρίμης πῆρε τὸν ἀνὴρ οὗτος νὰ ξεθαψῇ ἀπὸ τὴν ἀρίνα τὴν καθάλα μου, ὁ Μπαρμπούτας ἐτσόλιαζε τὰ φορτωμένα τὰ πράγματα, κι ὁ Γιάννης ὁ Ἀρβανίτης σκαρφάλωσε ἀπὸ χαρὰκιὰ σὲ χαρὰκιὰ τοῦ τοίχου μὲ τὰ ζόρκα ποδάρια του ἐστὶ παραθύρι τοῦ γανισοῦ, τᾶνοιξε μ' ἓνα γερὸ γρόθο, πήδησε μέσα καὶ μᾶς ἀνοιξε ἀπὸ μέσα τὴν πόρτα.

Ἡ καλὴ μας τύχη ποῦχε καὶ κοντοπούρναρα ξηρὰ τὸ χάνι μέσα. Τοὺς βάλαμε φωτιά καὶ κάμαμε μιὰ τζόρα γιὰ νὰ στεγνώσουμε. Ἀπόξω, ἀνασταλάζοντας ὁ οὐρανός, σουρούπωνε. Ἀστοχα ἀπὸ τὴ σκοτεινὰ τῆς μπόρας βρεθήκαμε ἐτὸν ἴσκιο τῆς νύχτας ποῦ πρόβαινε ἀγαλιγαλὶ. Τὸν ἥλιο δὲν τὸν ξανάειδαμε ὡς τὴν αὐγή. Νὰ ξενυχτίσουμε ἐστὶ χάνι δὲν εἰμπορούσαμε, γιατί τὰ πράγματα ἤθελαν θροφή καὶ ἐστὶ χάνι θροφή δὲν ἦτον.

— Ἀπάνου ἐς τοῦ μοναστηριοῦ τὰ σιάδια θὰ βγούμε νᾶβρουμε βοσκή, λῆει ὁ Πολιάνας.

Βγήκαμε καὶ ἐτοῦ μοναστηριοῦ τὰ σιάδια μὲ τὸ σουρούπωμα. Ἐδῶ μᾶς εὔρηκε κ' ἡ νύχτα. Κενέψαμε. Στὰ κρούρα κατὰψηλα. Στὴν κορφὴ τ' ἀνὴρ οὗτος. Εἶχαμε μπροστὰ τὰ Χαλάσματα. Ὁ Γάκης ὁ Γκιτρίμης ἔλεγε νὰ περάσουμε ἀποβραδὺς καὶ τὰ Χαλάσματα, γιὰ νὰ μὴ βροῦμε τὸ δρόμο χαλασμένο τὴν αὐγή. Μὰ νύχτα πάλι πῶς νὰ περάσουμε τὰ Χαλάσματα, ποῦ κινδυνεύαμε χωρὶς ἄλλο νὰ χαθούμε; Ὑστερα ὁ Γιάννης ὁ Ροκάς ἀπὸ τὸ χωριὸ κι ὁ Δῆμος ὁ Ἀλοῖμνος ἀπὸ τὸ Παλιοχώρι, ποῦχαν πάρει τὴ χρονιά ἐκείνη τὸ δρόμο, θᾶβγαιναν τὴν ἄλλη μέρα μὲ τοὺς ἀργατεῖς καὶ μὲ τὰ συνέργα τους καὶ θὰ τὸν ἐφταναν.

— "Ετσι θά κάνουμε τρεῖς μέρες ὡς τὸ χωριό, λέει ὁ Γκι-
τρίμης.

— Κ' ἐκεῖ ποῦ νὰ χαθούμε τέτοιαν ὥρα 'εἰς Χαλάσματα
ὁλότελα; Τὸν ρωτᾷ ὁ Μπαρμπούτας.

"Ὅλ' εὗραμε καλλίτερα τὰ λόγια τοῦ Μπαρμπούτα κ' ἔτσι
μείναμ' ἐδῶ, 'εἰς Χαλάσματα. Ξερόδρωσαν οἱ ἀγωγιάντες
κι ἀπλώσαν 'εἰς θεόρατα κοτρώνια, περίγυρα τῆς χορταρια-
σμένης πλαγιᾶς, τὰ τσόλια τῶν μυλαριῶν τους μὲ τὰ δικά
μας τὰ διπλάρια καὶ τὲς καπότες. Κατόπι κουβαλήσαν κατὶ
χοντρά κούτσουρα ποῦ κατέβασαν ὡς ἐκεῖ τὰ ξερολάγκυδα
ἀπὸ τὲς ράχες. Τέτοιαν πύρα δὲν ξανάειδα ποτές ἄλλη ὥρα.

Ξέκοψε σιγὰ σιγὰ ἡ βροχή.

Τὰ σύγνεφα τραβήχτηκαν ἐν᾿ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ
ἔλαστέρωσε τὸ ἀπέραντο χάος του. Τὸ σκοτάδι ποῦ μας περί-
φραξε ἦτον βαθύτατο. Τὸ κρύο τ' ἀπέβροχου ἀψύ. Ἐλαμπαν
συμπυκνωμένα τ' ἀστέρια ἀποπάνου μας γλυκύτατα, σὰ νὰ
ζητούσαν νὰ μερέψουν χαϊδευτικά μὲ τὰ θεικὰ φιλήματα
τους τὸ καταπονεμένο μας ἀπὸ τὴ θελούρα κορμί. Ἡ ἀση-
μένια ἀχτίδα ἐνοῦ μεγάλου καὶ λαμπερώτατου, πούχε προ-
βάλλει κατὰ τὴν Τσοῦμα τοῦ Δράκου τ' ἀψήλου, ἔπεφτε ὡς
τὰ φύλλοκάρδια μου καὶ τὰ γλύκανε καὶ τὰ βαλσάμωνε.

Ἡ νύχτα ἦτον σιωπηλότερη. Μόνον ὁ καταρραχτής τῆς
σιμοτινῆς λαγκυδιᾶς θορυβοῦσε τὰ σκότη. Φυροῦρίζον τὰ βρεμ-
μένα ξύλα τῆς πύρας μας κ' ἡ ἀπλωτερὴ λάμψη τῆς ἔβαρε
μὲ τὸ πορφύρινο χρῶμα τῆς τὰ κοτρώνια καὶ τὲς ὄφες μας,
ποῦ καθόμασταν ἀραδαριά σταυροπόδι ὁλόγυρά της.

— Τί χάση κόσμου ποῦ ἦτον αὐτή! Λέει ὁ Μπαρμπού-
τας, ἀναγυρίζοντας τὰ σῦδαυλα τῆς φωτιάς.

— Τέτοια νεροποντή ποτέ δέ με μετᾶχε βρῆ, λέει ὁ Πολιάνος.

— Οὐδ' ἐγὼ τῇ θυμᾶμαι, εἶπε κι ὁ Γιάννης ὁ Ἀρβανίτης.

Δὲν ἤξέρω ἂν ἀκόμα τῇ θυμοῦνται οἱ ἀγωγιάτες μου, ὅμως ἐγὼ δὲ θὰ τὴνε ξεχάσω ποτέ, μοῦ φαίνεται, γιατί' ἀκριθὰ τήνε πλέρωσ' ἀργότερα μ' ἀρρώστια τρίμηνη ἐπὶ στῶμα.

Ἀπόδειπνα ἄρχεψαν ἄλλες κουβέντες οἱ ἀγωγιάτες.

Εἶπαν τὰ χωριανικά πρώτα. Πιάνονταν τότε οἱ χωριανοὶ γιὰ τὲς βоскλές ἀπάνου, γιὰ τὰ βουνά, κ' εἶχαν χωριστῇ σὲ δύο μερίδες, 'εἰς τοὺς καποτορραφτάδες, ὅπου δὲν ἔχουν πρόβατα κι ὅπου γύρευαν πλερωμὴ γιὰ τὰ βοσκοτόπια τοῦ Γαλαρόκαμπου, καὶ 'εἰς τοὺς προβατάρηδες ὅπου θέλαν νὰ βόσκουν τὰ κοπάδια τοὺς ἀνέξοδα 'εἰς τὰ βουνά. Κ' εἶχαν ἐρθῇ σὲ μεγάλους καυγάδες ἡ οὐδ' οὗτοι μερίδες ἀναμεταξύ τους. Ἀρματώνονταν ἀπὸ τῇ μιᾷ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά. Ἐπικαναν ἔτσι σὰν ὅχτροι τὰ βοσκοτόπια ἀπάνου. Δημέριαζαν, ξενύχτιζαν ἐκεῖ ὅλο τὸ καλοκαῖρι. Ἐκεῖνοι ἐχυμοῦσαν μὲ χουγιακτὰ καὶ μὲ ποδοβολή κ' ἐβγαζαν τὰ κοπάδια ἀπὸ τὰ βοσκοτόπια. Τοῦτοι πάλι πετιῶνταν ἀπὸ τὰ ριζιμιά ποῦ παραρῦλαγαν τὸ ζωντανὸ βιό τους κ' ἔπαιρναν ὁμπροστὰ σὰν τραγιά τοὺς κυνηγητάδες. Κ' ἔτσι καμμιὰ βολὰ ἔρχονταν καὶ 'εἰς τὰ χέρια καὶ κᾶπου κᾶπου καὶ 'εἰς τὰ ἄρματα, κ' ἐπαιζε ξύλο κι ἄνοιγαν λαβωματιές. Κακοπάθαιναν καὶ τὰ μαῦρα τὰ πρόβατα.

Αὐτὰ ξανάλεγαν οἱ ἀγωγιάτες. Κ' ἔπαιρναν ὅλο τὸ δίκιο μὲ τὸ μεράδι τοὺς αὐτοί, γιατί' ἦταν ἀπὸ τὴ φάρα τῶν τσελιγκάδων.

Ἵστερα εἶπαν γιὰ τοὺς νέους μυυχτάριδες ποῦ θὰ νᾶβγαζαν τὴ χρονιά ἐκείνη. Δυὸ βγάξ' ἡ φάρα τους, καὶ συζητοῦσαν ποιοὺς θὰ νὰ προτιμοῦσαν. Κι ἀνάφερναν ὀνόματα, Γάκης Σούλτης, Λάμπης Γκιτρίμης, Κώστας Μάκης, Μῆ-τρος Νίκας.

Κατόπι πῆσαν ἐτῶν χειμαδιῶν τὸ ζήτημα. Ποῦ θὰ νὰ ξεχειμαζαν φέτο, ἐτῆς Ἀρτας ἢ ἐτῆς Πρέβεζας τὸν κάμπο. Κι ἀράδιαζαν ὀνομασίες χειμαδιῶν. Κάμπος, Μαμτσαούση, Γρεμενίτσα, Λοῦρος, Λάμαρη, Τρανταφυλλιά, Φραξιῖλα, Παλιουρόφορο, Παλιόκαστρο, Πούντα.

Ἐγώ, ἀκούγοντας, ἀναγύριζα τὴ φωτιά κι ἀποστέγνωνα ὁλοένα ὅσα σκουτιά τοῦ κορμιοῦ μου δὲν εἶχα προφτάσει νὰ στεγνώσω ἐπὶ χάνι τοῦ Τρίκκα.

Ξάφνου γροικᾶμε νὰ ρεβόλῃ ἀπὸ τὸν ἀνήφορο ἐτοὺς χαλιάδες ποδοβολητὰ καὶ κουδουνισμοὶ κοπαδιοῦ.

— Κύπρους ἔχουν, γιδερὰ εἶνε. Πετιέται καὶ λέει ὁ Γκιτρίμης.

Κι ἀληθινά. Σὲ λίγο πέρασαν ἀπὸ κοντὰ μας καμμιὰ πενηνταριά γίδια πηδῶντας τὸν κατήφορο.

— Γουαί, γουαί! φίου! . . . Ἀκούστηκε καὶ τοῦ γιδαρη ἡ στριγγιά σαλαγὴ καὶ τὸ ψηλὸ σούρισμα, καὶ χέρι χέρι νά-τος μᾶς πρόβαλε ξαφνικὰ μπροστά.

— Καλμέρα σας.

Μᾶς χαιρέτισε ὀρθὸς μὲ τὴν ἀγκλίτσα ἐπὶ χέρι καὶ μὲ τὴν τραχατσίκια ἐπὶ τὸν ὦμο.

— Τὸν ἀνάποδό σου τὸ χρόνο, στραβόξυλο τοῦ διατάνου, τοῦ λέει ὁ Ἀρβανίτης. Μέρα γιὰ μεσάνυχτα εἶνε τώρα, ὥρὲ χαντακωμένε; Τί τὴν κακὴ σ' καλημερνᾷς;

— Μ' τί νά εἰπῶ ντέ ; Εἶπε ὁ γιῦδαρης, κυτᾶζοντας τόν 'Αρβανίτη μὲ βλακίστικο γέλιο.

— Γιά σας, ὦρα καλὴ, μ' τί, καλμέρα δῶ ;

— "Ασ' τόν ἄνθρωπο καὶ καλημερνάει γι' αὐριο, λέει ὁ Πελιάνος.

— "Ε, γιά σας δᾶ, ὦρα καλὴ, ξαναγελάει βλακίστικα ὁ πιστικός.

— Πεῦθ' εἶσαι ὥρέ : τόν ρωτᾷ ὁ 'Αρβανίτης.

— 'Απ' τὸ Παλιεχωρι.

— Πῶς σὲ λέν ;

— Μπάρτζο.

Μπάρτζους λέν τοὺς τράγους πῶχουν τὰ μούτρα παρδαλά, ἀσπρόμαυρα. Παρόμοιος ἦταν 'εἰς τὸ πρόσωπο κι ὁ γιῦδαρης τοῦτος. Παιδὶ ἀκόμα, παλληκαράς, κ' εἶχε τὰ κοντὰ του μαλλιὰ μεριές ἄσπρα καὶ μεριές μαῦρα. Παρασήμαδος ἄνθρωπος. Τὸ πηγούνι του μακρὸ μακρὸ, ἀπόλαε τὸ κατήφορο μυτερὸ τραχιὸ γένειο, μόλις ἴδρωναν τὰ μουστάκια του, σπανὸς θὰ νά γένονταν, ἡ μύτη του γερακᾶτη, ὑπερβολικά κμαρωτῇ, ἐγγίξε μὲ τὴν ἄκρα της τ' ἀπάνω ἄχειλι κ' ἔδινε στήν ὄψη του μορφὴ μπουτσικου τράγου. Τὰ μαῦρα καὶ μεγάλα του μάτια, ποῦ γιάλιζαν σὰ σβυσμένα κάρβουνα μέσα στὲς κόχες τους, ἦταν γιομάτα βαρβατίλα, ἄλλης εἰδῆς μάτια, καὶ τὰ φρύδια του τᾶχε γυρμέν' ἀνάποδα κατ' ἀπάνω, σὰν τῶν νεράιδων ποῦ λέν τὰ παραμύθια. Σωστός τράγος ὁ ἀβάσκαγος. "Ολα τοῦ κορμιοῦ του καὶ τῆς ὄψης τὰ σημάδια μὲ τράγο τόν παρώμοιαζαν. Ὁ Γεροθεόκριτος, ἂν ἦτον, θὰ τόν παρώμοιαζε μὲ τόν Πᾶνα. Ὁ 'Αρβανίτης ὁ Γιάννης, σὰν τόν ἀνατράνισε ἀπὸ τὴν κορφή ὡς τὰ πόδια, τοῦ λέει :

— 'Ωρέ, νὰ μὴ λάθῃς καὶ σ' ἔπιακε μὲ κῆναν τράγο ἢ μάνα σου στὴ στάνη;

'Ο πιστικὸς ἐγέλασε πάλι βλακίστικα χωρὶς νὰ εἰπῇ λόγος.

— Εἶνε μεγάλο τὸ χωριό σου, ὦρέ: Τοῦ κάνει πάλι ὁ Ἀρβανίτης.

— Κασαμπᾶς, σὰν τὰ Γιάννινα.

— "Οχι δὰ, λάθῃς, σὰν τὴν Πόλη, ἤθελες νὰ πῆς, τοῦ λείει γελῶντας ὁ Πολιάνος.

— "Ε, σὰν τὴν Πόλη, ντὲ κ' ἐγώ.

— "Εχς πᾶει ἐσύ στὰ Γιάννινα;

— "Οχι.

— Τότενες ποῦ τὰ ξέρε;

— "Οπως τὰ γλέπω ἀπὸ τὴ ράχη. "Ετσ' εἶνε κι αὐτὰ μέσα στὸ λόγγο χωμένα, σὰν τὸ χωριό μ'. "Εχουν καὶ μιὰ λούτσα στν' ἄκρη. Ἐκεῖ ποτίζουν τὰ πράμματα τσ' αὐτοῖνοι; Για, μαλλιά τρώω κ' ἔχετε φορτωμένα. "Αἶντε ἄντε, ὦρέ, τί τσελιγκάδες θὰ νᾶν' ἐκεῖ; Μὰ τσ' φτάν' ἐκεῖν' δὰ ἡ τσεούλα ἡ μικρὴ ἡ λούτσα γιὰ νὰ ποτίζουν τὰ κοπάδια τσ'; Κι ὅλο ἔστὸν κάμπο αὐτοῖν' κάθονται; Δὲ βγαίνουν στὸ βνὸ μπὶτ καὶ μπὶτ; Ζᾶνε τὰ πρόβατά τσ' καὶ τὸ καλοκαίρ' στὸν κάμπο;

'Ο Ἀρβανίτης, ποῦ τὸν ἐκύτταζε καὶ τώρα μὲ ὀλάνοιχτα τὰ μάτια γιὰ τὰ παράξενα λόγια του, δὲ φτούρησε πλιά καὶ τοῦ φώναξε μὲ εἰρωνικὸ χαμόγελο.

— Τί κουτοκουθεντιάζεις, ὦρ' ἀγριόγιδο; . . .

Δὲν πρόφτακε νὰ πῇ ἄλλο, κ' ἐμεῖς ὅλοι σκάσαμε τὰ γέλοια δυνατά. Τοῦτο τὸν πείραζε τὸ γιδόβοσκὸ, κοκκίνησε

ἐπὶ τὸ πρόσωπο ἀπὸ ντροπῆς, δὲν ξαναγέλασε, μᾶς κύτταξε ἀραδαριὰ ὅλους γοργὰ γοργὰ καὶ λέγοντας :

— Ὠρέ, σεῖς μὲ περγελατε ! ἔκαμε τρεχάλα τὸν κατὴ φερο πηδῶντας σὰν τὸ κατσίκι.

Τότες ἀχολόγησαν τὰ σιάδια ἀπὸ χαχάγελα, καὶ ὁ Γιάννης ὁ Ἀρβανίτης σούριζε δυνατὰ μὲ τὰ δυὸ δάχτυλά του καταπίσω τοῦ γιδοβοσκῷ πῶφευγε, καὶ τοῦ ρέκαζε σὰν τραγί :

— Μπέ κέ κέ κέ κέ ! τσάπ, τσάπ !

— Οὐ, τὸ ζωντόβολο ! φώναζε ὁ Πολιάνος.

— Ὠρέ εἴμεστε κ' ἐμεῖς ἐκεῖ 'πάνου, μὰ τοῦτος εἶνε μπὶτ γιὰ τὸ διάτανε, ἄμ' ντίπ ἀγρίμ', ὦρ' ἀδερφέ :

Κ' ὕστερ' ἀπὸ μιὰν ὥρα ἀκόμα θυμολύμασταν τὴ μορφὴν καὶ τὰ λόγια τοῦ Μπάρτζου καὶ γελάγαμε.

— Γιατί παραξενεύεστε ; λέει ὁ Γκιτρίμης, πὸς' εἶνε τέτοι' ἐδ' ἀπάν' !

— Μπορεῖ νᾶνε, μὰ ὅχι τόσο σὰν τοῦτον' λέει ὁ Ἀρβανίτης.

— Καὶ χειρότερ' ἀκόμα, ξαναλέει ὁ Γκιτρίμης. Ποῦ νὰ ἰδῇτε τὸν Κώστα Θόδωρο, ἐδῶ δᾶ, στὴν Ποσβάλα ! Ἐγὼ δὲν τὸν εἶδα, μὰ ὅπως μοῦ μολόγησαν. Εἶν' ἐνενηντα χρόνων ἄνθρωπος. Ἀφ' ὄντας μικρὸ παιδὶ πῆρε τὸν τρουβά καὶ τὴ γκλίτσα στὸ χέρι του καὶ πᾶει στὰ πρόβατα, δὲν ξαναγύρισε στὸ χωριό. Ξέμαθε ὁλότελ' ἀπὸ τὸ χωριό τώρα. Ἄλλοι τοῦ πᾶν τὸ ψωμί, ἄλλοι τοῦ πᾶν τὴν ἀλλαξιά' ὅλα στὰ βουνά του αὐτοῦ, στὰ κλαριά, στοὺς ἴσκους. Τὸ χειμῶνα κατεβαίνει στὰ χειμαδιὰ τῆς Λάμαρης. Ποῦ νὰ ζυγώσ' ἐκεῖ στὸ χωριό ! Οὔτε καὶ ἀπὸ γυναῖκα ξέρει ἀκόμα. Μιὰ βελὰ πέρασε ἀπόξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα κατηφερῶντας

στά χειμαδιά. Ὁ χωριανὸς τοῦ ὁ Καράλης τῶγαινε κολτ-
 σίδα γιὰ νὰ τὸν πάρῃ μιὰ ψύχα στὰ Γιάννινα. Ὁ Κώστα
 Θεόδωρος δὲν τὸ κουνοῦσε ἀπὸ τὸ κοπαῖδι. Στὸν πάτο τὸν
 κατάρφερε ὁ Καράλης. Ἀκοῦτε ἢ ὄχι; Ὁ Κώστα Θεόδωρος
 καρτέρει νὰ ἰδῇ στὰ Γιάννινα στρουγγες κι αὐτὸς καὶ μαν-
 τριά. Γιὰ τσελιγγάτο τᾶχε πάρει στὸ νοῦ του κι αὐτός.
 Μήνα ρώτησε καμμιὰ βολὰ γιὰ νὰ μάθῃ; Τί τὸν ἐγνοιαζε
 γιὰ νὰ ρωτήσῃ; Κ' ὕστερα, σὰ γέροντας, ἔλεγε πῶς τὰ
 ξέριε ὅλα, ἀφοῦ ἤξερε κι ὁρμήνευε τοὺς μικρότερους γιὰ τὴ
 τσομπάνικη ζωὴ καὶ νὰ ρωτήσῃ τώρα τοὺς μικρότερους γιὰ
 τὰ Γιάννινα, τοῦ ἔρχονταν ντροπὴ, ἦτον περήφανος. Κ' ἔτσι
 τᾶπλασε αὐτὸς στὸ λογισμό του σὰ μεγάλο τσελιγγάτο.
 Σὰ μπῆκε στὰ Γιάννινα κ' εἶδε τὰ ψηλὰ ἐκεῖνα τὰ σπίτια
 μὲ τὰ πολλὰ παραθύρια, τοὺς δρόμους, τὰ μπέξεστένια, τὸ
 παζάρι, τὰ μαγαζιά, τὰ κάστρα, τὰ σαράγια, τὸν κόσμο,
 τὴν κίνηση, μαθημένος αὐτὸς ἀπὸ τὰ χαμηλὰ του γρέκια,
 ἀπὸ τὴ συντροφιά τοῦ κοπαδιοῦ κι ἀπὸ τὴν ἐρημιὰ τοῦ βουνοῦ
 καὶ τοῦ χειμαδιοῦ, ἔμεινε ὁλόρθος, κ' ἔχασκε σὰν ἀλλοτρί-
 σμένος. Κ' ὕστερα πῶφυγε, τύναξε στὸ κουμέρι τὸν κορνια-
 χτὸ ἀπὸ τὰ βοϊδοτσάρουχά του, πῆρε κ' ἓνα λιθάρι κ' ἔρ-
 ριξε πίσω του, καὶ τοῦ λέει τοῦ Καράλη: «Πίσω μου εἰσε,
 διάτανε! ἄμ' ποῦ μ' ἔφερес ἐδῶ, ὦρὲ κουμπάρε; πάντεχα
 ποῦ ἤμουν πεσμένοις μέσα στὴν κόλαση; Ἀκόμα βουίζουν
 τ' αὐτιά μ' ἀπ' τὴν ἀχλαλοὺ τῶν κολασμένων. Μπα, π'
 νὰ τοὺς κάψ' ἡ ἀστραπὴ ντέ. Μ' τί ἦταν τοῦτ' ὦρὲ Καράλ!'
 Σὰ διατάν' μῶμοιαζαν ὅλοι ντυμέν' ἔτσι. Σὰν ἐκείνους
 π' γλέπω τ' Λαμπρὴ 'στν' Ἀγιά-Παρασκευὴ 'στν' ἐκ-
 κλησιὰ, πῶχουν ζουγραφσμέν' τὴν κόλασ'. Κ' ἐκεῖν' οἱ

δρόμ', κ' ἐκεῖνα τὰ σπίτια; Μπα, Θέ μ', φύλαξέ με! »
 Κ' ἔκαμε τὸ σταυρό του ὁ ἄνθρωπος. «Μωρὲ πῶς ζῶν ἔτσ'
 ἀπαντοιοί, πῶς παίρνουν ἀέρα! » ἔλεγε. Ὁ Καράλης γέ-
 λαε, τί νῆκανε. Τὼρ' ἂν τὸ ρωτήσης τὸν Κώστα Θόδωρο
 γιὰ τὰ Γιάννινα: « Φεῦγα, γιέ μ', θά σοῦ πῇ, ἀπὸ θαῦτα,
 μὴ μπῆς ἐκεῖ μέσα τί θά πεθάν' εἰς. Μιά ψύχα μπῆκα 'γὼ
 μέσα μιὰ βολὰ ὅλ' ὅλ' ἐτὴ ζωὴ μ' καὶ πῆγε νὰ μ' πιαστῇ
 ἡ ἀνάσα. Φεῦγ' ἀπὸ θαῦτα μακριά. Βνὸ καὶ πάλε βνὸ. Στάν'
 καὶ πάλε στάν' ».

— Κ' ἐγὼ τὸ 'χω ἀκουστά γιὰ τὸν Κώστα Θόδωρο, λέει
 ὁ Πολιάνος.

— Νὰ σὰς μολογήσω 'γὼ ἄλλο ἓνα.

Λέει ὁ Μπαρμπούτας. Καὶ μάς μολόγησε γιὰ τοὺς δώδεκα
 πσελινκάδες, ποῦχαν τὰ δεκατρία σαμισὰ (τσιμπούκια),
 «βέργ' ἁγιο, μαμὲ παφίλ, λουλέ βοϊδοκέ» (βέργ' ἀπ' ἁγιο-
 κλημα, μαμὲν ἀπὸ πάφίλα καὶ λουλέν ἀπὸ βοϊδοκέρατο).
 Ποῦ πῆγαν μιὰ φορὰ στὴν ἐκκλησιὰ καὶ πῆραν τὸ διάκο γιὰ
 τράχο, τ' ἅγιο βῆμα γιὰ τσαγκιδωμέντρα, τοὺς ψαλμοὺς
 γιὰ τραγουδία, τὸ θυμιατὸ γιὰ σιδεροσφεντόνα καὶ τὰ κλω-
 νιά τοῦ λιθανιστοῦ γιὰ γιδοκακαράντζες. Πῶχασαν μέσα τὸ
 Γῶγο, σὰ σκώθηκαν νὰ φύγουν, κ' ἔμπηξαν τὲς φωνὲς γιὰ
 νὰ τὸν βροῦν. Πῶκαμαν τὸ Γῶγο παπᾶ, ποῦζερε τὸ «πάτερ
 ἡμῶν» μοναχὰ ὅλο ὅλο, ποῦ λειτούργεε γιὰ ἐκκλησιὰ στὸ
 μανδρὶ μέσα, καὶ μείραζε γιὰ μεταλαβιὰ ξυνογάλο στὴν
 κελκούθα. Ποῦ δὲν ἤξεραν πότε πέφτ' ἡ Λαμπρὴ καὶ λογά-
 ριζαν μὲ χαράκια στὲς γκλίτσες καὶ μὲ γιδοκακαράντζες γιὰ
 νὰ τὸ βροῦν. Ποῦρθε ὁ Γεροκουδούνας ὕστερα, ὁ θρησκός,
 ποῦ πῆγαινε ταχτικά κάθε χρονιά μιὰ βολὰ στὴν ἐκκλησιὰ,

κ' ἤξερεν ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ τοὺς εἶπε πῶς ἀνάμεσα ἀπὸ Σαββάτο καὶ Δευτέρα πέφτ' ἡ Λαμπρή.

Κι ἄλλα τέτοια μᾶς εἶπε ὁ Μπαρμπούτας.

Ὡς ποῦ μὲ δειλίασε ἡ φωτιά ἐμένα καὶ τυλιγμένος σὲ μιὰ καπότα ἀποκοιμήθηκα στὸ χέρι.

Μὲ τὰ γλυκοχαράγματα διαβήκαμε τὰ Χαλάσματα. Κἄ-
που κἄπου βρήκαμε χαλασμένον τὸ δρόμο. Ὁ τόπος ἐδῶ εἶνε
ὅλος σάπιο χῶμα, δίχως βράχο υἱότελα. Κι ὅποτε βρέχει
ξεκόβονται μπλάνες μπλάνες τὰ χῶματα καὶ ρεύουν στὸ χά-
κάτου. Παρασέρνονται τότε καὶ δρόμος καὶ κλαριά, ὅ,τι
τύχει ἀπάνου τους. Βλέπαμε τὴν αὐγὴ ἀπ' ἀντίπερα τὸ
πανόραμα τοῦτο, ποῦ μᾶς τὸ σκέπασε ὁ ἥλιος κατόπι μὲ
τοὺς ἀχνοὺς πῶβγαλαν, ἀπὸ τὴ νώπη τοῦ τόπου, ἡ καυτερές
του ἀχτῖνες.

ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙ ΤΟΥ ΓΕΡΟΚΑΛΑΜΕΝΙΟΥ

Στὰ Γιάννινα, σέ μιάν άκρινή γειτονιά, ζούσε τώρα καί λίγα χρόνια ό Γεροκαλαμένιος, έννενηντάρης καί μεγαλύτερος, παλιό κόκκαλο. "Υστερ' άπό τόν πεθαμό του, ανάμεσα στές παλιές φυλλάδες, πού μπόρεσα γιά νά ιδώ, βρήκα τό *Σημειωματάρι* του τούτο :

1821, Αύγούστου 21, μέρα Σαββάτο· κλείσθηκε ό 'Αλή-
πασας στό Κάστρο καί στές 24 μέρα Τετράδη έβαλαν φω-
τιά στὰ Γιάννινα καί τάκαψαν. Τήν Πέφτη τό πουργό στό
25 τοῦ μηνός βρεθήκαμαν δίχως σπίτια, δίχως τίποτας.
"Όποιος πρόφτανε καί γλύτωνε τίποτας, γλύτωσε. Οί άλλοι
μείναμαν ζάρκοι κ' έρμιοι. Χαιρετίζοντας τότε γιά πάντα
μέ δάκρυα τὰ καϋμένα τὰ Γιάννινα, πήραμαν τὰ βουνά.
"Άλλοι πήγαν κατά τὰ Κούρεντα κ' άλλοι κατά τὰ Ζα-
γόρια. Έμείς καμμιά έκατονπεννηνταριά φαμήλιες πήγαμαν
στό Μέτσοβο καί στὰ χωριά του, περάσαμεν πέντε χρόνια

ἀκέρια κακὰ κι ἀνάποδα. Στὲς 5 Τρυπητὴ τοῦ 1826 γυρί-
σαν πάλι στὰ Γιάννινα.

1827, Μαΐου 22. Ἦρθε στὰ Γιάννινα ὁ γιὸς τοῦ Ρού-
μελη Βαλεσῆ Ἰμὴν Πασᾶς ἔχοντας μαζί του καὶ τὸ Σου-
λεϊμάν-μπέη κεχαγια τῆς Κόνιτσας. Τὸ ἐρχόμενο Σαββατο
ἦρθε τὸ χαμπέρι, ὅτι παραδόθηκε ἡ Ἀθήνα. Ὁ Μάης ὅλος
ἦταν βροχερός. Τὸ παζάρι εἶνε γιοματό ἀπὸ σκαλοῦς τοῦ
Μεσολογγίου ποὺ τοὺς ἔφεραν τ' ἀκέρια τοῦ Βαλῆ καὶ τοὺς
πωλοῦν σὰ πρόβατα στὸ ἱκάντο στοὺς ἀρχόντους καὶ μπέηδες
Τούρκους Γιαννιώτες.

1830, Ἀπριλιοῦ 21. Χαλασμός κόσμου σήμερ' ἀπὸ βροχή.
"Υστερ' ἀπ' αὐτὴν ἔρριξε χαλάζι, δυνατὸ ποὺ κάθε σπιρὶ του
ζυγιάζε δέκα δράμια κ' ἔκαμε μεγάλες καταστροφές.

1830, Τρυπητὴ πρώτη. Ἀπέθανεν ὁ ἐν Κυρίῳ μακάριος
Βενέδικτος δεσπότης τοῦ Γιαννίνου. Τὸν ἴδιον καιρὸ διωρί-
στηκε κι ὁ γιὸς τοῦ Βαλῆ Ρεσίτ ὁ Ἰμὴν-πασᾶς Βαλῆς στὰ
Γιάννινα.

1831, Ἀν-Ταξάρχη 18, μέρα Τετάρτῃ. Ἐφώναξε τὸ Δε-
σπότη ὁ Κεχαγια-μπέης καὶ τὸν πρόσταξε νὰ βγάλῃ ὄζω
ἀπὸ τὸ σπίτι τῇ φαμιλιά τοῦ Δημήτρη Μωραΐτη. Ἔστειλε
καὶ τὸν Περιστερᾶς Ἀγιὸν καὶ τὸ Σπύρο Γκούμα κ' ἔναν
ἄνθρωπό του καὶ τοῦ πῆραν ὅλο τὸ βιὸ κι αὐτὸν μὲ τῇ φαμη-
λιά του τοὺς ἔκλεισαν στὰ μπουτρούμια τοῦ Κάστρου. Κα-
νένας δὲν ἤξερε τὴν αἰτία.

1832. Ὅλο τὸ Θερτὴ καὶ τὸν Ἀλωνάρη καὶ τὸν Αὐγου-
στο δὲν ἔβρεξε στάλα. Γι' αὐτὸ στέρφεψαν καὶ τὰ πηγὰδια
τῶν Γιαννίνων ὅλα κι ὁ κόσμος ὅλος πίνει ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς
λίμνης.

1832, Τριητῇ 20. Ἐπειδὴς τὰ Γιάννινα δὲν εἶχαν ἀκόμα Κισλᾶ, τ' ἀσκέρια στέλνονταν ἀπὸ τὸν Πασᾶ κονάκια στὰ σπίτια τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ὁθραίων. Ἐνας μπίμπασης κάθονταν σ' ἓνα σπίτι σιμὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ κύρ Ἀναστάση Γοργόλη. Ὁ μπίμπασης εἶδε μιὰ μέρα τὲς δύο ὤμορφες τσιούπρες τοῦ κύρ Γοργόλη καὶ ἐκολάστηκε· κῦτταξε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὲς ἀπατήσῃ. Μὰ σὰν τοῦ ἐστάθῃ ἀδύνατα τί συλλογίστηκε· νὰ φέρῃ μπροστὰ στὸν Ἀχμέτ-ἄγᾶ κεχαγιᾶ δύο φανατικούς Τούρκους νὰ ποῦν πῶς ἄκουσαν αὐτοὶ μὲ τ' αὐτιά τους τὲς δύο τσιούπρες τοῦ κύρ Γοργόλη νὰ λέν πῶς θέλουν νὰ γίνουν Τούρκισσες. Ὁ Κεχαγιᾶς ἔστειλε ἴσια νὰ φέρουν τὲς τσιούπρες στὸ μιντζιλίσι. Οἱ δημογερόντοι καὶ ἡ ἀρχοντιά τῶν Γιαννίνων σὰν τῷμαθαν, κατ'ἀλλᾶξαν τὸ τί ἔτρεχε καὶ ἴσια πῆγαν καὶ πῆραν κρυφὰ τὲς τσιούπρες ἀπὸ τὸ πατριζὸ τους σπίτι καὶ τὲς πῆγαν στὴ Μητρόπολη. Ὅμως ὁ Μεχμέτ ἄγᾶς, ἄνθρωπος φανατικὸς καὶ αὐτὸς καὶ σκύλινος, ἄμα τῷμαθε αὐτὸ σηκώθηκε ὁ ἴδιος μιὰ νύχτα καὶ πῆγε στὴ Μητρόπολη μὲ δύο ταμπόρια ἀσκέρι· μπῆκε στοὺς ὀντάδες τοῦ Δεσπότη, τὸν ἐφοβέριξε, τὸν ἐθρίσε καὶ πρόσταξε τ' ἀσκέρι του νὰ πάρουν τὲς δύο τσιούπρες καὶ νὰ τὲς πᾶν σὲ Τούρκικο σπίτι. Τί νὰ ἰδῇς τότες. Δυὸ ὤμορφες καὶ τρυφερὲς ἀρχοντοπούλες νὰ σέρνονται ἄσπλαχνα ἀπὸ τὰ μάλια καὶ ἀπὸ τὰ χρυσᾶ μανίκια τους μὲ κλάμματα καὶ μὲ μεγάλους σκουσμούς. Ἐταράχτηκαν ὅλα τὰ Γιάννινα ἐκείνη τὴ νύχτα. Ὅλοι εἴμασταν στὸ ποδάρι, μὰ κανένας δὲν ἔκρινε γιὰ νὰ μὴ γένη διπλὸ καὶ τριδιπλὸ τὸ κακὸ. Τὲς συνοδῆψαμαν μοναχᾶ, ἔτσι ἀμίλητοι, ὡς στὸ σπίτι ποῦ τὲς ἔκλεισαν. Αὐριο οἱ χριστιανοὶ συνάχτηκαν στὴ Μητρόπολη καὶ εἰ-

παν νὰ πᾶν ὅλοι μαζί στὸ σαράϊ νὰ πέσουν στὰ ποδάρια τοῦ Κεχαγιᾶ (γιατὶ ὁ Ἰμὴν πασᾶς ἔλειπε στὰ Μπιτώλια) νὰ ζητήσουν τὲς τσιούπρες λέγοντας, ὅτι ψέμματα εἶπαν οἱ Τούρκοι τοῦ μπίμπαση. Μὰ ἀντὶς δίκιο ἐκεῖ ἦσαν βρισιές καὶ δαρυούς. Δὲν ἔφτακε κι αὐτὸ μοναχά· ὁ Κεχαγιᾶς τοὺς κατηγορήσε στὸν Ἰμὴν πασᾶ στὰ Μπιτώλια πῶς οἱ χριστιανοὶ τῶν Γιαννίνων ἐπαναστάτησαν καὶ χύθηκαν σὰ λῦκοι ἀπάνω του. Ὁ Ἰμὴν πασᾶς ἀφορμὴ γύρευε· καὶ στέλνει διαταγὴ νὰ κάμουν σουργούνη πέντε ἀρχόντους τῶν Γιαννίνων, τὸν κύρ Δημητράκη Ἀθανασίου, τὸν κύρ Νικολάκη Τζίνη καὶ τὸν κύρ Σπύρε Γκούμα στὰ Μπιτώλια, τὸν κύρ Δημήτρη Δρόσο καὶ τὸν κύρ Γιαννάκη Νάγιου στὸ Πρεμέτι, καὶ πρόσταξε νὰ ζητάζουιν τὲς αὐτὲς τσιούπρες τοῦ κύρ Γεργόλη στὸ Δεφδερδᾶραχά του ποῦ ἔστειλε ἐξεπιτούτου στὰ Γιάννινα. Φώναξαν τότες στὸ σπίτι τοῦ κύρ Ἀλέξη τὲς τσιούπρες καὶ τὲς ζέταξε ὁ Δεφδερδᾶραχας τοῦ Ἰμὴν πασᾶ ἂν ἤθελαν ἀλήθεια νὰ γίνουν Τούρκισσες ἢ ὄχι. Κ' ἐπειδὴς μὲ τόσα ταξίματα καὶ μὲ τόσους φοβερισμούς οὔτε λόγος μπόρεσε νὰ τὲς βγάλῃ ἀπὸ τὸ στόμα γιὰ νὰ Τουρκέψουν τὲς ἔκαμε σουργούνη μαζί μὲ τὸν πατέρα τους στὴν Ἄρτα.

1833, Φλεβάρης μῆνας. Γυρνώντας ὁ Ἰμὴν πασᾶς ἀπὸ τὰ Μπιτώλια ἔστησε τὰ τσιγγέλια.

1834, Ἀλωνάρι 27. Τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ἔγινε μεγάλος σεισμὸς ποῦ ἔπεσαν καμπόσα σπίτια, σκοτώθηκαν καὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι.

1840, Μάης μῆνας γύρισα ἀπὸ τὴ Βλαχιά ποῦχα ξενιτευθῇ γιὰ ἕξ χρόνια μὲ τὸ μπάρμπα μου.

1841, Ἀπρίλις πρώτη. Ἐκοιμήθη ὁ μακαρίτης τῇ λήξει γε-

νόμενος Λεόντιος δεσπότης, ποῦ δὲν ἦτον Κυριακὴ καὶ γιορτὴ ποῦ νὰ μὴ βγάλῃ λόγο στὲς ἐκκλησιῆς μέσα στὰ Γιάννινα καὶ στὰ χωριά.

1841, Ἀπρίλη 15. Ἀπὸ τὴν πολλὴ φουρτοῦνα κι ἀπ' τὴς ἀστραπὲς ἔπεσε τὸ τζαμί τοῦ Πασᾶ Καλοῦ στὸ Κάστρο.

1853, Ὀχτώμβρη 3. Ἐλειτούργησε στὴ Μητρόπολη ὁ Ζαγορίσιος Ἰωαννίκιος μὲ τέσσερες ἄλλους δεσποτάδες τὸν Παρχαμυθίας, Περιστερᾶς, Ξανθουπόλεως καὶ Εὐδοξιάδων καθὼς καὶ μὲ τὸν Ἐξαρχο καὶ ὅλους τοὺς ἡγουμένους καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἔφυγε γιὰ τὴν Πόλη μὲ ἀμπουσους ἀρχόντους τῶν Γιαννίνων.

1854, Φλεβαριοῦ 26. Τῶν Ἀγίων Θεοδώρων ὁ καπετάν Θεωδωράκης Γρίβας στὸ Κουτσουλιὸ πολέμησε μὲ τ' ἀσκέρια τοῦ Ἀβδῆ πασᾶ ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς στὸ βράδυ μὲ ὀλίγα παλληκάρια καὶ μὲ τὸ γιό του τὸ Δημητράκη. Τὸ βράδυ τ' ἀσκέρια φροθήθηκαν μὴν πλακώσουν καὶ Σουλιῶτες καὶ γύρισαν στὰ Γιάννινα καὶ τὴν αὐγὴ ὁ Γρίβας ἔφυγε γιὰ τὸ Μέτσοβο.

1855, Φλεβαριοῦ 6, μέρα Τετράδη, ἦρθε δεσπότης στὰ Γιάννινα ὁ Παρθένιος ἢ Κόκκινος καὶ τὸν ἐδεχτήκαμαν ὅλος ὁ κόσμος μὲ μεγάλῃ παράταξη ἀπὸ τὴν Ἀγία Κατερίνα ὡς τὴ Μητρόπολη.

1855, Τρυντη 15, μέρα Πέφτη, στὲς 3 ἡ ὥρα ἔπιασε τρομερὴ βροχὴ μὲ νερὸ καταπράσινο. Καὶ στὲς 5 ἡ ὥρα ἦρθε τὸ χαμπέρι ποῦ νίκησαν ἡ σύμμαχος δυνάμεις τὴ Ρωσία στὴν Κριμαία καὶ σήκωσαν στὸ Κάστρο τὲς σημαῖες τῆς Τουρκίας, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Σαρδηνίας. Τὸ βράδυ ἀναψαν φῶτα καὶ κανδύλια σ' ὅλα τὰ σπίτια καὶ

σ' ὅλο τὸ παζάρι, ἀνέβασαν καὶ καμπάνες στὰ καμπαναριά τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τοῦ Ἀρχιμανδριτοῦ καὶ τῆς Ἀγίας Κατερίνας. Ἀλλὰ στές δύο τῆς νυχτὸς μὲ προσταγὴ τοῦ Πασσὰ τὲς κατέβασαν πάλι. Τὴν Παρασκευὴ ὁ δεσπότης μὲ ὅλους τοὺς Προξένους ἔκαμε δοξολογίαν στὴ Μητρόπολιν.

1856, Φλεβαριοῦ 22. Διαβάστηκε στὸ Σαράι Σουλτανικὸ φερμάνι.

1856, Αὐγούστου 3. Ἐγείνει δοξολογία γιὰ τὸν Ναπολέοντα.

1857, Θεοτῇ 11, μέρα Κυριακῇ. Ὅλη τὴ νύχτα ἔκαμε μεγάλη θεωμνήν. Ἐξεριζώθηκαν πολλὰ δέντρα κι ἀνθρώποι κάηκαν ἀπὸ ἀστροπελέκια. Φόβος ἔπιακε ὅλα τὰ Γιάννινα.

1858, μῆνας Γεννάθου. Ἀπὸ τὸ πολὺ κρύο πάγωσε ἡ λίμνη πέρα πέρα.

1858, Ἀπριλιοῦ 12. Ἦρθαν 30 Κοζάκοι.

1858, Θεοτῇ 29, μέρα Κυριακῇ. Ἐκκλησιάστηκαν οἱ Κοζάκοι γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Μητρόπολιν μὲ μεγάλη παράταξη καὶ μὲ βάρδια στὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας.

1861, Θεοτῇ 18, μέρα Κυριακῇ, τῶν Ἀγίων Πάντων. Ἐφάνηκε κομήτης στὸν οὐρανὸ καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἤρθε χαμπέρι ἀπὸ τὴν Πόλιν ὅτι ἔγεινε Σουλτάνος ὁ Ἀβδούλ Ἀζίζ Χάν.

1861, Τρυπητῇ 14. Ἐγείνει δοξολογία γιὰ τὴν ἀποτυχία τῆς δοξοφονίας τῆς Βασιλίσσας τῆς Ἑλλάδος Ἀμαλίας.

1863, Φλεβαριοῦ 7. Ἐνὰ Ὁθραϊόπουλο, πῶκαμε τὸνπραγματευτὴ στὴ Ζίτσα, γύρεψε νὰ γένῃ χριστιανὸς καὶ ἔγεινε.

1863, Ὀχτώμβρου, 27 μέρα Κυριακῇ. Ἐγείνει μεγάλη,

δοξολογία γιά τήν ανάβαση στό θρόνο τοῦ Γεωργίου Α' σιλέως τῶν Ἑλλήνων.

1864, Πρώτη Γενναριοῦ. Ἐπάγωσε ἡ λίμνη κι οἱ θρῶποι περπατοῦσαν στόν πάγο της ὡς τὸ νησί.

1865, Πρώτη Μαΐου. Ἐνα Ὀθραίοπουλο ἔγαινε Ρωμὸν καὶ τὸ ἔβγαλαν στ' ὄνομα Γιώργη.

1866, Μάης μῆνας κ' ἔπεσε φρερό χαλάζι ποῦ στήθηκε σὰ χιόνι στὴ γῆς. Ἐκαμε μεγάλες ζημιές.

1868. Ἐχθροπραξίες ἀναμεταξύ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ἀναψε ὁ Κρητικὸς πόλεμος. Κ' ἔδω κρυφὰ κρυφὰ ἐστήκαν κομητάτα κ' ἔφερναν τουφέκια καὶ μπαρούτες ἀπὸ Ἑλλάδα, κ' ἐτοιμάζονταν γιά ἐπανάσταση.

1869. Τὸ Γεννάρι μῆνα ἔπεσε τὸ χιόνι μέσα στὰ Γιάννινα μίᾳ πῆχη. Ἀπὸ τὸ κρύο δὲ μποροῦσαν νὰ δουλέψουν οἱ κάμφοι. Τὸ παζάρι κλείστηκε ὅλο.

1869, Θερετῇ 10. ἤρθε δεσπότης ὁ Σωφρόνιος.

1869, Θερετῇ 13. Ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Παραμυθίας κὺρ Ἀνθιμος Τσάτσος.

1869. Σπῆς 29 Θερετῇ ἡμέρα Τρίτη κατὰ τὰ ξημερώματα ἐκάηκαν τὰ Γιάννινα. Τὴ πρωτιὰ τὴν ἔβαλαν οἱ ἴδιοι Τούρκοι.

1870, Ἀπριλιοῦ 19. Ἐκάηκαν τὰ παλάτια τ' Ἀλήπης καὶ τὸ Κάστρο.

1872. Τὴ νόχτα τῆς 24 Γενναριοῦ φάνηκε ὁ οὐρανὸς σπασμένος μὲ ἓνα κόκκινο χρῶμα. Οἱ γραμματισμένοι τῶν Γιάννινων Βόρειο Σέλας.

1872, Ἀπριλιοῦ 15 τὴν ἡμέρα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου οἱ Ὀθραῖοι ἔβρισαν τὸ Χριστό. Χύθηκαν τότες οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἔδερναν κ' ἔσφαζαν κ' ἔριχναν τὰ σπίτια τῶν Ὀθραίων.

Καὶ τόση ἦταν ἡ ὀργή τῶν Χριστιανῶν ποῦ κατέβηκαν ὅλα τ' ἀσκήρια καὶ δὲ μποροῦσαν νὰ τοὺς κάμουν καλὰ.

1872, Ὅλος ὁ Νοέμβρης ζεστός. Τόσο ποῦ φύτρωσαν καὶ καλοκαιρινὰ λουλούδια, μανουσάκια.

1874, Θεοτῇ 17. Ἐφάνηκε κομήτης μέγας.

1874, Στές 14 Αὐγούστου μαζώχτηκαν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ στὴ Μητρόπολη κ' ἐγύρευαν νὰ καθαιρέσουν τὸ Σωρρόνιο.

1875, Αὐγούστου 14. Ἐπανάσταση τῆς Ἀρζεβόνας.

1875, Τρυπητῆς μῆνας. Ἡ Ἑλλάδα κ' ἡ Τουρκία συνά-
ζουν ἀσκήρια στὰ σύνορα.

1876. Ἐπесе ὁ Σουλτάν Ἀβδούλ-Ἀζίζ κ' ἔγεινε Σουλ-
τάνος ὁ Μουράτ τὸ Μάη μῆνα, καὶ τὸν Αὐγούστο ἔδωκε καὶ
τοῦτος τὴν παραίτησή του καὶ ἀνέβηκε ὁ Ἀβδούλ-Χαμὴτ.

1876, Στές 15 Ἀγιαντριᾶ λημοῦριαζαν οἱ ρεντίφιδες Ἀρ-
βανίτες τὸ παζάρι τῶν Γιαννίνων καὶ στές 17 κἀηκε τὸ Ἑλ-
ληνικὸ Προξενεῖο.

1877, Θεοτῇ 10. Πέθανε ὁ ἀγαθώτατος Χουσνὴ πασᾶς.
Τὸν ἔκλαψαν ὅλα τὰ Γιάννινα.

1878, Μάρτη 4. Ἐφεραν 120 σκλάβους ἀπὸ τὴν ἐπα-
νάσταση τοῦ Λουκουροῦ. Τοὺς εἶχαν ζάρκους καὶ δεμένους μὲ
τὴν ἑλληνικὴ σημάια τοὺς μαζί. Τοὺς ἔκλεισαν στὰ μπουτρού-
μια τοῦ Κάστρου. Κ' οἱ χριστιανοὶ ἔτρεξαν καὶ συνάξαν ἀπ'
ὅλα τὰ σπίτια φορέματα καὶ θροφή καὶ τοὺς συμπονέθηκαν.

1878, Μαῖου 5. Ἐπесе στὰ γεννήματα ἀκρίδα. Τόση
πολλὴ ποῦ ὄντας πετοῦσε σκοτάδιαζε τὸν ἥλιο. Τὴν ἴδια
μέρα ἦρθε χαμπέρι ἀπὸ τὴ Θεσσαλία, ὅτι μιὰ γυναῖκα ἀπό-
χτησε τρία παιδιὰ κολλημένα σ' ἓνα κορμὶ καὶ τὰ τρία.

1878, Ὀχτώμβρη 30. Μεγάλη ξέρα. Πεῖνα τρομερὴ στὰ

χωριά. Τὸ ψωμί πῆγε γρόσια 3 τὴν ὀκά, τὸ κριας 7 $\frac{1}{2}$, τὸ βούτυρο 21, τὸ τυρὶ 10, τ' αὐγά σαράντα παράδες τὸ ἓνα.

1879. Κατὰ τὸν Ἀπρίλη μῆνα ἔγεινε μεγάλη πλημμύρα. Τὰ νερά ἔρτακαν ὡς τὸ Νιοχωρι καὶ τὰ καίκια πάγαιναν ὡς τὸ χάνι τῆς Ἀσφάκας.

1879. Ἡ πείνα πῆρε ποδάρι. Τ' ἄλευρι πῆγε γρόσια 4 ὡς 4 $\frac{1}{4}$ τὴν ὀκά.

1880, 7 Γευναρικοῦ, πάγωσε ἡ λίμνη. Καὶ τὸ χιόνι θάσταξε 15 μέρες καταγῆς.

1880, Φλεβαριοῦ 27, ἔπεσε ἡ μονέδα τῆς Τουρκίας. Τὸ μετζίτι ἀπὸ γρόσια 23 ἦρθε 19.

1880, Αὐγούστου 1. Ὁ Κ. Τσακμάκης καὶ Β. Παπα Κρεμύδας κατηγορήθηκαν γιὰ ἐπαναστάτες καὶ τοὺς ἔκαμαν σουργοῦνι γιὰ τὴν Πόλη.

1881, Ἀπριλῆς μῆνας, καὶ ἔπεσε χιόνι στὲς κορφὰς τῶν βουνῶν.

1881, Θεοτῆ 24. Ἐπικαν τοὺς νοικοκυραίους Κύρον Κυρούσην, Σ. Π. Κελεβόν, Δ. Πλάτονα, Δ. Στατερᾶ καὶ Γ. Καλαντζῆ καὶ τοὺς ἔκαμαν σουργοῦνι στὸν Ταρσανᾶ τῆς Πόλης, γιὰτὶ τοὺς κατηγορήσαν γιὰ ἐπαναστάτες καὶ ὅτι ἔθρισαν τὸ Σουλτάνο.

1881, Ἀλωνάρη 10. Ἐλευθερώθηκε ἡ Θεσσαλία. Ἡ δι-
κὲς μας ἐλπίδες ἐσθύστηκαν.

* * *

Ἵστερ' ἀπὸ λίγες μέρες πέθανεν ὁ Γεροκαλαμένιος μὲ τὸ μαράζι καὶ μὲ τὸ παράπονο ποῦ δὲν εἶδ' ἐλεύθερη τὴν πατρίδα του.

ΤΟ ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟ

Κατέβαινε ἀγάλια ἀγάλια κατακόκκινος ὁ ἥλιος στὸ πέλαγο, πίσω ἀπὸ τὰ παλιὰ κάστρα καὶ τὰ πυκνὰ κυπαρίσσια τῆς Πάργας. Εἶχεν ἀπ' ὦρα ἀποχαιρετήσει τὸν πλατὺ κάμπο τοῦ Φαναρίου κ' ἔδινε τώρα τὰ στερνὰ του γλυκοφιλήματα στὲς ψηλές κ' ἐνδοξές κορυφές τοῦ Σουλίου. Ξηρές κι δλόγυμνες ἢ κορυφές τοῦτες, δίχως κλαρί, δίχως φυτιᾶ, σὰν καψαλισμένες ἀπὸ τὴν πολλή μπαρούτη ποῦ κήκε ἀπάνω τους, ἐρροδοῦσαν, σὰ νὰ κοκκίνιζαν παρθενικὰ στὰ φιλήματα τοῦ ἐρωτευμένου ἡλιοῦ, σὰ ν' ἀνοιῶθαν κάποια ζωὴ νιότικη μέσα τους, σὰ ν' ἄθελαν νὰ δείξουν ὅτι ποτὲ δὲ γράζουν τὰ βουνὰ ταῦτα, ὅτι χτυπάει μέσα τους πάντα λεβέντικη καρδιά κι ἀνυπότακτη, καὶ βράζει μέγας θυμὸς κι ἀπάτητος. Καὶ σμιγμένο μὲ τὸ καθαρίο, μὲ τὸ γάργαρο τοῦ λαμπροῦ οὐρανοῦ τ' ὠμορφο ἐκείνο ὥς τῆς ὕστατης ἀντηλιάδας, τὰ δυὸ μαζί, παρουσιάζαν ἓνα εἶδος φανταστικό

φῶς, μιάν ἀπερίγραφτῃ λάμπῃ, πῶλεγες ὅτ' εἶνε τὸ φῶς
τ' ἀθάνατο κ' ἡ λάμπῃ ἡ ἱερὴ ποῦ περιχύνει ἡ δόξα τὰ
ἡρώικα τοῦτα καὶ τιμημένα βουνά

Ὁ Λάμπρος Ζάρμπας ἀκουμπισμένος στὸ παραθύρι τοῦ
σπιτιοῦ του τὴν ὥρα ἐκείνη, κύτταζε ἀπὸ τὸν κάμπος τοῦ
Φαναριοῦ τὸ φωτολουσμένο Σούλι του, μὲ μάτια ἀπάραγα
ἀπὸ κεῖ καὶ μὲ λογισμὸ βυθισμένο σ' ἀπέραντες σκέψεις. Ἦτον
Σουλιώτης ὁ Λάμπρος Ζάρμπας, ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Λάκκας
ἀπάνου. Κάθε ἀλώνι μῆνα μοναχά, ποῦ μάζωνε τὰ ριζία
του, κατέβαινε κάτου στὸν κάμπος, καὶ τὸ χινοπαρὸς πάλι
πῶσπερνε.

Τώρα ἀλώνιζε.

Τὸ σπίτι του, χτισμένο ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ παποῦ του,
ξηρολίθι ἀπλὸ, διπατο ὅμως καὶ κἄπως ψηλὸ, πιάνει τὸν
ὄχτο τοῦ Γλυκῦ, μέσ' ἐκεῖ ποῦ κατεβαίνουν ἀπόκρημνα τὰ
πλευρά τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ Τσεκουράτη καὶ ποῦ πηδαίει
ἀκράτητος πρὸς τὸν κάμπος ὁ πόταμος, ξεβγαίνοντας ἀπὸ τὰ
βαθιὰ φαράγγια τῶν βουνῶν ποῦ κακοσέρνεται τόσο ὁρῶς.
Λές καὶ φυλάει ἐδῶ σὰν πολεμικὸς πύργος, τὸ μοναδικὸ διάβα
τῆς Λάκκας ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Φαναριοῦ. Βογγάει ἄγρια στὸ
πλευρό του τὸ θυμωμένο ρέμμα γιομάτο ἀφροὺς καὶ φεβέρα,
κρέμονται ἀπανουθίῳ του οἱ κοκκινόδραχοι τοῦ γκρεμοῦ σὰν
ἀτίναχτ' ἀστροπελέκια, γύρου τὸ περιζώνουν λίγ' ἀγριοπρί-
ναρα ὅπ' ἀρματώνουν τὸν τραχιὸν ἐκεῖνο ριζὸ καὶ κάτου
ἀπλώνεται ὁλάνοιχτος ὁ παχιὸς καὶ καρπερὸς κάμπος ὡς τὴν
Πάργα κι ὡς τὴν Παραμυθιά πέρα.

Ὁ Λάμπρος Ζάρμπας ἦτον σαράντα ὡς σαρανταδύο χρο-
νῶν ἄντρας. Ψηλὸς καὶ λιγνός, μὲ μάτια ἀετοῦ, ὁλόρθος

κορμί, μακριὰ ξανθόμαλλα, μουστάκι ψαρὸ καὶ περήφανα κατ' ἀπάνου στριμένο. Ὁλοζώντανη σουλιώτικη λεβεντιά. Στεφανωμένος μὲ παρόμοια Σουλιώτισσα, φυσικὸ ἦτο ν' ἀποχτήση καὶ γιὸν τέτοιο, παλληκαρά.

Τὴν ὥρα ἐκεῖν' ἡ γυναῖκα του εἶχεν ἀποκουβαλήσει τὰ στερνὰ σακκιά τοῦ ρυζιοῦ ἀπὸ τὸν ὄθορό στοῦ κατῶγι καὶ πῆρε νὰ ποτίσῃ στὸν ποταμὸ τ' ἄλογο. Τὸ γιό του τὸν εἶχε στείλει ἀπὸ τὴν αὐγὴν στὰ Γιάννινα μὲ δύο φρετώματα ρύζι. Κι αὐτὸς ἀνεβασμένος στοῦ σπίτι γιὰ νὰ πιῇ τὸ ρακὶ ὕστερ' ἀπὸ τ' ὀλόβολο μεροδούλι του, ἀκούμπησε στοῦ παραθύρι γιὰ λίγο, καὶ κυττάζοντας ἀπὸ κεῖ τὰ βουνὰ ἀπάνου ντυμένα μὲ τὴ βασιλική τους πορφύρα, ξεχάσθηκε ἀγάλια ἀγάλια.

* *

Ξάφνου γροικάει στὴν αὐλὴ φωνή.

— Μάνα, . . . πῶνε ὁ Λάμπρος ;

Ἦτον ἡ φωνὴ τοῦ παιδιοῦ του, μισοκομμένη φωνή, βγαλμένη ἀπ' ἀλαφιασμένα στήθια.

— Τ' ἔπαθες μωρὲ Φῶτο ;

Ἀκούεται κ' ἡ φωνὴ τῆς μάνας, ὁπῶδενε τ' ἄλογο στὸν ταβλά. Καὶ σύνωρα, πατήματα βιαστικά ἀνεβαίνουν τὰ σκαλοπάτια τοῦ ἀπάνου σπιτιοῦ.

Ὁ Λάμπρος χάνει μὲ μιὰς ὅλες τὲς προτερινὲς σκέψεις του, τραβιέται ἀλλαξοπρόσωπος ἀπὸ τὸ παραθύρι καὶ πάει κατὰ τὴν πόρτα. Μὲς τὸ πρῶτο σκαλοπάτι ἀπαντάει τὸ γιό του ἀνεβασμένον. Εἶχε ἀγριεμένα τὰ μαλλιά, δίχως σκούφια, ὀλογισμένα τὰ μάτια, πρόσωπο ἰδρωμένο κατάρμαυρο ἀπὸ

τὸν κορνιαχτό. Κεὶ κράττε στὰ χέρια του ἓνα τουφέκι μαρ-
τίνι καὶ μιὰν ἀρμάθα ρουσέκια.

— Τ' ἔπαθες, μωρὲ Φῶτο;

Τὸ ρώτησε κι ὁ Λάμπρος.

— Σκότωσα! . . σκότωσα τὸ Μπειλούλαγα, Λάμπρο!

Εἶπε βροντερὰ κι ἄφροβα τὸ δεκαοχτώχρονο παλληκάρι,
κ' ἐμπῆκε μ' ὀρμὴ μὲς τὸ σπίτι. Ἐρριξ' ἐδῶ καταγῆς τ' ἄρ-
ματα κ' ἔπесε ξάπλα σ' ἓνα προσκέφαλο ἀπάνου σφουγγί-
ζοντες τὸν ἵδρω του. Ὁ πατέρας κ' ἡ μάνα του, ἀμίλητοι,
σὰ βουβοὶ, τὸν ἀκολούθησαν ὡς μέσα, κ' ἐδῶ στάθηκαν
ὀλόφρεοι καὶ τὸν τηροῦσαν μοναχὰ ξαφνιασμένοι κι ἀναίσθητοι.

— Τί μὲ τηράτε; Σκότωσα σὰς λῆω τὸ Μπειλούλαγα,
σκωθῆτε νὰ φύγουμε!

Φώναξε πάλι σ' ὀλίγο ὁ Φῶτος.

— Σκότωσες τὸ Μπειλούλαγα!

Εἶπε ὁ Λάμπρος, πηδῶντας ἀπὸ τὸν τόπο του, σὰν τώρα
νὰ τὸ πρωτάκουσε, σὰ νὰ μὴ τὸ ἔχε ἀκούσει ἀπὸ τὴν πόρτα
ἀκόμα. Ἡ μάνα δὲν ἐμίλησε μηδὲ τώρα, κατέβασε μοναχὰ
τὰ φρύδια. Ὁ Λάμπρος κράταε ἀκόμα τὸ ρώτημά του.

— Σκότωσες τὸ Μπειλούλαγα! Καὶ πῶς ἔκαμες, μπρέ
παιδὶ μου;

— Στὴ Σκάλα τῆς Παραμυθιάς, μὲς τὸν ἀνήφορο, π' ἀ-
νέβαινα μὲ τὰ φορτώματά μου, τὸν ἤυρα μπροστά μου τὸ
βουρκόλακκι. Πάκινε καθάλα στ' ἄλογο του γιὰ τὰ Γιάννινα
κι αὐτός. Εἶχε πέσ' ἡ κάψα. Εἶχε γῆρει ὁ ἥλιος. «Γιὰ σου
Μπειλούλαγα» τὸν χαιρετάω. «Καλῶς τὸ Φῶτο», μοῦ λέει.
«Γιὰ ποῦ ὦρα καλὴ;» «Γιὰ τὰ Γιάννινα». «Κ' ἐγὼ γιὰ
τὰ Γιάννινα εἶμαι». «Ἐ, μαζί θὰ λὰ πάμε, καλὴ συντρο-

ρια θάμειστε». Ὑστερα μὲ ρώτησε γιὰ τ' ἐσένα. Κατόπι μου γύρεψε καπνὸ ἀπὸ τὸ μεσαιὸ χωράρι. Τῷδῳκα καπνὸ καὶ παχίαν μ' ἔτσι κουθεντιάζοντας τὸ δρόμο δρόμο, αὐτὸς μπροστὰ κ' ἐγὼ παρὰ πλάι. Δὲν περπάταγε γλήγορα τ' ἄλλο γό του καὶ κοντεύαμε νὰ νυχτώσουμε κατὰ στρατά. « Βάρτο, τοῦ λέω, αὐτὸ τὸ παλιάλογο γιατί μᾶς πῆρε ἡ νύχτα ». Αὐτὸς θύμωσε γιατί νὰ τοῦ πῶ παλιάλογο τὸ ψῶφο του κι ἀρχινάει νὰ μὲ βρίζη. « Μὴ βρίζης, ἀγᾶ, τοῦ κένω, γιατί δὲ σοῦ εἶπα καὶ κᾶνα βαρὺ λόγος ». Ἐκεῖνος τίποτα, δὲ σταμάταε τὰ βρισίδια του. Φούσκωσα τότενες, Λάμπρο. « Τσῶπα, μωρὲ βρωμόσκυλλε, τοῦ κρένω, γιατί σοῦ τρώω τὸ κεφάλι ». Ὁ ἀγᾶς πιάστηκε ἀπὸ τὸ μαρτίκι του. Ἐγὼ ἄρματα δὲν εἶχ' ἀπάνου μου ἄλλ' ἀπὸ τὸ σουγιά καὶ τὰ καληγοσφύρια τῶν ἀλόγων. Χύνουμι ἱσ' ἀπάνου του, τ' ἀρπάζω τὸ τουφέκι ἀπὸ τὰ χέρια καὶ φωτιά τῶχω. Μὲς τὸ ριζάρι τὸν πῆρε. Ἐμπηξε μιὰ δυνατὴ φωνὴ κ' ἐγῆρε κάτου ἀπὸ τ' ἄλλογο. Τοῦ παίρνω τότες καὶ τὰ ρουσεκλίγια κ' ἐκεῖ ποῦ ξεψύχαε γυρίζω καὶ τοῦ λέω : « Ἐ, ὦρὲ ἀγᾶ, πάρα τῶρα ἐσύ καὶ τὰ ρύζια καὶ τ' ἄλλογα κι αἱ κατὰ διαόλου ». Καὶ τ' ἀπαριάζω ὅλα οὐδ' ἐκεῖ στὴν ἐρημιὰ καὶ κένω μοναχὸς μου ἔτσι γιὰ τὸν κατῆφορο γλήγορος.

— Καὶ τώρα :

— Τώρα νὰ σκωθούμε καὶ νὰ φύγουμε. Θὰ μᾶς γνωρίσουν τ' ἄλλογα καὶ θὰ λὰ μᾶς πιάκουν.

— Νὰ φύγουμε ! Ποῦ νὰ φύγουμε καὶ ποῦ νὰ πάμε ; Τ' ἦταν αὐτὸ ποῦ μᾶς ἔκαμες, μπρὲ παιδί μου. Ἀμ' ἐγὼ δὲν ἔχω τρεῖς μῆνους ποῦ βῆκ' ἀπὸ τὰ σίδερα καὶ τώρα πάλε γιὰ τὰ μπουτρούμια μὲ ξεκινᾶς, μωρὲ Φῶτε :

Κι ὁ δόλιος πατέρας ἔκρυψε στὰ δύο του χέρια τὸ πρόσωπο, σὰ ν᾿κλαιγε.

Τότες ἡ μάνα τίναξε περήφανα, σὰν τὴ λιόντισσα, τὸ κεφάλι κατ' αὐτὸν καὶ τοῦ λέει μὲ καταφρονητικό πικρόγελο.

— Κλαῖς, ὦρὲ χαντακωμένε Λάμπρο, κλαῖς; Δὲν εἶς ἐσὺ πῶχεις φάει δέκα τούρκους μὲ τὰ χέρια σου ὡς τὰ τώρα, ὦρὲ Λάμπρο, καὶ γιατί πάει κι ὁ Μπειλούλαγας σήμερα κλαῖς σὰ τὸ μικρὸ τὸ παιδὶ καὶ μαλώνεις τὸ Φῶτο; "Αν μᾶς τὸ σκότωνε τὸ παιδὶ ὁ σκύλλαρος, τί θὰ νὰ γενόμεσταν ἐμεῖς τότε; ὦρὲ καϋμένε; "Αἶντε νὰ φύγουμε γλήγορ' ἀπόψε. Εἶδεμ' ἐξεντύσου τὴ φουστανέλα κ' ἔλα νὰ σοῦ δέσω τὸ μαντήλι μὲ στὸ κεφάλι, νὰ σοῦ βάλω καὶ τὰ σιγγούνια μου, καὶ κάτ' ἐσὺ ἐδῶ νὰ φυλάξης τὸ ρημαδιακό μας. Γιὰ γυναίκα σὺ πρέπει ἐσένα σήμερα κι ὄχι γι' ἄντρας. Ἐγὼ σηκώνομαι μὲ τὸ Φῶτο καὶ φεύγουμε. Γιὰ το ποῦ 'νε το τὸ ρωμέικο, οὐδ' ἐδῶ, στήν "Αρτα.

Τὰ λόγι' αὐτὰ τ' ἀντριωμένα τῆς Βασίλως τὸν ἐξεμάτσαν τὸ Λάμπρο, κι ἀνατινάχτηκε ἀδάκρυτος ἀπὸ τὸν τόπον του, σὰ λαθωμένο λάφι.

— Νὰ φύγουμε, εἶπε, νὰ φύγουμε. Δὲν εἶν' ἄλλη προκοπή, δὲν εἶν' ἄλλο σελιαμέτι. Νὰ νυχτώσῃ καὶ νὰ φύγουμε. Τσίμασε, Βασίλω, νὰ φορτώσουμε. "Ο,τι νὰ φορτώσουμε στὸ ντουρὶ καὶ νὰ φύγουμε.

* * *

Νυχτώσε.

Χαμηλὰ, τὰ βάθη τοῦ κάμπου τὰ πλάκωνε μιὰ σκοτεινὰ νάδα ἀριά καὶ κάπου κάπου μάλιστα ξεχώριζαν ἀνάμεσα στ

χωράρια τὰ σπιτάκια τῶν ζευγάδων Σουλιωτῶν, ἀλαργεμένα τὸν ἀπὸ τ' ἄλλοι. Φιδωτὸ τὸ ποτάμι στὰ λιθάδια, σέρνονταν πρὸς τὸ πέλαγο σιγαλινὰ κι ἀργὰ πολὺ, σὰν πεζοδρόμος, ὅπου διαβαίνοντας γλήγορος κακοστράχαλα καὶ δυσκολοπάτητα βουνά, πέφτει στερνὰ στὸν ἀπλωτὸ κάμπο, ὅθι ξαγναντίζει τὸ καλὺθι του, καὶ κοντοκρατᾷ τὴν περπατησιὰ του καὶ πάει σιγὰ σιγὰ, ξαποσταίνοντας καὶ ξιθρώνοντας. Ὁ οὐρανὸς ἀπάνου γιόμοζε ἀπ' ἀμέτρητ' ἀστέρια. Τὸ σπίτι τοῦ Λάμπρου Ζάρμπα, σὰ νᾶνοιθε — τὸ δόλιο! — τῇ συφορᾷ ποῦ τοῦ μέλλονταν, τῇ μοναξιά, τὴν κλεισμάρα καὶ τὴν ἐρήμωση ποῦ θὰ τὸ δέχονταν, ἔστεκε μὲς τὸ ριζοβούνι, ὀρθὸ, ἀτάραχο, σκηθρωπὸ, παραπονεμένο, σὰ χαροκαμένους ἥρωας, ὅπ' ἂν τοῦ στέρφεψαν ἢ πελλές συφορές τὰ δάκρυα, νοιώθει ὅμως τ' ἀνεμόχλιο νὰ φουσκώνῃ στὰ στήθια του μέσα καὶ τὸ γαλῆσμά νὰ τοῦ πλῆκνῃ βαριὰ τὴν καρδιά. Ὁλόγυρά του καὶ μέσα του βασιλεὺς νέκρα καὶ σιωπὴ. Μοναχὰ τὸ ποτάμι μούγγριζε διπλά του, σὰ νὰ τοῦλεγε ὅτι τὸ μούγγρισμα' αὐτὸ θὰ νάχῃ ἀπὸ ὧ καὶ πέρα συντροφιά καὶ κουθέντα του, ὡς ποῦ ὁ καιρὸς κ' ἦ βροχὴς θὰ νὰ τὸ σωριάσουν στὰ ρέματά του.

Ὁ Φῶτος εἶχε τραβήξει μὲ τᾶλγο φορτωμένο κατὰ τὸ δρόμο τῆς Λάκκας. Ὁ Λάμπρος κ' ἡ γυναίκα του ἀθόνταν στὰ πεζούλια τῆς αὐλῆς σιωπηλοὶ, καρτερῶντας νὰ σφίξῃ καλὰ τὸ σκοταδι γιὰ νὰ κινήσουν κι αὐτοί.

Πέρασεν ἀρκετὴ ὥρα. Ὑστερα δυὸ τρεῖς ἡγεροὶ κρότοι καὶ λίγες πατημασιές τάραξαν γιὰ τελευταία βολὰ τὴν ἐρημιὰ τούτη. Ἦταν τὰ στριφογυρίσματα τοῦ κλειδιοῦ τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὰ πατήματα τοῦ Λάμπρου καὶ τῆς

Βασίλως, ὁπῶφευγαν ἀπὸ τὰ χῶματά τους δίχως μιλιὰ, δίχως δάκρυα.

Ὁ δρόμος, λιθοστρωμένος κάπου κάπου ἀπὸ τὸν καὶρό τ' Ἀλήπας ἀκόμα, ἀκολουθᾷ τὴν ποταμιὰ κι ἀνεβαίνει κατὰ τὴ Λάκκα πέρτει μέσα στὰ βάθη τῶν Στενῶν τοῦ Σουλιοῦ. Ἐδῶ βογγᾷ ὁ ποταμὸς σὰ στοιχιὸ καὶ χτυπάει ἀπὸ νὰ βράχο σ' ἄλλους τ' ἀφρισμένα νερά του. Λίγες λευκὲς χιλιόχρονες στολίζουν τοὺς ὄχτους του. Δεξιά καὶ ζερβιά τὰ βουνὰ σηκώνονται μεσουρανής ὀρθὰ καὶ κατὰκρημα, ὅλο στεφάνια καὶ ζωνάρια σπαρμένα μὲ ἀγριοπρίναρα. Ζερβιά μεριά στάθηκε ὁ Φῶτος μὲ τᾶλογο γιὰ νὰ καρτερήσῃ. Μὲς ἐκεῖ ποῦ ὁλομόναχο στενὸ καὶ δυσέβρετο μονοπάτι φέρνει, ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκείνα τῆς παλληκαριᾶς καὶ τοῦ πολέμου, ἀπὸ τὸ ποτάμι στὸ Κακοσούλι ἀπάνου, κι ὁποῦ τ' ἀνέβαιναν τότες ἢ Σουλιώτισσες ζαλικωμένες μὲ βαρέλες νερὸ καὶ τραγουδώντας.

Τὸ σκοτάδι πίσσα περίγυρα. Κάτι λίγο ξεχώριζε μπροστὰ του τ' ἄσπρο ρέμμα τοῦ ποταμοῦ ποῦ μούγγριζε σὰ νὰ τὸν φθερίζει νὰ τὸν καταπιῇ. Καὶ ψηλὰ ψηλὰ, μὲς τὰ κράκουρα, ξανοίγονταν ἀπάν' ἀπὸ τὰ βουνὰ στενὴ μακρουλὴ λουρίδα ἀστερωμένου οὐρανοῦ. Ἐδεσε τ' ἄλογο σὲ μιὰ λεύκα ὁ Φῶτος κι ἀκούμπησε κι αὐτὸς σ' ἓνα κοντρί κ' ἐβύθιστηκε σὲ συλλοή. Οὔτ' ἐφαίνονταν ἂν ζοῦσε χωμένος μέσα στὸν ἄδη τοῦτο τ' ἀπάνου κόσμου.

Σὲ λίγην ὥρα ὅμως, ξάφνου, πετιέται ὀρθὸς σὰ μαχαιρωμένος, ἀγκαλιάζει τ' ἄλόγου του τὸ λαιμὸ καὶ τοῦ κατα-

φιλεῖ τὸ μέτωπο μὲ δάκρυα καὶ μὲ τέτοια θλιθερά λόγια, μισοκομέν' ἀπὸ λυγμούς.

— Κακότυχέ μου ντουρί, δὲ θὰ λὰ ἰδῇς ἄλλη βολὰ τώρα τῇ Χάϊδω τὴν ὥμορφη, δὲ θὰ λὰ σοῦ χαϊδέψῃ πάλι τὴ χιούτη σου μὲ τὰ μαρμαρένια τῆς χέρια, δὲ θὰ λὰ σὲ ταγίσῃ ἄλλη βολὰ τὸ βρώμι στὴν πλουμισμένη τῆς τὴν ποδιά. Πάει, ἀπ' ἀπόψε ἡ Χάϊδω μᾶς χάνει. Πῶς θὰ λὰ τὸν φτουρίσουμε αὐτὸν τὸ μισεμό. Κακότυχέ μου ντουρί, κακότυχέ μου ντουρί. . .

* *

Τώρα καὶ πέντε χρόνια πέραγ' ἀπὸ τὴν "Ἀρτα.

Μέσα στὸ περιούλι τῆς Πυργιορίτσας μοῦ δεῖξαν τὸν τάφο τοῦ κακότυχου Φώτου. Καὶ κλαίοντας ὁ πατέρας του ὁ ἴδιος, ὁ Λάμπρος Ζάρμπας, μοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία του.

— Δὲ θὰ λὰ τὸν λησμονήσω ποτές τὸ Φῶτό μου, μούλεγε, τί μῶχει κάψει τοῦ μαύρου τὴν καρδιά μὲ τὸ θάνατό του. Καὶ κατὰ τὴν παραγγελίη τοῦ μ' ἔφινε στὸ ψυχομάχημά του, θὰ λὰ ξεθάψω μιὰ μέρα τὰ κοκκαλάκια του καὶ θὰ λὰ τὰ πάω στὸ Σούλι, γιὰτ' ὁ καὶμὸς τοῦ Σουλιῦ ἐστάθηκε θάνατός του.

— Κι ὁ καὶμὸς τῆς Χάϊδως.

Εἶπα γὼ μὲ τὸ νοῦ μου.

• • •

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΚΑΣΤΡΙΤΣΑΣ

Με τὸ καϊκάκι τὸ βράδυ βράδυ πρὸς τὸ ἡλιοβασιλευμα,
πλέοντας τὴ νερατόστρωτη λίμνη, βγήκαμεν ἀπὸ τὴ Σκάλα
τοῦ Κάστρου σὲ μιὰμισν ὥρα εἰς τ' ἀντίπερα βουνὸ τῆς
Καστρίτσας κατὰ τὸ μύλο τοῦ Βεήπ Ἐφέντη. Ὁ μύλος τοῦ-
τος βρίσκεται στὰ βάθη τῆς λίμνης, κατὰ τὴν ὄχθη, μέσα
σὲ πυκνὸν καλάμιωνα. Στρέφεται μὲ τὰ νερά της κι ἀπαν-
τιέται ἀπ' αὐτὰ μὲ ψηλὸ καὶ κουρασχνόχτιστον τοῖχος. Κ'
ἔχει ἀποκάτω του τὴ μεγάλη καὶ παλιὰ καταβόθρα τῆς
λίμνης τὴ Βοϊνίκοβα, ὅπου χάνονται τὰ νερά ποῦ τότε κι-
νοῦν. Τὴν ἀνοιξὴ ὅμως καὶ τὸ καλοκαίρι μονάχα δουλεύει,
κι ἀλέθει τὰ γεννήματα τῶν γύρωθε χωριῶν τοῦ κάμπου,
γιατὶ τὸ χινόπωρο καὶ τὸ χειμῶνα ἀπὸ τὲς πολλὰς βροχὰς
κι ἀπὸ τὰ χιονόνερα ποῦ λυόνουν στὰ βουνά καὶ κατεβαίνουν
στοὺς κάμπους πλημμυρίζ' ἡ λίμνη καὶ τὸν ἀποσκεπάζει
ὀλότετα.

Ἀπάνω ἀπὸ τὸ μύλο διαβαίνει ξύρριζα στὸ βουνό τὸ λι-
θοστρωμένο ντερθένι τοῦ Μετσόβου. Μονοπάτι μικρό, ὅπου
πολλές βολές τὸ χάνουμε μπροστὰ μας, μὰς ἔφεραν ὕστερ'
ἀπὸ λίγον ἀνὴφορο ἀνάμεσ' ἀπὸ βράχους κι ἀπ' ἀγκαθερές
φυτιές στὸ μοναστήρι ψηλὰ. Τὸ μοναστήρι εἶνε τεσσεράγκωνο
μὲ ψηλοὺς καὶ πλατιοὺς τοίχους καὶ μὲ σιδερένιες χοντρές
πόρτες. Μέσα στὸ περιαὺλι εἶνε τὰ κελλιά, ἡ ἀποθήκης κ' ἡ
στέρνα του, καὶ καταμεσῆς ἡ ἐκκλησιὰ, μικρὴ σταυρωτὴ
ἐκκλησιὰ, γτισμένη ἀπάνου σὲ μεγάλη θεμέλια παλίου ἑλ-
ληνικοῦ ἱεροῦ, μ' ὠμορρες ζωγραφιές μέσα καὶ μὲ ψηλὴν
τούρλα, ὅπου πηδαίει ἀπάνω ἀπὸ τὴ στέγη κι ὑπῄχει κακότε-
χνα χαραγμένα στὸ κουρασάνι τῆς τὰ γράμματα **το γ'**,
ἐπιγραφὴ ἱσως τοῦ καιροῦ ποῦ γτίστηκε. Ἐχει καὶ μιὰ στενὴ
πλακοστρωμένη αὐλὴ γύρω.

Ἦτον ἡ 23 Τρυγητῆ, μέρα τ' Αἰγιαννιοῦ, καὶ τὸ μο-
ναστήρι πανηγύριζε. Γι' αὐτὸ τὰ κελλιά ὅλα κ' ἡ κρεβ-
βατες του, κι ἡ ἀποθήκες καὶ τὰ χαμῶγια κ' ἡ αὐλὴ κ' ἡ
ἐκκλησιὰ ἀκόμα μέσα ἦταν πέρα πέρα πικασμέν' ἀπὸ πλήθη
προσκυνητῶν, ὅπου'χαν συμμαζῶχτῇ ἐκεῖ μὲς ἀπ' τὰ Γιάν-
νινα κι ἀπ' τὰ χωριὰ ὀλόγυρα. Φτάσαμ' ἐκεῖ νύχτα ἐμεῖς.
Ὁ καλόγερος ἀναγκάστηκε νὰ μὰς φιλοξενήσῃ στὸ δικό
του κελλί καὶ νὰ μὰς παραδώκῃ γιὰ τὴν ἐπίλοιπη περι-
ποίησι στὰ χέρια τ' ἀναγνώστη τοῦ μοναστηριοῦ, ἐνοῦ προ-
θυμότητος καὶ ξυπνοῦ χωριατόπουλου, γιὰτ' αὐτὸς ἔτρεχεν
ὅξω ἐδῶ κ' ἐκεῖ νὰ καταλαρώσῃ τὸ πολὺπληθὺ κι ἀνή-
συχο πνευματικὸ του κοπάδι. Ὁ καλόγερος ὅπου δὲ δείχ-
νονταν καὶ τόσο ζωηρὸς, δὲν ἀγαποῦσε πολὺ, φαίνεται, καὶ
τὴν καψοπαστράδα. Γιὰτὶ τὸ κελλί του μέσα ὠμοιαζε στὰ-

νη, καλύβη τσσπάνικο, γιομάτο λύγδες καὶ στρωσίδια καὶ διπλάρια χοντρά μάλλινα. Οἱ τοῖχοι ἦταν κατάμαυροι σὰν τοῖχοι καπνισμένης σπηλιάς κι ὁ μικρὸς λύχνος ποῦ φώτιζε θαμπὸς καὶ μισόφωτος τὸν ἀπλὸ δαῖπνό μας, ἔβγαζε μιὰν ἀφῶρετη βαριά μυρουδιά πολυκαιρισμένου λαδιού. Θαμπότερος ὅμως ἦτον τὸ μικρὸ καντυλάκι, ποῦ σὲ μιὰν ἀραχνιασμένη γωνιά ἔλουε μὲ τὸ νυσταγμένο του φῶς τρεῖς μεγάλες γυνὲς εἰκόνες, ποῦ ἀπ' τὴν πολυκαιριά οὔτε ξεχώριζαν ζωγραφίες καὶ πρόσωπ' ἀπ' ἀπ' αὐτὴν τους. Ὁλόγυρα κρέμονταν ἀπὸ σιδερένια καρριά κι ἀπὸ πουρνάρετια παλούκια μπηγμένα μέσα στοὺς τοίχους σχισμένα καὶ καταλερωμένα ράσα, δυὸ μεγάλες λαγύνες ἀπ' ἀσπρόχωμα, μιὰ φοβερὴ πλόσκα χαλκωματένια γιομάτη ἀπὸ λάδι καὶ τότε γλήγωρα καλαλισμένη, δώδεκα ἀραχιαστές σκορδαρμάθες περασμένες ἀπάνω σὲ καπνισμένη δοκάρη κ' ἓνα ζευγάρι δεκανίκια ἀπὸ κраниά. Κι ἀπάνω στὰ ράγια μαύριζαν λίγες φυλλάδες ἢ μιὰ ἀπάνω στὴν ἄλλη, σκεπασμένες μὲ παχιά σκόνη ποῖος ξέρει ἀπὸ τί καιρὸ, ἓνα μπρούζινο καλαμάρι μικρὸ καὶ μιὰ μαύρη παλιά καλογερεκὴ σκούφια.

Ἦστερ' ἀπὸ τὸ δαῖπνο, ποῦταν λιάνωμα, ψημμένο βετούλι, θγήκαμε κ' ἐμεῖς στὴν αὐλὴ ὄζω. Στὴ μέση της εἶχε στηθὴ ὀλόρθος μασαλᾶς σιδερένιος κι ἀπάνω του καίονταν ἀδιάκοπα χοντρές σχίζες ὀαδιού πῶχυναν γύρω φανταστικὴ ἀναλαμπὴ καὶ βαριά μυρουδιά κ' ἐγίόμοζαν τὸν ἀέρα ἀπὸ σύγνεφα μαύρου καταπυκνωτοῦ καπνοῦ. Οἱ πανηγυριστάδες, σὰ νὰ μὴν ἔφταναν οἱ ἀμέτρητοι ἐκεῖνοι πούχαμεν εὖρει ἐμεῖς ἐκεῖ, ἐξακολουθοῦσαν νᾶρχονται ἀκόμα μπουλούκια μπουλούκια καὶ καλοφορεμένοι ὅλοι τους. Κατὰ

τὰ μεσάνυχτα ἄρχισεν ὁ χορός, μεγάλος καὶ συρτός χορός γύρ' ἀπὸ τὸ μασαλᾶ. Τὸν ἔσερναν τρεῖς Ἀρβανίτες δραγάτες, ἀπὸ κείνους ποῦ παίρνουν πάντα μεράκι στὰ πανηγύρια καὶ στοὺς γάμους τῶν χωριῶν ποῦ βρίσκονται, φορτωμένοι μὲ τὲς βαριές κάπες τους, μὲ διπλὲς ἀρμαθιές φουσέκια ἀπάνω στὰ στήθια σὲ τόπο σταυρωτοῦ ποῦ φοροῦσαν μιὰ φορά οἱ κλέφτες, μὲ ζευγάρι πιστόλες μαλαμοκαπνισμένες στὸ σελιάχι καὶ μὲ καινούρια τουφέκια μαρτίνι στοὺς ὤμους τους. Κι ἀκολουθοῦσε ἀπὸ κοντὰ συγκρατούμενη ἡ λεβεντιά τῶν χωριῶν, ἀντρεωμένοι παλληκαράδες καὶ ροδοπρόσωποι, ποῦ τοὺς τραγοῦδουσαν· γιατί' οἱ Ἀρβανίτες δὲν ἤξεραν τὰ ρωμέϊκα τραγούδια νὰ εἰποῦν, καὶ τὸ χορὸ πῶσερναν, τὸν ἔσερναν κι αὐτὸν μηχανικὰ κι ὅπως ἤθελαν. Κ' ἔφερνε κάθε τόσο τοὺς γύρους τῆς ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ἡ πλῆσκα μὲ τὸ κρασί, σὰ νὰ χόρευε κι αὐτὴ ἀνάμεσα στοὺς πανηγυριστάδες. Ὡς πούρθαν στὸ κέφι οἱ Ἀρβανίτες καὶ οὐ δειλίασαν νὰ εἰποῦν τότε κι αὐτοὶ τὰ τραγούδια τους, ἀδιάφορο ἂν μετρητοὶ ἀπὸ τοὺς μαζωμένους περίγυρα τοὺς καταλαβαῖνχν. Οὔτε λόγον εἰμπόρεσα νὰ κατακρατήσω κ' ἐγὼ στὸ νοῦ μου ἄλλον ἀπὸ τὰ γυρίσματα ποῦ συχνὰ συχνὰ ξανάλεγαν :

« Γκισλέκκα μὲρ Γκισλέκκα » καὶ « ὦ μπῦρ ὦ μπῦρ Ἀλῆ πασα ». Καὶ σὰν ἀπόστασαν ὕστερα κομμένοι καὶ καταδρωμένοι κι οἱ τρεῖς, τραβήχτηκαν ἀπὸ τὸ χορὸ, κ' ἐπῆραν ἀράδα ἔς αὐτὸν τὰ χωριατόπουλα μπάζοντες τώρα μιὰ μιὰ καὶ πολλὲς ἀπὸ τὲς γυναῖκές τους. Τὰ τραγούδια τους ἦταν ὅλα τραγούδια τῆς ζωῆς τους, τοῦ χωραφιοῦ, τῆς στάνης, τοῦ καλυθιοῦ, τῆς δουλειᾶς καὶ τῆς ἀγάπης τραγούδια καὶ κάπου κάπου καὶ κανένα τῆς ξενητιάς. Κλέφτικο ὅμως τραγούδι

οὐδ' ἓνα δὲν ἄκουσα. Μά κι ὁ χορός τους ἀκόμα δὲν ἦτον ὁ πολὺδιπλος καὶ ζωηρὸς ἐκεῖνος χορὸς ὁπῶδ' ἔλεπα στὰ χωριά τῶν βουνῶν. Συρτός, ὁλόστρωτος καὶ σιγαληνότετος χορὸς, παρόμοιος μὲ πλεοῦμενην ἀρμάδα βαρκούλες, ὅπου οἱ ναῦτες μὲ τὰ κουπιὰ τρεῖς τὲς σπρώχνουν μπροστὰ καὶ μιὰ τὲς γυρίζουν πίσω. Μικρὰ ξυπόλυτα καὶ ξεσκούφωτα παιδαρέλια, πηδώντας στὴ μέση τ' ἀνοιχτοῦ χοροῦ σύμφωνα μὲ τοῦ τραγουδιοῦ τὸ σκοπὸ καὶ τὴν ἀρμονία, ἔτρεφαν βολὲς βολὲς μὲ τὰ δαυλιὰ τὴν πύρα τοῦ μασαλά.

Πολὺ λίγοι ἔκλεισαν ἐδῶ μάτι τὴ νύχτα κείνη. Τὴν αὐγὴ ἀπὸ βαθὺν ὄρθρο, ὡς ποὺ νὰ βγῇ ὁ ἥλιος, λειτούργησεν ἡ ἐκκλησιά, ὅπου μ' ὅλο τὸ νυχτερινὸ γλέντι παρευρέθηκαν ὁλόρθοι οἱ πανηγυριστᾶδες. Κι ὅταν πρωτόρριχνε ὁ ἥλιος τὲς ἀχτίδες του κατὰ τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰ ψηλὰ κορφοβούνια τοῦ Πίνδου κ' ἡ ἐκκλησιά ἀπολειτούργησε, ὅλος ὁ κόσμος ἐκεῖνος ὁ ἀμέτρητος τοῦ πανηγυριοῦ χύθηκε στὲς ράχες τοῦ βουνοῦ ἀπάνω, ἀνάμεσα στὰ χαλάσματα. Κατάρραχα τὸ βουνὸ τῆς Καστρίτσας ἀνοίγεται ἀπλωτὸ καὶ καλόχτιστο καὶ πέφτει σιγὰ σιγὰ κι ὁμαλὰ κατὰ τὴν ἄκρα του πρὸς τὴ λίμνη. Τ' ἀπλωτὸ τοῦτο σιάδι εἶνε ζόρκο ἀπὸ δέντρα καὶ κατασκευασμένο ἀπὸ ρεπιθέμελα καὶ χαλάσματ' ἀμέτρητα, ἀπὸ ναοὺς, ἀπὸ τάφους, ἀπὸ παλάτια, ἀπὸ στέρνες καὶ βρύσες τοῦ καιροῦ τῶν ἐλλήνων, τῶν ρωμίων καὶ τῶν βυζαντινῶν· καὶ ὁλοῦθε ἀπάνω ξεθάφτονται κάθε τόσο ἀπὸ τὸν καλόγερο κι ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς σκέλεθρ' ἀνθρωπινὰ, παλιές μονέδες καὶ στολίδια ἀκριβὰ κι ἀξέτιμωτα. Καὶ γύρα, κατὰ

τές ἄκρες, ποῦ τὰ πλευρά του κατεβαίνουν στὸν κάμπο βρα-
χόσπαρτα, ζώνεται τὸ βουνὸ μὲ καταχαλασμένα θεμέλια πο-
λύγωνου κάστρου, γιομάτου πύργους καὶ παραπόρτια, χτι-
σμένου πρῶτα μὲ μεγάλα χοντροκομμένα πελασγικά ξηρολίθια
κ' ὕστερα μὲ μικρὰ λιανολίθια συγκολλημένα μ' ἀσβεστό-
χωμα καὶ μὲ βύσαλα. Τὰ μεγάλα πελασγικά χάλαρα, προσ-
αρμωσμένα τόσο πιτήδεια τὸνα μὲ τ' ἄλλο, μὲ κάτι μικροῦλες
σφίνες κᾶπου κᾶπου ἀνάμεσα, δείχνουν τὴ μεγάλ' ὑπομονή
καὶ τὴν τέχνη τῶν χειρῶν ποῦ τᾶχτιζαν. Λάμπουν καὶ σή-
μερ' ἀκόμα τὰ γυαλιστερὰ μάρμαρα τοῦ παλατιοῦ.

Καὶ τὸ πλατύχωρο τοῦ τόπου, ἡ λαμπρότη κ' ἡ μεγαλο-
πρέπεια τῶν χαλασμάτων ὕστερ' ἀπὸ τόσες χιλιάδες χρόνια
ἀφ' ὄντας χτισθήκαν, τὰ στολιῶνα κ' ἡ μονέδες ὑποῦ ξεθά-
φονται, κ' ἡ θέση αὐτὴ τους ἀκόμα κοντὰ στὴ λίμνη κι
ἀπάνω σὲ βουνό, μὲς τὴ μέση τῆς χώρας τῶν Μολοσσῶν καὶ
κατάστρατα τοῦ δερβενιοῦ ποῦ φέρνει ἀπὸ τὴν Ἡπειρο στὴ
Θεσσαλία, δείχνουν πῶς, μιὰ βολὰ, μεγάλη καὶ περίφημη
πολιτεία ἡπειρωτικὴ ἀκούονταν ἐδῶ δᾶ, ποῦ ποιὸς ξέρει πότε
θὰ νὰ φανερωθοῦν τᾶχα τὸ ὄνομά της κ' ἡ ἱστορία της.
Αὐτοὶ ποῦ κατοικοῦν τὸν κάμπο ὀλόγυρά της λένε, καθὼς
μυθαίνουν ἀπὸ παπῶν καὶ γονιῶ, ὅτι τὰ κάστρ' αὐτὰ ἦταν
θρόνος βασιλεῖα μεγάλου μιὰ μέρα καὶ δείχνουν καταμεσῆς
τῶν χαλασμάτων εἰς ἓναν ὄχτο ἀπάνω, ὅπ' ἀγναντεύει ἀεζιά
ζεφθιά κι ὀλόγυρα ὀλοῦθε τὸν κάμπο, « τὸ μνήμα τῆς βασι-
λοπούλας ».

Καὶ λένε γιὰ τὸ χαλασμό της οἱ ἴδιοι, πῶς Ἀλαμάνοι
κουρσάροι τὴν εἶχαν τριγυρισμένη ἓναν καιρὸ, καὶ σὰ δὲ μπό-
ρεσαν μὲ τὴν παληκαριά νὰ τὴν πατήσουν, διάλεξαν συμ-

μαχό τους τὴν πονηριά καὶ τὸ δόλο. Πῆραν ξιλάκκου ἕνα κοπαδι κριάρια μιὰ νύχτα σκοταδερῇ, δίχως ἀστροφεγγιὰ καὶ σελήνην, θέσαν στὰ κέρατά τους λαμπάδες ἀναμμένες καὶ φρύγανα καὶ σαλαγῶντας τὰ σκάρισαν ἀπὸ τὸν κάμπο στὸν ἀνατολικὸν ἀνῆφορο τοῦ βουνοῦ κατὰ τὸ κάστρο ἀπάνω, φωνάζοντας κι αὐτοὶ καὶ τραγουδώντας. Βλέποντας τὸ πλῆθος τῶν φώτων ποῦ κινοῦνταν κι ὁπῶρχουνταν κατ' ἀπάνω μὲ σάλαγο καὶ μὲ χλαλοῇ οἱ ἄγρυπνοι τοῦ κάστρου φυλαχτάδες, νοιώθουν πῶς οἱ Ἀλαμάνοι χούμησαν νὰ τοὺς πατήσουν· κρᾶζουνε στ' ἄρματα τὸ λαὸ, κ' οἱ πολεμιστάδες τετραπάνωτοι πλακώνουν κι ἀραδιάζονται ἀρματωμένοι κι ἀκράτητοι ἀπάνω στὲς τάπιες. Κ' οἱ Ἀλαμάνοι, ἀπ' ἄλλη μεριά, ἀπὸ κεῖ πύλῃν ἀφειθῇ τὰ τείχε' ἀφύλαχτα κ' ἔρημα, χυμὰν καὶ κρυφὰ μπαίνουν στὰ κάστρα μέσα καὶ τὴν πατοῦν τὴν πολιτείαν καὶ σφάζουν καὶ χαλνοῦνε καὶ σκλαβώνουν. Ἀπάνω ἀπὸ τριάντα χιλιάδες λαὸ, λένε οἱ χωρικοὶ σήμερα, ἔπαιρνε ἡ πολιτεία αὐτὴ τότε.

Παῦλε Αἰμίλιε! Σκληρὲ κι ἄπονε πολεμάρχε τῆς Ρώμης! Ποιὸς ξέρει μὲ πόσων γυναικοπαίδων σκλαβιά χόρτασες ἐδῶ ὅα τὰ βάρβαρα πάθη σου! Ἀπ' ἄκρη 'ς ἄκρη στὴν Ἠπειρο σήμερα, σὲ κάθε κορφῇ, σὲ κάθε χαμηλῶμα βουνοῦ, σὲ κάθε ὄχτο κάμπου, σὲ κάθε περιγιάλι καὶ σὲ κάθε ἀκροποταμιᾷ, τὰ ρεπιθέμελα καὶ τὰ χαλᾶσματα τῶν κάστρων καὶ τῶν ναῶν ποῦ ἀναποδογύρισε ἡ ἀλύγιστη σπάθη σου, σωριασμένα πέτρα ἀπάνου σὲ πέτρα, σηκώνονται ὁλοῦθε σὰ μεγάλα καὶ βαριά ἀναθέματα στ' ἄγριο κ' αἱματόχαρο ὄνομά σου!

• •

Ἀπὸ τὴν κορφή τοῦ βουνοῦ τῆς Καστρίτσας ἀνοίγεται μπροστά στά μάτια τοῦ περιηγητοῦ μεγάλο πανόραμα κ' ἑρμορφο. Ὁ οὐρανὸς ἀπλώνεται ἀπάνω καθάριος καὶ γαλανός κι ἀπὸ τ' ἀμέτρητα κι ἀνερεύνητα ὕψη του χύνει ὁ χινοπωριάτικος ἥλιος τὲς θαλπερές του ἀχτίδες στὴν πλάση κάτω, ποῦ προβάλλει σὰ νιόπαντρη γυναίκα, ζωηρή, γιομάτη φῶς καὶ χρώματα κι ὠμορφιά. Δεξά ὁ κάμπος, μοιρασμένος ἀπὸ τοὺς ζευγολάτες ἀδερφικά 'ς ἴσια καὶ κανονικά τετράγωνα κομμάτια, ἀναχαράζει κι ἀκαρτερεῖ ὦρα 'ς ὦρα τάλετριά καὶ τὰ καματερά, νὰ διαβῶν ἀπὸ πάνω του καὶ νὰ τὸν ὀργώσουν. Ζερβά ἡ λίμνη ἀτάραχη, ἀπλωτερή, ὀλόστρωτη καὶ μακρυλὴ, μὲ τὸ χαϊδεμμένο κι ἀκριθὸ νησάκι τῆς μὲς τῇ μέσῃ καὶ μὲ τὸν καλαμιῶνα περιγυρα, καθρεφτίζει στὰ βάθη τῆς, σὰ νὰ σφιγγῇ ἀπάνου στὰ στήθη τῆς ἐρωτικά τὸν γαλανὸν οὐρανὸ καὶ τ' ἀντίπερα καμαρωμένο βουνό τῆς. Κάπου κάπου ὀργώνει τὰ νερά τῆς κανένα καϊκάκι. Ἀνάλαφρη κι ἀγανὴ καταχνιά σηκώνεται σὰ σινδόνι ἀπὸ πάνω τῆς, σὰν καϊάμενου λιθανοῦ καπνός. Κατὰ τὲς δυτικὰς ὀχθιὰς τῆς, ποῦ ἀνάμεσ' ἀπ' αὐτὴ κι ἀπὸ σειρὰ χαμηλῶν βουνῶν ἀπλωμένων ἀπὸ βορριὰ σὲ νότο σχηματίζεται μιὰ μικρὴ κοιλάδα, στενὴ λουριῶν, ποῦ ἀνταμώνει τὸν πέρα μὲ τὸν ὁδὸς πλατύκαμπο, συμπυκνώνεται ἡ πόλη τοῦ Γιαννίνου σὲ μεγάλο ἀπλωμα, μὲ τὰ βυζαντινὰ κι ἀληπασαλήτικα κάστρα τῆς, χωμένα μέσα στὴ λίμνη, μὲ τοὺς στενοὺς καὶ λιθόστρωτους ὁδούς, τὰ παλιά σπίτια καὶ σαράγια, τὰ μπεζιστένια, τὲς ἐκκλησιὰς καὶ τὰ σχολιά, μὲ τὲς πυκνὰς σκεπὲς καὶ τὰ πολλὰ δέντρα καὶ μὲ τοὺς δεκαοχτὼ ψηλοὺς μιναρέδες τῆς, ποῦ μὲ περίσσις θρόσος πετιοῦνται ἀπάνου ἀπὸ κάθε χτίριο

καὶ κάθε κλαρί κι ὑποῦ τὰ κατακίτρινα μεσοφέργγαρά τους
 ἀστραπεβολοῦν στὸν ἥλιο. Κι ὀλοτρόγυρα τὰ Καμποχώρια,
 ἡμέτερητα μικρά καὶ μεγάλα χωριά, ποῦ στολίζουν μὲ τὰ
 σπιτάκια τους κάθε ὄχτο κάμπο καὶ κάθε ριζὸ βουνοῦ. Κι
 ὀλόγυρ' ἀπὸ τὰ χωριά κι ἀπὸ τὸν κάμπο ὀρθώνονται σὰ φρά-
 χτες καὶ σὰ ταμπούρια, οἱ λόφοι, τὰ χαμηλώματα τῶν
 γύρωθε βουνῶν, ὅπ' ἀνεβαίνοντας ἀπάνωτὰ σὰ σκαλοπάτια
 σχηματίζουν σιγὰ σιγὰ τὰ ψηλὰ κι ἄγρια καὶ κακοτραχαλα
 καταρράχια τοῦ Πίνδου, τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ Δέλβινου, ποῦ
 κλειοῦν περίγυρα, σὰ γιγάντιες κορνίζες, τῇ μεγάλῃ αὐτῇ
 κι ὠμορφότατῃ εἰκόνᾳ. Καὶ τὰ καταρράχια αὐτὰ ὅλα πλυ-
 μένα τῶρ' ἀπὸ τὰ πρωτοβρόχια τοιμάζονται νὰ καρτερέσουν
 ἀπάνω τους τὰ χιόνια καὶ τ' ἀστροπελένια καὶ τὰ δροσάτια
 τοῦ καλοῦ χειμῶνα, ζόρα' ἀπὸ δάσα γιατί' ἔχουν πέσει τὰ
 φύλλα τους κ' ἔρημ' ἀπὸ κοπάδια γιατί' ὀλοένα κατέβαι-
 ναν τότε στὰ χειμαδιὰ κ' ἐπλημμυρίζαν δαιδαλῆα κι ἀπλω-
 τερά τὰ λιθαδιὰ τοῦ κάμπου πέρα καὶ τὰ ριζοθεῖνια.

Ἀλλὰ καὶ στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ ἀπάνω τὸ ὄραμα τῆς
 ἡμέρας ἐκείνης ἦτον ἐμμορφώτατο. Τρεῖς χιλιάδες καὶ πλειό-
 τερες πανηγυριστάδες τήραε κανέναν σκοπισμένες ἀνάμεσα
 στ' ἀνοιχτὰ ρεπιθέμελα τῶν παλαιῶν χιτριῶν. Ἐλεγε
 ὅτ' εἶχαν σηκωθῇ σύγκορμοι ἀπὸ τοὺς τάφους των οἱ παλαιοὶ
 κάτοικοι τῆς μεγάλῃς αὐτῆς καὶ ξακουσμένης τῶν Μολοσ-
 σῶν πολιτείας. Κ' ἐσυγχίζονταν κ' ἐπαρδάλωναν κατὰ τοὺς
 σωρούς ἢ φορεσιῆς κ' ἢ φυσιογνωμίας τῶν χιλιάδων ἐκείνων.
 Κ' εἶχεν ὀλομπροστά του ὁ παρατηρητῆς σχεδὸν ὅλες τὲς
 ἐνδυμασιῆς κι ὅλες τὲς φυσιογνωμίας τῶν λαῶν τῆς Ἠπει-
 ρου. Ὅχι βέβαια γιατί' φρόντισαν νὰ κατεβοῦν τοῦτοι κατευ-

θεῖαν ἀπὸ τὰ μέρη τους στὸ πανηγύρι. Ἀλλὰ γιὰ τὴν χαίρουν νὰ βρίσκωνται καθημερινῶς στὰ Γιάννινα μέσα. Κ' ἐβλεπες τοὺς Γιαννιωῆτες, τοὺς παλιούς Γιαννιωῆτες, τοὺς Ζαγορίσιους καὶ τοὺς Πρεβεζάνους μὲ τοὺς πανένιους τσουμπέδες τοὺς σκουροχρωματισμένους, τὲς μακριές καὶ παχιές γούνες, τὰ κατακκόκινα φέσια τους, τὲς εὐγενικές, κάτασπρες καὶ κάλοφες σάρκες τους· τοὺς Ἀρτινούς, τοὺς Σουλιῶτες καὶ τοὺς Ἀρβανιτάδες, φουστανελλοφόρους, μ' ἄλαφρους ἄσπρους σκούφους στὰ κεφάλια τους, ἀλλὰ μὲ διαφορετικές φυσιογνωμίες, τοὺς Ἀρτινούς μὲ τὴν πονηριὰ καὶ τὴν ἐξυπαῶδα στὰ μάτια, τοὺς Σουλιῶτες μὲ τὴν περηφάνια στὸ μέτωπο καὶ τὴν πολεμικότη στὸ κορμὶ ὅλο, τοὺς Ἀρβανίτες, τοὺς Λιάπιδες μὲ τὴ μπέσα καὶ τὴν ἐκδίκηση καὶ τοὺς Τσάμιδες μὲ τὴν ἀπιστιὰ καὶ τὸ δόλο στὸ στόμα· τοῦ Πίνδου τοὺς λαοὺς τοὺς βλαχόφωνους μὲ τὲς κοντές φουστανελλές καὶ μὲ τὰ χονδρὰ μάλλινα τσιπούνια τους, ἄσπρα καὶ μαῦρα, ἀνθρώπους τοῦ βουνοῦ, προβατάρηδες, τραχιούς, ἀπονήρευτους, ἀγαθούς, μ' ἀόριστες ματιές, μὲ παχιές ἀντζες, μὲ στήθια ὀλόνοιχτα καὶ δασυὰ καὶ μὲ τὴν καρδιά στὰ χεῖλη· τοὺς κατοίκους τῶν περιχώρων τῆς Κόνιτσας καὶ τοῦ Δέλδινου, τοὺς γνωρισμένους χτίστες καὶ βαρελάδες, ποῦ μαύριζαν σὰν καλιακούδες μὲ τὲς μακρές κι ὀλόμαυρες ἐνδυμασιές καὶ τὰ πουτούρια τους· ὅμως πολυπληθεστεροὶ ἀπ' ὅλους ἦταν οἱ χωρικοὶ τοῦ Γιαννίνου, μὲ τ' ἄσπρα φορέματα καὶ τὲς χοντρές μπαρμποῦτες, μὲ τὰ ρωμαλέα κορμιά καὶ τὲς κάκοφες μορφές, ἀνθρώποι τοῦ δικελλιοῦ καὶ τῆς ἀλετροπόδας ὅλοι.

Παρόμοιες μ' αὐτοὺς εἶνε καὶ ἡ γυναῖκίς τους, μὲ τὴ δια-

φορά ὅτι τοῦτες καταφορτώνονται ἀπὸ βαριά ἀσημένια καὶ μαλαμοκαπνισμένα στολίδια ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τῇ μέσῃ καὶ ὅτι κάπου κάπου ἀνάμεσά τους βρίσκεται, σὰν τὴν ἀγγράμπελη ἀνάμεσα στὰ βάτα, καὶ καμμιὰ ὑποφερτὴ ἐμμορφιά. Ἡ γυναῖκες τοῦ Σουλιοῦ καὶ τῶν Κατσανοχωριῶν φορᾶν σιγγούνια πολὺλοῦξα καὶ ὀλίγα στολίδια· εἶνε ψηλές ὅμως σκληρομυημένες καὶ περήφανες, μὲ μέτριαν ἐμμορφιά καὶ αὐτές, ἀλλὰ μὲ τῇ δυσκολόβρεττῃ ἀξιάδᾳ νὰ πιάνουν στὰ δουλευτικά χέρια τους μὲ τὴν ἴδια πιτηθεισσύνη καὶ τ' ἀλέτρι καὶ τὸ τουφέκι, ἢ λεθέντισσες. Ἐρχοντ' ὕστερα ἡ Ζαγορίσιες καὶ ἡ Βλάχισσες τοῦ Πίνδου, ποῦ δένουν τόσ' ὠμορφα τὸ μαντηλάκι τους στὸ κεφάλι καὶ ποῦ συνειθίζουν νὰ περικεντοῦν μὲ κόκκινα καὶ πλουμερὰ μεταξωτὰ γαϊτάνια τὲς καλοκομμένες καὶ ἀρμονικὰ ταιριασμένες στὸ λιγερὸ τους κορμὶ σάρικες· ἀνάμεσα σὲ τοῦτες ἡ ὠμορφιά δὲν εἶνε σπάνια, καὶ ὅπου βρίσκεται προβάλλει στὴν ἐντέλεια, καὶ ἴσα ἴσα κατ' αὐτὸ πλεיותרὸ παραλλάζουν ἀπὸ τὲς γυναῖκες τῆς Κόνιτσας. Καὶ ὅλες ἡ γυναῖκες τῆς Ἠπείρου φορᾶν μαῦρα. Τ' Ἀργυρόκαστρον μοναχὰ καὶ τοῦ Δελβινακιοῦ ἡ γυναῖκες, παντοῦ ξεχωρίζουν γιὰ τὴν ἀσπράδα τῆς φορεσιᾶς καὶ τὴν ἀσπράδα τῆς ὠμορφῆς ὅψης των ἀντάμα. Καὶ στερνές ἡ γυναῖκες τοῦ Γιαννίνου, καὶ ἔπειτα τῆς Ἀρτας καὶ τῆς Πρέβεζας, ποῦ μὲ τὰ ἴδια μεταξωτὰ καὶ ἀτλαζένια καὶ λαχουριά ἀπλὰ φουστάνια φοριούνται, ντύνονται μὲ τὰ ἴδια ἀπαλὰ κοντογούνια καὶ μὲ τὸ ἴδιο μαῦρον γεμενὶ δένουν στὸν ἴδιον τρόπο τὰ μαυροπλέξουδα κεφάλια τους. Ἡ εὐγένεια καὶ ἡ λεπτότη τοῦτων ἐδῶ ξεχωρίζει ἀπὸ μακριὰ ἀνάμεσα στὲς ἄλλες ὁμόφυλλές τους. Παρόμοια καὶ ἡ γλυκιὰ, ἡ μαλακὴ

κι ἡμερὴ ἐκείνη προφασά τους, ὄντας μιλοῦν κι ὄντας τραγουδοῦνε. Ξεχωρίζουν ὁμῶς κ' ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη κατὰ τὴν ὁμορφιά καὶ τὰ σημάδια τοῦ κορμιοῦ των. Καὶ τὸν ξεχωρισμὸ τοῦτο φανερώνει καὶ τὸ χαριτωμένο τραγοῦδι, ποῦ γεννήθηκ' ἐκεῖ σὲ παλιὰ χρόνια κι ἀκόμα ζῇ ἀθάνατο κι ἄγγιχτο ἀπὸ στόμα σὲ στόμα :

*Στὰ Γιάννινα εἶν' ἡ ὁμορφες, στὴν Ἄρτα ἡ μαυρομμάτες
Καὶ στὴν καϋμένη Πρέβεζα κοντοῦλες καὶ γιομάτες.*

"Ολες αὐτές ἡ ἡπειρωτικὲς μορφές εἶχαν συμμαζωχθῇ τὴν ἡμέρα κείνη ἀπάνου στὰ πλατιὰ τῆς Καστρίτσας χαλάσματα. "Ολ' αὐτὰ τὰ ἡπειρωτικὰ πλήθια συνειθίζουν μιὰ φορά κάθε χρόνο κατὰ τὸν Τρυγητὴ νὰ ξυπνᾶν μὲ τὸν ποδοβολητό καὶ μὲ τὰς φωνές τους ἀπὸ τὸν χιλιόχρονο ὕπνο τους τοὺς παλιούς ἀντίπαλους τῶν σκόρπιων καὶ θλιθερῶν χαλασμάτων τῆς ἐρημωμένης Καστρίτσας. Τὰ παιδιὰ τὰ μικρὰ κ' ἡ κοπέλλες ἔτρεχαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, σὰν πεταλοῦδες, κ' ἐμάζευαν χεριές χεριές τὰ χινοπωριάτικα τ' ἀγριολούλουδα. Οἱ παλληκαράδες δοκίμαζαν νὰ σηκώσουν ἀπάνου χοντρά χαλάρα, θεμέλια ποῖος ξέρει τίνων σπιτιῶν, καὶ πλάκες θεριωμένες, σκεπάσματα τίς ξέρει ποικαῶν πεθαμένων. Κ' ἐθύμιζαν ἔτσι τοὺς ἀντρειωμένους ἀγαπητικούς τῆς βασιλοπούλας τοῦ τραγοῦδιού, ὅπ' ἀγωνίζονταν ποῖος νὰ σηκώσῃ τὸν παλαιγὸ βράχο, τὸ ριζωμένο λιθάρι, ποῦ κοίτονταν μέσα στὸ περιβόλι της, στὴ μέση στὴν αὐλὴ της, γιὰ νὰ τὴν πάρῃ γυναίκα του, καθὼς τοὺς εἶχε τάξει. Οἱ ἄντρες καὶ μὲ τὰ μάτια καὶ μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ λόγια ἔδειχναν τὸν τρανὸ θαυμασμὸ τους γιὰ τὰ ἔργατα τῶν παποῦδων τους, καὶ κάποτε κάποτε δὲ λησμονοῦσαν νὰ ρίχνουν βαριὰ κατάρρα καὶ

φοβερό ἀνάθεμα σ' ἐκείνους τοὺς ἄθεους ποῦ τὰ χάλασαν καὶ τὰ ξεχώνισαν. Κ' ἔτρεχαν ὅλοι μαζί ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα καὶ ἀπὸ προμαχώνα σὲ προμαχώνα. Κάποιος ἐβλέπε διπλα στοὺς παραστάτες καμμιᾶς πόρτας ἀπὸ μέσα μεγάλες τετράγωνες τρύπες ὡς βαθιὰ στὸν τοῖχο χωμένες καὶ ἐφώναζε : — « Μωρὲ, τηρᾶτε μὲ ξύλινους σύρτες ἀμπάρωναν σὰν ἐμὰς τὲς πόρτες τοὺς καὶ οἱ παλιοί. Νὰ ἢ τρύπες ἀπὸ τοὺς σύρτες ! . » —

Κάπου εὗρισκε ὁ ἄλλος στὴ γῇ κάνα κομμάτι ἀγγεῖο πήλινο, εἴτε καμμιὰ πέτρα καλοπελεκημένη ἢ κάνα παλιό κόκκαλο ἀνθρωπινό ξεθαμμένο ἀπὸ τοὺς τάφους καὶ συμπυκνώνονταν ἐκεῖ ὁλογυρᾶ του οἱ ἄλλοι ἀπανωτοὶ γιὰ νὰ ἰδοῦν, γιὰ νὰ πιάσουν καὶ αὐτοὶ γιὰ νὰ περιεργαστοῦν. Κ' ἔλεγε ὁ καθένας τὸ θαυμαστικό λόγο του. Καὶ ὅταν ὁ γούμενος ἐβγαλε καὶ εἶδε ἐκεῖ μπροστὰ ἀσημένιες μονέδες καὶ στολίδια μαλαματένια ποῦ ξέθαφτε κάποτε ἀπὸ τὰ μνήματα τῶν χαλασμάτων π' ἄνοιγε τακτικά, σὰν τὸ θεριὸ τῶν λόγγων τῆς Ἀραπιάς, εἶδα τοὺς καυμένους χωριάτες νὰ βγάζουν ἀπὸ τὲς λερωμένες καὶ ἀχαμνὲς σακκούλές τοὺς μετζίτια ὀλᾶκερ' ἀσημένια καὶ τάλλα καὶ νὰ τ' ἀλλάζουν μὲ τὰ παλιὰ κεῖνα λείψανα, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τὰ κρεμάσουν σὰ γκολφι καὶ φυλαχτὸ μαζὺ μὲ τοὺς σταυροὺς καὶ τὰ κωνσταντινᾶτα ἀπάνω στὰ φέσια καὶ στὰ χαίμαλιά τῶν μικρῶν παιδιῶν τοὺς. Τ' ἀπομεινάρια τῶν εἰδωλολάτρινων Ἑλλήνων, ὅπου μὲ τόση μανία καὶ μίσος τὰ κατᾶτρεχαν καὶ τὰ χαλνοῦσαν οἱ πρῶτοι χριστιανοί, οἱ σημερινοὶ χωρικοὶ μας τὰ θεωροῦν ἅγια, γιοματὰ γιαντιὰ καὶ δύναμη φυλαχτική.

* *

Δὲ μείναμε ὡς τὸ τέλος τοῦ πανηγυριοῦ. Ἐνῶ κατεβαίναμε τὰ κατσαβόραχά πρὸς τὴ λίμνη κατὰ τὸ μεσημέρι, ἀκούγαμε ὅτι μᾶς συνόδευε ἀπὸ πίσω τὸ κατηφόρισμά μας ποιμενικὸ τραγοῦδι, π' ἀντιλαλοῦσαν ἅπ' αὐτὸ τὰ πλευρὰ τοῦ βουνοῦ καὶ τὰ τείχια τοῦ παλιοῦ κάστρου. Ἦτον ὁ γι-δάρης τοῦ μοναστηριοῦ, ποῦ τραγοῦδῶντας κατέβαινε νὰ ἰδῇ τί νὰ γίνωνται τὰ βακούφικα, ποῦ ἔχαν μείνει τὴν ἡμέρα κείνη γιὰ χάρι τοῦ πανηγυριοῦ μὲ τὸ μικρὸ κοπέλλι του καὶ μὲ τὰ δυὸ σκυλιά. Ὁλόγυρά μας ἀπὸ τὰ χορταριασμένα κομμάτια τῆς γῆς πρόβαλλαν ὀλόχαρά ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὰ πρωτόλουθα λουλουῖδια τοῦ χινόπωρου, ἢ ξανθὲς κυκλαμιεῖς, ποῦ τὲς ἀνάκραζαν ἐρωτικά ἀπὸ τὰ κλωνάρια τοῦ πριναριοῦ οἱ συμπαθητικοὶ καλογιάννοι μὲ τὸ μονότονο κ' ἐπαναληπτικὸ, τὸ γλυκὸ καὶ χαριτωμένο κελαιδισμό τους. Κι ὄντας ἐμπήκαμε στὸ καϊκῆκι κ' ἐτράβηξε τὰ κουπιά του κατὰ τὰ Γιάννινα ὁ γέρος καϊζῆς μας, σὰ ν᾿ἀκλῆι με μαλαματένιο κλειδοὶ μέσα σὲ διαμαντένιο σεντούκι ὅλες ἐκεῖνές μας τὲς ἐντύψεις ἀπὸ τ' ὠραῖο πανηγύρι, μᾶς εἶπε :

— Σὰ σήμερα τὸ βράδυ, μωρὲ παιδιὰ, μῶλεγεν ὁ πατέρας μου, πῶς καθὼς γύρναγαν οἱ πανηγυρίσιοι στὰ Γιάννινα τῆς στεριᾶς κι ἀπέρναγαν ἀπὸ τὸν πλάτανο τ' Ἀλήπασα, εἶδαν ἀπόξω κεῖ τὸ σκοτωμὸ τοῦ κλέφτη τοῦ Κατσαντῶν καὶ τ' ἄδερφοῦ του.

Η ΔΑΣΚΑΛΑ

Ταξίδεψα κάποτε, — μάς ἔλεγε ὁ Μῆτρος, — μέ τῇ δασκάλᾳ ἐνοῦ χωριοῦ. Ὁ δρόμος μας ἦτον μακρινός, κ' εἵχαμε συντροφιά τὸν ἀγωγιάτη μας, δυὸ μεσόκοπους πεζοὺς κ' ἕνα νιοστεφανωμένο ἀντρόγυνο. Ἡ δασκάλα τότε πρωτοπήγαινε στὸ χωριό, ὕστερ' ἀπὸ τέσσερα πέντε χρόνια ποῦ μαθήτευε στὰ σχολεῖα τοῦ Κεστοράτη. Ἦτον ὡς δεκάξη δεκαεφτά χρονῶν κόρη, ντροπαλή, λιγομίλητη, σεμνή, ροδοκόκκινη στὸ πρόσωπο καὶ χαριτωμένη, γιομάτη χυμὸ καὶ νιότη, μέ δυὸ καστανὰ γλυκὰ μάτια, μέ καλοκαρωμένο κορμί, μεστοὺς κόρπους καὶ θρεμμένα κνήμια, καθὼς δείχνονταν τοῦτα ὡς ἀπάνου ξέσκεπα, ὅταν εὐρίσκονταν καθάλα καὶ τὸ φουστάνι της δὲ βολοῦσε νὰ πέφτη κάτω καὶ κάτω. Καὶ μοναχὴ της νὰ ταξίδευε μέ τὸν ἀγωγιάτη, δὲν ἐκιντύνευε ποτέ. Μὰ γιὰ κάθε κακὸ ἕνας δικὸς της τὴν εἶχε παραδώκει στὴν προστασία καὶ στὴν εὐθύνη τοῦ νιοῦ τ' ἀντρόγυνου.

Τὸ βράδυ κονέψαμε σ' ἓνα μοναστήρι παλιὸ καὶ μεγάλο, κατὰστρατα, στὴν ἐρημιά. "Ὅσο νὰ φτάκουμ' ἐδῶ, ὅλο τὸν κάμπο, ποῦ διαβήκαμε, τὸν ἐσήκωσα μὲ τὰ σωστά στὸ πόδι ἐγὼ μὲ τὰ τραγούδια καὶ μὲ τὰ εὖθυμα λόγια μου. Ἀλλ' οὔτε λόγο, οὔτε κἂν χαμόγελο ἓνα δὲ μπόρεσα νὰ τῆς κλέψω τῆς σκληρῆς. Τὸ μοναστήρι εἶνε χτισμένο μέσα στὸ λόγγο. Ἐχει ψηλοὺς τοίχους περίγυρα κι ἀπὸ μέσα τὰ κελλιά ἀραδιασμένα μὲ τὲς κρεββάτες τους, τὴν πλακοστρωμένη αὐλὴ μὲ τὰ δέντρα τῆς καὶ τὸ ἐκκλησάκι, μικροῦτσικο καὶ παλιό, ἀπὸ τὰ χίλια ἑκατό, καθὼς γράφει στὸ νάρθηκά του, σκοτεινό, ἥσυχο, ὅλο εὐλάβεια καὶ θρησκευτικὴ ἀνατριχίλα. Φάγαμε σ' ἓνα τραπέζι κοινό, διπλοπόδι καταγῆς στρωμένοι, ὅ,τ' ἔφερνε καθένας μαζῇ του κι ὅ,τι μᾶς ψευτοτοίμασε ὁ φιλόξενος καλόγερος τοῦ μοναστηριοῦ. Πολλὰ λόγια γιὰ ἀπὸδειπνα δὲν ἀλλάξαμε, γιὰτὶ κι ἀποσταμέν' εἴμεσταν καὶ τὴν αὐγὴ ἔπρεπε νὰ ξυπνήσουμε γλήγορα γιὰ νὰ φύγουμε δίχως ἥλιο. Καὶ πλαγιάσαμε.

Πλαγιάσαμε στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ ἀραδαριά. Ἦτον καλοκαίρι, θερτῆς μῆνας, ποῦ 'νε μιὰ χαρὰ νὰ κοιμάται κανένας ὅξω. Ἀλλὰ ποῦ νὰ βρῶ ὕπνο γώ. "Ὅχι γιὰτ' εἶχα κοντά μου προσάναμμα. Ὁ Θεὸς μάρτυράς μου. Ἡ δασκάλα κοιμῶνταν πολὺ μακριά, στὴν ἄκρη ἄκρη, πίσω ἀπὸ τὸ νιό τ' ἀντρώγυνο. Ἀλλὰ γιὰτ' ὅταν ἔτσι τυχαίνει νὰ ξενυχτιζῶ στὴν ὥσυχή, ἢ ὄψη, ἢ θεὰ τῆς ξυπνάει κάποιον αἶσθημα κρυφὸ κι ἄγνωρο μέσα μου, ποῦ δὲ μπορῶ νὰ τὸ λαρώσω. Κι ἀγρύπνιαγα ξαπλωμένος ἀποκάτου ἀπὸ τὸ σκέπασμά μου, κυττάζοντας στὸν ἑξάστερο οὐρανὸ τὸ φεγγάρι, ὅπ' ἀρμένιζε ἀγάλια ἀγάλια ἐκεῖ ἀπάνου καὶ περὶχυνε μὲ

τὸ λαμπρό του φῶς ὅλη τὴν πλάση κάτου. Οἱ ἴσκιαι τῶν δέντρων τῆς αὐλῆς ἔπερταν σὰ φαντάσματα γύρω μου κι ἀπάνου στὲς σκεπὲς τῶν κελλιῶν. Ἀεράκι δὲ φύσαγε ὁλό- τελα. Φύλλο δὲν ἐκουῶνταν. Νεκρίλα διάπλατη, σιωπὴ βα- θύτατη βασίλευε. Οὔτε λαλίτσα νυχτοπουλιού, οὔτε ἡχὸς φλογέρας. Οὐδὲ βάθισμα σκύλου, οὔδ' ἀγωγιάτη σαλαγῆ, οὔδ' κυπρί ζώου δὲν ἀφροικάτο. Ὁ λογισμὸς μου πέταγε ἐλευ- θερὰ, ἀνέμποδος καὶ γοργὸς στ' ἄπειρο τ' ἀψήλου κ' ἔδρο- σολογιέταν μέσα στὰ μυστικὰ κάλλια τῆς σεληνοφώτιστης νύχτας. Κάποτε κἄποτε μοῦρχετο καὶ νὰ σηκωθῶ, νὰ πετα- χτῶ ὅζω ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ νὰ χωθῶ μέσα στὰ ρουμάνια του, νὰ μονιάσω σὰν τὸ θεριό. Μοῦ φαινόταν πῶς ἔτσι μο- νάχα θὰ νὰ ἔβρεσκα λαρωμό, πῶς ἔτσι θὰ νὰ γλυκοκοιμώ- μουν. Κι ὅσο νὰ σκάση τῆς χαραγῆς τ' ἄστρο στὸ καταρράχι τοῦ βουνού, κ' ἐγὼ δὲ θυμᾶμαι πλὴν πόσα γλυκομιλήματα κρυφὰ ν' ἄλλαξα μὲ τὴ ὁροσερὴ καὶ μοσχεβολισμένη ἐκείνη νύχτα, σὰ βασίλειψε καὶ τὸ φεγγάρι στερεὰ καὶ μὰς ἀφῆκε στὰ σκοτεινὰ ἔτσι ὁλομόναχους.

Μὲ τὰ πρῶτα γλυκοχαράματα ξύπνησε ὁ γυναικατικὸς ἀγω- γιάτης, πρὶν νὰ φωνάξουν ἀκόμα τὰ ὀρνίθια, καὶ κρένοντάς μας ἐπῆγε στὰ ζά του. Πρῶτος πεταχτήκα ὀρθὸς ἐγὼ κ' ἐ- βγήκα στὴν ὁζώπορτα. Τὸν κοιμᾶμενο κάμπο χαμηλὰ σκέ- παζε σὰν ἀπέραντο πουπουλένιο πᾶπλωμα ἡ νυχτερινὴ κατα- χνιά, πυκνὴ καὶ γαλᾶζια. Τὸν ἀνασασμό του τὸν ἥσυχς κι ἀπαλὸ, σὰν ἐργατάρη, σὰ ζευγαῖ, μοσχεβολισμένον ἀπὸ τὲς εὐωδιὲς τὸν ἀνθῶν του, τὸν ἔφερνε τὸν ἀνήφορο ἡ χασκωτὴ καὶ θασιά λαγκαδιὰ π' ἀνέβαινε ὁλόσιση κατὰ τὸ κορρο- βοῦνι. Μ' ἐχτύπησε τοῦ μοσχεβολισμοῦ του ἡ πλημμύρα

τρικυμιστά κι ἄξαφνα κι ἀνάσταναν βιαστικά καὶ πνιχτὰ τὰ πνευμόνια μου, σὰ νὰ βουτούσα μέσα σὲ μισοχθολισμένους νερὸ ἄπατης λίμνης. "Ε, καὶ νὰ κάτεχα τὸ γλυκὸ τὸνεϊρο ποὺ νανοῦριζε τὴν ὥρα ἐκείνη τὸν κοιμάμενο κάμπο!

Ἀκολούθησα τὸν ἀγωγιάτη μὲ τὰ πράγματα τοῦ στῆ κοντινὴ βρύση ποὺ πῆγε νὰ τὰ ποτίσει. Τότες ξυπνοῦσαν καὶ τὰ πουλάκια στὰ δέντρα κι ἄρχιζαν τοὺς κελαϊδισμούς των. Τότες ἀκούστηκαν καὶ τὰ ὀρνίθια, ἀπὸ τὰ σκόρπια ὀλόγυρα καλύβια στὰ λόγγα καὶ στὰ χωράκια ἀνάμεσα. Χλιμίν-τρησαν δυνατὰ καὶ δυὸ μουλάρια, σὰ νὰ χαιρέτιζαν κι αὐτὰ τὰ καυμένα τὸ γλυκοξημέρωμα, ἐκεῖ ποὺ ὀρόσιζαν τὰ διψασμένα ρουθούνια τους στὸ νερό. Ὁ ἀγωγιάτης τ' ἀράδιασε ὕστερ' ἀπὸ κουτσάκι σὲ κουτσάκι σαμαριῶν μὲ τὰ καπίστρια τους καὶ τᾶσуре κατὰ τὸ μοναστήρι σουρίζοντας. Κ' ἐγὼ βρέχοντας στῆ βρυσούλα τὸ πρόσωπό μου, συλλογιζόμουν πό-σες κρυόβρυσες τέτοιες, σὲ τέτοια παρόμοια μαγικὴ ὥρα, ἔχουνε ὀροσερέψει τὸ θερμασμένο μου μέτωπο κ' ἔχουν ἀνοίξει τὰ βάρυπνα μάτια μου μὲ τὰ κρυσταλλόνερὰ τους.

"Ὅσο νὰ γυρίσω γὼ στὸ μοναστήρι εἶχαν σηκωθῇ κ' εἶχαν φορτώσει κιόλας οἱ ἄλλοι. Βγῆκα στερνός ἀπὸ τὴ χαμηλὴ σιδερόπορτα τοῦ ξώτοιχου, σέρνοντας ἀπὸ τὸ καπίστρι τὸ μουλάρι μου κι ἀκολουθούμενος ἀπὸ ψηλὸν ἡμερὸ σκύλαρς μὲ ὀκνὰ μάτια καὶ μαλλιὰ μακρῶτατα παρὸχά. "Ὅζω ἀπὸ τὸ περιχύλι, ποὺ κατηφοροῦσε χερταριασμένο τὸ σιὰδι κατὰ τὴ λαγκαδιὰ, ξάνοιξα μὲς τὸ θαμπὸ ρῶς τῆς αὐγούλας τὴν καμπάνα τοῦ μοναστηριοῦ, κρεμασμένην ἀπάνου σ' ἓνα χιλιό-χρονο πουρνάρι. Σίμωσα τὸ πουρνάρι, βασιτώντας τὸ καπί-στρι τοῦ μουλαριοῦ στὰ χέρια μου, καὶ πιάνωμαι ἀπὸ τὸ

σχινὶ τῆς καμπάνας, ποῦ τὸ κούναε δῶθε καὶ κείθε τ' ἀπαλὸ φύσημα τ' αὐγερνεῖς ὁροσπάχου. Μὲ τοὺς πρώτους τῆς χτύπουσιν ὁμῶς προσγγαί τὸ μουλάρι μου ξαφνιασμένο καὶ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ χέρια μου μὲ κίντυνο νὰ μὲ παρασύρῃ κ' ἐμένα τὸν κατῆφορο, ἂν δὲν τ' ἀπολουσα. Τὸ μουλάρι τὸ ξανάπιακε ὁ ἀγωγιάτης, κ' ἐγὼ ξακλούθησα νὰ βαράω τὴν καμπάνα δυνατὰ κι ἀδιάκοπα. Δὲν ξημέρωνε, ὄχι, γιορτὴ, γιὰ νὰ καλέσω μ' αὐτὴ τοὺς γύρωθε χριστιανούς στὴν ἐκκλησίᾳ, κι ὅσοι θὰ τὴν ἀκούσαν κείνη τὴν ὥρα, ποῖος ξέρει τί θὰ νὰ βάλῃν μὲ τὸ νοῦ τους, — ἀλλὰ μοῦ ἐρχότου ἐτσι καλὰ νὰ τὴν γροικᾶω νὰ σημαίνῃ, κ' οἱ ἤχοί της κ' οἱ ἀντίλαοί τους νὰ σμίγουν μὲ τοὺς κελαϊδισμούς τῶν πουλιῶν, μὲ τὸ μουρμουρί τοῦ λόγγου καὶ μὲ τὰ ξεφωνητὰ τῶν ὀρνιθῶν, σ' ἓναν ἁρμονικὸ ὕμνο τῆς Χρυσχυγῆς ποῦ πρόβαινε στὸ βουνὸ γλυκεθώρητη καὶ ντροπαλή, σὰ νυφούλα.

Οἱ ἄντρες δὲν ἐκαθλίκεψαν. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς, ὁ νιό-γαμπρος, εἶχε ἀγοράσει ἓνα πιστόλι, κι ἀνεβαίνοντας ὅλοι μαζὶ ἀπάνου ἀπὸ τὸ δρόμο, στοὺς ὄχτους, ἔρριχναν στὰ πουργαρία μ' αὐτὸ, δοκιμάζοντά το πόσο ἐκοφτε. Ἐγὼ μοναχὰ ἀκλούθησα τὲς γυναῖκες, — τὴ νιόνυφη καὶ τὴ δασκάλα, — κι ὁ ἀγωγιάτης, ποῦ χάζευε κι αὐτὸς μὲ τὸ πιστόλι ἀπὸ μακριὰ κ' ἐμνησκε πίσω πίσω. Ὁ δρόμος ἦτον ὀλίγο ἀνηφορικὸς ἐδῶ κ' ἐσχίζε τὸ πυκνὸ δάσος τοῦ μοναστηριοῦ. Κοδελώνονταν ὁλόγυρ' ἀπ' ὄχτους, πῆδαι ρεμματιές, ἀνέβαινε μικροὺς βράχους. Κ' ἐκεῖ ποῦ πηγαίναμε ἀγάλια ἀγάλια ἐμεῖς οἱ τρεῖς καθάλα, ἐμένα μουῖρθε πάλι ἡ ὄρεξη ἡ βραδινὴ γιὰ νὰ τραγουδήσω. Σὰς ξεμελολογιέμαι. Ὅταν τυχαίνω σὲ δρόμο, ἢ θὰ μοῦ κρατᾷ μέσα κάθε ἀναπνεὴ καὶ

κάθε κρίση ὁ θαυμασμός τῆς φύσης διόγουρα ἢ ἡ ἀπολύε-
ται ἀκράτητ' ἡ χαρὰ κι ὁ ἐνθουσιασμός μου σὲ τραγουδιὰ
καὶ σὲ γελούμενα λόγια. Εἶχα πάρει, — θυμάμαι σὰν τώ-
ρα —, τὸ τραγουδιὸ ποῦ λέει, πῶς ἓνα παλλητάρι γυρνώντας
νύχτ' ἀπὸ τὸν πόλεμο ποῦ πολεμοῦσε κι ἀπὸ τὴ βίγλα ποῦ
φύλαε, ἔπεσε νὰ βρῇ λίγον ὕπνο στὴν ἀγκυλιὰ τῆς ἀγάπης
του, κι αὐτὴ μόλις χάραξε ἡ ἀνατολὴ κι ἄρχισαν τοὺς κε-
λαϊδισμούς ἢ πέρδικες καὶ τ' ἀηδόνια, τοῦ φώναζε νὰ τὸν
ξυπνήσῃ, ν' ἀγκυλιάσῃ τὸ κυπαρισσένιο τῆς τὸ κορμὶ καὶ νὰ
φιλήσῃ τὸν ἀμάλαγο κόρφο τῆς καὶ τὸν παρθενικὸ λαιμό,
ποῦτον ἄσπρος σὰ χιόνι καὶ ὁροσερὸς σὰν τὰ κρύνερα πῶρ-
χεται ἀπὸ τὰ κορφοβούνια.

Ἡ νιόνυφη, ζωηρὴ κι ἀνοιχτόκαρδη γυναίκα, δοκιμα-
σμένη στὰ τέτοια γλυκεξυπνίσματα τῆς αὐγῆς στὸ νυφιάτικο
στρώμα τῆς, δείχνονταν περίχαρη καὶ δὲν ἄφινε κλωθογύ-
ρισμα ὁρόμου ποῦ νὰ μὴ γυρνᾷ καὶ νὰ τοῦ πιδοκιμάζῃ μὲ
χαμόγελο τὴν ἐπιτυχία τοῦ καλοῦ τραγουδιοῦ. Μὰ ἡ δα-
σκάλα . . . μωρὲ τσιμουδιὰ, ἡ σκληρὴ. "Ἄν δὲν εἶχε δοκι-
μάσῃ κι αὐτὴ, σὰν τὴ νιόνυφη, τὴ γλυκάδα τῆς χαράγῃς
τοῦ τραγουδιοῦ, τάχα δὲν τὴν ὠνειρεύονταν ὅμως;

Ξάφνου σὲ μιὰ λόξα τῆς ρεμματιάς, ἀπάνου στὸ γύρισμα
τοῦ τραγουδιοῦ μου, ἀκούω ἓνα σφιχτὸ ξεφωνητὸ καὶ βλέπω
τὴ δασκάλα νὰ κατρακυλίζει στὸ χαμηλὸ γκρεμὸ τοῦ
βράχου. Μὴ παντέχετε πῶς ἦτον αὐτοκτονία. Κάθε ἄλλο. Τὸ
ζῶο, ποῦ καθάλικευε, ἔκαμε νὰ πηδήσῃ ἓνα κοντρί σὰ σκα-
λοπάτι φυτρωμένο μὲς τὸ ὁρόμο καὶ μὲ τὸ πῆδημά του ἡ
κόρη ξέγνοιαστη ἀπάνω του τραντάχτηκε κ' ἐγυρε κατὰ τὴ
λαγκυδιά. Κόβεται τότε ἡ ἡγῆλα τοῦ σαμαριοῦ καὶ πέφτει

τούτο μαζὶ μὲ τὴν καθάλα καὶ μὲ τὴν κόρη κάτου στὸ βάθος. Ἐμπήξε κ' ἡ νιόνυφη τὲς φωνές. Ὁ ἀγωγιάτης ἦταν πολὺ πίσω ἀκόμα. Πηδᾶν εὐτὺς ἀπὸ τὸ ζῶο καὶ τρέχω πρὸς τὴν δασκάλα, ποῦ ξαπλωμένη ἀπάνου σὲ μιὰ πλάκα, μὲς τὴν σοῦδα ποῦχε πέσει, δὲ μπορούσε νὰ πάρῃ ἀνασασμό. Τὴν πιάνω ἀπὸ τὴ μέση, τὴν ἀνασηκώνω ὀρθή στὰ πόδια της, τὴν ἀκουμπᾶω σ' ἓνα κοτρῶνι, καὶ τὴν ραντίζω μὲ τὰ χέρια μου νερό στὸ ἄχνό πρόσωπό της. Κι ὅσο νάρθῃ ὁ ἀγωγιάτης καὶ νὰ πάρουν κ' οἱ ἄλλοι εἰδηση, τὴν συνέφερα ἐγώ. Ἡ νιόνυφη δὲ μπορούσε νὰ πηδῇ καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν καθάλα της νὰ μού δώσῃ βοηθητικὸ χέρι, κ' ἔστεκε ἐκεῖ ὀρθή κ' ἐφώναζε. Ὡς καὶ τὰ μουλάρια τὰ καυμένα σταμάτησαν μοναχὰ τους κ' εἶχαν καὶ αὐτὰ γυρμένα καὶ ὀλάνοιχτα τὰ μάτια τους κατὰ ἑμᾶς. Ἐκεῖνο ποῦ καθαλίκευε ἡ κόρη, γυμνὸ καὶ ξαφνιασμένο, τρεμουλιάζε ὀλόρθο, τρομαγμένο ἀπὸ τὸ ξαφνικὸ καὶ βαρὺ πέσιμο τῆς κυρᾶς του. Ὁ πρῶτος μου λόγος, ἅμα τὴ συνέφερα, ἦτον νὰ τὴ ρωτήσω ποῦ βάρεσε. Ἡ κόρη σήκωσε τὰ μεγάλα καστανὰ μάτια της, κυκλωμένα περίγυρα κατὰ τὲς κῶχες μὲ μιὰ ἀλαφριά μελανὴ λουριδ' ἀπὸ τὴ λαχτάρα, καὶ ντισμένα ἀπὸ δύο χοντρά μαργαριτάρια, δάκρυα ποῦ τότες ἄρχιζαν ν' ἀναδρούζουν, μὲ κύτταζε τόσο συμπληθητικὰ ποῦ ποτὲ δὲ θὰ τὸ λησμονήσω στὴ ζωὴ μου, καὶ μοῦπε ἀνάλαφρα:

— Πουθενά, . . . σ' εὐχαριστῶ.

Κ' ἔαμε νὰ σηκωθῇ, πιάνοντας μὲ τὸ δεξιὸ χέρι της τὴ μέση καὶ μὲ τ' ἄλλο ἀκουμπώντας στὸ κοτρῶνι ποῦ κάθονταν. Μὰ δὲν τὴν ἄφηκα, γιὰ νάρθῃ στὰ ὕπατά της καλλιτερα. Σάν πλάκωσαν σὲ λίγος οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸν ἀνήφορο μὲ τὸν ἀγωγιάτη, μού τὴν ἄρπαξαν, — ἔτσι θὰ τὸ εἰπῶ, — ἀπὸ

τὰ χέρια μου, μὲ τὴν παντοχὴ πῶς μ' ἀπαλλάζουν ἀπὸ βάρους, ποῦ ἐγὼ ἤμουν τόσο εὐχαριστημένους ἐνὸς μοναχὸς μου τῆς πρόσφερα τὴ βοήθεια μου. Εἶχα ροβηθῇ κ' ἐγὼ πολὺ. Εἶχα πῇ στὴν ἀρχὴ πῶς δὲ θὰ τὴν εὕρισκα, ἐκεῖ ποῦ ἔτρεξα, ζωντανή, — τόσο βριαὶ καὶ τόσο ἄσχημα εἶχε πέσει ἡ καυμένη, — κ' εἶχε πανιάσει τὸ πρόσωπό μου πλειότερο κι ἀπὸ τὸ δικό της. Σὰ μ' ἀναμέρισαν ἐμένα, τραβήχτηκα σὲ μιὰ τουρα κ' ἔκατσα ν' ἀνασάνω. Αὐτὴ ἀγέλια ἀγέλια ἦρθε στὰ συγκαλά της καὶ τὴ σήκωσαν νὰ κινήσουμε γιὰτ' εἶχε περάσ' ἡ ὥρα, εἶχε ὀσσεὶ ὁ ἥλιος. Πέρασε κοντὰ μου, μ' εἶδε πανιασμένον καὶ μὲ ρώτησε σιγαλινά :

— Ποῦ γτύπησες, ποῦ σὲ πονεῖ ;

Στὴν ταραχὴ καὶ στὴ λαχτάρα της ἐνόμισε πῶς εἶχα πέσει κ' ἐγώ. Καὶ μῶκαμε τὴν ἴδια ρώτηση ποῦ τῆς εἶχα κάμει ἐγώ, ὅταν τὴν πρωτόφερα στὸ λογισμό της μοναχὸς μου.

"Ἀσχημα ἔκαμα ποῦ εἶπα ὅτι μου τὴν ἔρπαξαν πλέον ἀπὸ τὰ χέρια μου οἱ ἄλλοι κι ὅτι μ' ἀναμέρισαν ὁλοτελὲς ἐμένα. Γιατ' ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ ξεκινήσουμε πάλι, κι ὁ ἀγωγιὰ-της μὲ τοὺς δυὸ πεζοδρόμους ἐμειναν νὰ ράψουν τὴν ἡγέλια τοῦ μουλαριοῦ καὶ νὰ ξαναφτιάσουν τὴν καθάλα της, ὁ νιό-γαμπρός φρόντισε νὰ κατασυχάση καὶ νὰ συνοδέψῃ τὴν ξα-)
φνισμένη καλὴ του, κ' ἡ δόλια ἡ κόρη, ἐκτὸς ποῦ θὰ μνηστε-
μόνη της πίσω, μὰ στενοχωριότουσι κιόλας νὰ ξαναγένη στὸ
ζῶο ποῦ τὴν ἔρριξε.

Τοὺς κρυφοὺς συλλογισμοὺς τῆς κόρης ὁ νιὸς τοὺς νοιώθει. Χωρὶς νὰ καθολικέψω, τραβῶντας ἀπὸ τὸ συρτάρι τὸ μου-
λάρι μου, τὴ σίμωσα καὶ τὴ ρώτησα ἂν μπορεῖ νὰ ξανακα-
θαλικέψῃ τὸ δικό της. Σὰ νὰ τῷξερα.

— Νὰ μῶδιναν ἄλλο καλλίτερα θὰ νὰ ἦτον, μοῦ εἶπε χα-
μηλοκυττάζοντας.

— Πάρ' τὸ δικό μου, τῆς λέω.

— Καὶ σύ;

— Τὸ δικό σου.

— Καϋμένη, θὰ σὲ ρίξῃ, μῶκαμε μ' ἔκφραση ἀνατρι-
χίλας.

— Ἐγνοιά σου.

— Μὰ καὶ τὸ δικό σου εἶν' ἄγριο.

— Ποιὸς σοῦ τὸ εἶπε; Δὲν τὸ βλέπεις τί ἡμερα ποῦ
περπατάει;

— Ναὶ, μὰ 'κεῖ ποῦ ξαφνίστηκε, μὲ τὴν καμπάνα . . .
στὸ μοναστήρι κάτου;

— Μὰ ἐκεῖ ξαφνίστηκε.

— Καϋμένη, τώρα σὲ συλλογίζομαι τί θὰ πάθαινες ἂν
σ' ἔσερνε μαζῇ του σ' ἐκείνον τὸν κατήφορο.

— Δὲ θὰ χτύπαγα, ἦταν χορτάρια.

Κ' ἐγέλασα. Ἐχαμογέλασε κι αὐτή. Ἦτον τὸ πρῶτο
χαμογέλοις ποῦ εἶδα νὰ γλυκοχαράζῃ στὰ χεῖλη της. Φαν-
τασθῆτε τῇ χαρᾷ μου. Ἔτσι μείναμε σύμφωνοι γιὰ τὰ μου-
λιαρία μας καὶ τὴν παρακάλεσα νὰ περάσῃ νὰ καθαλικέψῃ.
Τῇ βοήθησα ν' ἀνεβῇ. Ἐκεῖ ποῦ ἡ ζέρβια παλάμη μου
χεράκωνε τὴν ἀμασκάλη της τὴν τρυφερὴ καὶ τὸ δεξιὸ χέρι
μου κράταε τὸ σκληρὸ κουτσάκι τοῦ σαμαριοῦ γιὰ νὰ μὴ
γέρνῃ, τότες ἐννοιῶσε αὐτὴ τὸ πρόσωπό της νοτισμένο ἀκόμα
κ' εἶδε βρεμμένα καὶ τὰ μπροστινὰ ροῦχά της.

— Κύτταξε, μοῦ εἶπε, πῶς ἔγεινα ἀπὸ τὰ νερὰ ἐκεῖ
πῶπεσα.

— Δὲ σ' ἔβρεξε ἡ ρεμματιά, σ' ἐράντισα γὼ μὲ τὰ χέρια μου γιὰ νὰ σὲ συνεφέρω.

Κοκκίνισε σὰν τὴν παπαρούνα τ' Ἀπρίλη στὸ πρόσωπο, μὲ χάρισε καὶ δευτέρα συμπαθητικὰ ματιά πρὸς μὲ ἀνατάραξε τὰ σωθικά ὅλα, ὅπως θολώνει κάθε διαβάτης στὸ πέρασμά του τὰ λαγαρὰ βάρη τοῦ ποταμοῦ, καὶ μὲ τὸ σιγαλὸ τῆς «εὐχαριστῶ» τὴν ἄκουσα νὰ μουρμουρίσῃ καὶ τοῦτα :

— Ἀλλοίμονό μου, πῶς κατάντησα.

Ἦταν σεμνότερα τὰ λόγια τῆς καὶ δὲν τῆς ἀντιλογήθηκα.

Ὅσο νὰ μᾶς προφτάουν οἱ πιασινὶ μὲ τὸ μουλάρι, ἀνέβηκα κάμποσον ὁρόμο πεζὸς ἐγὼ στὴ πλάϊ τῆς. Εἶχε τραβήξει πολὺ μπροστὰ καὶ τὸ νιό τ' ἀντρόγυνο. Στὸ διάστημ' αὐτὸ βρεθήκαμε οἱ δύο μας ὑλομόναχοι καὶ συμφιλιωμένοι μέσα στὸ λόγγο. Χίλια γλυκὰ λόγια μῶρχονταν στὸ νοῦ γιὰ νὰ τῆς 'πῶ. Ἀλλ' ὅλα πνίγονταν ξαφνικὰ μὲς τὸ λάρυγγά μου, πρὸ τὸν ἐστένευε δὲν ξέρω κ' ἐγὼ ποιά δύναμη ἀόρατη κι αὐστηρή. Ὅμως σὲ τέτοιες περιστάσεις γίνονται καλοφωνότερο στόμα τὰ καυμένα τὰ μάτια. Τότες μιλοῦν αὐτά. Στὸ διάστημα κείνο, πόσα δὲν τῆς εἶπαν τῆς κόρης τούτης τὰ μάτια μου. Κι ἄκουν τὰ μάτια τότες. Κι αὐτινῇ; μιλοῦσαν κι ἄκουγαν μοναχὰ τὰ μάτια. Ἐννοιωθὰ 'γὼ ὅτι τὰ μάτια τῆς ἄκουγαν τὸ τί τῆς λέγαν τὰ δικὰ μου, ὅπως παρόμοια ἐννοιωθὰ τὸ τί μοῦ λέγαν τὰ δικὰ τῆς. Ὅμως τί μοῦλεγε καὶ τί τῆς ἔλεγα, δὲ σᾶς τὸ μολογῶ. Μπορεῖ νὰ τὸ φαντάζεστε.

Καθαλίκεψα κ' ἐγὼ. Κάποιος λῆει πῶς πλάγιασε σὲ κοριτταῖο κρεββάτι καὶ δὲν τὸν ἄφηκαν νὰ κλείσῃ μάτι ὅλη τὴ νύχτα οἱ ψύλλοι. Ἐμένα, καθισμένον στὴν καθάλα τῆς δασκά-

λας, δὲ μ' ἔφαγαν οὔτε ψύλλοι οὔτε κορέσι. Δὲν ἔμεινα ὅμως κι ἀνέθλαθος ὁλότελα. Ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ μὲ τὸ πέσιμό της μοῦ κόπηκε ξαφνικά τὸ πρυφερό τραγούδι στὴ μέση, δὲν ξαναμοῦρθε εὐθυμία. Μιὰ σκυθρωπάδα μ' ἔβαρυνε, τρανὴ σὰν τὸν Πίνδο ποῦ θ' ἀνεβαίναμε σ' ὀλίγο. Οὔτε τραγούδι πλιά ἀπὸ τότες, οὔτε γέλιο, οὔτε ζωνρὸ λόγος, οὔτε μιλιὰ. Τραγουδοῦσαν εἰ ἄλλοι εἰ ἄντρες, φώναζαν, γελοῦσαν, ἔρριχναν πιστολιές ἀπὸ καθάλα στὰ δέντρα ποῦ διαβαίναμε, χωράτευαν μὲ τοὺς διαβάτες ποῦ συναπαντούσαμε, ἔσκιαζαν μὲ ρεκασμὸς τὰ γιῖδια ποῦ βρίσκαμε νὰ βόσκουν κατὰστρατα σκαρφαλωμένα στ' ἀγριοπρίναρα, ξάφνιζαν μὲ χουγιακτὰ τὸν πιστικό ποῦ στὸν ὄχτρο παράμερα βαροῦσε τὴν τζαμχὰ του. Ἐγὼ ἀναίσθητος, ξένος καὶ πανταξένος σ' ὅλ' αὐτὰ. Τόσο, ποῦ μερικὲς φορές στὰ κοτρώνια ποῦ ἀνέβαινε τὸ μουλάρι μου κόντεψα μὲ τὰ τινάγματα μου νὰ τὴν πάθω σὰν τὴ δασκάλα καὶ νὰ κατρακυλισθῶ σὲ βαθύτερους λάκκους.

— Τήρα μπροστά σου, μπρὲ παιδί μ', μοῦ φώναζε ὁ ἀγωγιάτης, τί θὰ πᾶς κ' ἐσύ στὸ ρέμμα κάτου καμμιὰν ὥρα. Εἶνε κακοτοπιὰ δῶ, τήρα μπροστά σου.

Στὴ κακοτοπιὴ ποῦτον στενὸς ὁ δρόμος, σωστὸ μονοπάτι, ἐγὼ πῆγαινα πίσω πίσω, στερνὸς ἀπ' ὅλους, κ' εἶχα τὴ δασκάλα μπροστά καὶ τὸν ἀγωγιάτη ἀπὸ κοντὰ. "Οπου βγαίναμε σὲ σιάδι, τύχαινε ἀάποτε νὰ πάω ζυγὰ ζυγὰ μ' αὐτήν. "Εστρεφε τότες αὐτὴ κατ' ἐμένα, μ' ἐκύτταξε συμπαθητικά καὶ μοῦ χαμογελοῦσε γλυκὰ γλυκὰ. Μιὰ φορὰ μοῦ εἶπε ἤσυχα, σὰ γιὰ νὰ μὴ τὴν ἀκούσουν οὔτε τὰ πουλιά ποῦ γλυκοτσιμπιώνταν ἀπάνω στὰ κλωνάρια τοῦ δάσου.

— Γιατί δὲ λὲς καὶ σύ τίποτα, ποῦνε ἡ πρώτη χαρὰ σου ;

Χαμογέλασα μυναχά καὶ δὲν ἔχω ἀντιλογία ὅτι τὰ μάτια μου, ποῦ τὴν ἀντίκρισαν, τῆς φανερώσαν τὴ γλυκειά ἀνατριχίλα ποῦ περίτρεξε ἀπὸ φλέβα σὲ φλέβα κι ἀπ' ἄρμό σ' ἄρμό τὸ αἷμά μου.

— Μὴ σὲ στενοχωρεῖ ποῦ μᾶδωνες τὴν καθάλα σου : Μοῦ ξαναῖπε.

Ἐγὼ δὲ μπόρεσα νὰ κρατήσω ἐν' ἄλαφρό ἀνασπένναγμα ποῦ γεννήθηκε μέσα μου ἀπὸ κάθε ἄλλο αἶσθημα παρὰ ἀπὸ τὴ στενοχώρια. πῶθαζε αὐτὴ μὲ τὸ νοῦ της. Ὅμως γιὰ νὰ μὴ τὴν ἀρῇκα νὰ μένη στὴ βλαθερὴ ιδέα της, τῆς μίλησα χαμογελῶντας πάλι :

— Τώρα σ' ἔκαμα νὰ μοῦ μιλάς, δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ ξαναξεφουρνίζω ζωηρά λόγια, δὲν τὸ κατὰλαθες :

Ἦτον πολὺ πολυμῆρὸς ὁ λόγος μου τοῦτος κ' ἔφερε στὸ ἀπαλὸ μάγουλό της τὸ βαθύτερο τῆς φωτιᾶς χρώμα. Ἀλλὰ δὲν ἐπειράχτηκε, γιατί' εἶδα νὰ ξεβόψη γλήγορα πάλι καὶ νὰ μὲ γλυκοτηρᾷ.

Ἔτσι περάσαμε ὅλο τὸ δρόμο. ὡς τὸ χωριό. Ἐγὼ παντοῦ τὴν ἐπεριποιόμουν. Ἐγὼ τὴν ἀνεβοκατέβαζα ἀπὸ τὸ ζῆθό μου στοὺς ἀνήφορους καὶ στοὺς κατήφορους, ἐγὼ τὴν ἔπιανα ἀπὸ τὸ χέρι στὰ ποτάμια καὶ στοὺς γκρεμούς, ἐγὼ τὴν ἐπότηζα νερὸ μὲ τ' ἀχώριστο πιξαρένιο καυκόπουλό μου στὲς κρυόθρυσες τοῦ Πινδου, ἐγὼ τῆς ἔδωκα τὸ ψάθινο σκιαῶδι μου, πῶφερνα πάντα στὰ ταξιδία, γιὰ νὰ μὴ τὴν κάψουν τὰ λιοντάρια τοῦ Θερτῆ. Κι αὐτὴ ὅλο μ' εὐχαριστοῦσε καὶ μοῦ χαμογελοῦσε ἄγλυκα, κ' ἐγὼ, ἀμίλητος πάντα, ὅλο ἀνατριχίαζα γλυκότερα μέσα μου.

Κάποτε τὴ ρώτησα στὸ δρόμο νὰ μοῦ εἰπῇ ποῦ χτύπησε.

— Πουθενά, μᾶλεγε αὐτὴ συμπαθητικά. Ἄλλ' ἀπὸ τ' ἀλαφρὸ σούφρωμα τ' ὁμορφου προσώπου της κι ἀπὸ τὸ συχνὸ βάλλσιμο τοῦ χεριοῦ της στὴ μέση, κατὰ τὰ νεφρά, ἐνοιωθα ἴγῳ ὅτι χτύπησε κι ὅτι πονοῦσε καὶ τὸκρυφτε. Ὅσο ποῦ τῆς εἶπα μιὰ φορὰ.

— Μὰ, μὴ τὸ κρύβης ἀπὸ μένα.

Τώρα ποῦ μὲ κύτταζε, τὰ μάτια της ἦταν ὑγρότατα καὶ στὴν ὑγρότη τους μέσα ξάνοιζα σὰ μέσα σὲ καθαρὴ ἀνάθρα, πῶς εἶχαν βουρκώσει καὶ τὰ δικὰ μου.

Κι ἄλλη μιὰ φορὰ τῇ ρώτησα πῶς ἔκαμε κ' ἔπεσε στὴ λαγκαδιὰ ἐκεῖ κάτω. Κι αὐτὴ μοῦ εἶπε κοκκινισμένη στὸ πρόσωπό :

— Μ' εἶχε συνεπάρει . . . κάποια συλλογὴ . . . ἡ πρωϊνὴ νύστα , . . . τὸ ξημέρωμα . . . ξέρω κ' ἐγώ . . . τὸ τραγοῦδι σου . . .

Δὲν εἶπεν ἄλλο. Χαμήλωσε καὶ τὰ μάτια. Οὔτ' ἐγὼ μπόρεσα νὰ τὴν τηρῶ περισσότερο κατὰ πρόσωπο γιατί ὁ λόγος της τοῦτος ἀναψέ θέρμη μὲς τὰ μελίγγια μου.

Ἦστερ' ἀπὸ καμμιά δεκαριὰ μέρες ἀπαντηθήκαμε σ' ἓνα στενὸ κατηφορικὸ ὁδὸμο τοῦ χωριοῦ. Ἐγὼ ἀνέβαινα κι αὐτὴ κατέβαινε. Βαστοῦσε στ' ἀριστερὸ χέρι της κατιφένιο σακκουλάκι, πλουμισμένο μὲ μετὰξι ἀπ' ὄζω καὶ γιομάτο ἀπὸ βιβλιάρικια. Ἦταν πρωὶ ἀκόμα. Δὲν εἶχε πᾶει δυὸ βουκέντρες ὁ ἥλιος. Χαιρετισθήκαμε. Κύτταξα ὅτι κ' ἐγὼ κι αὐτὴ σφίξαμε τὰ χέρια μας καὶ δὲ μᾶς ἔρχονταν νὰ τ' ἀφήσουμε ὁ ἓνας τ' ἄλλονοῦ. Στὰ πρόσωπα εἶχαμε γίνει κ' οἱ δυὸ, σὰν τὸν καρπὸ τῆς κερασιᾶς ὅταν εὐρμάζει, κατακόκκινοι. Κι ὅσο τη-

ράγαμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον κατάματα, τόσο πλειότερο ἀνάφταν
ἢ ὄφες μας κ' ὑγραίνονταν τὰ μάτια. Τὴ ρώτησα :

— Πῶς πάει τὸ χτύπημα ;

— Τώρα, . . . μὲ πονεῖ ἐδῶ.

Μοῦ εἶπε γλυκὰ καὶ μῶδειξε μὲ τὸ χεράκι της δίπλα στὸ
πλευρό της κατὰ τὸ ψυχικό.

Καταλάβετε τ' ἤθελε νὰ 'πῇ ἡ κόρη ;

Ἔ, σὰς φτάνουν ὡς ἐδῶ, τᾶλλα δὲ σὰς τὰ φανερώνω.

Τ Α Μ Α Ρ Μ Α Ρ Α

— Ἀκούστε, χωριανοί! Ταχιά, ποῦ θὰ σημάνουν ἡ καμπάνες, νὰ σκωθῆτε ὅλ' σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα! Ὁποιοὶ δὲ σκωθῇ καὶ δὲν πᾶη, νᾶχη τ' Ἀϊ—Νικόλα τὴν κατάρρα!

Τέτοια διαλάλησε προσταγὴ τὸ σαββατόβραδὸς στὸ μεσοχωρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια ὁ πρωτόγερος, ἀνεβαίνοντας σὲ ξάγναντους καὶ σὲ πεζούλια ἀπάνου, ἀκουμπῶντας κατὰ πίσω τὸ χοντροκαμωμένο κορμί του στὸ δεκανίκι του τὸ κρανίο καὶ προβάλλοντας κατὰ ἔμπρός τ' ἀνοιχτὰ στήθια του, ὡς νᾶθελε νὰ βγάλῃ μὲς ἀπὸ τὰ σωθικὰ ὅλη του τὴ βροντερὴ φωνὴ καὶ νὰ τὴν χύσῃ σ' ὅλο τὸ χωριὸ γύρα.

Καὶ τὸ ταχύ, μόλις ἐτσάκισαν τὰ ἐφτὰ μεσάνυχτα κ' ἔσκασε μὲς τ' ἀνατολικά κορφοβούνια τὸ λαμπρότατο ἀστέρι, ὁ Γελαντζής, ξάφνου μαζί κ' ἡ πέντε καμπάνες τῶν ἀψηλῶν μας καμπαναριῶν ἀνατάρραξαν τὸ χωριό, σκόρπισαν ἀπὸ τὰ

ματόφυλλα τῶν χωριανῶν τὸν γλυκὸν αὐγερινὸ ὕπνο, σὺν ἀνεμεζάλλῃ ὠρχισμένη πού σηκώνει· ἄξαφνα καὶ σαρπάζει τὴν πᾶχνη καὶ τὴν κατχνιά πού πλακώνουν τὴν πλάση.

Ἡ καμπάνες χτυπᾶνε ζωηρά κι ἀδιάκοπα. "Ἄλλες μὲ παιδιάτικους ἀσημένιους ἤχους, μαθημένες ἀπὸ τὰ παιδιὰ πού κραζοῦνε στὸ σχολιὸ σημαίνοντας αὐγὴ κι ἀπόγιομα κι ἄλλες μὲ ἤχους θλιβεροὺς καὶ βαρυτάτους συνηθισμένες ἀπὸ τοὺς θάνατους κι ἀπὸ τὰ ξόδια πού συχνότερα διαλαλοῦσαν· καὶ μιὰ, ἡ μεγαλύτερη τοῦ καμπαναριοῦ τ' "Αἰ—Νικόλα, τρυπημένη κατὰκερὶ ἀπὸ τουφεκιά κλέφτικη, ξεχώριζε ἀπ' ὅλες μὲ τὸ βραχνὸ καὶ σχισμένον ἤγρό της.

Τ' αὐγουστιάτικο τὸ φεγγάρι, κυκλωμένο κι ὀλόλαμπρο, ἔφεγγε καταμεσῆς τ' οὐρανοῦ, ἴσκιωνε τὲς φυτιές καὶ τὰ λαγκάδια, τὲς σπηλιές καὶ τὰ ριζιμιά, τοὺς φραχτες καὶ τοὺς πλοκοὺς, τὰ κλαριά καὶ τὲς στοιβανιές· κ' ἐφώταε περίγυρα τὰ βουνά ὅλα καὶ τοὺς γαρεμνοὺς καὶ τὸ χωριὸ μέσα.

Ἦταν θεοῦ χαρὰ. Μέρα ἢ νύχτα. Τὰ καλύτερίμια τῶν ἀνηφορικῶν ὁδῶν τοῦ χωριοῦ, ἡ πέτρινες ροῦγες, τὰ μαρμαρένια πεζούλια, ἡ ἀφρόπλακας καὶ τ' ἀσπρολίθια τῶν σπιτιῶν γιάλιζαν, λαμπύριζαν στὸ σελήνοφωτο. "Ἀνοιγαν ἀνάγρια κι ἀραδαριά τὰ παραθύρια τὰ καγγελωτά, σὰ βαρυπνα μάτια μεγάλα, κ' ἐφεγγαν μέσα τὰ σπίτια. "Ἰστερ' ἀνοιγαν πόρτες καὶ παραπόρτια κ' ἐχύνονταν στοὺς δρόμους πλῆθος ἄντρες καὶ γυναικόπαιδα κ' ἔπερναν τὸν ἀνήφορο.

Ἡ καμπάνες ὀλοένα δὲ σταμάταγαν. Τὰ πλῆθη ὅσο ψηλότερ' ἀνέβαιναν τόσο συμπυκνώνονταν, κι ἀγάγια ἀγάγια οἱ κορφινεὶ τοῦ χωριοῦ δρόμοι ὠμοιαζαν σκοταδερεῖς ρεμματιές καὶ λαγκάδια δασιὰ, τόσο μαυρολογοῦσαν. Κι ὁ θρόος, ὅπ'

ἀκούγονταν στά χαμηλώματα, στά καλτερίμια καὶ στά χαλίκια ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν λιγροστῶν διαβατῶν, σιγὰ σιγὰ γένονταν τὸν ἀνήφορο σάλαγγας, κι ἀπὸ σάλαγο πλιὸ ψηλὰ χλαλοή. Κι ἀπὸ τῇ χλαλοῇ αὐτῇ τῇ μεγάλῃ καὶ ἀφ' τὸ πολὺ τὸ σημανταριὸ ξαφνισμένα τὰ ὀρνίθια ζύπναγαν στὴν κούρνια τους καὶ φώναζαν κι αὐτὰ πάρωρα. Καὶ πίσω πίσω οἱ δημογέροντες τοῦ χωριοῦ μὲ τὲς κραυγὲς καὶ μὲ τὰ βιολιά, ἀπὸ ρούγα σὲ ρούγα κι ἀπ' αὐλόπορτα σ' αὐλόπορτ' ἀνηφορῶντας, ζύπνιζαν κ' ἐπαιρναν ὀμπροστὰ ὄσους δὲ δυνήθηκαν νὰ ζυπνίσουν ἢ καμπάνες.

* *
*

Δυὸ μεγάλες βαθιὲς ποταμιές, ποῦ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ κορφοβούνια ψηλὰ, ζώνουν τὸν μαχαίροκομμένο κοκκινόβραχο ποῦ βαστάει τὸ χωριὸ μας ἀπάνου του. Ἀπὸ τὸ φρυδι τοῦ βράχου, ποῦ χάσκει ὀμπρὸς κάτω γκρεμὸς φρεβρός κι ἄβυσσος ἄπατη, ἀρχίζουν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἄσπρα ἄσπρα κι ἀραδιασμένα τὸν ἀνήφορο τὸν' ἀπάν' ἀπὸ τᾶλλο, σὰ σκαλοπάτια, ὡς τὴν κορφή. Καὶ μὲ τὸ σχῆμά του τὸ τριγωνικὸ μοιάζει τὴν νύχτα, μὲ τ' ἀναμμένα τὰ φῶτα, σὰ μέγα πολυκάντυλο τὸ χωριὸ μας.

Βγήκανε στὴν κορφή ἀπάνου. Ἐδῶ σώνεται ὁ ἀνήφορος, κι ἀνοίγονται στρωτὰ σάδια καὶ πλαγιές. Συμπυκνωμένο ἐδῶ τὸ πλῆθος σωρούς σωρούς, μαύριζε τὰ σάδια καὶ τὲς πλαγιές. Ὡς πούρθαν κ' οἱ δημογέροντες μὲ τὰ βιολιά. Μὲ τὰ βιολιά τώρα, μὲ τὲς χαρὲς καὶ μὲ τὰ τραγούδια ποῦ κάμανε πέρα, σμιγμένοι καὶ χωριστὰ οἱ ἄνδρες ἀπὸ τὲς γυναῖκες, δὲν παράλλαζαν ἀπὸ συμπεθεριὸ κι ἀπὸ ψίκι. Ἐνα

μοναχά. 'Οπ' οὔτε νύφην οὔτε γαμπρὸ πήγαιναν γιὰ νὰ πάρουν. Μὲ τὲς τριχιῆς ριγμένες πισόπλατα, εἶτε κρεμáμενες ἀπὸ τὰ χέρια, πήγαιναν γιὰ τὰ μάρμαρα.

Εἶχε κατ' τὸ χειμῶνα ἡ πλιὸ μεγάλη ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ μας, ὁ "Αἰ-Νικόλας, καὶ τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο τὴν ξανάχιζαν οἱ χωριανοί. Πλέρωναν μοναχὰ τὰ μεροδούλια τῶν μαστόρων καὶ κούβαλοῦσαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἀπάνου κάθε βδομάδα τὴν πλάκα καὶ τὰ μάρμαρα.

Ἐκεῖ ποῦ τελειώνουν πλέον τὰ σάδια κι ἀρχίζει πάλι ἡ μπροστέλλα τοῦ βουνοῦ, ἐκεῖ ἦταν τὰ μάρμαρα. Ἐκεῖ μὲ τοὺς κασμάδες καὶ μὲ τοὺς λοστοὺς δουλεύοντας ὅλο τὸ μεροβδόμαδο τᾶχαν ἀραδιάσει σωροὺς σωροὺς χοντροκομμένα τ' ἀφράτα μάρμαρα οἱ μαρμαράδες. Σὰν ὁ γονὸς τοῦ μελισσιοῦ ποῦ ρίχνει καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ κρινὶ καὶ σκαλώνει ἀπανωτὸ στριμωμμένο στὸ πρῶτο κλωνάρι τοῦ κλαριοῦ ποῦ τυχαίνει μπροστὰ του καὶ τὸ κλωνάρι μαυρίζει ὀλόβολο, ἔτσι μαύρισαν τώρα τὰ κάτασπρα ἐκεῖνα κι ἀστραφτερά σὰ χιόνια μαρμαροσώρια, ἀπὸ τὰ πλήθη ποῦ κόλλησαν ἀπανουθιό τους. "Αντρες καὶ γυναῖκες, διπλωναν τὲς φλοκάτες τους σταυρωτὰ κατὰ πίσω, τὲς πίστρωναν ὕστερα σὰ προσκέφαλα κ' ἐφορτωνόνταν ἕνας μὲ τὸν ἄλλον τὰ θεόρατα μάρμαρα. Ὡς ποῦ φορτώθηκαν ὅλοι κι ὡς π' ἀναλήφθηκαν ἀπὸ μπροστὰ οἱ ἄσπροι σωροί.

"Όταν ξεκίνησαν τὸν κατήφορο κατὰ τὸ χωριὸ, χάραζε.

"Αχνίζει τώρα κατὰ τὴ οὔσι του τὸ φειγγάρι καὶ στ' ἀνατολικά κορφεβοῦνινα, ἐκεῖ ποῦ πρῶτα ἔλαμπε ὁ Γελαντζῆς, ἔσκαε ὁ Αὐγερινὸς τώρα. Ὁ Μπάρρος, ὁ Καταρραχιᾶς, τ' Αὐτὶ, ἡ Νύφης κι ἄλλες ὀλόγυρα κορφές ἄσπρογάλιαζαν στὸ

γλυκοχάραμμοι. Πλήθος αὐλάκια ἀφρόδρουσα, ὅπ' ἔρχονται ἀπὸ τὰ κεφαλόθρουσ' ἀπάνου κι ὅπ' αὐλακῶνουν ἐδῶ κι ἐκεῖ ὁλοῦθε τὰ πλάγια ἐκεῖνα, ξύπναγαν στὰ πατήματα τοῦ λιθοφορτωμένου κόσμου καὶ μὲ τὰ τρυφερά τους μουρμουρητά ἔλεγες ὅτι τὸνα ρωτᾷ ἄλλος, νυσταγμένο τὸ μαῦρο ἀκόμα, γιὰ τὸ ξαφνικὸ ἐκεῖνο καὶ παρῶρος ποδοβολητὸ τοῦ λαοῦ. Ξύπναγε ἡ πετροπέρδικα στὰ τουφωτά κοντοπρίναρα ποῦ κοιμῶταν, ἔλουε τὸν ὄμορφο λαμπρὸ καὶ τὰ καμωρωτά στήθια της στὰ κρυσταλλόνερα μέσα κι ἀνέβαινε στὴν κορυφή τοῦ γκρεμοῦ κι ἄρχιζε τὸν ὁλόγλυκο κελαϊδισμό της. Ἡ πέρδικα ξύπναγε τὸ βοσκόπουλο στὴ μάντρα του καὶ τὸ βοσκόπουλο τὸ καλὸ μὲ τὴ γλυκειὰ του φλογέρα ξύπναγεν ὅλη τὴν πλάση.

Οἱ χωριανοὶ ρεβόλαγαν τὸν κατήφορο φορτωμένοι μὲ τὰ θεόρατα μάρμαρα. Κατέβαιναν, κι' ἔτρεχαν κιόλας ποιοὺς νὰ πρωτοπεράσῃ τὸν ἄλλον, ποιά νὰ παραδιαβῇ τὴν ἄλλη. Κ' ἔσκαγαν ἐκεῖ γέλοια καὶ χαρούμενες φωνές. Μπροστὰ τὰ βιολιά πάντα κι' οἱ δημογέροντες κι' οἱ παπᾶδες, φορτωμένοι κι αὐτοί, καὶ πίσω τὸ πλήθος. Καὶ πάρα πίσω ἀκόμα, τὰ ξακουστότερα τοῦ χωριοῦ παλληκάρια, ὅπου συν τρία καὶ σὺν τέσσερα μαζὶ κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους ὄμους τοὺς ἀπάνου ὁλόβολα χάλαρα, ἀκέρειους βαρικομμένους βράχους. Ἐδῶ θυμῶνταν κανένας τοὺς παλιούς ἀντρειωμένους τῶν τραγουδιῶν, τοὺς σαραντάπηγους τῶν παρχαυθιῶν.

Κάπου κάπου σταμάταγαν γιὰ νὰ ξανασάνουν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν.

Ὄταν χτύπησε ὁ ἥλιος στὰ βουνά, οἱ φορτωμένοι πληθυσμοὶ ἔφτακκαν στὴν κορυφὴ τοῦ χωριοῦ. Κ' ὕστερ' ἀπὸ λίγην ὥρα, ποῦ ξεφορτώνονταν αὐτοὶ στὸ περιαῦλι τῆς ἐκκλησιᾶς, ἡ χρυσὴ του ἀχιτὶδες στεφάνωναν τὰ ἰδρωμένα καὶ περήφανα μέτωπά τους. Τὰ λιθωσώρια ὅπ' ἄσπριζαν ὅλονυχτῆς στὸ βουνὸ ἀπάνου, λαμπροκοποῦσαν τώρα στὸ περι-αῦλι τῆς ἐκκλησιᾶς· καὶ γύρω τους ὑλόρθας ὁ κόσμος τοῦ χωριοῦ, ξεφορτωμένος καὶ κατακόκκινος καὶ χαριτωμένος καὶ ὡμορφος καὶ λαμπρὸς, ἐδέχονταν μὲ χάρες καὶ μὲ παινετικὰ λόγια τοὺς ἀντρεωμένους, ὅπου στερνοὶ στερνοὶ κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους τῶν ὤμων ἀπάνου ὑλόβολα χίλιαρα, ἀκέρειους βαριοκομμένους βράχους.

Εἶχαν οἱ μαστόροι τώρα γιὰ μιὰ βδομάδα μάρμαρα νὰ δουλέψουν. Ὡς τὸ σαββατόβραδὸς τᾶλλο, ποῦ ὁ πρωτόγερος θὰ φώναζε πάλι στὸ μεσοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια τὸ συνθησμένο διαλάλημα του.

— Ἀκούστε, χωριανοί ! Ταχιά, ποῦ θὰ σημάνουν ἡ καμπάνες, νὰ σκωθῆτε ὅλ' σας, γιὰ νὰ πάμε γιὰ μάρμαρα ! Ὅποιοι δὲ σκωθῇ καὶ δὲν πάη νάχη τ' Ἀι-Νικόλα τὴν κατᾶρα !

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΕΙΚΟΝΑ	Σελ.	7
ΣΤΑ ΧΑΛΑΣΜΑΤΑ	»	26
ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙ ΤΟΥ ΓΕΡΟΚΑΛΑΜΕΝΙΟΥ	»	44
ΤΟ ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟ	»	53
ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΚΑΣΤΡΙΤΣΑΣ	»	62
Η ΔΑΣΚΑΛΑ	»	76
ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ	»	90

ΚΩΣΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

Ο
ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ
ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΤΑΝΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

1893

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

Τ' ΑΦΙΕΡΩΝΩ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ⁽¹⁾

Φίλτατε ποιητά,

ΛΥΠΟΥΜΑΙ πολὺ ὅτι ἔλαβες μέρος εἰς τὸν διαγωνισμόν.

Δὲν πιστεύω καθόλου εἰς διαγωνισμοὺς οἰουδήποτε εἶδους, τοὺς ποιητικούς δὲ διαγωνισμοὺς εὐρίσκω γελοιωδεστέρους ἀπὸ τοὺς κάθε ἄλλου εἶδους. Ὁ Πήγασος εἶναι ἄλογο φτερωτὸ καὶ ἀδάμαστο· σπηροῦνι δὲν θέλει ἔστω καὶ χρυσό. Δὲν πατᾶ γῆν, πέτᾶ ᾿ς τὰ σύνεφα καὶ γίνεται ἄφαντος μαζὺ μ' ἐκείνον ὁποῦ τὸν καβαλλικεύει. Δὲν κατεβαίνει ᾿ς τὸ ἵπποδρόμιον νὰ κάνῃ συντσακίσματα καὶ γύρους τῆς haute école, ὅπως λέγουν· παρασύρει, ἀλλὰ δὲν χαλινώνεται.

(¹) Τὴν ἐπιστολὴν τούτην ποῦ μῶστειλεν ἀπὸ τὴν Νέαν Ὑόρκη ὁ κ. Κ. Τ. Καζαντζῆς, ἀγαπητὸς μου συμπατριώτης καὶ διακρινόμενος λόγιος, ποῦ παρακολουθεῖ ἀπὸ τόσο μακριὰ μὲ κρίσι καὶ μ' ἐνδιαφέρον τὴν σημερινή μας φιλολογία, — τὴν δημοσιεύω μπροστὰ ἀπὸ τὰ «Τραγούδια» μου γιὰ τὴν χαριτωμένη τῆς γραφῆς, τὴν πρωτοτυπία καὶ τὸν Ἀμερικανισμό τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν λογικὴν τῶν γνωμῶν τῆς, ἀξίῳ πολλῆς περιεργίας καὶ προσοχῆς καὶ σημασίας, τέλεια δὲ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὰς ἰδιαφυεῖς ἰδέες ποῦ ἐκφράζει γιὰ μερικoὺς γνωστοὺς ποιητὰς ἢ κριτὰς μας γιὰ τὰς ὁποῖες ἀναγκάζομαι νὰ βάζω κάπου κάπου σημειώσεις, καὶ ὅχι γιατί ἔχω κ' ἐγὼ ἀπάνω μου «Ἀμερικανισμόν», οὔτε γιατί θέλω νὰ προδιαθέσω τὸ κοινὸ γιὰ τὴν ποίησίν μου μὲ τοὺς ἐπαίνους ποῦ κάπου τῆς ἀραδιάζει ἡ ἐπιστολὴ τοῦ ἀγαπημένου μου κ. Καζαντζῆ, γιὰ τοὺς ὁποῖους τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ.
(Ὁ Τρ. τ. Χ. κ. τ. Στ.).

Εἴσαι δραματοουργός, γύμνασε τὸν θιάσόν σου καὶ παράστησε τὸ δράμα σου· εἴσαι λυρικός, ἀπάγγειλε τὸ ποίημά σου ἐμπροστὰ εἰς δύο-τρεις χιλιάδες ἀκροατῶν. Ἄν γίνουν ὅλοι μάτια, ὅλοι αὐτιά, ἂν τὰ κεφάλια κλίνουν πρὸς τὰ ἐμπρός, ἂν τὰ χεῖλη ταράζονται, ἂν τὰ μάγουλα κοκκινίζουν, ἂν τ' αὐτιά τεντώνονται καὶ τὰ μάτια μεγαλώνονται, σημεῖον ὅτι ἠλέκτρισες, ἐσυγκίνησες, ἐτρόμαξες, ἐζώργισες, ἐνθουσίασες τοὺς ἀκροατάς σου καὶ τότε τὸ δράμα ἢ τὸ ποίημά σου εἶναι ἀθάνατον. Ἔτσι φαίνεται ἡ ἀληθινὴ δύναμις τοῦ ποιητοῦ. Ἔτσι ἐδιαγωνίζονταν ὁ Αἰσχύλος, ἔτσι ὁ Πίνδαρος.

Ὅπως γίνονται τῶρα οἱ διαγωνισμοὶ τ' ἀποτελέσματα δὲν ἔμπορῶν νὰ εἶναι παρὰ τέτοια ὅπου εἶναι. Δίδουν 40—50 ποιητικὰ ἔργα εἰς τρεῖς ἀνθρώπους καὶ τοὺς λέγουν: —«πάρετε αὐτὰ τὰ ποιήματα καὶ διαβάσατέ τα καὶ ἀφοῦ τὰ ζυγιάσητε γιὰ καμιά τριανταριά ἡμέρες ἐλάτε νὰ μᾶς εἰπῇτε ποῖο εἶναι τὸ καλλίτερον».

ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους τὸ πρῶτιστον πρόσκομμα ἀληθινῆς κρίσεως εἶναι ὁ σκοπὸς ὁ ἴδιος. «Κρίνατέ τα, λέγουν εἰς τοὺς ἀγωνοδίκας, δηλ. ἀνοίξατε τὰ μάτια σας νὰ εὐρῇτε τὰ λάθη καὶ κλείστε τὴν καρδιά σας ἔς τὴν συγκίνησιν μήπως σᾶς παρασύρῃ καὶ δὲν τὰ ἰδῇτε. Ἔτσι λοιπόν, ἐκεῖ ὅπου ἐγὼ καὶ σύ θὰ εὐρωμεν μίαν ιδέαν, θὰ αἰσθανθῶμεν ἓνα παλμόν, θὰ ἐνωτισθῶμεν μίαν μελωδίαν, αὐτοὶ θὰ εὐρῶν ἓνα βαρβαρισμόν ἢ σολοικισμόν, μίαν ἀπομίμησιν, μίαν ἐπανάληψιν τῶν ἰδίων ὁμοιοτελευτῶν. Αὐτό, νομίζω ἐγώ, εἶναι σὰν νὰ θέλῃς ν' ἀγοράσῃς κρασί καλόν, εὐποτό, μεθυστικόν, μυρωδᾶτον καὶ νὰ τὸ στέλλῃς εἰς τὸν ἀστυχημικόν (καλὴ λέξις καὶ αὕτη) νὰ σοῦ τὸ ἀναλύσῃ. Τὰ ὀξέα καὶ τὰ ἄλατα, τὰ γυαλάκια καὶ τὰ χωνιά τοῦ χημικοῦ δὲν ἔχουν οὔτε γούστο, οὔτε ὄσφρησιν, οὔτε εὐθυμητικόν, τοῦ ἀπαγορεύεις δὲ τὴν χρῆσιν τῆς μύτης καὶ τοῦ οὐρανίσκου του, ὅσον εὐαίσθητα καὶ ἂν εἶναι (πρᾶγμα σπάνιον διὰ χημικόν), ὥστε

ὅ,τι θὰ ἡμπορέσῃ νὰ σ' εἰπῇ εἶναι τὰ μόρια, καταλειπτῶς, τοῦ σπέρτου, τοῦ γύψου, τῆς ρετσίνας κτλ. Μὲ ἄλλους λόγους, ὁ χημικὸς θὰ τὸ ἀναλύσῃ, δὲν θὰ τὸ δοκιμάσῃ. Διὰ νὰ τὸ δοκιμάσῃς πρέπει νὰ τὸ ὑποβάλλῃς τὸ κρασί σου εἰς ἓνα κρασοπατέρα. Αὐτὸς δὲν ἔχει ὅξεια καὶ ἄλλα καὶ γυαλάκια καὶ χωνιά· ἔχει τὰς αἰσθήσεις του καλὰς καὶ ὁλάκαιρες. Θὰ τὸ κυττάξῃ μὲ τὸ ἓνα μάτι 'ς τὴν φέξι νὰ ἰδῇ ἂν εἶναι λαγαρό σὰν τὸ ρουμπίνι· θὰ τὸ μυρίσῃ, ἀνοίγοντας σιγὰ σιγὰ τὰ ρουθόνια του, ἂν μοσχοβολᾷ· θὰ βρέξῃ τὴν ἄκρην τῆς γλώσσας του ἂν ἔχῃ καλὴ γεῦσι κ' ἔπειτα, θὰ τὸ καταπιῇ ἂν ζεσταίνει κατεβαίνοντας εἰς τὸ στομάχι. Αὐτὸς βέβαια δὲν καταλαβαίνει ἀπὸ συστατικά, οἰνόπνευμα, ζάχαρον καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὅμως ἡξεύρει θαυμάσια ἂν εἶναι ἄδολο ἢ νοθευμένο, δυνατό ἢ ἐλαφρό, παλὴρό ἢ καινούργιο, ἀδρὺ ἢ γλυκόπιστο.

Κατόπιν ἔρχεται τὸ πρόσκομμα τῆς διαθέσεως.

Ὁ Ὑγγλος ποιητὴς Coleridge εἰς τὸν πρόλογον τῶν ποιημάτων του ὑπενθυμίζει τοὺς ἀναγνώστας του, ὅτι «τὰ διάφορα ποιήματα τὰ ὁποῖα ὁ ἀναγνώστης διαβάσει εἰς μίαν φορὰν ἐξακολουθητικῶς ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, ὁ ποιητὴς τὰ ἔγραψεν εἰς διαφορὰς περιστάσεις καὶ ὑπὸ τὴν ἐμπνευσιν διαφόρων αἰσθημάτων.» Ἡ ψυχικὴ διάθεσις λοιπὸν εἰς τὴν ποίησιν εἶνε τὸ πᾶν. Ἄν τοῦτο ἐπηρεάζει ἐμένα καὶ σένα, κοινούς ἀναγνώστας, ὅπου διαβάζομεν ὅ,τι ὅταν καὶ ὅπως μᾶς καταβῇ, πόσον μᾶλλον πρέπει νὰ ἐπηρεάζῃ τοὺς κοινὰς ὅπου διαβάζουν γιὰ νὰ κρίνουν, ὅπου πρέπει νὰ διαβάσουν σὲ 30 ἡμέρας καὶ νὰ διαβάσουν ὅλα — ἂν εἶναι εὐσυνειδητοὶ — τὰ γραψολογήματα, ὠριμα-ἄγγρα, ὅπου τοὺς σταλθοῦν. Αὐτό, βλέπεις, καταντᾷ ἐπάνω-κάτω ὡς ἡ δουλειὰ τῶν δασκάλων μὲ τὰ τετράδια τῆς θεματογραφίας! Ἡ διαφορὰ εἶναι — καὶ τοῦτο χειρότερον γιὰ τοὺς κριτὰς, — ὅτι ὁ δάσκαλος τὸ κάμει δύο φορές τὴν ἐβδομάδα κ' ἐπομένως ἐσυ-

νειθίσεν, ὅτι δὲν ἔχει νὰ δώσῃ λόγον σὲ κανένα περὶ τῆς κρίσεώς του καί, ὅτι... πληρώνεται. Ὑστερα ἀπὸ ὅλην αὐτὴ τὴ σκοτούρα, ἀπορῶ πῶς οἱ ἀγωνοδίκαι ἔχουν κεφάλι γιὰ νὰ κρίνουν καὶ ποῦ εὐρίσκουν τὸ θάρρος ν' ἀπονείμουν τὸ βραβεῖον καὶ νὰ μὴ τὸ κρατήσουν γιὰ τὸν κόπο τους ⁽¹⁾.

Ἄλλο ἓνα πρόσκομμα εἶναι, ὅτι οἱ ἀγωνοδίκαι ἀνήκουν συνήθως εἰς ὅ,τι ἡμποροῦμεν νὰ ὀνομάσωμεν «φιλολογικὰς μερίδας». Καὶ ἡ φιλολογία, ὅπως καὶ ἡ πολιτική, ἔχει τὰ κόμματα τῆς. Καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν, οἱ κομματικοὶ συζητοῦν ὄχι γιὰ νὰ φωτισθοῦν ἢ νὰ πείσουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπιδειχθοῦν. Ἀκούουν τοὺς ἀντιπάλους πρὸς τὸ θεαθῆναι καὶ ἀναπτύσσουν τὰ ἐπιχειρήματά τους βέβαιαι, ὅτι ὅσον δίκαια καὶ ὀρθὰ καὶ ἂν εἶναι, κανενὸς ψῆφον δὲν ἐπηρεάζουν. Ἡ κάθε «φιλολογικὴ μερίς» ἔχει συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, προκαταλήψεις καὶ πλάνας καὶ ἐν γένει προχαραγμένας ἰδέας διὰ τὸ κάθε τι· τὸ σύνολον αὐτὸ τῆς ἀληθείας καὶ πλάνης τῆς χρησιμεύει σὰν μέτρο. Ἐχει, ὡς ἂν εἰποῦμεν, ἓνα καλοῦπι ἑτοιμο καὶ ὅ,τι θεὰ κρίνῃ ἐκεῖ μέσα τὸ ρίχτει· ἂν τὸ γεμίζει καὶ περισσεύει, εἶνε καλὸ· ἂν ὄχι, εἶναι κακόν.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ ποιηταί, ἃς ἰδοῦμε σὲ πόσο στενὸχωρον θέσιν ἔρχονται μὲ τὸ νὰ θέλουν νὰ διαγωνισθοῦν. — «Τοῦ χρόνου, τοὺς λέγουν, γίνεται ποιητικὸς διαγωνισμός, τὸ γέρας χιλιόδραχμον, ὑπόθεσις ἐλευθέρα, ἀριθμὸς στίχων... 2000, χειρόγραφα καθαρογραμμένα, γίνονται δεκτὰ ἕως... τότε».

Κύτταξε πόσα δεσίματα διαμιᾶς! γιὰ ποιόν; γιὰ τὸν οἶστρο τὸν ποιητικὸ τὸν ἄδετο, τὸν ἄπιαστο, τὸν ἀκαταλόγιστο. Πῶς θέλομεν ἓνας ποιητὴς ζῶν μὲ ἀγέρα καὶ μεθῶν ἀπὸ νερὸ νὰ ἐνθουσιασθῇ μὲ χίλια φράγκα τόνον

(1) Ἡμεῖς ἐδῶ νομίζομεν ὅτι πληρώνονται καὶ καλὰ μάλιστα γιὰ τὸν κόπο τους.

πολύ ὥστε νὰ συνθέσῃ ἀριστουργήματα ! Πῶς θέλομεν αὐτὰ τ' ἀριστουργήματα νὰ τὰ γράψῃ εἰς ἓνα διάστημα χρόνου ὠρισμένο, ἀφοῦ μιὰ ἡμέρα, μιὰ ὥρα, μιὰ στιγμή ἀρκεῖ γιὰ ὅ,τι μιὰ ζωὴ ὁλόκληρη δὲν ρθάνει καὶ ἀφοῦ κάθε χρόνος δὲν ἔχει καὶ μιὰ ἀπ' ἐκείνες τὲς στιγμῆς ! Πῶς θέλομεν νὰ τεντωθῇ ἡ περικοπὴ ἓνα ποίημα. διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Προκρούστου. εἰς ὠρισμένον ἀριθμὸν στίχων ! Ἔτσι γίνονται τὰ κατὰ παραγγελίαν ὁποῦ γράφουν οἱ σφραγίδονυχαραγοκομῆται εἰς τὰ λεγόμενα λευκώματα τῶν σουσουράδων τοῦ συρμού.

Καὶ ὁ στέφανος ; καὶ ἡ δόξα ;

Ποιὸς ποιητὴς ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὴν δόξαν καὶ τὸν στέφανον, ἐννοῶ ἀληθινὸς ποιητὴς ; « Ὁ ἀληθινὸς ποιητὴς, λέγει ὁ ἀθάνατος γάλλος ποιητὴς Musset, καὶ γέρον καὶ ἀποθνήσκων ρίχτει βλέμμα παιδιοῦ, ἀθῶο καὶ συνεσταλμένο, εἰς τὰ τοῦ κόσμου ». Τί τὸν μέλλει ἡ δόξα ; τί τὸν μέλλει ὁ στέφανος, ὅταν δὲν εἶναι τῆς σχολῆς τῶν ἐπιτηδείων ; Ἡ πατρις, ὁ ἔρως, ἡ φιλανθρωπία, ἡ λύπη, ἡ δικαιοσύνη, ἰδοὺ τὰ ἰδεώδη τοῦ ἀληθινοῦ ποιητοῦ· αὐτὰ τὸν ἐμπνέουν, αὐτὰ τὸν ἐνθουσιάζουν. Ἐχει πρῶτα τὸν ἐνθουσιασμόν εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ ἔτσι εὐρίσκει τὴν δόξαν· δὲν ἔχει πρῶτα τὴν φιλοδοξίαν καὶ ἔπειτα εὐρίσκει χάριν τῆς τὸν ἐνθουσιασμόν. Γιὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ παντοῦ μεγάλοι ποιηταὶ σπανίως διαγωνίσθησαν καὶ σπανιώτερον ἐβραβεύθησαν. Ὁ Παράσχος, ὁ μόνος Ἕλλην ποιητὴς ὁ κατατάξιμος μετὰ τῶν μεγαλητέρων ποιητῶν τοῦ αἵωνος, μὲ ὅσῃν μεγάλῃν ἀνάγκῃν καὶ ἂν ἔλαβε, γιὰ χίλια σράγκα δὲν ἐνθουσιάσθη ποτὲ ὥστε νὰ διαγωνισθῇ.

Καταλήγω λοιπόν : οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοὶ εἶναι γιὰ στιχοτέχνους.

Αὐτὰ φρονῶ ἐγὼ περὶ διαγωνισμῶν καὶ γιὰ τοῦτο λυποῦμαι ὁποῦ σύ, ποιητὴς γεννημένος, ἔλαβες μέρος. Τώρα περὶ τοῦ προκειμένου διαγωνισμοῦ τελεσιδίκως καὶ ειδικῶς δὲν ἔμπορῶ ν' ἀποφραθῶ γνώμην, ἀλλὰ ὅ,τι γνωρίζω περὶ

αὐτοῦ καὶ τοῦ Στρατήγη, ὅ,τι ἐξάγω ἀπὸ τοῦ περὶ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἀγώνος ἄρθρον τῆς « Ἀκροπόλεως » μου γεννητοὺς ἐξῆς ἐνδοιασμοὺς ἐς τὸ κεφάλι.

Πρῶτον μοῦ φαίνεται, ὅτι καὶ πάλιν ἡ κρίσις τῶν κριτῶν ἐξετόπισε τὸ ζήτημα. Ἐβαλαν καὶ ἐδῶ μέσα « γλωσσικὸν ζήτημα ». « Ἡ ἀνάντις, λέγει ὁ εἰσηγητὴς κ. Βλάχος, τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς γνησίας δημοτικῆς » ὥσάν νὰ ἦταν ζήτημα λυμένον ποιά ἡ καθαρεύουσα καὶ ποιά ἡ γνησία δημοτική. Ἀπὸ τὴν τοῦ Κόντου ἕως τὴν τοῦ Στρατήγη, ἐκτός τῶν πατεντάδων: ψευδαττικῶν, φραγκαττικῶν, σχολαστικῆς, μακαρονικῆς καὶ βυζαντινοτροπαροδεσποτικῆς, ὑπάρχουν καμμιά δεκαριά καθαρεύουσαι, αἱ ὅποιαι διαφέρουν ἢ μιὰ τῆς ἄλλης ὅχι ὥσάν νὰ τὲς ἐχώριζεν ὁ ὠκεανὸς τοῦ μίσους καὶ τῆς περιφρονήσεως ὅπου χωρίζει τοὺς γράφοντας αὐτάς ἀναμεταξύ των, ἀλλὰ ἐποχὴ δέκα αἰώνων. Ἡ δὲ δημοτικὴ τότε μόλις ἀξιώθηκε τῆς τιμῆς νὰ γράφηται καὶ ὡς φανερὰ καὶ χωρὶς οὐδὲν λιθοβολισμοῦ, ὥστε εὐρίσκεται εἰς τὴν πλάσιν καὶ ἐξέλιξίν της. Ποῦ νὰ εὕρωμεν λοιπὸν τὴν γνησίαν; Ἡ γνησιωτέρα εἶναι, καὶ πρέπει νὰ εἶναι, ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἐξέφρασεν εἰς αὐτὴν τὲς ὑψηλότερες ιδέες καὶ τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα.

Ἀφοῦ ὅμως ἔβαλαν καὶ αὐτοῦ γλωσσικὸν ζήτημα, γιατί τοῦλάχιστον οἱ εὐλογημένοι δὲν τὸ ἔκαναν ὅπως πρέπει; Γιατί ἀφίνουν καὶ πάλιν τὸν δυασμόν; Ἐπρεπε νὰ μᾶς εἰποῦν ξάστερα καὶ παστρικά ποιά ἀπὸ τὲς δύο: καθαρεύουσα ἢ δημοτικὴ; Ἡ θέλουν νὰ διακωνίζεταί ὁ καυχᾶς μετὰξύ δασκάλων καὶ λογογράφων γιὰ νὰ κάνουν χάζι; Ἄν σκοπὸς τῶν διαγωνισμῶν εἶναι, ὅπως ὁ κ. Προβελέγγιος πολὺ σωστὰ εἶπεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κατὰ τὸν προηγούμενον διαγωνισμό, καὶ τὸ νὰ μορφώσῃ γλώσσαν, τότε πρέπει μιὰ τάσις νὰ ὑποστηριχθῇ, μιὰ ὥθσις νὰ δοθῇ. Ἀλλέως, ἂν ὑποστηρίζωνται καὶ αἱ δύο δηλαδή, θὰ προσδεύσουν συγχρόνως καὶ ἐξίσου καὶ ἐπειδὴ ἡ πρόοδος τῆς καθεμιᾶς εἶναι ἀντί-

θετος, τουτέστιν ἢ μιὰ θὰ καθαρίζεται ὅσον πηγαίνει καὶ ἢ ἄλλη θὰ ἐκχυδαῖζεται, θενά καταντήσωμε σὲ δύο γλώσσας, ὅπου νὰ γίνεται πράγματι χρεία μεταφράσεων ἀπὸ τὴν μιὰ ἐστὴν ἄλλη, ὅπως ἔρχισεν ἄλλως τε ὁ φίλος Μητσάκης ἀπὸ τόρα.

Ἡ ἀμφιρρέπεια αὐτὴ προέρχεται ἴσως ἀπὸ διχογνωμίαν τῶν κριτῶν. Ὁ κ. Βλάχος, ποιητὴς ὁ ἴδιος, καταλαβαίνει, ὅτι ποίησις κρίνεται κατ' ἐμπνευσιν καὶ πάθος καὶ ὄχι κατὰ ῥητορικοὺς κανόνες, καλλιέπειαν καὶ ὀρθοέπειαν· καταλαβαίνει, ὅτι ἡ αὐτὴ ἐμπνευσις ἡμπορεῖ νὰ ἐγκρύπτεται καὶ ἐς τὰ χαριτωμένα τραγούδια τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἐς τὰ Λοῖσθια ἐπὶ τοῦ κ. Ραγκαβῆ υἱοῦ, μὲ ὅλους τοὺς βαρβαρισμοὺς τοῦ πρώτου καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀρχαιοπρέπειαν τοῦ δευτέρου. Ἔτσι λοιπόν, ὄντας ἀπροκατάληπτος, δὲν τοῦ ἐκόστιζε τίποτε, οὔτε κἂν ἡ εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴ, νὰ ἐνδώσῃ κ' εἰς τὸν ἓνα ἢ καὶ ἐς τοὺς δύο συναδέλφους του.

Δεύτερος ἐνδοιασμός. Αὐτὴ ἡ γλωσσικὴ οὐδετερότης, ἡ μεταξύ τῶν δύο ἐχθρικών γλωσσικῶν ἰδιωμάτων ἀμεροληψία τῶν ἀγωνοδικῶν, σὰν φαινομενικὴ μοῦ χτυπᾷ ἐπὶ τὸ μάτι. Ἄν ὁ Ἔρως καὶ ἡ Ψυχὴ δὲν ὑπερέχει ποιητικῶς τὸν Τραγυδιστὴ τοῦ Χωριοῦ — καὶ ἂρ' ὅσα εἶδα ἀπὸ τὴν ἐκθεσι τοῦ εἰσηγητοῦ δὲν ἐξήγαγα ὅτι ὑπάρχει τέτοια ποιητικὴ ὑπεροχὴ — τὸ γέρας ἔπρεπε νὰ μοιρασθῇ, ἐνῶ ἔτσι ὅπου ἔγινε, φαίνεται σὰν νὰ ἐδόθη ὄχι πλέον εἰς τὸ καλλίτερον ποιητικὸν ἔργον ἀλλ' εἰς τὸ ἀνώτερον, κατὰ τὴν γνώμην τῶν κριτῶν, γλωσσικὸν ἰδίωμα.

Τρίτος ἐνδοιασμός, ὁ καὶ σπουδαιότερος. Ἐπροτίμησαν ἀπὸ ἑσένα ὄχι κανένα ποιητὴν γνωστὸν ἢ ἀληθινόν. Ὁ Στρατήγης εἶναι τύπος συγχρόνου λογογράφου κατὰ λέξιν.

Ποτὲ δὲν ἠμπόρεσα, ὅσο καὶ ἂν ἐπροσπάθησα, νὰ τελειώσω τίποτε ἰδικόν του ὅπως, ὅσες φορές καὶ ἂν ἐδοκίμασα, δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἰδῶ μιὰ παράστασι παλιάτσων ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος. Ὅ,τι διηγεῖται στερεῖται καὶ τὴν χάριν

τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν ἀφέλειαν τοῦ μυθώδους. Σοῦ κἀναι τὴν ἐντύπωσιν κανενὸς Münchhausen, τὸν ὁποῖον συχαίνεσαι· διότι σοῦ κόβει τὲς ὑπερβολές του ὡσάν νὰ σέ κοροϊδεύῃ καὶ ὅχι ὡσάν νὰ σέ διασκεδάζῃ, μὲ τόσον στόμφρον καὶ μὲ τόσῃ αὐταρέσκειαν τὲς διηγείται. Νοστιμώτατος εἶναι πρὸ πάντων ὅταν μπερδεύεται στὰ πνευματιστικά. Ὁ μυστικισμός, θεοσοφία καὶ τὰ παρόμοια ἢ εἶναι ἀπόρροια ἐκτεταμένων γνώσεων καὶ βαθέων σκέψεων, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ μονήρη ἔξοχα πνεύματα ὅπου ἐφθασαν εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνου σοφίας χωρὶς νὰ μάθουν ὅ,τι ἐγύρευαν, ἢ εἶναι δαίγμα φαντασίας ταραγμένης, κεφαλῆς ραγισμένης, μεγάλης καρδιάς καὶ μικροῦ μυαλοῦ, ὅπως εἶναι οἱ πιστοί, τὰ θύματα τοῦ πνευματισμοῦ ἢ εἶναι ἓνας συρμός ὅπως κάθε ἄλλος ὅπου βγαίνει καὶ βαστᾷ ὡσοῦ νὰ εὐγῇ ἄλλος, ἔτσι τὰ πέρνουν οἱ λιμοκοντόροι, ἢ τέλος εἶναι μέσον τῶν ἀπαταιώων πρὸς ἀργυρολογίαν, ψευτοεπίδειξιν, cheap advertising, ὅπως πολὺ πρακτικὰ τὸ λέγουν οἱ Ἀμερικανοί. Τώρα ὁ Στρατήγης σάν ἄνθρωπος μέτριος καὶ τὰς γνώσεις καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν φαντασίαν καὶ τὴν καρδίαν, σάν Πειραιώτης σωστός ὅπου ἐκτιμᾷ ὅλα, καὶ τὰ αὐτὰ ἀκόμα, μὲ τὸ ὑλικό τους μέτρο, δὲν ἤμπορεῖ παρὰ ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην, ἴσως καὶ τὲς δύο, τῶν δύο τελευταίων κλάσεων τῶν μυστικιστῶν. Γι' αὐτὸ καὶ διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἀληθινούς πνευματιστὰς ὅσον καὶ ὁ Νικηφόρος ὑποκρινόμενος τὸν μεθυσμένον ἀπὸ ἑνὸς ὅπου ἔχει μέσα του πέντ'—ἑξ' λίτρες ρετσίνα. Ὡς τὴν Ἑλλάδα ὅμως ἀκόμα δὲν ἤξεύρουν — καὶ εἴθε ποτὲ νὰ μὴ μάθουν! — ἀπὸ αὐτὲς τὲς σαχλαμάρες τοῦ πολιτισμοῦ ἐν παρακμῇ καὶ γήρᾳ, καὶ α'ς τῶν τυφλῶν τῇ χώρᾳ, σκέπτεται κατὰ τὴν παροιμίαν, ὁ μονόφθαλμος βασιλεῦει».

Ἀφ' ὅσον λοιπὸν ἠμπόρεσα νὰ διαβάσω ἀπὸ ἰδικὰ του ἔργα, τὸν εὐρίσκω πεζότατον. Τὸ λεκτικόν του, μολονότι ἐπιτηδευμένον, στερεῖται εὐστροφίας καὶ κομψότητος καὶ δὲν ἤξεύρω ἀηδέστερα καὶ βαρύτερα συντζακίσματα ἀπὸ τὰς

γυρολογίες του· τές κάνει δὲ τόσον συχνὰ ὅπου φαίνεται
 σὰν νὰ σὲ τραβᾷ ἀπὸ τὸ μανίκι γιὰ νὰ σὲ βιάσῃ νὰ προ-
 σέξῃς. Ἀπὸ ιδέες, διανοήματα ὅπως λέγουν τώρα, μὴ γυ-
 ρεύεις οὔτε κἂν εἰς τές σημασίες τῶν λέξεων· καὶ αὐτὲς δὲν
 εἶναι ἐκεῖ παρὰ γιὰ ἤχους. Ἴσως γιὰ τοῦτο, ὄντας καὶ πνευ-
 ματιστής, ὁ περιωρισμένος ἀλλὰ νηφάλιος νοῦς σου δὲν ἤμ-
 πορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς σύγχυσιν ιδεῶν, οὔτε ὁ ἐπιδεικτικός κά-
 λαμός σου εἰς τὸ χρησμολογικὸν ὕφος ὅπου οἱ illuminés
 τοῦ πνευματισμοῦ ὁμιλοῦν καὶ γράφουν ὅπως ἐσὺ κ' ἐγὼ τὰ
 ρωμαίικα· τοῦτο ἐξηγεῖ γιατί οἱ κριταὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ
 εὗρουν κανένα ἴχνος ἀπ' ἐκείνες τές φοβερὲς ἀλληγορίες καὶ
 συμβολογραφίες ὅπου τοὺς προειδοποίησεν ὅτι ἔβαλε μέσα
 εἰς τὸν *Ἑρωτα καὶ τὴν Ψυχὴν*. Κοντολογίς· ἔχει στόμφον,
 ἔχει ἔμφρασιν, ἔχει *préciosité mignarde*, ὅπως θὰ ἔλεγεν
 ὁ Γάλλος, ἀλλὰ λυρισμὸν καθόλου. Ὡς ποιητὴν, δὲν ἠμπορῶ
 νὰ τὸν φαντασθῶ κατ' οὐδένα τρόπον. Ὅσα ὅμως καὶ ἂν
 εἰπῶ χειρότερα ἀφ' ὅσα τοῦ ἐψάλεν ὁ κ. Βλάχος ἐπικρί-
 νοντας τὴν μετάφρασί σου τοῦ Φάουστ, δὲν σκεπτομαι γιὰ
 τὴν φιλολογικὴν σου ἀξίαν. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἂν ἔβαζε
 τὸ νομὰ τοῦ ἐπάνω εἰς τὸν «*Ἑρωτα καὶ τὴν Ψυχὴν*» θὰ
 νὰ ἤκουε καὶ ἄλλα τόσα—δὲν τοῦ λέγει δὲ καὶ λίγα, ἀλλὰ
 μοναχὰ πού τὰ σκεπάζει τὸ γέρας. Σοφὴ αὐτὴ ἡ ἐφεύρεσις
 τοῦ ἀνωνόμου! Ὅσον καὶ ἂν κατακρίνω τοὺς διαγωνισμοὺς
 αὐτὸ τὸ καλὸ πρέπει νὰ τὸ ἀναγνωρίσω. Οὐχ' ἤπτον ὅμως,
 διὰ νὰ εἴμαστε δίκαιοι, ὅσα εἶπα καὶ φρονῶ περὶ Στρατήγη
 δὲν ταιριάζουν ἔς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίστασιν. Μολονότι δὲν
 εἶμαι πνευματιστής, παραδέχομαι ὅτι θαύματα γίνονται·
 πετᾷ καὶ ἡ χίνα καμμια φορὰ, μὲ τὰ ποδάρια ἀγγιζοντας
 τὴ γῆ, μὲ τὰ φτερά ξεκλειδωνόμενα ἔς τὸ ἀνοιγμα, ἀπὸ τῆς
 μιά ἄκρῃ τῆς αὐτῆς ἕως τὴν ἄλλη. Ἡμπορεῖ ὁ *Ἑρως* καὶ ἡ
Ψυχὴ νὰ εἶναι ποίημα ὄνομα καὶ πρᾶγμα· θεὰ τὸ διαβάσω
 καὶ θὰ σ' εἰπῶ.

Τέταρτος ἐνδοιασμός — πιθανὸς ὅμως μόνον. Ἡμποροῦ-

σαν οἱ κριταὶ νὰ βραβεύσουν τὸν «Τραγουδιστὴ τοῦ Χωριοῦ» χωρὶς νὰ φανοῦν προσωποληπτουντες ὑπὲρ σου; Ὅχι! Ἡ ποίησίς σου ἔχει τὸν ἀτομικὸν σου χαρακτῆρα τόσον βαθιὰ ἀποτυπωμένον, ὥστε, ὅποιος σ' ἐδιάβασεν ἅπαξ καὶ σ' ἐνόησεν, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ σὲ ἀναγνωρίσῃ. Τὰ ποιήματά σου εἶναι σὰν ἡ εἰκόνες τοῦ Gabriel Max. Κανείς δὲν ἤμπορεῖ εἰς τὴν Γερμανίαν νὰ ζωγραφῇσῃ τὲς θελκτικὰς μορφάς, τὲς ἰδανικὰς κεφαλὰς τῶν ἀθῶων γυναικείων θυμάτων ὅπως ὁ ζωγράφος τοῦ Μονάρχου. Jeanne d' Arc, Νύμφη τῶν Θηρίων, Καικιλία, εἶναι μορφές διάφορες, τὲς ὁποῖες ἐμπνέει ἡ αὐτὴ ἐξαρσις, τὲς ὁποῖες ἡ ἀνθρώπινη ἀδικία χτυπᾷ μὲ τὴν αὐτὴ σφραγίδα, τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν Θεῖαν δικαιοσύνην. Καὶ τὰ ποιήματά σου τὰ ἐμψυχώνει μία κεντρικὴ ἰδέα· ὁ ἔρωσ πρὸς τὴν φυσικότητα. Ὁ ἴδιος ἀγέρας τῶν βουνῶν φυσᾷ εἰς ὅλα, ἡ ἴδια μυρωδιὰ τῆς γλῶσς τὰ μασχοβολᾷ, ἡ ἴδια ἀχολογὴ τῶν λαγκαδιῶν βοῖζει μέσα τους· τὰ φύλλα τῶν πλατάνων σειοῦνται, τὰ κουνδούνια τῶν γιδοπροβάτων λαλοῦν· νεράιδες, πιστικοί, χωριατοπούλες μ' αἰσθήματα ἀρελῇ ἀλλ' εἰλικρινῇ, τραχιά ἀλλὰ βαθιά, δίνουν τὸ χέρι ἢ μιὰ ἔς τὸν ἄλλον σὰν ἡ ὠμορφες ὅταν πιάνονται γιὰ χορὸν ἔς τὰ πανηγύρια. Ὁλος αὐτός ὁ κόσμος, ὁ παρδαλός, ὁ γερὸς, ὁ ζωντανός, ὁ ἐντόπιος, ὅλο ὁ ἴδιος καὶ ὅλο διάφορος, ἀφίνει μιὰν ἐντύπωσιν παρδαλὴν ἀλλ' ἐνιαίαν. Πολλοὶ τὸν εἶδαν καὶ τὸν ἐνόησαν· κανένας δὲν ἠμπόρεσε νὰ μᾶς τὸν παραστήσῃ ἔτσι ζωντανόν ὅπως ἐσύ. Παραπάνω ὠνόμασα τὸν ἐνδοιασμόν τοῦτον πιθανόν. Τοῦτο τὸ ἔκκαμα διότι ξέρω, ὅτι ἔς τὴν Ἑλλάδα σπουδαῖοι σοβαροὶ ἄνθρωποι δὲν καταδέχονται νὰ διαβάσουν ἄλλα ποιήματα ἀπὸ τὰ τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Δάντη, τοῦ Γκαίτε—καὶ αὐτὰ σποράδην. Δὲν πιστεύω ὅθεν οἱ κριταὶ νὰ σοῦκαμαν τὴν τιμὴν νὰ διαβάσουν τ' Ἀγροτικά σου.

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ συνάγεται, ἀρκετὰ καθαρὰ γιὰ ὅποιον ἀνοίγει τὰ μάτια του, ὅτι ἡ ποίησίς σου σχηματίζει εἰς τὴν

ἐλληνικὴν ποίησιν ἓνα point de retour, σὰν νὰ εἰποῦμε, καὶ δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀναγνωρισθῇ διαμιάς. Δὲν εἶδες ἐκεῖ πέρα, ὅτι καὶ ὁ κ. Μητσάκης, ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις δὲν πάσχει ἀπὸ ψοφοδεία, ἐπικρίνοντας τ' Ἀργοτικά σου ἔλεγες καὶ ἐζητοῦσε συγγνώμην διότι τὰ ἐπαινοῦσε. Καταλάβαινε ἐξ ἐνστίκτου⁽¹⁾, ὅτι τὸ γευστικὸν τοῦ ἐλληνικοῦ κοινοῦ, ἂν μοῦ ἐπιτρέπεται ἡ μεταφορά, ἐχάλασεν ἀπὸ τὰ πολλὰ ζορέζια ὅπου τὸ ἐστοῦπωσαν οἱ ποιητάκοι μας, ὥστε νὰ γυρίσῃ διαμιάς εἰς τὸ ἀρνὶ τῆς σούβλας, τὴν ἰθαγενῆ ποίησιν, καὶ νὰ τ' ἀρέσῃ.

Ἐτόλμησες δυὸ πράγματα παράξενα γιὰ τὸ γοῦστό μας καὶ ὑπερβολικὰ γιὰ τὴν ψυχομαχοῦσαν ποίησίν μας. Ἡθέλησες νὰ συνεχίσῃς τὰ δημοτικὰ ἄσματα καὶ ἐλησμόνησες ὅτι ἡμεῖς οἱ γραμματισμένοι Ἕλληνες τὰ θαυμάζομεν μόνον μὲ τὴ συμφωνία νὰ μὴ τὰ διαβάσουμε ποτέ. Τὰ θαυμάζομεν δέ, nota bene, γιατί τὰ ἐθαύμασαν προτύτερα οἱ Φράγκοι οἱ ὁποῖοι καὶ τὰ ἐπερυσύναζαν πολὺ πρὶν μᾶς περᾶσῃ ἡ ἰδέα ὅτι εἶναι κάπως ἄξια προσοχῆς καὶ διατηρήσεως. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ἀγραμμάτους, αὐτοὶ οὔτε καὶ τὰ ἐννοοῦν πλέον· τὸ «ὄλα τ' ἄνθη τῆς γῆς καὶ τὰ κάλλη», τοὺς φαίνεται πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ «Τ' εἶν ὁ ἀχὸς ποῦ γένεται». Ἡθέλησες ν' ἀπαλλάξῃς τὴν ἐλληνικὴν ποίησιν ἀπὸ τὸ φράγκικο στολίδι τῆς ὁμοιοκαταληξίας. Ἡθέλησες νὰ μᾶς ξαναφέρῃς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐλληνικοῦ στίχου τὴν ὁποίαν σήμερον οἱ γάλλοι καὶ ἄγγλοι ποιηταὶ ἀγωνίζονται νὰ εἰσάξουν εἰς τὴν ἰδικήν τους ποίησιν. Ἡθέλησες νὰ ξεφυλακώσῃς τὴν ἰδέαν ἀπὸ τὸν κορσέ ὅπου τὴν σφίγγει σὲ κάθε στίχου ἄκρῃ, νὰ κρατήσῃς ἓνα πλατύν, ἀνοιχτόν στίχο, ἱκανὸν νὰ περιλάβῃ μίαν ἰδέαν ἀρμονικὴν καὶ ὑψηλὴν ὁλόβολην, κατὰ τὸ ἰδεῶδες τοῦ Walt Whitman· ἐνῶ τὰ μάτια μας ἐστὶν

(1) Βεβαιώνομεν τὸν ἀγαπητὸν Καζαντζῆν ὅτι τὸ καταλάβαινε τούτο ἀπὸ μακρὰν πείραν καὶ κρίσιν ὁ κ. Μητσάκης.

νέβησαν ἔς τὰ κουτσάκια ὅπου σχηματίζουσιν οἱ μικροὶ στίχοι μὲς τῇ μέσῃ τοῦ ἄσπρου φύλλου, καὶ ταῦτιά μας ἔστ' ἀκοντοχτυπήματα τῶν συχνά-πυκνά ἀλληλοδιαδεχομένων ὁμοιοτελεούτων.

— Μήπως δὲν ἐμεταχειρίσθηκα ὁ Βαλαωρίτης, ὁ Ζαλακώστας, ὁ Παράσχος, καὶ ἄλλοι, πρὶν ἀπὸ ἑμένα τὸν ἀνομοιοκατάληκτον στίχο;

Ναί! καὶ γινώριζε το τοὺς γιὰ χάρι γιατί ἀλλέως θὰ ἀπέριπτον τὰ ποιήματά σου διαρρήδην, ἀλλὰ ἐσύ ἔκαμες τὸν ἀνομοιοκατάληκτον στίχο ἓνα σύνεργο ὅπου ἄλλος ἀπὸ γεννημένον ποιητὴν νὰ μὴ τολμᾷ νὰ τὸ πιάσῃ ἐπὶ χεῖρια. Ἄλλως τε ἄλλοι καιροὶ τότε καὶ ἄλλοι τώρα. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 21 ἦταν τότε ἀκόμα φρέσκη, τὰ στήθη τῶν ἀνθρώπων ἐπαλλαν ἀπὸ μίαν μεγάλην ιδέαν. Οἱ μεγάλοι ἐθνικοὶ σπαραγμοὶ ἀνακατεύουν τὸ πνεῦμα τῶν ἐθνῶν κ' εὐγάζουν ἐξω ὅλα τὰ μεγάλα αἰσθήματα καὶ πάθη· τὰ αἰσθήματα καὶ πάθη ἀπὸ τὰ ὅποια ζῇ καὶ τρέφεται ἡ μεγάλη ποίησις. Ἀμα κοπάσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ σάλος αὐτὸς τῶν παθῶν, ἄμα ἡ ἀφρίες περιμαζευθοῦν εἰς τὲς ἄκρες, ἄμα ἡ ἰλὺς κατακαθίσῃ, ἀρχίζει νὰ μαραίνεται καὶ ἡ ποίησις. Τὸ 21 ἐγέννησε τοὺς Σούτσους, τὸν Σολωμόν, τὸν Βαλαωρίτην, τὸν Ζαλοκώσταν καί, τολμῶ εἰπεῖν, αὐτὸν ἀκόμα τὸν Παράσχον· ἡ μεγάλη ψυχὴ τοῦ ζῇ καὶ ἀναπνέει εἰς τὸν ἀγῶνα· τὰ ὀθωνικά, κατὰ τὸ αἰώνιον χαρακτηριστικὸν τῶν ποιητῶν νὰ ἐξογκῶνουν ὅλα ἐπὶ τὸ λυρικώτερον, «νὰ πέρουν τὰ μαντριά γιὰ κάστρα καὶ τοὺς φούρνους γιὰ ἐκκλησιᾶς» κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐτάραξαν τὴν εὐαισθησίαν τοῦ κ' ἔθρεψαν τὴν φαντασίαν τοῦ μὲ τὲς μεγάλες ιδέας τοῦ ἀγῶνος, τὴν ἐλευθερίαν καὶ φιλοπατρίαν καὶ ἀνδρείαν· ἡ ἰδiosis κρασία τοῦ ἐσυμπλήρωσε τὸ ὑπόλοιπον.

Τώρα οἱ σημερινοὶ ποιηταὶ μας σηκώνουν τὴ μύτη τὸν ἀνῆφορο καὶ σουφρώνουν τὰ χεῖλη περιφρονητικῶς ὅταν ἀκούουν αὐτὰ τὰ ὀνόματα, ἐξαιρουμένου τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦτο

χάριν κολακείας ἴσως τῆς τοπικῆς φιλοτιμίας τῶν διαπρεπεστεύων τῆς ομάδος, τῶν Ἑπτανησίων ποιητῶν. Τοὺς λέγουν ἡρωϊκοὺς ἐκείνους, γιατί εἶδαν τ' ἀδέρφια τοὺς σκοτωμένους, τὲς ἀδερφές τῶν ἀτιμασμένους κ' ἐπόνεσ' ἡ καρδιά τοὺς· τοὺς λέγουν ὀλοφυρομένους, γιατί, ἀνίκανοι γιὰ τὴν πᾶλη τῆς ζωῆς, ἐξέσχιζαν μὲ τὰ νύχια τὴν καρδιά τοὺς κ' ἔβγαζαν αἷμα καὶ δάκρυα γιὰ πράγματα γιὰ τὰ ὅποια οἱ ἐπιτήδαιοι, οἱ σκεπτικοὶ χαμογελοῦσαν μὲ δυσπιστία κρίνοντες ἐξ ἰδίων τάλλοτρια καὶ νομίζοντες τὸ αἷμα βαρὴ καὶ σάλια τὸ δάκρυ. Ὡς τότε ὅμως αὐτοὶ περισσοτέρας ἀξιώσεις εἰδείξαν ἀπ' ἐκείνους, καλλίτερα ἢ ἴσα ἔργα δὲν ἔβγαλαν.

Τότε γίνεται κατὰταξίς αὐθαίρετος εἰς σχολάς, χρήσις καὶ κατάχρησις ξένων ρυθμῶν χωρὶς νὰ ἐνοηταί οὔτε ὁ μηχανισμὸς οὔτε ἡ λειτουργία τοὺς εἰς τὰς ξένας ποιήσεις, ἀποδοχὴ δογμάτων τινῶν τεχνικῶν τῆς λεγομένης σχολῆς τῶν Parnassiens καὶ ἄλλων τῆς τῶν decadents καὶ, last not least, θεοποιήσις τῆς ποιητικῆς ἀδυναμίας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ κ. Μαρκοῦ, ὅπου κοντεύω νὰ τὰ χάσω. Δὲν ἤξεύρω τί πρέπει νὰ ὑποθέσω, ἐξέμαθα ἐγὼ τὴν ἐλληνικὴν ποίησιν ἢ οἱ ποιηταὶ μας ἐπῆραν τὸν κατήφορο;

Βλέπω τὴν «Ἑστίαν» — μολοντί διευθυνομένην ἀπὸ ποιητὴν καὶ καλὸν μάλιστα — νὰ δημοσιεύῃ τὸ ἰδικόν σου ποίημα εἰς τὸ ἐξώφυλλον, κατὰ συγκατάθεσιν τρόπον τινά, καὶ τὸ Τσιγάρο τοῦ κ. Μαρκζώκη εἰς τὸ στέλεχος· νὰ διδῇ τιμητικὴν θέσιν εἰς τὲς γιὰ τὸν θάνατον τῆς πριγκιπέσσας Ἀλεξάνδρας μεταφυσικὰς θρηνηδίες τοῦ κ. Μαρκοῦ καὶ ν' ἀπορίπτῃ ποιήματα μὲ πάθος καὶ μ' ἐμπνευσιν.

Ἀκούω νὰ φωνάζῃ ἓνας κριτικὸς τοῦ ὁποίου τὰ ποιήματα εἶναι εὐτυχῶς καλλίτερα ἀπὸ τὲς λογοκρισίες — ἴσως διότι δὲν ἀκολουθεῖ ὡς ποιητὴς ὅ,τι διδάσκει ὡς λογοκρίτης, — ἀκούω νὰ φωνάζῃ λέγω: *τέχνην καὶ ὄχι αὐτοσχεδιάσματα!* λησμονεῖ, ὅτι ἂν ἡ τέχνη ἦταν τὸ πᾶν, ὁ Λυκόφρων, ὁ Καλλιμάχος, ὁ Ἀπολλώνιος καὶ ἄλλοι ἀλεξανδρινοὶ στιχοκατα-

σκευασται (συγγνώμη γιὰ τὴν λέξιν) θὰ θεωροῦνταν ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Σοφοκλῆ, Ὁ ποιητὴς ὁ ἀληθινὸς δημιουργεῖ τὴν τέχνην του, καὶ πολὺ ἀσχεπτα, νομίζω, ὁ κ. Βικέλας ἐπαρατήρησεν, ὅτι τὴν σήμερον ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτων θὰ προηγούντο τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Πινδάρου. Ἄν ἦταν ἔτσι, ἔπρεπε νὰ ξαναγεννηθῶν Ὁμηροὶ καὶ Πίνδαροι, καὶ νὰ εὕγῃ μετὰ Locke, Σαίξπηρ καὶ μετὰ Spencer, Βύρων.

Διαβάξω ἄλλους, ποὺ κρίνουν περὶ ποιήσεως σὰν μαθηματικοί, νὰ ἐξεγείρωνται καὶ νὰ περιγέλουν τὰ ἀπίστευτα πράγματα τῶν ἐξημμένων κεφαλῶν. Ἐσυλλογίσθηκα ποτέ, ὅτι ὁ ἐξαλλος λυρισμός, παντάξενος εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν, ἀντίθετος πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ, ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν γλώσσαν τῆς ὑποίας τὴν προσφθίαν ὁ Lamartine αὐτὸς θεωρεῖ κώλυμα γιὰ τὸν ποιητὴν καὶ χαρακτηρίζει ὡς *exercice mécanique et pueril*, εἶναι γέννημα καὶ θρέμμα τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως, ὅθεν καὶ *delire pindarique* ἐπωνομάσθη!

Πῶς ἐννοοῦν αὐτοὶ ὅλοι τὴν ποίησιν, ἀφοῦ ὅπως μὲν τὴν ἔγραφε ὁ Βαλαωρίτης δὲν ἤμποροῦν, ὅπως δὲ ὁ Παράσχος δὲν τοὺς ἀρέσει δῆθεν. Τὴν θέλουν φιλοσοφικὴν, *decadente*, *symboliste*· ἔστω, δὲν παραξενεύομαι, ἐπιτρέπεται βέβαια ἡ ἀλλαγὴ πηγῆς ἐμπνεύσεως· καινούργιες βιωτικὲς συνθήκες παράγουν καινούργιες ἐντυπώσεις, κρούουν ἄλλες χορδὲς τῆς καρδιάς· ἡ ποίησις δὲν φταίει ποτέ ἄλλ' οἱ ποιηταί. Οὐχ ἦττον ὅμως γιὰ νὰ παράξῃ ἓνα εἶδος ποιήσεως—ἢ μιὰ σχολή, ὅπως λέγουν—καλοῦς ποιητὰς πρέπει τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ποιήσεως νὰ γεννηθῇ αὐτόματον, νὰ ἐξελιχθῇ εἰς τὸν τόπον καὶ εἰς τὸν καιρὸν του. Εἰς ἡμᾶς ἐξέλιξις φυσικὴ, φοβοῦμαι, δὲν ἔλαθε χώραν. Τοῦλάχιστον ἡ ἐξέλιξις τῆς ὁμοιάζει πολὺ τὴν ἐξέλιξιν μιᾶς ξένης ποιήσεως ὥστε νὰ μὴ δίδῃ ὑπονοίας μιμήσεως.

Εἰς τὴν Γαλλίαν μετὰ τὸν Victor Hugo, ἐξέβαψαν καὶ

ὑπερύψωσαν τὸν Baudelaire μετὰ τὸν ἀφορίζοντά καὶ ἀπέραντον ὠκεανόν, τὴν ποιητικὴν ψυχὴν ἣ ὁποία παλαίει ἀενάως νὰ εὕρῃ διέξοδον, βράζει καὶ ὅλο φοβερίζει πῶς θὰ κάμῃ ἐκρηξὴν τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν κατορθώνει, τὴν ψυχὴν ἣ ὁποία ὠδύνηι ὡς ὄρος καὶ τίττει μὺν. Ὁ Γκαίτε, ὁ Browning, ὁ Walt Whitman ἔγραψαν πρὸ καὶ μετὰ τὸν Baudelaire, καὶ καλλίτερα ἀπ' αὐτόν, τὴν ψυχολογοεπιστημονικὴν ποίησιν, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ὅτι ἤρρε κ' ἐμεγάλωσε. Ὡστε δὲν κατακρίνω τὴν ποίησίν του, κατακρίνω αὐτόν· ὅ,τι ἦταν εἰς ἐκείνους φύσικόν, αὐτὸς τὸ ἐγύρευε μὲ κόπον καὶ πόνον ὁ ὁποῖος κοπιᾷ καὶ πονεῖ καὶ σήμερον ἀκόμη τὸν ἀναγνώστην—ἀν δὲν τὸν ἀηδιάζει. Ἐννοῶ καὶ θαυμάζω τὴν θολομάραν ἐκείνην τῶν μεγάλων ποταμῶν τῶν ὁποίων ἡ νεροσυρμὴ κατεβάζει βράχια καὶ κούτσουρα· δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀνακάτεμα τῆς μπάρας τοῦ βυθοῦ των ἀλλ' ἀπὸ τὸν ὄγκον τοῦ νεροῦ ὅπου τρέχει διὰ μιᾶς καὶ γλήγορά. Ἐκεῖνά ὅμως τὰ ξηραπόταμα, τὰ λαγκάδια μιᾶς πιθαμῆς νεροῦ βάθους, ὅπου κυλοῦν τὰ νερά τους ἀνάμεσα ἔς ἓνα χανδάκι βαθύ καὶ πλατὺ ἀρκετὸ νὰ χωρέσῃ ὅχι τὸν Ἰλισσὸν ἀλλὰ τὸν Ρῆγον, πρέπει γιὰ ν' ἀρέσουν νὰ εἶναι λαγαρά καὶ ἑστέρα σὰν τὸ κρούσταλο· εἰς αὐτὰ θολομάρα ἴσον βρώμα.

Τὰ ἴδια καὶ ἀπαράλλαχτα συμβαίνουν σήμερα εἰς τὴν Ἑλλάδα· μετὰ τὸν Παράσχον ὁ Μαρκοράς. Δὲν ἀρέσει ἡ ποίησις ἣ ὁποία ρεῖει σὰν ἓνας ποταμὸς ἀπὸ τὴν ἄκρῃ μιᾶς λίμνης φανερᾶς καὶ μεγάλῃς, διότι δὲν ἔχει πολλὰς δυσκολίας, ἀλλὰ ἑκείνες ἣ στέρνες ἔς τὰ ἔγκατα τῶν βουνῶν ὅπου τὰ νερά τῶν χιονιῶν κατασταλάζουν καὶ ἣ ὁποῖες ἀναβλύζουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰς χαραματιᾶς τοῦ μαρμάρου σὰν βρυσούλλες. Δὲν σχηματίζουν καταρράκτην, δὲν ἔχουν ρόχθον, ρεῦμα, νεροζάλην, ἀλλὰ τί δυσκολία ὥσπου νὰ κόψουν τὸ δρόμον τους καὶ νὰ σιᾶσουν αὐτὰ τὰ θεόρατα μάρμαρα, αἱ! Ἔτσι λοιπὸν μετατοπίζεται τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος εἰς τὴν ποίησιν, ἀπὸ τὸ ὥραιον εἰς τὸ δύσκολον. «Ὁ στοχασμὸς γοργός

ἡ τέχνη ἀοργή» (φράσεις κομμένη ἐπάνω ἔς ἄλλη, γνωστή, παροιμιώδη, τοῦθ' ὅπερ ἀποδείχνει τὴν ἐρευρητικὴν ἀδυναμία νέων μορφῶν καὶ πρωτοτύπων ἰδεῶν) ναι, ἀλλὰ τοῦτο ἔστω διὰ τὸν τεχνίτην καὶ ὄχι διὰ τὸν ἀναγνώστην του. Ἄς ἀργίσῃ ὁ ποιητὴς ὅσον θέλει μ' ἓνα στίχο, ἀρκεῖ ἐγὼ νὰ τὸν διαβάζω σὰν νερό. Ἄλλως τε, προκειμένου περὶ δυσκολιών, αὐτοὶ οἱ ἐρασταὶ τῆς τέχνης παρετήρησαν ποτε πόσον ὁ Οὐγκώ καὶ ὁ Παράσχος εἶναι ἀμεμπτότεροι τοῦ Baudelaire καὶ τῶν ταιρακίων του εἰς τὸ τεχνικὸν μέρος; Καὶ ὁ ποταμὸς δὲν σκάθει τὴν κοίτην του χωρὶς ἀγῶνα· ὅταν γίνεταί ἀκράτητος καὶ πλημμυρίζει ἀπ' ἐδῶ, καὶ γυρίζει ἀπ' ἐκεῖ, καὶ χώνεται ἐπὶ λαγκαδιὰ παρακάτω, καὶ σέρνει χωράφια, χωρίζει νησιά, ξεκόφτει βράχους, ξεριζώνει δέντρα, ὁ ροῦς του ἐπειδὴ φαίνεται νικηφόρος δὲν ἐπεταί ὅτι εἶναι καὶ εὐκολος. Τοῦναντίον τῆς στέρνας ὁ ὑπόγειος ἀγὼν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι εὐκολώτερος παρ' ὅσον τὸν πλάττει ἡ φαντασία μας; ἴσως, ἴσως δὲν σκάζει τὰ μάρμαρα, ἀλλὰ ὅσο νερὸ ξεχειλίζει, ξεφεύγει ἀπὸ τὰς σχισματιές.

Καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνω: δὲν κατακρίνω τὴν τάσιν αὐτὴν τῆς ποιήσεως, ἢ ποιήσεις εἶναι ἡ ἴδια ὅποιαισδήποτε σχολῆς καὶ ἂν εἶναι, ἀλλὰ τοὺς ποιητὰς αὐτῆς τῆς τάσεως. Δὲν λέγω ὅτι ὁ decadentisme δὲν ἀξίζει τὸν ρωμαντισμὸν—ἄς μεταχειρισθῶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἀφοῦ ἔτσι τὸ θέλουν—λέγω μόνον ὅτι ὁ Μαρκοῤῥᾶς δὲν ἀξίζει τὸν Παράσχον. Διατί; Ἡ διότι ὁ Μαρκοῤῥᾶς δὲν εἶναι τόσο καλὸς ποιητὴς ὅσον ὁ Παράσχος ἢ διότι ἡ τάσις τὴν ὁποίαν ἔδωκε εἰς τὴν ποίησίν του εἶναι πρόωρη ⁽¹⁾. Τὸ ἐμβόλι ἐχάλασε τὸ

(1) Πρόωρη, κ. Καζαντζῆ, θὰ ἦτον, νομίζω, γιὰ τὸν Παράσκο, ποιητὴν ἐκ τῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνίων, ἢ ποιήσεις τοῦ Μαρκοῤῥᾶ, ποιητοῦ ἐκ τῆς Ἑπτανησιακῆς σχολῆς, καὶ ὄχι γιὰ τὸν Μαρκοῤῥᾶ. Ἡ Ἐπτάνησος, ὅπου δὲν εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ εἰς τὴν φιλολογίαν, καθὼς καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν, ἀπὸ Τουρκικὴν τυραννίαν, ἀλλὰ εὐτύχησε ν' ἀκολουθᾷ μὲ τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμά της τὴν φιλογολογικὴν

δένδρον· τὸ δένδρον ἦταν πολὺ νέο γιὰ ἐμβόλιασμα ἢ τὸ ἐμβόλι· δὲν τοῦ ταίριαζε ἢ τὸ ἐμβόλιασμα ἔγεινεν ἄτεχνα. Γι' αὐτὸ χαιρετίζω μὲ χαρὰν μου τὴν ἰδικὴν σου ποιήσιν, τὴν ἀπλὴν, τὴν ἀρετῇ, τὴν ποιμενικὴν, τὴν γερὴν· τὴν θεωρῶ ὡς εἶδος βλαστάρη νεο, κωλορρίζι καινούργιο φυτρωμένο ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ.

«Φάγε, πουλί, μαῦρο πουλί, ἀπ' ἀνδρειωμένου σώμα.

Νὰ κίχης πῆχυ τὸ φτερό καὶ πιθαμὴ τὸ νύχι»

φωνάζω, ὅπως λέγει τίς οἶδε ποιὸς ἀγνωστος λαϊκὸς ποιητής. Ἡ δημοτικὴ ποίησις εἶνε τὸ σῶμα τ' ἀνδρειωμένου τοῦ ὁποῖον κοίτεται βορὰ οἰωνοῖσί τε πᾶσι. Ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ γλώσσα καὶ ἰδέες καὶ αἰσθήματα καὶ εἰκόνες καὶ . . . στιχουργικὴ. Ναί, στιχουργικὴ, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται παρὰ-

κ' ἐκπολιτιστικὴ πρόοδος τῶν ἐξευγενισμένων εὐρωπαϊκῶν λαῶν ποὺ τὴν εἶχαν ἔς τὴν ἐξουσίαν τους, δὲν πρέπει, μοῦ φαίνεται, νὰ τὴν συνταυτίζωμε μὲ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ὅπου τετρακόσσια ὁλόκληρα χρόνια κυλιῶνταν μέσα σὲ βαθύτατο σκοτάδι ἀμαθείας, καθὼς δὲν πρέπει οἱ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τούτῃ ποιητὰὶ ν' ἀκολουθᾶνε (νὰ μιμοῦνται καλλίτερα) ἔς τὸν ἴδιον ταῦτο καιρὸ τοὺς Ἑπτανήσιους. Ὁ λαὸς τῆς Ἑπτανήσου εἶνε πολὺ διάφορος, πολὺ προχωρημένος ἔς τὸν πολιτισμὸν, ἀπὸ τὸν λαὸ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος καὶ ἐπομένως ἀνάλογα προχωρεῖ καὶ ἡ ποίησίς του. Βασεῖς ὅμως, οἱ προγῆτες ἐλευθερωθέντες καὶ ἄλλοι ποὺ εἵμαστε ἀκόμα σκληροὶ, ποὺ εἰμποροῦμε καλοπείρεται νὰ ἐννοήσωμε τὴν ποίησιν, καθὼς καὶ τὴν μουσικὴν, ποὺ ἐννοοῦν ξαπτερα οἱ Ἑπτανήσιοι. Γι' αὐτὸ ὅ,τι εἶνε ὁ Παράσχος γιὰ τὸν λαὸ τῆς Ἑλλάδος εἶνε ὁ Μαρκοῦξ, ὑποστὰς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γιὰ τὸν λαὸ τῆς Ἑπτανήσου. Κανέννας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δύο δὲν εἶνε κατώτερος τοῦ ἄλλουναῦ. Καὶ οἱ δύο βρίσκονται σὲ δύο κορυφάς, ἀνάλογα τοῦ τόπου των καὶ τῆς ἐποχῆς. Ἀν δὲν ἔδωκε ἡ Ἑπτανήσο Παράσχος καὶ Ζαλοκώστα, ἔγεινεν ἐξ ἀφορμῆς τῆς θέσεώς της καὶ τῆς ζωῆς της. Αὐτὴ ἐτήρασε μοναχὰ ἀπ' ἀνάντια τὸν Ἀγῶνα καὶ δὲν ἐμπερδεύθηκε ἔς αὐτὸν σύσσωμη σὺν ἡ ἄλλῃ Ἑλλάδι. Νὰ ἡ Λευκάδα ποὺ ἔζησε μὲ κλέφτες, ἔδωκε Βαλαωρίτην. Ὡς βγάλουμε κ' ἐμεῖς Μαρκοῦξ ἢ Σωλομό, ἀλλ' ἀργότερα. Τώρα εἵμαστε πολὺ πίσω ἀκόμα. Ὅταν δὲ ἐπιχειροῦμε νὰ μιμηθούμε, παραβιάζουμε τὸν φυσικὸ κανόνα καὶ πέρνομε ὄξω.

ξενόν εἰς τ' αὐτίκα ἐκείνων ὅπου βρέθηκαν τὸν δεκαπεντα-
σύλλαβον, τόσο ποικίλον εἰς τὴν μονοτονίαν του, τόσο ζωηρόν
εἰς τὴν βαρύτητά του, τὸν ἐπιδεκτικὸν δύο καὶ τριῶν μέ-
τρων, — ὑπάρχει εἰς τὴν δημοτικὴν, καὶ ἀρκετὰ περδικλω-
μένη μάλιστα. Ὅταν εὗρεθῇ κανένας Σεμιτέλος καὶ κατα-
δεχθῇ νὰ τὴν σπουδάσῃ καὶ ἐξετάσῃ, θὰ μᾶς τὸ ἀποδείξῃ.
Ἐκείθεν λοιπὸν ὅπου ἐγεννήθη ἡ ποιησίς σου πρέπει καὶ νὰ
ζῇ καὶ νὰ τραφῇ. Δὲν ἐννοῶ ὅτι πρέπει νὰ δίσῃς τὴν
Μοῦσάν σου εἰς ἓν θέμα· ἡ ζωὴ, ἡ πείρα, ἡ πάλη θὰ σ' ἐμ-
πνεύσουν καὶ τὰ λεγόμενα ὑψηλότερα διανοήματα, ἀλλὰ
νὰ τὴν κρατήσῃς νέαν, σφριγῶσαν καὶ ἀρετὴν τοὺς τρόπους.

Ὡς πρὸς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἤθελα τελειώνοντας, νὰ
σ' ἐνθαρρύνω νὰ χάσῃς χάριν του μερικὰ βραβεῖα ἀκόμα
καὶ πρὸς τοῦτο θὰ σοῦ ἐμετάφραζα, ἀπὸ τὸ ἀγγλικόν, ἓνα
μέρος τοῦ προλόγου τοῦ σοφοῦ ἑλληναμερικανοῦ Sophocles
εἰς τὸ Βυζαντινὸν λεξικόν του. Δὲν τὸ κάμω, διότι γνωρίζω
ὅτι ἡ μηχανή, τὴν ὁποίαν θὰ ἐξασκῇ ἐπάνω σου, θὰ σὲ δυνα-
μώνῃ ὅσον προχωρεῖς εἰς τὰ μυστικὰ τῆς λεγομένης λαλου-
μένης, γνησίας δημοτικῆς ἢ γυδαίας — ἀλλάξῃ ὅσον θέλεις
τὸ νομα τὸ πρᾶγμα μένει τὸ ἴδιο. Θὰ σοῦ εἰπῶ ὅμως τὰ ἐξῆς
λόγια τοῦ Γάλλου ποιητοῦ Μπαμβίλλ καὶ μελέτησέ τα καλά.
«Κάθε φορὰ ὅπου ἀρέσεις 'ς τοὺς βλακευτίους, ὅσονδὴποτε
καὶ ἂν ἀρέσῃς, κατάλαβε ὅτι κάπου ἐπείσας 'ς τὴν βλακείαν.
Μὴ λέγεις 'ς τὸν ἑαυτό σου — Μωρέ, οἱ κουτοὶ μὲ θαυμά-
ζουν, ἡ μεγαλοφυΐα μου τοὺς ἐνίκησεν ἐπὶ τέλους καὶ θέλουν
δὲν θέλουν τὸ οὐολογοῦν! Εἰπέ καλλίτερα — Γιὰ ἰδὲς! οἱ
κουτοὶ μὲ θαυμάζουν, διότις ἄλλο ἄρχισα γὰ τοὺς ἀμοιάζω».

Περὶ σσότερα παρ' ὅσα εἶχα κατὰ νοῦν νὰ σ' εἰπῶ, σοῦ
ἔγραψα· λοιπὸν, ὅπως λέγουν οἱ λογιώτατοι,

Ἔρρωσο!

Ἐν Νέῳ Ὑόρκῳ, Δεκέμβριος 1892.

Κ. Τ. ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ

Ο

ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ

ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΤΑΝΗΣ

« Πολλά με Νύμφαι δίδαξαν
» ἐν' ὥρεα βουκολέοντα ἐσθλά.»

ΘΕΟΚΡΙΤΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΣΥΧΝΑ μέσ' 'ς τὸ ἡλιοστάλαγμα καὶ μέσ' 'ς τὸ μεσημέρι,
Κι' ὅταν κοιμοῦνται τὰ νερά, καὶ βγαίνουν ἡ Νεράϊδες
Καὶ συγκρατιοῦνται δὲ χοροῦς, τέτοια τραγούδια λέγουν.

"Όταν ἰσκιώνουν τὰ ζερβά καὶ πέφτουν τὰ λιοπύρια,
Καὶ ροβολοῦν βελάζοντας 'ς τὲς μάντρες τὰ κοπάδια,
Σουρίζοντας τα ὁ νιὸς βοσκός, τέτοια τραγούδια λέγει.

Τ' ἀπόσπερνο κι' ἀποβραδύς, ποῦ βασιλεύει ὁ ἥλιος,
Καὶ μὲ τὰ δυὸ καματερά γυρνάει ὁ ζευγολάτης
'Απ' τ' ὄργωμά του 'ς τὸ χωριό, τέτοια τραγούδια λεγει.

Ὁ ἀγωγιάτης, τὲς ἐρμιές, τὰ δάση ποῦ διαβαίνει,
Ἐ τὸν σάλαγον, ὅπου χτυπᾷ τὰ φορτωμένα ζᾷ του,
Γιὰ νὰ περνᾷ τὸ μάρκεμα, τέτοια τραγούδια λέγει.

"Όταν τὸ γλυκοχάραμμα στὰ κορφοδοῦνια φέγγει,
Ποῦ στὰ χρυσᾷ τὰ ὄνειρατα ξυπνᾷ ἡ χωριατοπούλα
Καὶ πᾶει στὴ βρύση γιὰ νερό, τέτοια τραγούδια λέγει.

Τὰ καλοκαίρια τὰ ξανθά, ποῦ οἱ ξενοδουλευτάδες
Θερίζουν αὔπνοι ὅλονυχτις τὰ καρπερὰ χωράφια
Μὲ τὸ φεγγάρι τὸ λαμπρό, τέτοια τραγούδια λέγουν

Τὲς χειμωνιάτικες βραδιές, ποῦ στὰ βουνὰ χιονίζει,
Γύρ' ἀπ' τὴν πύρα τοῦ σπιτιοῦ σνάζονται ἡ κοπέλλες,
Καὶ πλέοντας ξόμπλια ὠρηόπλουμα, τέτοια τραγούδια λέγουν.

Ἄγουρος τοῦ χωριοῦ κ' ἐγώ, παιδι κ' ἐγώ τῆς στάνης,
Ὅσες βολὲς κάμπους, βουνά, στάνες, χωριὰ διαβαίνω
Κι' ὀργώματα καὶ ποταμιές, τέτοια τραγούδια λέγω.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟΥ

ΧΩΡΙΟΥ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Η ΜΑΓΕΜΜΕΝΗ ΒΡΥΣΗ

Εκεί ψηλά, ποῦ φαίνεται τὸ μαῦρο κυπαρίσσι
Καὶ πάρα πέρα ὁ ἐγκρεμός, ἐκεῖ 'νε καὶ μιὰ βρύση.

Ὅς αὐτὴν διαβάτες, πιστικοί, γυρνοῦσαν νύχτα μέρα,
Καὶ γροίκαες νύχτα μέρα ἐκεῖ τραγοῦδι καὶ φλογέρα.

Μιὰ μέρα, ποῦ ροβόλαγα ἀπὸ τ' ἀπάνω πλαῖι,
Εἶδα μιὰ κόρη πῶσκυψε κ' ἤπια νερό καὶ πάει.

Πῆγα κ' ἐγὼ κ' ἤπια νερό, κι' ἀγάλλιασα 'ς τὴν ὥρα,
Καὶ δροσισμένος κι' ἀλαφρὸς κατέβαινα στὴ χώρα.

Πολὺς ἀπέρασε καιρός. Μὰ ἀπὸ τὴν μέρα ἐκείνη
Πόνος μὲ σφάζει καρδιακὸς κ' ἥσυχον δὲ μ' ἀφίνει.

Βολὲς μὲ κάνει νὰ γελῶ, βολὲς ν' ἀναστενάζω,
Βολὲς νὰ κλαίω, καὶ βολὲς τραγοῦδια ν' ἀραδιάζω.

Κάποτε μ' είδαν στὸ χωριό, σὲ μιὰ μεγάλη σκόλη,
Κι' ὅς' ἔμαθαν γιὰ τὸ νερό, τὸ καταριῶνταν ὅλοι.

Κ' ἡ δόλια ἡ βρύση ἐρήμαξε. Κι' ὅχ' τότε νύχτα μέρα
Οὔτε τραγοῦδι ἀκοῦς ἐκεῖ, οὔτε γροικᾷς φλογέρα.

Κι' ὅποιος διαβαίνει ὅχ' τὸ χωριό, ψηλά στὸ κυπαρίσσι
"Ὅλοι τοῦ δείχνουνε καὶ λέν: «ἡ Μαγεμένη Βρύση».

Τ' ἔφταιξε ἡ βρύση; Ἐφταιξεν ἡ μάγισσα ἡ παρθένα,
Ὅπου τὴν βρύση ἐμάγεψε κ' ἐμάγεψε κ' ἐμένα.

Σὰν ἔρθῃ τώρα ἡ 'μορφονιά ποῦ μάγεψε τὴ βρύση
Καὶ μ' ἓνα φίλημα γλυκὸ τὰ μάγια μοῦ ξορκίσῃ,

Θὰ γειάνῃ ὁ πόνος ποῦ με τρώει βαθιά καὶ με μαραίνει,
Καὶ θὰ νὰ παίξουνε νὰ λέν τὴν βρύση μαγεμένη.

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΜΑ

Πισά από μακρινές κορφές ο ήλιος βασιλεύει
 Καί τ' ούρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαῖδες ἀλλάζουν,
 Πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζες,
 Κι' ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ 'Αποσπερίτης.
 Τὴν πύρην τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβυεῖ γλυκὸ ἀγεράκι
 Ποῦ κατεβάζουν τὰ βουνὰ ποῦ φέρουν τ' ἀκρογιάλια.
 'Ανάγια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρω πεῦκος
 Καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι' ἀχολογάει καὶ τριζει
 Ἡ βρύση ἢ χορταρόστρωτη δροσιζει τὰ λουλούδια
 Καὶ μ' ἀλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει
 Θολώνει πέρα ἢ θάλασσα, τὰ ριζοδούνια ἰσκιώνουν,
 Τὰ ζήλογγα μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια οἱ βράχοι
 Κ' οἱ κάμποι γύρου οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

'Απ' ὄξω, ἀπὸ τὰ ὀργώματα, γυρνοῦνε οἱ ζευγολάτες,
 Ἠλιοκαμμένοι, ξέκοποι, βουβοί, ἀποκαρωμένοι,
 Μὲ τοὺς ζυγούς, μὲ τὰ βαριά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι
 Καὶ σαλαγοῦν ἀπομπροστὰ τὰ διὰ καματερά τους.

Τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα,
 «Ὁώ! φωνάζοντας, ὀώ! Μελισσινέ, Λαμπίρη»
 Κι' ἀργὰ τὰ βόϊδια περπατοῦν καὶ ποῦ καὶ ποῦ μ
 Γυρνοῦνε ἀπὸ τὰ ἔργα τους ἢ λυγερές, γυρνοῦνε
 Μὲ τὰ ζαλίκια ἀχ' τὴ λογγιά, μὲ τὰ σκουτιά ἀχ' τὸ
 Μὲ τὲς πλατιές των τὲς ποδιές σφογγίζοντας τὸν
 Καὶ ἔς ὅποιο δέντρο κι' ἂν σταθοῦν, ἔς ὅποιο κοντρί
 Εἰς τὸ μουρμούρι τοῦ κλαριοῦ, εἰς τὴν θωριά τοῦ
 Γλυκὸν γλυκὸ καὶ πρόσχαρον χαιρετισμὸ ξανοίγο
 — «Γεῖά καὶ χαρὰ ἔς τὸν κόσμον μας, ἔς τὸν ὠμορφό μ

Σὰν τὸ ζαρκάδι ὁ νιὸς βοσκὸς ξετρέχει τὴν κοπή
 Σουρίζει, σαλαγáει «ὄι, ὄι!» καὶ τὴνε ροδοάει
 Ἀπὸ τὰ πλάγια στὸ μαντρί, στὴ στρούγγα γιὰ ν' ἀ
 Ἀπὸ στεφάνι, ἀπὸ γκρεμὸν, ἀπὸ ραϊδιὸ καὶ λόγγο
 Καὶ τοῦ γιδάρη ἢ σαγαῖ ἢ στριγγιά στριγγιά γροικ
 Τ' ἀνάποδο κοπάδι του «τσάπ, τσάπ! εἴ, εἴ!» βαρ
 Κι' ἀχολογοῦν βελάσματα κι' ἀχολογοῦν κουδούνι
 Ἀπὸ μακρυνά, ἀχ' τὸ βουκουλιό, ἀκούγεται ψλογέ
 Κάπου βροντάει μιὰ τουφεκιά ἢ κυνηγοῦ ἢ δραγά
 Καὶ κάπου κάπου ὁ ἀντίλαλος βραχνὸ τραγοῦδι φ
 Τοῦ ἀλογολάτη, τοῦ βαλμᾶ, ὁποῦ γυρνάει κ' ἐκεῖν
 Τοῦ κάμπου τᾶγρια τὰ πουλιά γυρνοῦν ἀχ' τὲς
 Καὶ μ' ἄμετρος κελαϊδισμοὺς μέσ' στὰ δέντρα κο
 Σκαλώνει ὁ γκιώνης στὸ κλαρὶ καὶ κλαίει τὸν ἀδ
 Ὡς τὰ ῥέπια, στὰ χαλάσματα, ἢ κουκουβάγια σκού
 Μέσα σὲ αὐλάκι, σὲ βαρκό, λαλεῖ ἢ νεροχελώνα
 Τ' ἀηδόνη κρῦβεται βαθιά στ' ἀγκαθερά τὰ βάτα
 Καὶ τὴν ἀγάπη τραγουδάει μὲ τὸν γλυκὸ σκοπὸ τ

Κ' ἡ νυχτερίδα ἡ μάγισσα, μὲ τὸ φτερούγιμά της
Τὸ γλῆγορο καὶ τὸ τρελλό, σχίζει τὰ σκότα ἀπάνου
Καὶ μὲ τὰ ὀλόχαρα παιδιὰ τοῦ ζευγολάτη παίζει.

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τὴ ζωὴ σας,
Τὴν ἀπλοϊκὴ σας τὴ ζωὴ, πῶχει περίσσιες χάρες.
Μὰ πλὺ πολὺ τὸν μαγικὸ ζηλεύω γυρισμό σας,
"Οντας ἡ μέρα σώνεται καὶ βασιλεύει ὁ ἥλιος.

Ο ΤΡΥΓΟΣ

ΟΤΑΝ ἀνθίζ' ἡ ἀγράμπελη κι' ἀπλώνει τὰ κλαδιά της
 Στὸ σχοῖνο, στὸ χαμόδεντρο, στοῦ πεύκου τὰ κλωνάρια,
 Στὰ ρέμματα τοῦ ποταμοῦ, στὸν ἐγκρεμιό τοῦ βράχου,
 Κι' ἀγέραν, κάμπους καὶ βουνά, τὴν πλάση πέρα ὡς πέρα
 Γιομίζει ἀπὸ μοσχοβολιά μὲ τὸν ἀνασασμό της,
 Πυκνὸ πυκνὸ κι' ὁλόμαυρο μελισσολόϊ πετιέται
 Μέσ' ἀπὸ βράχους καὶ κρινιά, μέσ' ἀπὸ ἐρμιές καὶ κήπους,
 Καὶ τάνθη της βοσκολογᾷ καὶ παίρνει τὸν ἀχνό τους,
 Καὶ διαλαλαεὶ μ' ἓνα βοητὸ τὸν ἀναγαλισμό του.
 Ἔτσι ἡ κοπέλλες τοῦ χωριοῦ πετιοῦνται ἀπὸ τὰ σπίτια
 Κ' εἰς κάμπους κ' εἰς βουνά σκορποῦν, κι' ὅπ' εἶνε ἀμπέλια τρέχου
 Μὲ τὰ καλὰθια τὰ πλεχτάκαὶ μὲ τὰ βατοκόπια
 Καὶ μὲ τραγούδια, μὲ χαρές, ὅταν ἀρχίζῃ ὁ τρύγος.

Ἀναταράζονται ἡ ἐρμιές, ἀχολογοῦν τ' ἀμπέλια,
 Λές κι' ἀπὸ κάθε πέτρα ὀρθή, λές κι' ἀπὸ κάθε βάτον
 Ὅπου στὸ χόρτο σέρνεται, κόρης κορμὶ φυτρώνει.
 Πράσινη ἀπλώνεται ἡ φυτεία κ' ἡ ράγες μεστωμένες,
 Μαῦρες καὶ κίτρινες, ξανθιές, μαυρολογοῦν, γυαλίζουν
 Στὴν πρώτη ἀχτίδα τοῦ ζεστοῦ τοῦ ἡλίου ὅπ' ἀνατέλλει,
 Σὰν μαῦρα μάτια, σὰν χοντρά κλωνιά μαργαριτάρια.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ βέργες ἢ καμαρώτες λαμποκοποῦν κ' ἐκεῖνες,
 Κ' ἡ περογλιές ξαπλώνονται 'ς τὰ δίπλατα κρεβάτια
 Καὶ στὴν πυκνὴ τους χλωρασιά καὶ 'ς τὸν βαθύ τους ἴσκιο
 Τὴν ἰδρωμένην ἀργατιά δροσιζοῦν, ἀνασαίνουν,
 Τὴν ἀργατιά ποῦ ὀλημερίς ὅλο τρυγᾷ κι' ἀπλώνει,
 Τὴν ἀργατιά ποῦ λαχταρᾷ πότε νὰ πέσῃ ὁ ἥλιος,
 Πότε νὰ ἰσκιώσουν τὰ ριζὰ νὰ δροσερέψῃ ὁ κάμπος.

Νάτος ὁ ἥλιος ποῦ ἔπεσε καὶ πᾶει νὰ βασιλέψῃ,
 Νάτα ποῦ ἰσκιώσαν τὰ ριζὰ καὶ δροσερεύει ὁ κάμπος.

Ὁ ἥλιος ἤαθη ὀλότελα καὶ τὰ βουνὰ δουρπῶσαν,
 Θόλωσαν τ' ἀνοιχτὰ νερά κι' ἀπάνου βγῆκαν τ' ἄστρα.
 Διπλὰ ἀνασαίν' ἡ ἀργατιά κι' ἀπαρατάει τὸ ἔργο,
 Κ' ἐκεῖ ποῦ κληματόδεργες κι' ἀπὸ παλιούρια φράχτες
 Καλὺθι ὀλόρθο πλέκουνε, δεῖπνον ἀπλὸ κυκλώνουν,
 Καὶ τὸν ἀπλὸ τὸ δεῖπνό τους φωτᾷ θαμπὸ λαχνάρι.
 Ὑστερα εἰς κάθε μιὰ φυτειά, κάθε ὄχτο, κάθε ἀμπέλι
 Τρανὸς ἀνάδονται φωτιές μέσ' στ' ἀπλωτὸ σκοτάδι.
 Ὀλόθυρα ὀλόθυρ' ἀπ' τὲς φωτιές σταίνουν χορὸ ἢ κοπέλλες·
 Στρώνονται χάμου οἱ γέροντες κ' οἱ νιοί, κι' ἀπ' ὅλους ἕνας
 Τοὺς συνοδεύει τὸ χορὸ μ' ἕνα ἀπαλὸ τραγοῦδι.
 Καὶ μ' ἕνα λάλημα γλυκὸ γλυκὸ τοῦ ταμπουρῶ του.
 Ὡς ποῦ τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ τὸ μεσονύχτι δείχνουν,
 Καὶ τότες οἱ χοροὶ χαλοῦν, σκορπᾶν οἱ δουλευτάδες,
 Στρώνουν γιὰ στρώματα κλαδιὰ κι' ἀποσταμένοι γέρονουν.
 Κ' ἐκεῖ ποῦ σβύνονται ἡ φωτιές ἔρμες ἀνάγια ἀνάγια,
 Τὸ νυχτοποῦλι τ' ἀγρυπνο γλυκὰ τοὺς νανουρίζει,
 Ὡς ποῦ νὰ σκάσῃ ὁ αὐγερινός, ποῦ θὰ ξυπνήσουν πάλι,
 Πάλι στὸ ἔργο τους νὰ μποῦν, στὸν ζηλεμμένον τρύγο.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ

Η Ζερβοπούλα ἡ ὠμορφὴ κι' ἀρχοντοθυγατέρα
 Ὑπὸ τὸν ἀργαλειό της ὕψαινε κι' ἀνάγια ἐτραγουδοῦσε :
 — Διασίδι, καλοδιάσидο, γενεμένο 'ς τὸ νυχτέρι,
 Διασίδι μ' ὄντας σ' ἔγνεθα τὸν συγχωνειρευόμενον,
 Διασίδι, ὄντας σ' ἐδιάζομουν ἦρθεν ἀπὸ τὰ ξένα,
 Διασίδι, ὄντας σ' ἐτύλιγα 'ς τὴν ἐκκλησιά τὸν εἶδα,
 Διασίδι, ὄντας σ' ἐκόλναγα μῶστειλεν ἀρραβῶνα.
 Παῖξε, ἀργαλειέ μου, βρόντησε, ... πέτα χρυσὴ σαῖτα,
 Τρίξετε καῦμένα χτένια μου, βαστάτε τὸν ἠχό μου,
 Νὰ βγοῦν τὰ ὑψάδια γλῆγορα, νὰ ράψω τὰ προικιά μου,
 Γιατ' ὁ καλὸς μου βιάζεται, βιάζεται νὰ μὲ πάρῃ.

ΤΟ ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

ΕΝΑ παλάτι αδιάβατο κλειστό καὶ ρημαγμένο
Πανώρηο βασιλόπουλο βαστάει μαρμαρωμένο.

Δέρν' ἡ θολούρα, ἡ χειμωνιά τὸ ἔρμιο τὸ παλάτι,
Κι' οὐδὲ μιλάει τὸ μάρμαρο, οὐδὲ κι' ἀνοίγει μάτι.

Λάμπει ὁ ἥλιος, κελαῖδοῦν τῆς ἀνοιξης τ' ἀηδόνια,
Κ' ἐκεῖνο μένει ἀσάλευτο, βουθὸ ἀπὸ τόσα χρόνια.

Κάποια νεράϊδα τῆς ἐρμιᾶς καὶ μάγισσα ὠργισμένη
Τὸ καταράστηκε βασιὰ καὶ μάρμαρο ἔχει γένει.

Καὶ τὸ παλάτι ἐρήμαξε, τὸ σκέπασαν τὰ δάση
Κι' ὥς τώρα πόδι ἀνθρωπινὸ δὲν ἔχει ἐκεῖ περάσει.

Μονάχα ό Χρόνος, ποϋ περνάει όλημερίς μπροστά του,
Έγραψε μέσ' στο μάρμαρο μαζί με τ' όνομά του :

«Χαρά στην νιά την όμορφη ποϋ ή Μοΐρα θα τής δείξη
Τό διδερόχορτο νά βρῇ, την πόρτ' αύτή ν' άνοίξη.

Ν' άγκαλιαστή ή μάρμαρο, σιμά του ν' άγρυπνήση
Σαράντα δυό μερόνυχτα, γλυκά νά τό ξυπνήση !»

Είνε παλάτι έρημικό κι' άπόκλειστο ή καρδιά μου,
Μαρμαρωμένο βασιλιά βαστάει τόν Έρωτά μου.

Χαρά στην νιά την όμορφη, ποϋ την καρδιά θ' άνοίξη
Και με τό κρού το μάρμαρο τά χείλη της θα σμίξη!

Ο ΓΕΡΟΣ ΚΑΡΒΑΝΑΡΟΣ

ΕΝΑ πουλάκι λάλησε 'ς τῆς ποταμιᾶς τὰ δέντρα,
"Ενα πουλάκι ὅπου λαλεῖ τὸν Μᾶν μὲ τὴν αὐγοῦλα
Κι' ὅπου ξυπνάει τοὺς πιστικούς, ξυπνάει τοὺς καρβανάρους,
Τοὺς καρβανάρους στ' ἄλογα, τοὺς πιστικούς στὰ γίδια.

"Εξύπνησ' ἓναν γέροντα, γέροντα καρβανάρον,
Ποῦ κόνεψε στὴν ποταμιὰ παράμερα τοῦ δρόμου.
Ξεπεδουκλώνει τ' ἄλογα καὶ πάει νὰ τὰ ποτίσῃ.
"Ερρόδιζεν ἡ ἀνατολὴ κι' ὁ αὐγερινὸς τραβιῶταν,
Πάνησε στὰ ὀργώματα ὁ ζευγᾶς κ' ἡ κοπελλιά στὸ πλύμα
Καὶ τὸ πουλάκι ὀλόγλυκον κελαϊδισμό κρατοῦσε.

"Ακουγε ὁ γέρος τὸ πουλί, τήραε τα κορφοδοῦνια,
"Ολογυροῦσε τὰ δεντρά, κ' ἔλεγε μὲ τὸν νοῦ του:

—Καλότυχα, μωρὲ δεντρά, ποῦ ζᾶτε χίλια χρόνια,
Ποῦ ἀνθίζετε κάθ' ἀνοιξὴ καὶ κάθε καλοκαίρι.

Γεράματα δὲν ἔχετε καὶ χάρον δὲ φοβᾶστε·
Τὰ μεσημέρια ἀπλώνετε τὸν ἴσκιο στὸν διαβάτη,
'Σ τὸν ζευγολάτη, 'ς τὸν βοσκό, 'ς τοῦ κοπαδιοῦ τὸν πλῆθο.
Τὴν νύχτα, ὀλόρθα κι' ἄγρυπνα, πίνετε καὶ ροφᾶτε
Δροσιὰν βουνίσια ἀχόρταγα, καὶ τὸ ταχύ, ὅταν φέγγει,
'Εσεῖς παλάτια γίνεστε 'ς τὸν κότσυφα, 'ς τ' ἀηδόνι.
'Εσᾶς σᾶς τρέφουν κρύα νερά, τὰ χιόνια σᾶς πλαταίνουν.
Μωρὲ βουνά, ψηλὰ βουνά, ψηλὰ καὶ δασωμένα,
Τώρα ποῦ ὁ Μάνς σᾶς γιόμωσε μ' ἀνθούς, μὲ χλόη, μὲ νιάτα,
Γιατὶ δὲν ξανανιώνετε κ' ἐσεῖς τὸν γέρο ἐμένα,
Σάμπως καινούρια γέγονται καὶ σάμπως ξανανιώνουν
Τοῦτα τὰ χαμηλὰ κλαριά καὶ τὰ παλιὰ τὰ δέντρα,
Νὰ γίνω πάλι ὡς ἦμουν νιός, νὰ γίνω παλλικάρι;

Η ΠΟΘΟΠΛΑΝΤΑΓΜΕΝΗ

ΚΑΤΩ 'ς τὸν Μαραθόκαμπο, ποῦ ὅλονυχτῆς θερίζουν,
 Κάποιος λεβέντης θεριστῆς ψηλὸ τραγοῦδι λέγει
 Κι' ὥς τὸ ξημέρωμα ξυπνὸν βαστάει ὅλον τὸν κάμπο·
 Βαστάει κ' ἐμένα ξύπνηγνὴ τὴν ποθοπλανταγμένην
 Δέκα βραδιὲς ὁλόβολες 'ς τὰ παραθύρια ἀπάνου,
 Κι' ἀπ' τὸν ἥχὸ τοῦ τραγουδιοῦ κι' ἀπ' τὴν γλυκεῖα φωνή του
 Τὰ νυσταγμένα μάτια μου τὸν ὕπνο δὲν τὸν θέλουν.
 Τὸν νιὸν αὐτὸν τὸν θεριστή, ποῦ τραγουδάει τὴν νύχτα,
 Νὰ κάτεχα, νὰ γνώριζα! "Ἠλιε, γλυκὲ πατέρα,
 "Ἠλιε, ὅπου μοῦ χάρισες τόση ἐμμορφιά 'ς τὸν κόσμος,
 Μὴ τα χαλᾷς τὰ νιάτα μου καὶ μὴ τα φαρμακώνης.
 Μὲ τὲς χρυσὲς ἀχτίδες σου δεῖξέ μου μιὰν ἡμέρα
 Τὸν νιὸν αὐτὸν τὸν θεριστή, ποῦ τραγουδάει τὴν νύχτα,
 Νά τον γνωρίσω, νά τον 'δῶ, διάνεμμα νά του κάμω
 Τὴν νύχτα νὰ μὴν τραγουδᾷ, 'ς τὸν κάμπο νὰ μὴ βγαίνη.
 Νᾶρχεται μὲ τοῦ φεγγαριοῦ τ' ἀπόσκια 'ς τὴν αὐλή μου
 Νά τον χορταίνω φίλημα, νά τον χορταίνω ἀγκάλια.

ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ ΤΟΥ ΜΑΝΩΛΗ

*Ἀφιερώνεται**᾿ς τὸν ἀγαπημένον μου κ. Κ. Καζαντζήν.*

ΤΟΥ Ἀγγελοκάστρου ὁ Βασιλιάς διαλάλησε μιὰ μέρα :
 —Ποιὸς ἔμπορεῖ τὴν λίμνη μου νὰ σπείρῃ πέρα ὡς πέρα,
 Καὶ ποιὸς ᾿ς τὰ σύγνεφα ψηλὰ κοπάδια νὰ βοσκίσῃ;
 ᾿Σ τὸ ρέμμα τοῦ Ἀσπροπόταμου ποιὸς ἔμπορεῖ νὰ στῆσῃ
 ᾿Σ τὸ χρονοῦ ἀπάνω πέτρινο γεφύρι; ᾿Ας ἔρθῃ ὀμπρὸς μου
 Διαμάντια, ἀσῆμι, μάλαιμα, κι' ὅλο τὸ βιὸ τοῦ κόσμου
 Νὰ τοῦ χαρίσω ἀμέτροντο.

Δὲν ἄνοιξ' ἓνα στόμα,
 Κι' οὐδ' ἓνας δὲν ἐμίλησε. ᾿Ωρες περνοῦν ἀκόμα,
 Κι' ἀπὸ τὰ πλήθῃ ὠμορφογιὸς σὰν σταυραπτός πετιέται
 Κ' ἔρχεται ὀμπρὸς ᾿ς τὸν Βασιλιά καὶ τέτοια ἀπολογιέται :

—Τὴν λίμνη σου ἂν δὲν ἔμπορῶ νὰ σπείρῳ, νὰ θερίσω,
 Οὔτε ᾿ς τὰ σύγνεφα ψηλὰ κοπάδια νὰ βοσκίσω,

"Ομως γεφύρι πέτρινο μπορῶ νὰ θεμελιώσω
 'Σ τὸ ρέμμα τοῦ Ἀσπροπόταμου 'ς τὸ χρόνο ἀπάνω. Ὡς τόσο
 Διαμάντια, ἀσῆμι, μάλαμα κι' ὅλο τὸ βιὸ τοῦ κόσμου
 Δέ σοῦ γυρεύω χάρισμα. Γυναῖκα ἂν θέλῃς δός μου
 Τὴν κόρη σου.

Εἶχε ὁ Βασιλιάς τοῦ γάμου του βλαστάρη
 Μιὰν θυγατέρα μοναχὴ, τῆς χώρας του καμάρι,
 Κι' ἀπὸ καιρὸν ὁ ὠμορφονιὸς τὴν κόρη του ἀγαποῦσε.
 Κρυφὰ τὸν ὠνειρεύονταν κι' αὐτὴ καὶ τὸν ποθοῦσε.
 "Ομως δὲν ἦτον βολετὸ τοῦ θρόνου αὐτὴ βλαστάρη
 "Αντρα τὸν πρωτομάστορα τῶν γεφυριῶν νὰ πάρῃ.

Δίνει τὸ λόγο ὁ Βασιλιάς.

—Λεβέντη, τῶνομά σου;

—Μὲ λέν Μανώλη, Βασιλιά.

—"Ομως καλὰ στοχάσου·

Ὁ χρόνος ἂν παραδιαθῇ καὶ δὲν το θεμελιώσῃς,
 Μὲ τῶμορφο κεφάλι σου τὸ τάμμα θὰ πλερώσῃς.

Ἀρχίζει σύνταχα ἡ δουλειά. Σὰν γίγαντοι πιθώνουν
 Πέτρα σὲ πέτρα οἱ μάστοροι, καὶ χτίζουν κι' ἀσβεστῶνουν.
 "Ομως πάρα πολὺ ψηλοὶ οἱ βράχοι ἐκεῖ ὑψωνόταν,
 Τὸ ρέμμα τοῦ Ἀσπροπόταμου ἦτον πολὺ βαθύ,
 Κι' οὔτε θεμέλιο μπόρειε ἐκεῖ ποτὲ νὰ στεριωθῇ.
 "Ο,τ' ἔχτιζαν ὀλημερῆς τὴν νύχτα ἐκρεμνίζόταν.
 Θλίβετ' ὁ νιός.

Ἡ ἀγάπη του κυρτὰ τὸν συντυχαίνει.

- Χωρὶς ἐλπίδα, ἀφώτιστοι, θολοί, σκοτεινιασμένοι
Πέρασαν χρόνοι ὁλόβολοι, καὶ τώρα ποῦ σιμώνει
Νὰ φέξῃ ἡ αὐγὴ μας ἡ γλυκειά, κ' ἡ πίκρες μας, οἱ πόνοι
Νὰ σδύσουν σὰν τὴ καταχνιά, βογγᾶς, καλέ μου, ἀκόμα ;
—Καῦμένη, δέ με κλαῖς καὶ σύ ! τοῦ γάμου μας τὸ στρώμα
Τάχα σὰν ποῦ ὀνειρεύεσαι ; ... Εἶν' τὰ βουνα ψηλά,
Τὸ ρέμμα τοῦ Ἀσπρου εἶνε βαθύ, κ' ὁλόγοργο κυλᾷ
Κι' οὔτε θεμέλιο στέριωσαν ὡς σήμερα οἱ μαστόροι.
"Ο,τι τὴν μέρα χτίζεται χαλᾷ τὴν νύχτα, κόρη.
Κι' ἂν μέσ' 'ς τὸ χρόνο δὲ στηθῇ ἀκέρωτο τὸ γεφύρι,
Πάρε μου τὸ κεφάλι ἐσύ, καὶ σύρ' το ἐσὺ τοῦ κύρη
Νὰ πλερωθῇ τὸ τάμμα του.

Κ' ἐκλαιε τὸ παλ्लηκάρι

Ἐκλαιε σιμὰ κ' ἡ ἀγάπη του.

Μιὰν νύχτα μὲ φεγγάρι,

Τ' ἀστέρι τοῦ μεσονυχτιοῦ τὸ λαμπερὸ ὅταν σκάζῃ,
Τὸ πατρικὸ τὸ κάστρο τῆς ἡ κόρη τὸ ἀπαριάζει
Καὶ πᾶει 'ς τὸν Ἀσπροπόταμο. Κάθεται μέσ' 'ς τὴν ἄκρη,
Καὶ τ' ἀφρισμένα του νερὰ τὰ ραίνει μὲ τὸ δάκρυ.
Νεραίδες ἀπ' τὰ κύματα πηδοῦν χεροπιασμένες
Καὶ σταίνουν τοὺς πλεκτοὺς χορούς. Ἡ ὀχθιὲς καμαρωμένες
Ἀντιλαλοῦνε τοὺς ἀχούς.

Ἐστ' Ἀγραφα ἀσπρογαλιάζει

Ἡ χαραυγούλα. Ὁ Αὐγερινός, λαμπρὸς λαμπρός, σταλάζει

Ἵς τὸ μέτωπό της τῶμορφο ἀχτίδες διαμαντένιες.

Τ' ἄλλα τ' ἀστέρια ἀχνίζουνε. Γελοῦνε σμαραγδένιες
Γύρω ἢ κορφές. Ἡ Ξωτικές λυοῦν τοὺς πλεκτοὺς χορούς των
Καὶ χάνονται 'ς τὰ ρέμματα, κι' ὀπίσω τοὺς ἀχοὺς των
'Ακόμ' ἀντιλαλοῦν ἢ ὀχθιές. Ἀπ' ὅλες μιὰ μονάχη
Βίδε τὴν κόρη ὀπῶκλαιγε καὶ τὴν ρωτάει τί νᾶχη.

Τὸν μυστικὸ τὸν πόνο της ἡ κόρη φανερώνει.

- Βασιλοπούλα, ἄδικα κλαῖς· γεφύρι δὲ στεριώνει,
Οὔτε θεμέλιο σταίνεται 'ς τὸν Ἄσπρο, μὰ τὰ μάτια μας,
Κόρη ἂν δὲν ἔρθῃ ἀπάρθενη σκλάβα μέσ' 'ς τὰ παλάτια μας.

Βίπε κ' ἐχάθηκε κι' αὐτὴ 'ς τοῦ ποταμοῦ τὸ κύμα,
Τὸ κύμα ὀπῶγειν' ὕστερα Βασιλοπούλας μνήμα.

- "Ἔδοσε ὁ ἥλιος. Πελεκοῦν οἱ μάστοροι καὶ χτίζουν.
Στεριώνουν τὰ θεμέλια τους κι' ἀπ' τότε δὲ βουλίζουν
'Σ τὸ ρέμμα, οὐδὲ ξεσέρονονται· κι' ἀπ' τότε κάθε βράδυ,
'Σαν πέρναε τὸ μεσάνυχτο κ' ἐσφίγγε τὸ σκοτάδι,
Ἄκουε ὁ πρωτομάστορας τραγοῦδι γνώριμό του
Νὰ βγαίνῃ ἀπ' τὰ βαθιά νερά, ἄκουε κι' ἀπ' τὸν καῦμό του
Εὐπνὸς στὴν ἀκροποταμιὰ ὀλονυχτῆς γυρνοῦσε.
Τὸ μυστικὸ τοῦ τραγουδιοῦ νὰ μάθῃ δὲ μπορούσε,
—Καὶ τὸ γεφύρι στένεται κι' αὐτὸς τὸ καμαρώνει—
'Ὡς π' ἄκουσε ἡ Ξωτιὲς νὰ λέν: «Γεφύρι δὲ στεριώνει,
Οὔτε θεμέλιο σταίνεται 'ς τὸν Ἄσπρο, μὰ τὰ μάτια μας,
Κόρη ἂν δὲν ἔρθῃ ἀπάρθενη σκλάβα μέσ' 'ς τὰ παλάτια μας»,
Κι' ὥς ποῦ μαθεύτηκε ὁ χαμὸς τῆς κόρης πέρα ὡς πέρα.

Μῆνες περνοῦνε. Ἡ ὕστερη τοῦ χρόνου φτάνει μέρα,

Κι' ὅσο νὰ πάρῃ ὁ ἴσκιος τῆς κι' ὁ ἥλιος τῆς νὰ γείρῃ,
Θεμελιωμένο ἐπρόβαλε κι' ἀκέραιο τὸ γεφύρι.

Ἐ τὸν πικραμένον Βασιλιά, ποῦ μέρα νύχτα κλαίει
Τῆς μοναχῆς του τὸν χαμό, ἔρχεται ὁ νιὸς καὶ λέει :
— Τῶστίσα τὸ γεφύρι μου, ψηλὸ καὶ στοιχειωμένο,
Καὶ τῶμορφο κεφάλι μου δὲ θὰ το ἰδῇς κομμένο.
Διαμάντια, ἀσῆμι, μάλαμα καὶ βιὸ δέ σου ζητοῦσα,
Τάμματα τὴν κόρη σου ἤθελα ὁποῦ τὴν ἀγαποῦσα.
Καὶ τώρα, ποῦ τὸ στέριωσα, θὰ πάω νὰ τὴν εὐρῶ.

Καὶ πάει καὶ ρίχνεται κι' αὐτὸς μέσ' ἔς τ' Ἀσπρου τὸ νερό.

ΤΟ ΚΕΝΤΗΜΑ ΤΟΥ ΜΑΝΤΗΛΙΟΥ

Σ τὴν ἄκρην τοῦ γιαλοῦ ξανθὴ καθέται κόρη
 Κι' ὠρηόπλουμο λευκὸ χρυσοκεντάει μαντῆλι,
 Μαντῆλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου τῆς κανίσκι.
 Τὴν θάλασσα κεντάει μὲ τὰ νησιά τῆς ὅλα,
 Κεντάει τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ λαμπρά του ἀστέρια,
 Τὴν γῆ μὲ τὰ πολλὰ καὶ μὲ τὰ ὥραϊα λουλούδια,
 Κεντάει κ' ἓνα βουνὸ ψηλὸ ψηλὸ καὶ μέγα·
 Τὸ χάραγμα γλυκὰ προβάλλει 'ς τὴν κορφή του
 Καὶ βάφεται ἡ κορφή καὶ τοῦρανοῦ ἡ λουρίδα
 Ροδόλευκν. Νερὰ καθάρια κι' ἀσημένια
 Τὰ διάπλατα πλευρὰ ξετρέχουν κι' αὐλακώνουν
 Χιλιόχρονα, παλιά, βαθιά, ἰσκιωμένα ὄρμνια
 Κεντάει 'ς τὲς λαγκαδιὲς μὲ πράσινο μετὰξι.
 'Σ τοὺς ὄχτους, 'ς τὰ ριζά, κοπάδια ἀσπρολογᾶνε
 Καὶ φαίνονται βοσκοί, καὶ 'ς τῶμορφο κεντίδι
 Φλογέρες λὲς κι' ἀκοῦς, λὲς καὶ γροικᾶς τραγούδια,
 Βελάσματα βραχνὰ καὶ ἡχοὺς ἀπὸ τρουκάνια.

'Σ τὰ πόδια τοῦ βουνοῦ κεντάει γαλάζια λίμνη
 Μὲ καλαμιὲς χρυσές. Ἐνας ψαράς 'ς τὴν ἄκρην

Πεζόδολον κρατεῖ καὶ δόλωμα ἐτοιμάζει.
 Κάμπον πλατὺν πλατὺν μὲ σμαραγδένιο νῆμα
 Ὀλόγυρα κεντάει. Ὡς τὴ μέσῃ ἀπὸ τὸν κάμπο
 Ποτάμι σιγαλὸ καὶ φιδωτὸ ξομπλιάζει
 Μὲ δάφνες, μὲ μυρτιές καὶ μὲ δασιὰ πλατάνια,
 Μὲ ἀνδόνια, μὲ φωλιές· καὶ ὅς τὸ πανώρηο ξόμπλι
 Τὸν φλοῖσθο τοῦ νεροῦ θαρρεῖς κι' ἀκοῦς, τῆς δάφνης
 Τὸν μύρο, τῆς μυρτιάς, θαρρεῖς ὅτι ἀνασαίνεις,
 Πῶς τὸν κελαϊδισμό τῶν ἀνδονιῶν ξανοίγεις,
 Πῶς νοιώθεις τὸ ἀπαλὸ τῆς φυλλουριάς μουρμουρι.
 Ὡς τὴν ἀκροποταμὴν ἀλάφι ζωγραφίζει
 Ποῦ σκύφτει τὰ νερὰ νὰ πιῇ τὰ κρυσταλλένια
 Καὶ ξάφνου σαΐτια ὅς τὴν πλάτη τὸ λαβώνει·
 Στρέφεται αὐτὸ, κυττάει μὲ πόνο τὴν πληγὴν του,
 Πάσχει ν' ἀπαλλαχτῇ, δὲ δύνεται τὸ μαῦρο,
 Κι' ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀπὸ τὰ δέντρα γύρα
 Βοήθεια λὲς ζητάει.

Ὀλόγυρα ἀπὸ τὸν κάμπο
 Πλῆθος μικρὰ χωριὰ κεντάει, χωράφια ἀλλοῦθε
 Μὲ ὁλόχρυσα σπαρτά, μὲ θημωνιές, μὲ ἀλώνια.
 Πράσινα ἀμπέλια ἀλλοῦ μὲ κίτρινα σταφύλια,
 Κίτρινα σὰν φλουριά, κ' ἔμμορφα κοπελλοῦδια
 Ποῦ ὑπαίνουν μὲ πλεχτὰ καλάθια καὶ τρυγάνε.

Γάμον ἀρχοντικὸ ὅς ἓνα χωριὸ πλουμίζει
 Μὲ νύφην, μὲ γαμπρό, μὲ φλάμπουρα, μὲ ψίκι.
 Δράκους ἀλλοῦ κεντάει καὶ λάμνες καὶ νεραίδες,
 Κεντάει κ' ἓναν γιालὸ μὲ ζαφειρένια πλάτια·

Ὑπὸ τὴν ἄκρην τοῦ γιαιοῦ τὴν ἰδίαν τὴ θωριά της
 Ὁλόφαντὴν ἱστορεῖ ἀπὸ ἐμμορφιάν καὶ νειότη
 Καὶ πλοῦτον καὶ ἀρχοντιά, καὶ ἔς τὰ λευκά της χέρια
 Τ' ἀργόχειρο κρατεῖ, τ' ὠρηόπλουμο μαντῆλι,
 Μαντῆλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι.
 Ἀνάρρη τὸ κεντάει κι' ὅλο τοῦ λέει τραγούδια :

- Μαντῆλι πλουμερὸ καὶ χρυσοκεντημένο,
 Ποιὸς νῦν τάχα ὁ νιὸς ὁποῦ θὰ σ' ἀποχτήσῃ ;
 Ποιὸς νῦν τάχα ὁ νιός, ποῦ μ' ἓνα δαχτυλίδι,
 Μαντῆλὶ μου ἀκριδὸ, κανίσκι θὰ σε πάρῃ ;
 Ποιὸς νῦν τάχα ὁ νιός, ποῦ μ' ἓνα φίλημά του
 Γλυκὸ καὶ φλογερὸ ἀπ' τὸ λευκὸ μου χέρι
 Ὑπὸ τὴν κλίνην τὴν ἀγνὴ θὰ μ' ὀδηγήσῃ νύφην ;
 Ποιὸς νῦν τάχα αὐτός; Πέτε μου, ἐσεῖς δειντράκια
 Κ' ἐσεῖς καλὰ πουλιά. Μουρμούριδέ μου ἀγάλια
 Ἐσύ, ὦραϊε γιαλὲ καὶ γαλανὲ οὐρανέ μου !
 Ἐσύ, φτερουγιαστὲ καθάριε λογισμέ μου,
 Γιατὶ δὲ μοῦ τον λές, γιατὶ δὲ μοῦ τον δείχνεις,
 Γιατὶ μιὰ ὦραϊα βραδιά κρυφὰ δὲ μοῦ τον φέρνεις
 Σὰν ὄνειρο χρυσὸ γλυκὰ ἔς τὴν ἀγκαλιά μου ;

ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΑΝΤΟ

Ἀπο μικρὸ κι' ἀπ' ἄφαντο πουλάκι, σταυραντέ μου,
 Παίρνεις κορμὶ μὲ τὸν καιρὸ καὶ δύναμιν κι' ἀγέρα
 Κι' ἀπλώνεις πῆχες τὰ φτερά καὶ πιθαμὲς τὰ νύχια
 Καὶ μέσ' 'ς τὰ σύγνεφα πετᾷς, μέσ' 'ς τὰ βουνὰ ἀνεμίζεις·
 Φωλιάζεις μέσ' 'ς τὰ κράκουρα, συχνομιλᾷς μὲ τᾶστρα,
 Μὲ τὴν βροντὴ ἐρωτεύεσαι, κι' ἀπιδρομᾷς καὶ παίζεις
 Μὲ τᾶγρια ἀστραποπέλεκτα καὶ βασιλιὰν σὲ κρᾶζουν
 Τοῦ κάμπου τὰ πετούμενα καὶ τοῦ βουνοῦ οἱ πετρίτες.

Ἔτσι ἐγεννήθηκε μικρὸς κι' ὁ πόθος μου 'ς τὰ στῆθιν,
 Κι' ἀπ' ἄφαντο, κι' ἀπ' ἄπλερο πουλάκι, σταυραντέ μου,
 Μεγάλωσε, πῆρε φτερά, πῆρε κορμὶ καὶ νύχια
 Καὶ μοῦ ματώνει τὴν καρδιά, τὰ σωθικά μοῦ σκίζει·
 Κ' ἔγεινε τώρα ὁ πόθος μου ἀντὸς, στοιχειὸ καὶ δράκος
 Κι' ἐφώλιασε βαθιὰ-βαθιὰ μέσ' 'ς τ' ἄσαρκο κορμὶ μου
 Καὶ τρώει κρυφὰ τὰ σπλάχνα μου, κουφοδοσκάει τὴν νιότην.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μπεζέρισα νὰ περπατῶ 'ς τοῦ κάμπου τὰ λιοδόρια.
 Θέλω τ' ἀψηλὸν ν' ἀνεβῶ ν' ἀράξω θέλω, ἀντέ μου,
 Μέσ' 'ς τὴν παλιά μου κατοικιά, 'ς τὴν πρώτη τὴ φωλιά μου,
 Θέλω ν' ἀράξω 'ς τὰ βουνά, θέλω νὰ ζάω μ' ἐσένα.
 Θέλω τ' ἀνήμερο καπρί, τ' ἀρκοῦδι, τὸ πλατόνι,
 Καθημερινὴ μου κι' ἀκριβὴ νὰ τᾶχω συντροφιά μου.
 Κάθε βραδούλα, κάθε αὐγή, θέλω τὸ κρῦο τ' ἀγέρι
 Νᾶρχεται ἀπὸ τὴν λαγκαδιά, σὰν μᾶνα, σὰν ἀδερφί
 Νὰ μοῦ χαϊδεύη τὰ μαλλιά καὶ τ' ἀνοιχτά μου στᾶθῃ.

Θέλω ἡ βρυσούλα, ἡ ρεμματιά, παλιὲς γλυκιές μου ἀγάπες,
 Νὰ μοῦ προσφέρουν γιαιτρικὸ τ' ἀθάνατα νερά τους.
 Θέλω τοῦ λόγγου τὰ πουλιά μὲ τὸν κελαϊδισμό τους
 Νὰ μὲ κοιμίζουν τὸ βραδύ, νὰ μὲ ξυπναῖν τὸ τάχυ.
 Καὶ θέλω νᾶχω στρωμά μου νᾶχω καὶ σκέπασμά μου
 Τὸ καλοκαῖρι τὰ κλαδιά καὶ τὸν χειμῶ τὰ χιόνια.
 Κλωνάρια ἀπ' ἀγριοπρίναρα, φουρκάλες ἀπὸ ἐλάτια
 Θέλω νὰ στρώνω στοιβανιές κι' ἀπάνου νὰ πλαγιάζω,
 Ν' ἀκούω τὸν ἦχο τῆς βροχῆς καὶ νὰ γλυκοκοιμημαί.

Ἀπὸ ἡμερόδεντρον, ἀντέ, θέλω νὰ τρώω βαλάνια,
 Θέλω νὰ τρώω τυρὶ ἀλαφιοῦ καὶ γάλα ἀπ' ἄγριο γίδι.
 Θέλω ν' ἀκούω τριγύρω μου πεῦκα κι' ὀξιές νὰ σκούζουν,
 Θέλω νὰ περπατῶ 'γκρεμούς, ραϊδιά, ψηλὰ στεφάνια,
 Θέλω κρεμάμενα νερὰ δεξιὰ ζερβιά νὰ βλέπω.
 Θέλω ν' ἀκούω τὰ νύχια σου νὰ τὰ τροχᾶς 'ς τὰ βράχια,
 Ν' ἀκούω τὴν ἄγρια σου κραυγή, τὸν ἴσκιο σου νὰ βλέπω.

Θέλω, μὰ δὲν ἔχω φτερά, δὲν ἔχω κλαπατάρια,
Καὶ τυραννιέμαι, καὶ πονῶ, καὶ σδυέμαι νύχτα μέρα.
Παρακαλῶ σε, σταυραντέ, γιὰ χαμηλώσου ὀλίγο
Καὶ δός μου τὲς φτεροῦγές σου καὶ πάρε με μαζὺ σου,
Πάρε με ἀπάνου στὰ βουνά, τί θά με φάη ὁ κάμπος !

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΗΣ

ΣΤΑΝΗΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Η ΠΕΡΔΙΚΟΜΑΤΑ

Ποῦ πᾶς, περδικομάτα μου, κατὰ 'ς τὸ μεσημέρι,
Ποῦ σὲ λερώνει ὁ κορνιαχτός καὶ σὲ μαυρίζει ὁ ἥλιος ;
'Στὰ φουντωτὰ τὰ δέντρα μου νὰ ξαποστάσης ἔλα,
Νὰ πιῇς ὀχ' τῇ βρυσούλα μου, νὰ πάρης λίγη ἀνάσα,
Νὰ ξαπλωθῇς 'ς τοὺς ἴσκιους μου ὅσο νὰ πέσ' ἡ κἀψα
Κι' ὅσο νὰ πάρῃ τὸ δροσιό, κ' ὕστερ' ἂν θέλῃς φεύγεις,
Κι' ἂν θέλῃς πάλι κάθεσαι καὶ μοῦ βοηθῇς 'ς τὸ θέρο
"Ὅσο νὰ ἰσκιώσουν τὰ ριζὰ καὶ νὰ μᾶς πιάκ' ἡ νύχτα,
Νὰ πᾶμε 'ς τὴν καλύβα μου νὰ κοιμηθοῦμε ἀντάμα.

—'Εγὼ εἶμαι κόρη τοῦ βουνοῦ καὶ τσέλιγγα κοπέλλα,
Τὸν κάμπο ἐγὼ δὲν τὸν φτουρῶ καὶ χλιὸ νερό δὲν πίνω.
Δὲν ἐχεράκωσα ποτὲ δρεπάνι ἐγὼ γιὰ θέρο,
Δὲ ζάρω ἀπὸ χερόλαβα· νὰ πῆγω γάλα ζάρω,
Ζάρω ν' ἀρμέω τὰ πρόβατα, νὰ σαλαγᾶω τὰ γίδια.
Βρωμοκαμπίτης δὲ θά ἰδῇ τὸ ἀμόλευτο κορμί μου,
'Σ τὰ κορφοβούνια θ' ἀνεβῶ, ποῦ δὲ ζαρίζει ὁ ἥλιος,
Πῶχει τῇ στρούγγα ὁ τάτας μου, ποῦ 'ν' ἡ πολλές ἡ στάνες,
Ποῦ 'νε τὰ κέδρα τὰ ψηλὰ καὶ τὰ νερά ἀπὸ χιόνια,

Ποῦ βγαίνει ἡ πετροπέρδικα καὶ κηλαῖδεῖ τὸ τάχυ,
Τὸ γιόμα ὁ πετροκότσυφας, τ' ἀπόβραδο ἡ τρυγόνα.
Κι' ἂν με λερώσῃ ὁ κορνιαχτός κι' ἂν με μαυρίσῃ ὁ ἥλιος,
'Απάνου ἐκεῖ θὰ νὰ νιψτῶ 'ς τὸ κρύο νερὸ τῆς βρύσης,
'Σ τὰ γρέκια 'ς τὰ προσκάμνια μου θὰ γείρω ν' ἀνασάνω,
Θὰ νὰ βοηθῶ 'ς τ' ἄρμεγμα τοῦ γέρου μου πατέρα,
Καὶ σὰν νυχτώσουν τὰ βουνὰ καὶ πάῃ αὐτὸς 'ς τὸ σκάρο.
Τ' ἀδράχτι, ἡ δρούγα κι' ὁ ἀργαλειὸς μ' ἀκαρτεροῦν ἐμένα.

Ο ΚΟΥΡΟΣ

ΣΤΕΙΡΟΧΩΡΙΖΟΥΝ 'ς τοῦ Κλαδᾶ, τυροκομοῦν 'ς τοῦ Ζέρδα,
 'Σ τοῦ 'Ακρίβου ἀλλάζουν τὰ μαντριά, 'ς τοῦ Μπάρδα κοῦρον ἔχουν
 Εἴκοσι πέντε εἶν' ἡ κοπές, διακόσοι οἱ κουρευτάδες,
 Κι' ἄλλ' ἑκατὸ ποῦ κουβαλοῦν κι' ἄλλ' ἑκατὸ ποῦ στρίβουν,
 Ποῦ στρίβουν τὰ κωλόκουρα, ποῦ δένουν τὰ ποκάρια.

Δώδεκα μέρες κούρευαν, δώδεκα μέρες δέναν.

Ὁ γέρο Μπάρδας κάθεται σὲ στρουγγολίθι ἀπάνου
 Μὲ τὸ πλατὺ τὸ πόσι του, μὲ τὸ μακρὺ ραβδί του,
 Μὲ τὴν χοντρή του σάrika πῶχει πυκνὸν τὸ φλόκο,
 Μὲ τοὺς ἐφτά του τοὺς ὑγιούς, μὲ τοὺς ἐννιά γαμπρούς του,
 Κι' ὅλο τηράει τὰ πρόδατα καὶ λέει γιὰ τὸ καθένα :

—Τήρα σαργιὰ πῶχ' ἡ χελιά, τήρα ποκάρι ἡ κούλια,
 Τήρα τὴν στερφοκάλλεσα ροῦντο μαλλὶ ποῦ βγάζει,

Ἡ μονοθύζα ἡ καψαλὴ τήρα κολτσίδες πῶχει.

Πρόγγα, ὦρὲ Λιά, τὴν κότσινά ποῦ ξυέται 'ς τὰ παλιούρια·

Ἴστ ἴστ, διαβολοπρόδατο. Ἐά! δὲ μ' ἀκούει τὸ ἔρμο,

Μόχτα, ὦρὲ Λιά, καὶ μάδεψε· φυλάξου ἀπ' τὸ βαρόδατο.

Ἡ νυφουγατέρες του κερνοῦν τοὺς κουρευτάδες,

Κερνοῦν παγούδα, ἀνθότυρο, κερνοῦν ἀφρὸ γαλάτου.

Κ' οἱ γιοὶ του ἀράδα τὰ μαντριὰ συχνογυρνοῦν καὶ κρένουν:

—Γιὰ γληγοῤάτε, ὦρὲ παιδιὰ, γιὰ στρώστε τὰ ψαλίδια,

Τί πῆγε ὁ ἥλιος πέντε ὁργιές, θὰ νά μας πάρῃ ἡ νύχτα,

Κ' εἶνε γιορτάσι ἡ αὐριανή, νὰ μὴ μας βροῖ 'ς τὸν κοῦρο.

Ὅλημερῆς κουρεύουνε, τὸ γιόμα τρῶν καὶ πίνουν

Κ' ἐκεῖ 'ς τὸ ἡλιοθασίλεμμα σκολνοῦν κι' ἀποκουρεύουν.

Τότ' ἓνας γέρος κουρευτὴς προβάλλει ὀμπρὸς καὶ κρένει:

—Γιὰ σκῶτε ἀπάνου, ὦρὲ παιδιὰ, γιὰ ἀφῆστε τὰ ψαλίδια,

Γιὰ μάστε τούφα ἀμάραντο, μάστε χεριές ἀρεῖκν

Κι' ἀγιόκλημα καὶ σφελαχτό, πιάστε τὸν πρῶτο δάσο

Καὶ δέστε του 'ς τὰ κέρατα τ' ἀσημοκεντισμένα,

Πάρτε καὶ τοῦ γαλάτου ἀφρὸ ραντίστε τὰ ποκάρια,

Βάξτε: χούϊ, χούϊ, χούϊ! τρεῖς βολές, ῥίξτε καὶ τρία ἀρμούτια

Καὶ εἰπέτε καὶ τοῦ τσέλιγγα παινετικὸ τραγοῦδι.

Σκῶνονται ἀπάνου τὰ παιδιὰ κι' ἀφίνουν τὰ ψαλίδια,

Μαζεύουν τούφα ἀμάραντο, κόβουν χεριές ἀρεῖκν

Κι' ἀγιόκλημα καὶ σφελαχτό, πιάνουν τὸν πρῶτο δάδο
 Καὶ δένουν τοῦ 'ς τὰ κέρατα τ' ἀσημοκεντισμένα,
 Παίρνουν καὶ τοῦ γαλάτου ἀφρὸ ραντίζουν τὰ ποκάρια,
 Σκούζουν: χουί, χουί, χουί! τρεῖς βολές, ρίχνουν καὶ τρία ἀρομούτια
 Καὶ λέγουν καὶ τοῦ τσέλιγγα παινετικό τραγοῦδι:

— Ἐσένα πρέπει, ἀφέντη μου, νὰ ζήσης χίλια χρόνια,
 Νὰ ζήσης σὰν τὸν Ἐλυμπο, ν' ἀσπρίσης σὰν τὸν Πίνδο,
 Νὰ ἰδῇς ἡγιούς, νὰ ἰδῇς γαμπρούς καὶ νυφθυγατέρες,
 Κι' ἀγγόνια καὶ δισέγγονα νὰ πιάνης νὰ χαϊδέξης.
 Νάχης χιλιάδες πρόβατα, νάχης χιλιάδες γίδια,
 Μὲ μύρια ἀργυροκοῦδουνα, νὰ τα λαλοῦν νὰ πρέπουν.
 Ν' ἀρμέγης κάθε πρόβατό κ' ἐννιά ἀρμεγούς νὰ βγάξης,
 Ν' ἀρμέγης κάθε γίδι σου κι' ἄλλους ἐννιά νὰ βγάξης.
 Ἐσένα πρέπει, ἀφέντη μου, τὸ πρῶτο τὸ βαρδάτο
 Νάχη γερτάνι ἀπὸ φλουρί καὶ κέρατα ἀπ' ἀσῆμι,
 Νὰ τ' ἀκλουθᾶν τὰ πρόβατα, νὰ τ' ἀκλουθᾶν τὰ γίδια,
 Νὰ τα σουρᾶς νὰ χαίρεσαι καὶ νὰ τα καμαρώνης.
 Ἐσένα πρέπει, ἀφέντη μου, γιὰ νὰ καθαλικεύης
 Τ' ἀσέλλινο, προσέλλινο, τὸ κάλλιο τὸ πουλάρι.
 Ὅπως αἶστρο 'ς τὰ στήθια του, φεγγάρι 'ς τὰ καπούλια,
 Καὶ χίλιοι νὰ σοῦ το κρατοῦν νὰ γέρνης νὰ πεζεῦης,
 Νὰ διέσαι, νὰ λυγίξῃσαι, νὰ κάτσης 'ς τὸ προσκάμνι.
 Κι' ὅχ' τὸ προσκάμνι ὄντας σκωθῇς καὶ μπῆς 'ς τὸν ἀρμεγῶνα
 Τὸ πλιὸ τρανὸ μαντρόσκυλλο νὰ σ' ἀκλουθᾷ σοῦ πρέπει,
 Καὶ πάλι ξαναπρέπει σου βαριὰν ἀρμάτα νάχης,
 Νάχης πολλές τὲς φορεδιές καὶ χρυσοκεντισμένες.
 Νὰ ντυέσαι, νὰ ξεντύνῃσαι, ν' ἀλλάξης νὰ ξαλλάξης,
 Νὰ κουβαλᾷς ἐδῶ κ' ἐκεῖ τ' ἀμέτρητο τὸ βιὸ σου.

Νὰ διαφεντεύης 'ς τὰ βουνά, ν' ἀκούγεσαι 'ς τοὺς κάμπους.

Λέν τὰ παῖδιὰ τοῦ τσέλλιγγα παινετικὸ τραγούδι,
Καὶ παίρνουν πάλι ἀφρόγαλα καὶ πίνουν καὶ ραντίζουν
Καὶ ξανασκούζουν : χούϊ, χούϊ, χούϊ ! ρίχνουν καὶ τρία ἀρμούτια

Τ Ο Φ Ι Λ Η Μ Α

ΤΟΝ πιστικό τὸν Ζαχαριά ρωτοῦν οἱ σύντροφοί του.

—Τ' ἔχουν τὰ χεῖλια σου, Ζαχιά, κ' εἶνε βαθιά βαμμένα ;
Μὴν ἔφαες χαμοκέρασα, μὴν ἔφαες βάτου μοῦρα,
Μὴν τὰδαψες μὲ τὴ βαθὴ ποῦ βάφεις καὶ τ' ἄρνιά σου ;

—Οὐδ' ἀπὸ χαμοκέρασα, οὐδ' ἀπὸ μοῦρα ἐδάψαν,
Οὐδ' ἀπὸ ἐκείνην τὴ βαθὴ ποῦ βάψω καὶ τ' ἄρνιά μου.
'Ακοῦστε με, μωρὲ παιδιά, νὰ σᾶς το μολογήσω.
'Στοὺς ἴσκιους καὶ 'ς τοὺς ἔλατους κούρενα τὴν κοπὴ μου
Καὶ τὰ μαλλιά ἦταν κόκκινα καὶ βάψαν τὰ ψαλίδια·
Νά τὴν βοσκῶ 'ς τὰ χλωρὰ τὰ ριζοβούνια βγαίνω
Καὶ τὰ χορτάρια κόκκινα ταῦρα κι' αὐτὰ βαμμένα·
Κατέδηνκα 'ς τὸν ποταμὸ νά τὴν περιποτίσω
Κ' εὔρα καὶ τὰ νερὰ θολὰ καὶ κόκκινα βαμμένα·
ΠΑίρνω τὴν ἀκροποταμιά καὶ φτάνω 'ς ἀκροβοῖνι,
'Εκεῖ ὅπου βγαίνει τὸ νερὸ κι' ὅπου 'νε ὁ καταγὸς του,

Κ' εἶδα κοράσιο ὁπῶσκυφτε κ' ἔπινε μὲ τὰ χεῖλια,
Κ' εἶχε τὰ χεῖλια κόκκινα σὰν μὲ βαφὴν βαμμένα
Καὶ ἔσσες βρύσσες ἔσκυφτε νὰ πιῇ, ἔσσε ποτάμια,
Ἔδαψαν ὅλα τὰ νερά· ἔδαψαν τὰ χορτάρια,
Ἔδαψαν καὶ τὰ πρόβατα, ἔδαψαν τὰ ψαλίδια.
Ἀπαράτάω τὸ ραβδί, κρεμάω τὸν ἀραγὸ μου,
Τὴν κόρη ἀρπάζω ὅχ' τὰ μαλλιά καὶ τὴν φιλῶ ἔς τὰ χεῖλια,
Κ' ἔδαψαν καὶ τὰ χεῖλια μου.

ΤΟ ΠΑΛΙΟΚΑΣΤΡΟ

(ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ)

ΒΟΣΚΑΡΟΥΔΙΚΑ κοπέλλα, ἔτσι ἢ στάνες νὰ πληθύνουν,
 Νὰ προκόψουν, νὰ χιλιάσουν τὰ καλά σας τὰ κοπάδια,
 Πέτε, αὐτὸ τὸ μονοπάτι ποῦ νὰ πάη, γιὰτ' εἶμαι ξένος.
 —Στὸ Παλιόκαστρο, διαδάτη.

—'Σ τὰ Χαλάσματα ψηλά.

—Τώρα δούρπωσε, νυχτώνει, ποῦ θὰ περπατᾷς μονάχος;
 —Μῆνα οἱ βράχοι ἐκεῖ εἶν' μεγάλοι κι' οἱ γκρεμοὶ ψηλοὶ μὴν εἶνε;
 —Δέν εἶν' βράχοι, οὐδὲ γκρεμοὶ εἶνε, εἶν' τοῦ Κάστρου τὸ Στοιχειό.

Σκοταδιάζει, βγῆκαν τᾶστρα. 'Σ τὸ καλύδι λάμπ' ἡ πύρα.
 Τὰ βοσκόπουλα καθίζουν ὁλοτρόϋρ' ἀπὸ τὸν ξένο,
 Κι' ἀρχινᾷ νὰ διηγᾶται τὸ τρανό:

—'Σ τὰ παλιὰ χρόνια,

Κάποιος Βασιλιάς τοῦ τόπου μιὰ μονάχη κόρην εἶχε,
 Κόρη ἀγνή δὴν τῇ δροσούλα κι' ὠμορφῇ δὴν τὴν αὐγή.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δυὸ λεβέντες ἀντρειωμένους λάβωσεν ἡ ὡμορφιά της,
 "Ἡλιος 'ς τὴν ὠρηότην ὁ ἕνας, ἄστρο τῆς αὐγῆς ὁ ἄλλος.
 Τοὺς ἀγάπησε κ' ἡ κόρη κ' ἔλυωνε σὰν τὸ κερί
 Μὴ γνωρίζοντας ἡ μαύρη ποιὸν ν' ἀφήσῃ ποιὸν νὰ πάρῃ.
 Τὴν τηρᾷ ἀχαμνὴ ὁ πατέρας, γνοιάζεται τὸ μυστικὸ της
 Καὶ μὲ τὰ ψαρέμματά του τῶθαλε 'ς τ' ἀχείλῃ της.
 Λέει στερνά:

—Βουλιοῦμαι, κόρη, Κάστρον ἀψηλὸ νὰ χτίσω
 Κι' ἀψ' τὸν ποταμὸ 'ς τὴ Χώρα τὸ νερὸ χτιστὸ νὰ φέρω.
 "Ἀνθρώποι τοῦ Παλατιοῦ μας σήμερα θὰ διαλαλήσουν
 'Σ τὸ λαὸ τὸν ὀρισμὸ μου. "Ἀς ἐρθοῦν τὰ παλληκάρια,
 "Ἐνας τὸ νερὸ ν' ἀρχίσῃ τὸ χτιστό, τὸ Κάστρο ὁ ἄλλος,
 Κι' αὐριο, ὡς ποῦ νὰ γείρῃ ὁ ἥλιος, πρῶτος ὅποιος τους σκολάσῃ
 Ταῖρί σου νὰ γίνῃ ἐκεῖνος.

"Ἀρχεψαν τὰ παλληκάρια.
 Κεῖνος πῶχτιζε τὸ Κάστρον, ὡς τὸ μεσημέρι ἀπάνου
 "Ἐτοιμα, πελεκημένα ἀράδιασε τὰ μάρμαρά του,
 Μάρμαρα βαριοκομμένα, χάλαρα θεόρατα.
 Πῆρε κ' ἐκλῶσεν ὁ ἥλιος. Χτίζεται τὸ Κάστρο ὀλοένα.
 'Σ τὸ βασιλεμμά του ἀκέριο πρόβαλε ψηλὸ καὶ μέγα
 Κ' ἔλαμπε σὰν κρυσταλλένιο 'ς τὰς στερνὲς στερνὲς του ἀχτίδες.
 Τρέχει ὁ νιὸς γιὰ τὸ Παλάτι. Μέσ' 'ς τὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο
 "Ἀχ! τὰ σύνεργα θυμᾶται. Τό 'χε εἰπῇ κι' ὁ Βασιλιάς
 Πῶς γυρίζοντας καθένas καὶ τὰ σύνεργα νὰ φέρῃ.
 Σταματάει, γυρίζει ὀπίσω, μιὰ βουκέντρα θέλει ὁ ἥλιος,
 Πάει ἀρηᾷ τὰ σύνεργά του καὶ γυρνᾷ μονανεπνιᾷς
 'Σ τὸ Παλάτι, ἀλαφιασμένος ἀψ' τὸ δρόμο, ἀψ' τὸ τρεχιό.
 Μέσ' 'ς τὸ πρῶτο σκαλοπάτι φτάνει τ' ἄλλο παλληκάρι

Ἔτοιμο ν' ἀνέβη ἀπάνου. Μὲ τ' ἀπίδρομο, μὲ ὁρμὴ
Θέλει νὰ το προσπεράσῃ. Ἀπλώνει αὐτὸ νὰ τ' ἀμποδίσῃ.
Πιάνονται, ἔρχονται 'ς τὰ χέρια, κι' ἀγριεμένα σὰν λιοντάρια
Μὲ τὰ σύνεργα χτυπιοῦνται, πολεμᾶν νὰ σκοτωθοῦν.

Ἡ ὡμορφή βασιλοπούλα, ποῦ 'ς τὸ παραθύρι ἀπάνου
Μὲ καρδιόχτυπο ἀκαρτέρει νὰ δεχτῇ τὸ ταῖρί της,
Βλέποντας τὸν τσακωμὸ τους τρέχει νὰ τα ξεχωρίσῃ,
Ὅμως 'ς αἵματα πνιγμένα ταῦρε ἡ ἀγλύκαντη τὰ δυό.
Ἀφ' τῇ λύπῃ, ἀφ' τὸν καῦμό της, κλείστηκε 'ς τὸ Κάστρο της,
Κι' ὄρκον ὤμνεψε 'ς τὸν κόσμον νὰ μὴ βγῇ, νὰ μὴ ἰδωθῇ.
Κάποτ' ὕστερα μιὰ μέρα βούλιαξε τὸ ἔρμος Κάστρο
Κι' οὔτε ἡ κόρη ἐξαναφάνη. Μοναχὰ τὸ βράδν βράδν,
Σίντα βασιλεῦει ὁ ἥλιος, σίντα ἀνάβονται τ' ἀστέρια.
Ἀπ' τοῦ Κάστρου τὰ βουλίδια κι' ἀπὸ τὰ χαλάσματα
Λὲν πῶς βγαίνει ἀσπροντυμένη, σὰν Στοιχειό, σὰν Φάντασμα.

Ο ΣΚΑΡΟΣ

Τ_Ι νᾶνε ἢ λαμπερὴ ἢ φωτιὰ μέσ' 'ς τὸ βουνὸ τὸ πέρα
Ποῦ πότε πότε ἀνάβεται καὶ πότε πότε σβνέται;

— Αὐτὴν τὴν ὥρα οἱ πιστικοὶ τὰ πρόβατα σκαρίζουν.
Βόσκουν αὐτὰ μὲ τὴν δροσιὰ καὶ μὲ τὸ κρῦο τῆς νύχτας
Σὲ γούπατον, σὲ λαγκαδιὰ καὶ 'ς ὄχτους ἀπλωμένα.
Γλυκὸς γλυκὸς ἀντίλαλος χύνεται ἀπ' τὰ κουδοῦνια,
Κάποτε ὁ νυχτοκόρακας, κάποτε ἀγρίμι σκούζει,
Κάποτε σκύλου βάθυσμα βαθιὰ βαθιὰ γρουκιέται
Μέσ' 'ς τὴ μαυρίλα τὴν πυκνή. Κι' ἀπὸ τὲς στάνες γύρα
Οἱ πιστικοὶ σινάζονται, κόβουν κλαριὰ ἀπὸ κέδρους,
Σταίνουν τετράψηλην φωτιὰ, στρώνονται ἀράδα ἀράδα,
Καὶ μέσ' 'ς τὴν πύρα τῆς φωτιᾶς, 'ς τὴ μυρουδιὰ τοῦ κέδρου,
Καθένας λέει τὰ λόγια του. Κι' ἄλλος γιὰ ἀγάπες λέγει,
Καὶ μολογáει πὼς ἀγαπάει ἀπὸ καιρὸν μιὰ κόρη
'Όποῦ τοῦ κάνει τὸ βαρὺ, κι' αὐτὸς ἀπ' τὸν καῦμό του
Νά τὴν μιλήσῃ δὲν τρομᾷ, νά τὴν τηρᾷ λυγώνει.

"Άλλος μιλάει γιὰ τὸ φιλὶ καὶ λέει πόσο γλυκὸ εἶνε,
Καὶ μολογáει πὼς τ' ἄρπαξε τὸ πρῶτο ἀπὸ μιὰ χήρα

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πῶσ'κυψε γιὰ νὰ πιῇ νερό μέσ' ἔς τῆς Ὠρηᾶς τῇ Βούσῃ
Καὶ τώρα τὴν καλόμαθε καὶ μὲ καλὸ τὸ παίρνει.

"Ἄλλος γιὰ κούρσες μολογáει, γιὰ κλέφτες, γιὰ πρωτάτα,
Γι' ἄρματωσιές, γιὰ σκοτωμούς, καὶ κάπου κάπου ἀπλῶνει
Κι' ἀναγυρίζει τὴ φωτιά καὶ παίρνει ἓνα τραγούδι,
Τραγούδι τοῦ παλιοῦ καιροῦ, τοῦ Πάλλα τὸ τραγούδι.

"Ἄλλος γιὰ τὸ κυνῆγι λέει ἔς τῆς νύχτας τὸ καρτέρι,
Σίντα ξεβγαίνει τὸ καπρί, τ' ἀρκοῦδι, τὸ πλατόνι.

"Ἄλλος πιξάρι πελεκάει καὶ ζωγραφίζει ἀγκλίτσαν,

"Ἄλλος γαλαροκούδονα περνάει ἔς τὰ κόθρα μέσα.

"Ἄλλος ἀδράχτι σφοντυλάει καὶ κλώθει τ' ἀρνοπόκι,

"Ἄλλος καυκόπουλο κεντάει, ἄλλος καρδόφραν δένει.

"Ἄλλος γιὰ τράστον γιὰ ἀραγὸ μαδάει προδιὰν καινούργια,

"Ἄλλος ξανοίγει τὴ φωτιά, τραβάει ὀλίγα θράκια

Καὶ ψένει ἀπὸ ἡμερόδεντρον βαλάνια καὶ μοιράζει.

"Ἄλλος θυμᾶται τοὺς χορούς, ἄλλος ἀγάλια ἀγάλια

Μὲ τὴν βραχνὴ τζαμάρα του τὸ «λάγιο ἀρνί» μαθαίνει,

"Ἄλλος τὸν ὠμορφό βοσκὸ καὶ τὴν βασιλοπούλα

Θυμᾶται τοῦ παραμυθιοῦ ποῦ τοῦλεγε ἡ βαβὰ του

Κι' ἀρχίζει καὶ το μολογáει καὶ οἱ γύρω τὸν ἀκοῦνε.

Κι' ἓνας, ἀπ' ὅλους πλιὸ τρανὸς καὶ ἀπ' ὅλους λογισμένος,

Ποῦ γέρνει ἀπάνου ἔς τὸ ραβδί, στερονὸς ἀπ' ὅλους λέγει

Γιὰ τὴν τσοπάνικη ζωὴ, κι' ὅλο τοὺς ὀρμηνεύει

Γιὰ τὴ βοσκή, γιὰ τ' ἄρμεγμα, γιὰ τῆς ἐρμιάς τ' ἀγοίμι,

Γιὰ τὸ μαντρί, γιὰ σάλαγον, γιὰ στάλισμα, γιὰ σκάρον,

Γιὰ γέννον καὶ γιὰ βύζαμα καὶ γιὰ τὸν ἔρμον κοῦρο.

ΣΚΑΝΙΟ

ΓΙΑ ιδές μαλλιά κατεδατά, ξανθιά σάν τὸ μετάξι,
Ποῦ κρέμονται 'ς τοὺς πλάτες της καὶ πέφτουν ὡς τὸ χῶμα
Σάν καταθράχτης, σάν νερὸ χρυσὸ μαλαματένιο.

Γιὰ ιδές καθάριο μέτωπο καὶ λαμπερό, σάν ἥλιος
Τοῦ Μάρτη, τοῦ Μαγιάπριλου, ποῦ κρούει 'ς τὸ κορφοδούνι.

Γιὰ ιδές μεγάλα, γαλανὰ καὶ λυγωμένα μάτια,
Μάτια γλυκά, μάτια κρυφά, μάτια γιομάτα λάμψη,
Λές κ' εἶνε τὸνα ὁ Αὐγερινὸς καὶ τ' ἄλλ' ὁ 'Αποσπερίτης.

Φρύδια γιὰ ιδές δοξαρωτά, γραμμένα μὲ κοντύλι,
Λές κ' εἶνε ψίδια ζωντανὰ ποῦ σμίγουν καὶ φιλιοῦνται,
Λές κ' εἶνε ψίδια ζωντανὰ ποῦ ἐρχόνται νά με ζώσουν.

Γιὰ ιδές ἀχείλη κόκκινα, σάν μὲ βαφή βαμμένα,

Ποῦ ἀνοίγουν καὶ γλυκομιλοῦν, ποῦ κλειοῦνται καὶ γελοῦνε,
Σὰν τὰ τριαντάφυλλα τοῦ Μάν τὸ βράδυ τὴν αὐγούλα.

Γιὰ ἰδὲς κορμὶ ψηλὸ, λυγρὸ κι' ὀλόρθο σὰν τὴ λείκα
'Οποῦ τὴν βρέχ' ἡ ρεμματιά καὶ τὴν λυγάει τ' ἀγέρι.

Γιὰ ἰδὲς λαιμὸς γαλατιανός, λαιμὸς περιστερένιος
Καὶ δροσερὸς σὰν κρύο νερὸ καὶ σὰν βουνίσιο χιόνι.

Γιὰ ἰδὲς καὶ κόρφος σὰν μυλιὰ 'ς τὰ μῆλα φορτωμένη.

Κρίμα δὲν εἶνε κι' ἀδικιὰ τέτοια ὡμορφιά καὶ νιότη
Νὰ τὴνε χαίρεται ἡ ἐρμιά κ' ἐγὼ γι' αὐτὴν νὰ λυόνω;
Μὴ με σκανιάζης, μὴ με σκᾶς καὶ μὴ με φεύγης, κόρη.
Μπροστὰ μου μὴν ξαφνιάζεσαι σὰν τ' ἄγριο τὸ ζαρκάδι
Καὶ χώνεσαι μέσ' 'ς τὴ λογγιά καὶ κρύδεσαι 'ς τὴν τούφα.

"ὄντας μὲ βλέπης μὴ προγγᾶς, κρίνε μου ὄντας σοῦ κρένω
Καὶ γέλα μ' ὄντας σοῦ γελῶ, κι' ὄντας ἀπλώνω χέρι
Γεῖρέ μου ἐσύ 'ς τὴν ἀγκαλιά, δός μου τὰ δυό σου ἀχείλην.

Τ' ἀκουσα ποῦ το τραγουδοῦν ἀπάνου 'ς τὰ λουμάκια
Τοῦ λόγγου τ' ἄγρια τὰ πουλιὰ πῶς ἀγαπᾷ ἡ καρδιά σου,
Πῶς διάλεξε ἀγαπνητικὸν τὸν δράκοντα τὸν "Ἠλιο.

Πῶς δίχως ὕπνο τριγυρνᾷς 'ς τὰ λόγγα ὅλην τὴν νύχτα,
Καὶ τὸ ταχύ ποῦ βγαίνει αὐτὸς τὸν καρτερᾷς 'ς τὴ βούση
Κι' ὅπ' εἶν' ἀνθοὶ καὶ ἀμαλαγιᾶς καὶ πέφτεις καὶ κυλιέσαι
Σὰν τὴν ἀρνάδα 'ς τὰς δροσιὰς καὶ δίνεις τὸ κορμὶ σου
Κι' ἀνοίγεις καὶ τὴν ἀγκαλιὰ 'ς τὰ χαῖδια 'ς τὰ φιλιὰ του.

Μὰ ἐγὼ τὸ σκάνιο δὲ φτουρῶ. Καρτέρι θὰ νὰ κάμω,
Κόρη, καὶ μέσ' 'ς τὸν ὕπνο σας, μέσ' 'ς τὰγκαλιάσματά σας
Καὶ μέσ' 'ς τὰ χαῖδια 'ς τὰ φιλιὰ, θάρρῶ νὰ τον παλέψω,
Κι' ἂν τον νυκίσω, ξέρε το, δική μου θὰ νὰ γένης.

Ο ΕΤΟΙΜΟΘΑΝΑΤΟΣ ΒΟΣΚΟΣ

Τ' εἶς, ὦρὲ Νίκα, καὶ βογγᾶς ; Δώδεκα νύχτες τώρα
 Οὐδ' ἔχεις εὖρει λαρωμό, οὐδ' ἔχεις κλείσει μάτι.
 Μὴ σου βαροῦν τὰ βότανα ; Μὴ σ' ἀναψεν ἡ θέρμη :

Ὁ Νίκας ἦταν ἄρρωστος. Ἀμίλητος, χαμένος,
 Βόγγαε σὰν ἀγριοδάμαλο τοῦ λόγγου λαβωμένο.
 Τρεῖς μῆνους ἦταν ἄρρωστος, τρεῖς μῆνους κοιτασμένος.
 Σάπηνκαν τὰ γελέκια του, ἔρρεψε ἡ λεβεντιά του.
 Τῶφαι ἡ ἀρρώστεια τὸ κορμί, κ' ἐλύθηκαν οἱ ἀρμοὶ του.
 Τὰ δυὸ τὰ σταυραδέρφια του τὸν ἐγιατρολογοῦσαν
 Μὲ ρίζες, μ' ἀγριοδότανα, μὲ σταυρωμούς, μὲ ξόρκια.

—Εὐπνα, Λαμπράκη, κι' ἀναψε τὸ ἔρμο τὸ λυχνάρι.
 Πάρε κλαδιὰ ἀφ' τὸν ὁδορό, φέρε τα 'ς τὸ καλύδι,
 Καὶ χτύπα τὰ στουρνάρια μου λίγην φωτιά νὰ κάμης,
 Τί ὁ Νίκας δέν εἶνε καλά καὶ δέν τον βροῖσκ' ἡ αὐγούλα.
 Σήκου, ὦρὲ Νίκα, κρίνε μου, κρίνε μου τ' ἀκριβοῦ σου

Τοῦ Λάζου, τοῦ σταυραδερφοῦ, ποῦ σε ψυχοπονιέται.
 Σήκου, τὸ γλυκοχάραμμα νὰ ἰδῆς 'ς τὰ κορφοδοῦνια,
 Σήκου, νὰ ἰδῆς τὰ φράξα μας, νὰ ἰδῆς τὰ κρία νερά μας,
 Σήκου, νὰ ἰδῆς τὰ πρόβατα 'ς τὲς στρούγγες ποῦ βελάζουν,
 Σήκου, τί τὰ μαντρόσκυλλα κατάρραχα βαδύζουν,
 Σήκου, σὲ κράζουν τὰ πουλιὰ καὶ σε καλημερίζουν,
 Σήκου, σὲ κράζουν κ' ἡ Ἐωθιὲς ποῦ σ' ἔμαθαν τραγούδια.

Μίλησε ὁ Νίκας ὕστερὰ κι' ἀνάρια ἀνάρια λέγει :

— Δὲ μπορῶ ὁ μαῦρος, δὲ μπορῶ... Μὲ ἀγγελοκρούει ὁ Χάρος,
 Γιὰ πιάστε με νὰ σπκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
 Τ' ἔχω δυὸ λόγια νὰ σας πῶ, νὰ σας ἀφήκω διὰτα.
 Χαμὸς ἢ ἀρρώστεια, ὥρὲ παιδιὰ, καὶ χαλασμὸς ὁ Χάρος.
 Καλὰ μου σταυραδέρφια μου, μὴ κλαῖτε ποῦ πεθνήσκω,
 Πάρστε τὸ κουφάρι μου, βάλτε το σὲ κιδοῦρι,
 Στοιμίστε το μὲ λούλουδα τῆς γῆς, μ' ἀνθούς τοῦ Μάν,
 Καὶ θάψτε το σὲ μιὰ κορφή περιδλεφτην μεγάλη,
 Γιὰ ν' ἀγναντεύω τὰ βουνά, τὰ χειμαδιὰ νὰ βλέπω,
 Νὰ δέχουμαι τὴν ἀνοιξὴν ἐσῶς καὶ τὰ κοπάδια,
 Ν' ἀκούγω τὲς φλογέρες σας, ν' ἀκούγω τὰ τρουκάνια,
 Ν' ἀκούω τὴν καλημέρα σας, τὰ χαιρετίσματά σας.
 Θάψτε με δίχως κλάῦματα καὶ δίχως μοιρολόγια,
 Τουφέκια νὰ μου ρίχνετε, τραγούδια νὰ μου λέτε.
 Μαζί μου, μέσ' 'ς τὸ μνημῆμά μου, καὶ τὸ καυκί μου βάλτε.
 Τὸ πλουμιστό μου τὸ καυκί, τὸν ὠμορφο ἀραγὸ μου,
 Τὸ πενταπύχينو ραβδί, τὴν ἀκριβὴ φρογέρα,
 Καὶ τ' ἀσημένια τ' ἄρματα. Δὲν πῶς 'ς τὸν Κάτω Κόσμο
 Οἱ νιοὶ βαστᾶνε τ' ἄρματα κ' ἡ λυγερὲς τοὺς στολούς.
 Νὰ κάτεχα, μωρὲ παιδιὰ, κοπάδι ἐκεῖ θὰ ναῦρω ;

Θά ναῦρω στρούγγες καὶ μαντριά, θά ναῦρω βοσκοτόπια ;

Ἀπάνου ἀπὸ τὸ μνημῖά μου στήσετε ἓνα σταλίκι
 Περίψηλο σὰν ἔλατο, καὶ 'ς τὴν κορφή κρεμάστε
 Τὴν πλὴτὸ τρανὴ καρδάρια μου, νὰ δείχνῃ ποιοῦ εἶνε μνημῖα.
 Τὴν ἀκριδὴ μου τὴν κοπὴ, καλὰ μου σταυραδέρφια,
 Ἐρμην μὴ τὴν ἀφήκετε, μονάχην 'ς τὰ λιβάδια,
 Ἀνάρμεχτην κι' ἀκούρευτην, δίχως μαντροὶ καὶ στάλον.
 Κι' ἂν μάθῃ ἡ δόλια ἡ μάνα μου κ' ἔρθῃ τῇ στρούγγα στρούγγα
 Καὶ σὰς εὐρῇ μὲ τὰ λερά, γιὰ ἐμένα ἂν σὰς ρωτήσῃ,
 Μὴν πῆτε πῶς ἀπέθανα, τί μ' ἔχει μοναχό της,
 Νὰ εἰπῆτε ὅτι σὰς λέρωσεν ἡ ἀναλλαξιὰ κι' ὁ κοῦρος,
 Νὰ εἰπῆτε ὅτι μοῦ ζύλεψαν τὴν λεβεντιά ἡ Νεράϊδες
 Καὶ 'ς τὰ παλάτια τους συχνὰ τὰ ἐρημικά μὲ παίρνουν.

ΕΛΑ ΒΟΣΚΟΥΛΑ ΕΛΑ

ΒΟΣΚΟΥΛΑ μαυρομάτα μου τῆς ἐρημιᾶς νεράϊδα,
 Μάγισσα τῆς σπηλιᾶς ξανθὴ καὶ τοῦ βουνοῦ καμάρι,
 Γιατί ἀνεβαίνεις τὸν γκρεμὸ καὶ τὸ στεφάνι ἀπάνου
 Καὶ κόβεις μῆλα ἅψ' τῇ μπιλὴ τὴν παραφορτωμένη
 Καὶ καρτερᾷς 'ς τὸ διάσελο, τὸ μονοπάτι πιάνεις,
 Μὲ τὸ κοπάδι νὰ διαβῶ νὰ με πετροβολήσης,
 Νά μου προγγᾶς τὰ πρόβατα, νά μου σκορπᾷς τὰ γίδια,
 Καὶ νὰ γελᾷς, νὰ χαίρεσαι; Κατέβα ἐδῶ, 'ς ἐμένα.
 Μὴν τὰ πετᾷς τὰ μῆλά σου, φέρε τα 'ς τὴν ποδιά σου,
 Φέρε τα καὶ 'ς τὸν κόρφο σου γιὰ νὰ τα ψᾶμε ἀντάμα.

"Ελα 'ς τὴν πέρα τὴν πλαγιά, ποῦν' ἡ πολλὰς ἡ λεῦκες
 Καὶ τὰ ρουπάκια τὰ ψηλά, ὁπώχω τὸ μαντρί μου
 Καὶ στάνη καὶ παραστάνη, νὰ ἰδῇς τὰ κρύα νερά μου,
 Καὶ τὲς χλωρὲς μου τὲς βοσκές. "Ελα νὰ ἰδῇς, βοσκούλα,
 Τὰ ἰσκιερὰ τὰ ὀρμάνια μου. Ν' ἀρμέξω τὸ κοπάδι,
 Νὰ ψᾷς βουνίσιο ἀφρόγαλα κι' ἀνθότυρο, παγοῦδα
 "Ασπρη γλυκειά, σὰν τὸ γλυκὸ τὸ ἀμάλαγο κορυμὶ σου.

Καὶ σὰν τὰ βγάλω ἀφ' τ' ἄρμεγμα καὶ πᾶν γιὰ νὰ βοσκήσουν
Τὰ γίδια 'ς τ' ἀγριοπρίναρα, τὰ πρόβατα 'ς τὰ πλάγια,
'Εμεῖς 'ς τὸ φρύδι τοῦ αὐλακιοῦ, 'ς τοῦ ρουπακιοῦ τὸν ἴσκιον
Θὰ ξαπλωθοῦμε γιὰ δροσιά. Κ' ἐγὼ θὰ νά σου πάρω
Μὲ τὴν γλυκεῖα φλογέρα μου τῶμορφο τὸ τραγούδι,
Ποῦ μοῦ το μάθαν ἡ Ξωθιές. "Ελα βοσκούλα ἔλα!
"Ελα, γιατί σὰν νυχτωθῶ μονάχος μου ἐκεῖ πέρα,
'Απὸ τὰ δάσα, ἀφ' τὲς σπηλιές, ἀφ' τὰ βαθειὰ λαγκάδια
Κι' ἀφ' τὰ κρεμᾶμενα νερὰ χιλιάδες θὰ προβάλουν
Τῆς ἐρημιᾶς ἡ ὠμορφες, τῆς νύχτας ἡ νεράϊδες,
Γιὰ νά με πάρουν 'ς τὸ χορό, γιὰ νά μου εἰποῦν τραγούδια,
Καὶ γιὰ νὰ παίξουμε μαζὶ. "Ελα βοσκούλα ἔλα!

Ο ΓΕΝΝΟΣ

ΧΕΙΜΩΝΙΑΣΕ. Χιόνια πολλά 'ς τὰ κορφοβούνια πέφτουν,
 Ρεύουν τὰ φύλλα τῶν κλαριῶν, ξισκιώνουν τὰ λογγάρια,
 Θολώνουν ἢ νεροσυρμές, ἢ βρύσες κρουσταλλιάζουν
 Κ' οἱ τσελιγγάδες κουβαλοῦν 'ς τοὺς κάμπους τὰ κοπάδια.
 'Ο Μαμαλῆς ἀπ' τ' Ἀγραφα 'ς τὴ Λεπενοῦ τὰ πῆγε,
 'Ο Θάνος τ' Ἀσπροπόταμου, τοῦ Μαλακάση ὁ Μπάρδας
 Κατέβηκαν γιὰ χειμαδιὸ 'ς τὸν κάμπο τοῦ Τρικάλου,
 Τὴν Ἀλασδῶνα ἐδιάλεξε τοῦ Σμόλκα ὁ Χατζημπύρρος,
 'Ο Κάγκalos τοῦ Ζαγοριοῦ 'ς τὸ Λοῦρο ξεχειμάζει,
 Τοῦ Κουρμολιάσα ὁ τσέλιγγας, ὁ Γάκης ὁ Ψαλίδας,
 Τῆς Βαλαώρας τὰ ζερβὰ νὰ βοσκοτόπια πῆρε

Επμέρωνε Πρωτοχρονιά. 'Σ τὴν στάνην τοῦ Ψαλίδα
 Συμμαζωγμέν' οἱ πιστικοὶ ξενύχτιζαν 'ς τὸν γέννο,
 Κ' εἶχαν τὸν γέννον ὄψιμο, κ' ἦταν μεγάλη ἡ στάνη.
 Τὸ μεσονύχτι μοναχὰ πῆραν καιρὸ γιὰ δεῖλνο,
 Κι' ἀπόδειπνα 'ς τ' ἀχύρινο, 'ς τὸ τουρλωτὸ καλύδι,
 Τετραδιπλώσαν τὴ φωτιά μ' ἀσφάκες μὲ παλούρια.

Μέσ' 'ς τὴν κορφήν ὁ τσέλιγγας δὲ στοιβανιὲς ξαπλώθη
Καὶ διπλοπόδι οἱ πιστικοὶ περιγύρα ἐκαθῆσαν.

Ὁ τσέλιγγας ἀναρωτᾷ ἀραδαριὰ καθέναν :

—Πόδες ἀπόψε γέννησαν ;

—Σαράντα, λάλα Γάκη.

—Κ' εἶν' ὅλα, Λάμπη, ζωντανά ;

—Βγάλε μονάχα πέντε.

—Διπλάρια ;

—Δέκα.

—Ἰσιάσαμεν. Τὰ ζωντανὰ βυζαίνουν :

—Πίνουν σὰν δυομηνίτικα.

—Ἔχουν ἢ μάνες γάλα ;

—Ὡς τὰ χορτάρια ἢ πλιότερες τὰ σέρνουν τὰ μαστάρια.

—Ληψὲς δὲν εἶνε ;

—Κι' ἂν εἶνε, βυζαίνουν 'ς τὰ τσαγγάδια.

—Μὲ τὰ τσαγγάδια σήμερα ποιὸς ἦταν ;

—Ὁ Γιαννίκας.

—Μὲ τὰ ψημάδια ;

—Ὁ Ζάγιαννος.

—Μὲ τὰ γαλάρια ;

—Ὁ Νάσης.

—Μὲ τὰ μπλιόρια ;

—Ὁ Θόδωρος.

—Καὶ μὲ τὰ στέρφα ;

—Ὁ Χίτας.

—Ὁ Λούκας ποῦ εἶνε ;

—Γιὰ κλαρί.

—Ἐπῆγε ἀργά ;

—Πολλώρα.

—Ζαβολαούδα ! Ἐδιάλεξε κι' αὐτὸς καιρὸν ἀπόψε

- Μὲ τέτοιον ἄγριο δρόλαπα νὰ νυχτεπαραδέρῃ.
 —Δὲν εἶνε καὶ κακόγκρανος, ἔχει ψημένην σάρκα.
 —'Απόψε οὐδὲ τὰ Παγανά, παιδιὰ μου, δὲν προβαίνουν.
 Πῆρε κοντά του πράμματα ;
 —Πῆρε τὰ ὀχτῶ μουλάρια.
 —Μὰ τὴν ἀξιάδα ποῦ 'δα ἐγὼ 'ς τὸ Λούκα ἐχτὲς τὸ βράδυ.
 —Σὰν τί εἶδες, Λιάκο ;
 —Μόναχος ἐτέλεψε τὸν γέννο.
 Πενῆντα ἀρνιά προσθήλυνσε μέσ' 'ς τὴν τσαγγαδομάντρα.
 —Προχτὲς 'ς τὸν Παλιουρόφορο ζαλώθη ἓνα δαμάλι.
 Θεριακωμένος !
 —Κορμαριά !
 —Καὶ πετροκαταλύτης !
 —Σίμπο, Κωστούλα, τὴ φωτιά· τί ξύλιασα 'ς τὴ στρουγγα
 Καὶ πάω σὰν καλαμόκουνα.
 —Ρέ, τὸν καῦμενον Κόγια !
 —'Οξω βαβύζει ἓνα σκυλί
 —'Ο Καραγκούνης εἶνε,
 Τὸν ξεχωρίζω ἀπ' τὴ φωνή, σὲ γνώριμον βαβύζει.
 —'Αλείψαταν μὲ χαμαιλεῖο τὸν τσάρκο ;
 —Καὶ τὰ γρέκια.
 —Μὴν εἶνε ὁ Λούκας ;
 —Δὲ μπορεῖ.
 —Θὰ νῦναι ὁ Μπαρμπατόλιος.
 —'Αλήθεια, ποῦνε ὁ γέροντας ; Κ' ἔλεγα, ὥρὲ τί λείπει
 'Σ ὄλην αὐτὴ τὴ συντροφιά κ' εἶν' ἔργο τὸ καλὺθι·
 Γιὰ σίκου, Νάση, κύταξε.
 —Πετάξου κι' ὡς τὲς μάντρες
 Μὴ γέννησεν ἄλλη καμμιά.
 —'Ο γέροντας ὁ ἴδιος.

—Γιὰ καὶ χαρά σας, ρε παιδιά.

—Καλῶς τὸν Μπαρμπατόλιο.

Βρέχει ὅξω, Μπαρμπα ;

—Μοναχά ; Γιὰ ἰδὲς 'ς τὴν κάπα χιόνια,

Κ' εἶμαι ζυψτάρι ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ ποδονιχά μου.

Τί κοσμογάλασσ' εἶνε αὐτή ! Νερὸ μαζὶ καὶ χιόνι,

"Ενας κατάματος θυμὸς, ἓνα κακὸ δρολάπι !

"Εχ' ὅπ' γυρίζω ὄχ' τὴν αὐγή. "Εχασα τὴ φοράδα

Κ' ἔρρεψα 'ς τὰ ποδάρια μου, ἐσάπνηκα 'ς τὴ νόπη

'Σ τὴν Παλιουριά, 'ς τὰ Ροζανά, 'ς τὰ Λέλοβα, 'ς τὴν Τάρα,

"Εψτακα ὡς τὰ Λακκώματα, 'ς τὴν Γκούρα, 'ς τὸ Βολίτσι,

Γιομάτιστα 'ς τὸ Θιλιππα καὶ τώρα βροᾶν βροᾶν

Μέσ' 'ς τὴν Περιστερότρουπα τὴν εὔρηκα χωμένην.

—'Ὡς ποῦ νὰ βρέχη ;

—Τρικυμὸς, παιδιά μου, πέρα ὡς πέρα.

'Ο Ζάλογγος δὲ φαίνεται, τὸν ἔχωσε ἡ χιονοθύρα

Κ' ἡ πυκνωμέν' ἡ συγνεφιά, κατὰ τὴν "Αρτα... μπόρα !

'Αγνάντεψ' ἄχ' τὸ Σέσοβο, ἡ Λούτσα εἶν' ἀδελμόνι,

'Εβούλιαξε ἡ Τρανταφυλλιά, πελάγωσε ἡ Φραξιζα.

Πνίγεται ἀκέρια ἡ Λάμαρη... "Ηρθε, κύρ Γάκη, κι' ὅλας ;

"Αἰσιος ὁποῦ 'νε ὁ γρίβας σου !

—'Ανεμοπάδης, γέρο.

—'Ανοιχτοπάτης δυνατός.

—Καὶ νυχτομαθημένος.

—'Ο ἀδάσκαγος !

—Τὴν Πρόβεζα τὴν παίρνει γιὰ τρεῖς ὥρες.

—Γιὰ πέ μου ἀπὸ τὴν Πρόβεζα.

—Κάτσε 'ς τὴν πύρα πρῶτα

Νὰ ξεπαγώσης καὶ νὰ φῆς. Σὲ νέκρωσεν ἡ πάγος,

"Εχεις καὶ τὰ γεράματα. Φέρε κολάστρα, Λάμπη.

Πάρε κι' όχ' τὸ καταχυτὸ τὸν φυλαγμένον πλάτη.
 Γλέπεις φωτιά ποῦ σ' ἀναψα, παποῦ, γιὰ νὰ στεγνώσῃς;
 — Χριστουγεννιάτικη δωστὴ. Κακὸς χειμῶνας τοῦτος!
 Τήρα καλομοιόδαρα! Ποντιάσαν 'ς τὰ λομπάρια.
 Παρόμοια μ' εὔρηκε χιονιὰ σαράντα χρόνια πίσω.
 'Σ τὸν Κάμπο ξεχειμάζαμε, μὰ ἦταν ὁ γέννος πρώϊμος,
 Ἔμπα Χαμένον, δούλευα 'ς τοῦ Γάκη τὸν πατέρα.
 Τὸ ξέρει ὁ τσέλιγγας καλὰ πῶς εἶμαι σπιτιακὸς του,
 Τί ἐγὼ τοὺς ἀναλίκωσα κι' αὐτὸν καὶ τὸν Γεωργούλα.
 Γιὰ πέ μου ἀπὸ τὴν Πρόδεζα.

— Κακὰ μαντάτα, γέρο!

Τοῦ Ζόγα 'ς τὸ Παλιόκαστρο τοῦ βδέλιασαν.

— Ἀλήθεια;

Τὸν ἔφα' ἡ κακοκεφαλιά. Τοῦ λεγα γώ: «Ὁρὲ Ζόγα,
 Μὴν παίρνῃς τὸ Παλιόκαστρο τ' εἶνε γιομάτο ἀδδέλα,
 Ρῆμαξε τόσους πιστικούς, ἔλα 'ς τὴν Καμαρίνα»,
 Αὐτὸς δὲ μ' ἄκουσε,... καὶ πᾶει. Εἶδες τὸν Καρτζονίκα;
 — Τὸν εἶδα, αὐτὸς εἶνε καλὰ, εἶχε τὸν γέννον πρώϊμον.
 Εἶνε κι' ὁ τόπος του ξερκὸς, ἀβαραγικὰ κι' ἀγρίλι.
 — Ἐμεῖς πῶς πᾶμε σήμερα;

— Μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ χέρι

Χιλιάζουν τὰ κοπάδια μας. Μ' ἂν δὲ ξεκόψῃ ἀπόψε,
 Κι' ἂν ἡ χιονούρα κι' ἡ βροχὴ θὰ νὰ κρατήσῃ ἀκόμα
 Ἀκέριο ἓνα μερόνυχτο, φοβάμαι τὰ ψιμάρνια.
 — Κύρ Γάκη, μὴν το μελετᾷς, πῆρε κι' ἀνασταλάζει
 Καὶ τὸ δρολάπι ἀνάριωσε, μὲ τὴν αὐγὴ θ' ἀνοίξῃ,
 Σηκώθῃ ἓνα ἀνεμόχολο.

— Χειρότερα, τὸ χιόνι

Θὰ κατεβῇ πυχτότερο, καὶ ἂν θὰ το στρώσῃ χάμου,
 Τώρα θὰ γίνῃ κρούσταλλο.

—Νοτίζ' ἡ γῆς, θά λυώσῃ.

Καὶ μὴ χολοταράζεσαι. Πῆγες 'ς τὲς μάντρες, Νάσῃ;

—Τὰ πρόδάτ' εἶνε μιὰ χαρὰ καὶ τὰ σκυλιὰ ἀλέστα.

—Γλέπιτε τί μας ἔκαμε κειὸ τὸ κακὸ λιοθόρι

Τ' ἀνάποδον τ' Ἀλωναριοῦ; Ἔμνε ὁ μαρκάλος πίσω.

Θυμᾶστε; Ἀνήμερα τ' Αἰ-Λιᾶ ρίξαμε τὰ κριάρια

Καὶ τὸν Δεκαπενταύγουστο ξεσκόλασε ὁ μαρκάλος.

Μῆτρο, ξεκρέμα τὸ φλασκὶ νὰ πιῇ κι' ὁ Μπαρμπατόλιος.

Ἀκνάτο ἀγιομανοῦτικο, παποῦ.

—Ἐ, 'ς τὴν ὑγείᾳ σας,

Νὰ καλοξεχειμάσουμε.

—Καλὴ ψυχὴ, πατέρα.

(—Ὅλα εἶν' ὑφάδια τῆς κοιλιᾶς καὶ τὸ ψωμὶ σπημόνι

Καὶ τὸ καῦμένο τὸ κρασί ὅλα τὰ θεμελιώνει.

—Βύζαξε ἀκόμα μιὰ βολά.

—Ἐ, 'ς τὴν ὑγείᾳ σας πάλι

Καὶ νὰ μας ζήσει ὁ τσέλιγγας ν' ἀξαίνουν ἢ κοπὲς του.

Ἄ! ἡ γέρικ' ἡ ψυχούλα μου μπροστέλεψε μιὰ ψίχα,

Ὅλο κι' ἀναθερμαίνουμαι.

—Βύζα τὴν τσίτσα, βύζα.

—Τί χιόνια τώρ' ἀπανωτὰ νὰ στοίδασε ὁ χειμώνας

Ἵς τὰ ξάσρημά μας τὰ βουνά!

—Τώρα; Ὅργιες καὶ μπόγια.

Πᾶνε τὰ Γαλαρόκαμπα, τὸ Κουρμουλιάσα διάδι,

Ὁ Τσάρκος, ἡ Κουρκοῦμπετα, ἡ Γκάλτσα, ἡ Τσάγια, ὁ Μπάφρος.

Δὲν ξεχωρίζουν πούπετα.

—Καὶ 'ς τὸ χωριό;

—Νυχτέρι

Θᾶχουν ἀπόψε σπίτι μας. Τοῦ Τρίκκα τὰ πουργάρια

Κούτσουρα τετραπανωτὰ θά καίγουν 'ς τὴ γωνιά μας,

Καὶ παρασιτῆς ὀλόγυρα, μέσ' ἄφ' τὸν πυρομάχο,
 Τῆς γειτονιᾶς ἀραδιαστὲς θὰ κάθονται ἢ κοπέλλες,
 Ἡ Σούλα, ἡ Τέρω, ἡ Γιάννα μου, τοῦ Χρηστοῦδῆμα ἡ κόρη,
 Τοῦ Δαλαπάσκα ἡ γαλανή, τοῦ Σούδα ἡ μαυρομάτα,
 Τοῦ Δίπλα ἡ Μόρφω ἡ κάλλεσα...

— Φτάνει, κύρ Γάκη, φτάνει,

Τὶ τὰ καῦμένα τὰ παιδιὰ λυγικιάζονται ποῦ ἀκοῦνε.
 — Ἡ δροῦγα, ἡ συρματόβεργες, τὸ γνέμμα, τὸ πλουμιδί
 Ἀπόψε ἀναμερίζονται. Τηρᾶν τὴ φλόγα ἀπόψε.
 Μὲ τὸ βαρὺ τῆς τὸ βουητὸ ὅπου τὲς σχιζες γλείφτει
 Καὶ τὰ χοντρά τὰ σῦδαυλα, μὲ τὴν πνογὰ τοῦ ἀνέμου
 Ποῦ σκάει 'ς τὸ καταρρέχωμα κι' ἀνατρανίζει ἡ στρέχα,
 Ποῦ ξεριζώνει τὰ δεντρά, μαντεύονται ἢ κοπέλλες.
 Γιὰ ἐμᾶς μαντεύονται, παιδιὰ, γιὰ ἐμᾶς ἀναρωτοῦνε
 Τ' ἄγρια τ' ἀνήμερα στοιχειά, γιὰ ἐμᾶς τάματα κάνουν,
 Γιὰ ἐμᾶς χτυπᾷ ἡ καρδοῦλα τους. Καὶ 'ς τὴν κορφή βαλμένη
 Μύθους καὶ γεροντόλογα θὰ μολογᾷ ἡ γρηᾷ μου.
 — Ἀχ, πότε θάρθ' ἡ ἀνοιξή !

— Ἀναστενάζεις, Λιάκο ;

Ἔ, μὴ χολιᾶτε, ὦρὲ παιδιὰ, τρεῖς μῆνες εἶνε ἀκόμα.
 Σὰν δόσῃ ὁ ἥλιος τ' Ἀπριλιοῦ καὶ λυώσουνε τὰ χιόνια
 Καὶ χορταριάσουν ἡ πλαγιὲς κι' ἀνθίσ' ἡ ἡριὰ κι' ὁ γράδος,
 Δικὰ μας εἶνε τὰ βουνά, τρεῖς μῆνες εἶνε ἀκόμα.
 Ἀπόψε ὁ χρόνος ξεψυχάει κι' αὐτὸ τὸ νεροπόντι
 Θᾶνε ὁ στερνὸς παραδαρμὸς τοῦ ψυχομαχητοῦ του.
 Πρωτοχρονιά τ' ἀποταχιά, κύρ Γάκη, χάρισέ μας.
 — Σᾶς τάξω ἀπὸ δυὸ κάλλεσες ἀντάμα μὲ τ' ἄρνιά τους.
 — Νὰ σοῦ χιλιάσουν, τσέλιγγα, νὰ ζήσης μύρια χρόνια !

Καὶ τῆς εὐχῆς ὁ ἀντίταλος ἀπ' τὸ καλύδι μέδα
 Ὡς ὅτε ἐχύθη, ὡς τὰ μαντριά, 'ς τοὺς ὁδορούς, 'ς τὲς στρουγγές :
 — Νὰ σοῦ χιλιάσουν, τσέλιγγα, νὰ ζήσης μύρια χρόνια !

ΗΘΕΛΑ ΝΑΜΟΥΝ ΤΣΕΛΙΓΓΑΣ

ΗΘΕΛΑ νάμουν τσέλιγγας, νάμουν κ' ένας σκουτέρης,
Νά πάω νά ζήσω 'ς τὸ μαντρί, 'ς τὴν ἐρημιά, 'ς τὰ δάσα,
Νάχω κοπάδι πρόβατα, νάχω κοπάδι γίδια.
Κ' ἕναν σωρὸ μαντρόσκυλλα, νάχω καὶ βοσκοτόπια
Τὸ καλοκαίρι 'ς τὰ βουνά καὶ τὸν χειμῶ 'ς τοὺς κάμπους.
Νάχω ἀπὸ πάλιουραν βορὸ καὶ στρούγγα ἀπὸ ροδάμι,
Νάχω καὶ σὲ ὑψηλὴν κορφή καλύβα ἀπὸ ρουπάκια,
Νάχω μὲ τὰ βοσκόπουλα σὲ κάθε σκάρων γλέντι,
Νάχω φλογέρα νὰ λαλῶ ν' ἀντιλαλοῦν οἱ κάμποι,
Νάχω καὶ κόρην ὠμορφὴν στεφανωτὴν μου νάχω,
Νά μου βοηθᾷ 'ς τὸ σάλαγο, νά μου βοηθᾷ 'ς τὰ γρέκια,
Κι' ὄντας θά τα σταλίζουμε τὰ δειλινά 'ς τοὺς ἰσκιους,
'Σ τῆς ρεματιᾶς τὴ χλωρασιά μαζί της νὰ πλαγιάζω,
Νά με κοιμίζει μὲ φιλιὰ 'ς τοὺς δροσεροὺς τῆς κόρφους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟ ΟΥ	γ'
Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΤΑΝΗΣ . . .	1

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Ἡ μαγεμμένη βρύση	5
Τὸ ἥλιοβασίλεμμα	7
Ὁ τρύγος	10
Τραγούδι τοῦ ἀργαλειοῦ	12
Τὸ μαρμαρωμένο βασιλόπουλο	13
Ὁ γέρος καρβανάρος	15
Ἡ ποθοπλανταγμένη	17
Τὸ γεφύρι τοῦ Μανώλη	18
Τὸ κέντημα τοῦ μαντηλιοῦ	23
Ἐπὶ σταναρητό	26

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΝΗΣ

Ἡ περδικομάτα	31
Ὁ κοῦρος	33

	Σελ.
Τὸ φίλημα	37
Τὸ Παλιόναστρο	39
Ὁ σκάρος	42
Σκάνιο	44
Ὁ ἐτοιμοθάνατος βοσκός	47
Ἔλα βοσκούλα ἔλα	50
Ὁ γέννος	52
Ἦθελα νᾶμουν τσέλιγγας	59

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Εκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Εστίας

1893—208

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ Β

32

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας